

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

**YÜKSELEN GÜÇLERİN İNSANİ DİPLOMASİSİNİ
ANLAMAK: AFRİKA'DA 2000 SONRASI TÜRKİYE VE
BREZİLYA**

Yüksek Lisans Tezi

NİLAY TUNÇARSLAN

İstanbul, 2017

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

**YÜKSELEN GÜÇLERİN İNSANİ DİPLOMASİSİNİ
ANLAMAK: AFRİKA'DA 2000 SONRASI TÜRKİYE VE
BREZİLYA**

Yüksek Lisans Tezi

NİLAY TUNÇARSLAN

Danışman: Doç. Dr. Emel Parlar Dal

İstanbul, 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anabilim Dalı ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi NİLAY TUNÇARSLAN'ın YÜKSELEN GÜÇLERİN İNSANİ DİPLOMASİSİNİ ANLAMAK : AFRİKA'DA 2000 SONRASI TÜRKİYE VE BREZİLYA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 15.05.2017 tarih ve 2017-11/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği /oy-çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 23.05.2017

Öğretim Üyesi Adı Soyadı		İmzası
1.	Tez Danışmanı Doç. Dr. EMEL PARLAR DAL	
2.	Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. RADİYE FUNDA KARADENİZ	
3.	Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. GONCA OĞUZ GÖK	

YÜKSELEN GÜÇLERİN İNSANİ DİPLOMASİSİNİ ANLAMAK: AFRİKA'DA 2000 SONRASI TÜRKİYE VE BREZİLYA

Nilay Tunçarslan

ÖZET

Devletlerin klasik diplomasi araçlarının yanında farklı yöntemlerle de ilişki kurmaya başlamaları yeni diplomasi türlerini ortaya çıkarmış, özellikle 1990'lardan sonra insani meselelere yönelimin de artması ile beraber "insani diplomasi" çalışmaları hız kazanmıştır. İnsani diplomasi aktörleri, ihtiyaç sahibi ülkelere yalnızca acil insani yardım ve kalkınma yardımlarında bulunmamış, aynı zamanda çatışma bölgelerinde barış arabuluculuğu ve inşası faaliyetlerini gerçekleştirmeyi ve uluslararası farkındalık yaratmak amacıyla fikirsel/politik katkılar sağlamayı da hedeflemişlerdir.

2000'ler sonrası "yükselen güç" olarak adlandırılan ülkelerin son yıllarda ekonomik performans ve büyüme hızlarının yanında insani alanda da "yükselen" katkılarıyla dikkat çektikleri görülmektedir. Yükselen güçlerden MIKTA üyesi olan Türkiye ve BRICS grubu içinde yer alan Brezilya; ülkelerdeki sırasıyla 2002 ve 2003 yıllarındaki hükümet değişikliklerinin ardından insani aktör olma özellikleriyle öne çıkmış, iki ülkenin kendi buldukları coğrafyalarının ardından en fazla insani diplomasi faaliyeti yürüttüğü bölgelerden biri Afrika kıtası olmuştur. Bu tez, bölge için iki ülke tarafından gerçekleştirilen finansal yardım, arabuluculuk girişimleri ve fikirsel/politik inisiyatiflerin benzeşen ve farklılaşan özellikleri ile Brezilya ve Türkiye'nin bu faaliyetlerinin bölgesel ve küresel etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Anahtar Sözcükler: İnsani diplomasi, Türkiye, Brezilya, Afrika, yükselen güçler

ASSESSING HUMANITARIAN DIPLOMACY OF RISING POWERS: TURKEY AND BRAZIL IN AFRICA AFTER 2000S

Nilay Tunçarslan

ABSTRACT

As countries started to use alternative instruments for diplomacy besides the traditional methods, new types of diplomacy have been created; and especially after the 1990s with the increase in attention to humanitarian issues, studies on "humanitarian diplomacy" have accelerated. Actors of humanitarian diplomacy have not only helped the countries in need of emergency humanitarian aid and development assistance, but also carried out peace mediation and peace-building activities in conflict areas and aimed at providing ideational/political contributions to create international awareness.

It is seen that the countries called "rising powers" attracted attention not just by their economic performance and growth rates, but also by their "rising" contributions in the humanitarian field in recent years. Among these rising powers, Turkey, who is a member of MIKTA, and Brazil, who is in the group of BRICS, came to the fore by displaying humanitarian actor features after the governmental changes in 2002 and 2003, respectively. Besides their own regions, African continent is one of the regions that they carried out the most humanitarian activity. This thesis aims at putting forth the similarities and differences of Turkey's and Brazil's financial aids, peace mediation, ideational/political contributions to Africa, as well as their regional and global influences.

Keywords: Humanitarian diplomacy, Turkey, Brazil, Africa, rising power

ÖNSÖZ

Uluslararası ilişkiler çalışmalarının genellikle devlet merkezli oluşu, insani konuların göz ardı edilmesine yol açmaktadır. İnsan odaklı çalışmaların artmasının temenni edilerek yazıldığı bu tezin ortaya çıkmasında emeği geçen ve bu süreçte yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Emel Parlar Dal'a, ayrıca başta Yrd. Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök olmak üzere bölümümüz hocalarına, arkadaşlarıma ve eğitim hayatım boyunca bana hep destek veren sevgili anneme katkılarından dolayı teşekkür ederim.

İstanbul, 2017

Nilay Tunçarslan

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLOLİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
2. İNSANİ DİPLOMASİNİN TEORİK ÇERÇEVESİ	16
2.1. Diplomasi Kavramı Ve Dönüşümü	16
2.2. İnsani Diplomasi Kavramı	23
2.2.1. İnsani Diplomasinin Teorik Çerçevesi: İdealizm ve Realizm Arasında	23
2.2.2. İnsani Diplomasinin Kavramsal Çerçevesi	28
2.3. İnsani Diplomasi Araçları Ve Stratejileri.....	41
2.3.1. İnsani Yardımlar	41
2.3.2. Barış Arabuluculuğu.....	44
2.3.3. Fikirselsel ve Politik Katkıları	49
3. YÜKSELEN GÜÇ KAVRAMI VE YÜKSELEN GÜÇLERİN İNSANİ DİPLOMASİ ANLAYIŞLARI	51
3.1. Yükselen Güç	51
3.2. BRICS ve MIKTA	54
3.3. Yükselen Güçlerin Değişen Roller ve Çeşitlenen Diplomasie Araçları	59
3.4. Yükselen Güçlerin İnsani Diplomasieye Bakışı: Amaç Ve Araçlar	63
3.5. Yükselen Güçler Ve İnsani Yardım: Değerler Ve Çıkarlar Arasında.....	73
4. TÜRKİYE VE BREZİLYA’NIN İNSANİ DİPLOMASİ ANLAYIŞLARI: AFRİKA ÖRNEĞİ	79
4.1. İnsani Diplomasi Aktörü Olarak Türkiye Ve Brezilya	79
4.1.1. İdeolojik Bakış, Amaç ve Araçlar: Benzerlikler ve Farklılıklar.....	80
4.1.2. İnsani Diplomasinin Dağılımı ve Etkisi: Bölgesellik ve Küresellik Arasında	99
4.2. 2000 Sonrası Türkiye Ve Brezilya’nın Afrika İle İlişkileri	103
4.2.1. Türkiye ve Brezilya’nın Afrika’daki İnsani Diplomasisinin Araçları.....	107
4.2.1.1. Türkiye ve Brezilya’nın Afrika’ya İnsani Yardımı	108
4.2.1.2. Türkiye ve Brezilya’nın Afrika’ya İnsani Diplomasisinin Barış Arabuluculuğu.....	113

4.2.1.3. Fikirselsel ve Politik Katkılar.....	117
4.3. Türkiye Ve Brezilya'nın Afrika'yla İnsani Diplomasinin Küresel Ve Bölgesel Etkileri.....	121
4.3.1. Bölgesel Etkileri.....	121
4.3.2. Küresel Etkileri.....	124
5. SONUÇ	125
KAYNAKÇA	131

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: İnsani Diplomasinin Finansal Boyutu ve Yardım Türleri	44
Tablo 2: Ülkelerin Yükselen Güç Sınıflandırmasında Kullanılan GES Göstergeleri.....	52
Tablo 3: DAC Üyesi Ülkeler ve Yükselen Güçlerin 2014 Kalkınma Yardımları	67
Tablo 4: 2015 Küresel İnsani Yardım Donör Ülkeleri	68
Tablo 5: Brezilya ve Türkiye'nin İnsani Diplomasinin Bölgesel Dağılımı	102

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Grafik 1: Brezilya Ve Türkiye Kişi Başına Düşen GSYİH (\$)	83
Grafik 2: Türkiye'nin 2002-2015 Yılları Arası Resmi Kalkınma Yardımları	94
Grafik 3: Brezilya'nın 2000-2014 Yılları Arası Resmi Kalkınma Yardımları.....	94

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABC	Agencia Brasileira de Cooperaçao
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BNDES	Banco Nacional de Desenvolvimento Economico e Social
BRIC	Brazil, Russia, India, China
BRICS	Brazil, Russia, India, China, South Africa
CIVETS	Colombia, Indonesia, Vietnam, Egypt, Turkey, South Africa
CPLP	Comunidade dos Países de Língua Portuguesa
DAC	Development Assistance Committee
DB	Dünya Bankası
DHA	Department of Humanitarian Affairs
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ECHO	European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations
ECOWAS	Economic Community Of West African States
G20	Group of Twenty
G7	Group of Seven
G77	Group of Seventy Seven
GES	Growth Environment Scores

<i>GSMH</i>	Gayri Safi Milli Hasıla
<i>GSYİH</i>	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
<i>GUUAM</i>	Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbaijan, Moldova
<i>HDC</i>	Center for Humanitarian Dialogue
<i>IBSA</i>	India, Brazil, South Africa
<i>ICRC</i>	International Committee of the Red Cross
<i>IFRC</i>	International Federation of Red Cross
<i>IGO</i>	Intergovernmental Organization
<i>IMF</i>	International Monetary Fund
<i>İP</i>	İşçi Partisi
<i>IPEA</i>	Instituto de Pesquisa Economica Aplicada
<i>İHH</i>	İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı
<i>LDC</i>	The Least Developed Countries
<i>MERCOSUR</i>	Mercado Comun del Sur
<i>MIKTA</i>	Mexico, Indonesia, South Korea, Turkey, Australia
<i>MIST</i>	Mexico, Indonesia, South Korea, Turkey
<i>MNC</i>	Multinational Corporation
<i>NAFTA</i>	North American Free Trade Agreement
<i>NATO</i>	North Atlantic Treaty Organization
<i>NEPAD</i>	New Partnership for Africa's Development
<i>NGO</i>	Nongovernmental Organization
<i>OCHA</i>	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
<i>ODA</i>	Official Development Assistance
<i>OECD</i>	Organisation for Economic Co-operation and Development
<i>P5</i>	Five Permanent Members

<i>PT</i>	Partido dos Trabalhadores
<i>R2P</i>	Responsible to Protect
<i>RwP</i>	Responsible while Protecting
<i>SSCB</i>	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
<i>STK</i>	Sivil Toplum Kuruluğu
<i>THY</i>	Türk Hava Yolları
<i>TİKA</i>	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
<i>UN</i>	United Nations
<i>UNAIDS</i>	Joint United Nations Programme on HIV/AIDS
<i>UNASUR</i>	Union de Naciones Suramericanas
<i>UNDP</i>	United Nations Development Programme
<i>UNESCO</i>	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
<i>UNICEF</i>	United Nations Children's Fund
<i>UNPBF</i>	United Nations Peacebuilding Fund
<i>WFP</i>	World Food Programme
<i>WHO</i>	World Health Organization
<i>YTB</i>	Yurtdığu Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1. GİRİŞ

Araştırmanın Arka Planı

20.yüzyılın son çeyreği devletler düzeni, uluslararası siyasetin konusu ve kapsamı, sistemin aktörleri gibi pek çok konuda değişikliği beraberinde getiren bir dönem olmuştur. Bu değişiklikler devletlerin birbirleri ile olan etkileşimlerinde farklılaşmaya yol açmış, dönüşüm süreci diplomasi alanına da yansımıştır. Uluslararası ilişkilerin müzakereler yoluyla yönetilmesi; bu ilişkilerin büyükelçiler ve temsilciler yoluyla ayarlanması ve yürütülmesinde kullanılan yöntemler olarak tanımlanan (Nicholson, 1950, s.15) klasik diplomasi anlayışının temeli 1648 Westphalia Anlaşması'na dayanmaktadır. Modern devletler sisteminin başlangıcı kabul edilen anlaşma, sistemin aktörlerini tanımlarken, diplomasi anlamında asıl gelişme 1815 Viyana Kongresi ile yaşanmıştır. 1.Dünya Savaşı'na kadar sürecektir Avrupa Ahengi'ni oluşturan bu sistem Konferanslar Sistemi olarak da adlandırılmaktadır. Sistem, devletlerin iç işlerine karışılmasını engelleyen bir güç dengesi düzeni (Kissenger, 2000,s.15) ortaya çıkarmış ve sistemi bozucu nitelikte hareket eden bir devlete karşı işbirliği içinde hareket etmeyi öngörmüştür. Bu dönemde “gizli diplomasi” yürüten devletlere karşı; 1. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD Başkanı Wilson, devletlerin anlaşmalarını şeffaf bir biçimde gerçekleştirecekleri “açık diplomasi” uygulamaları gerekliliğini belirtmiştir. Devletlerin işbirliği yapabilecekleri ve çatışmaların önlenebileceği yönündeki idealist düşüncelerin dünya savaşları tarafından çürütülmesiyle realizmin güç dengesi ve ulusal çıkarı arttırma düşüncesi öne çıkmaya başlamış, bunu yaparken de devletler zorlayıcı sert ve askeri güçlerini kullanmakta çekinmemişlerdir.

Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası iki kutuptan biri olan ve Bretton Woods sistemi ile kapitalist düzenin savunucusu olarak tanımlanan ABD ile doğu blok lideri SSCB arasında yaşanan Soğuk Savaş döneminde 1990'lara kadar sert güç enstrümanları ile güç mücadelesi yaşandığı görülmüştür. Ancak artan küreselleşmeyle beraber ülkeler güce karşı bakışlarını değiştirmek zorunda kalmışlardır. Nye 1970'lerde dünya düzeninde başlayan değişimle beraber devletlerin yumuşak gücünün, en az sert zorlayıcı güçleri kadar önemli olduğunu ileri sürmüş ve kültürel, ideolojik, ekonomik

yöntemlerle ülkelerle ilişki kurabileceklerini ve bu sayede diğer ülkelerin gözünde yaptıklarını meşrulaştırabileceklerine dikkat çekmiştir (1990, s.167).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 1990'larda ortaya çıkan güç boşluğu ile alternatif teoriler de rağbet görmeye başlamıştır. Dünyada artan şiddet olayları yıllar önce devletlerin iç meseleleri olarak görülmekteyken artık dünya kamuoyunda tepki çekmeye başlamış (Finnemore, 2008, s.201) "insan" temelli normatif yaklaşımlara yöneliş artmıştır. İnsani müdahale, koruma sorumluluğu, kölelik ve soykırımın evrensel suç sayılması gibi konuların BM gündemine girmesiyle siyasette ve dolayısıyla diplomaside bir dönüşüm süreci başlamıştır. Cooper bu dönüşümü, "resmi diplomasi" (Track 1) olarak konumlandığı sadece iki ya da daha çok sayıdaki devletin müzakere ve anlaşmalarından oluşan diplomasiden; hükümet dışı organizasyonların, sivil toplum örgütlerinin, insani yardım kuruluşlarının, akademisyenlerin ve eski hükümet yetkililerinin de dahil olduğu "gayri resmi diplomasi" (Track 2) düzeyine geçiş olduğu şeklinde tanımlar (2013a, s.13). Bu dönemde Cooper diplomaside beş temel değişim yaşandığını öne sürmüştür (2013a, s.4). Bu değişimlerin ilki aktörlerin sayısı ve çeşidinde olmuştur. Sadece devletin temel aktör olarak kabul edilmesinden, hükümet dışı organizasyonların (NGO), çok uluslu şirketlerin (MNC), bölgesel ve hükümetler arası organizasyonların (IGO) da sistemi etkileyen aktörler olması anlayışı gelişmiştir. İkinci olarak diplomasinin kapsamı ve alanı genişleme göstermiştir. Siyasetin konusu sadece yüksek politika (high politics) olmaktan çıkmış, siyaset düşük politika (low politics) konularıyla da ilgilenmeye başlamıştır. Cooper, siyasetteki yükümlülükler ve eylemlerdeki seviye değişikliklerine de dikkat çekmiştir. Küreselleşmeyle beraber önceleri iç- ulusal düzeyde olan politikalardan, bilateral, bölgesel ve küresel politikalara yöneliş başlamıştır. Dördüncü olarak diplomasi ve dış politikadaki yöntem ve enstrümanlar teknoloji, iletişim, basın yayın, ulaşım gibi imkanlarla farklılaşmaya yol açmıştır. Modern diplomasinin klasik diplomasiden son farkını ise diplomasinin biçim, çeşit ve tekniğindeki değişim olarak belirtmiştir. Kamu diplomasisi, ekonomik ve ticari diplomasi, kültürel diplomasi, sağlık diplomasisi gibi yeni diplomasi türleri bunun göstergesi niteliğindedir. Son yıllarda önemi artan bir diplomasi türü de çalışmamızın konusunu oluşturan "insani diplomasi"dir.

İnsani diplomasi, klasik diplomasi araçlarından ya da sert güç kullanımından farklı olarak “insani” olarak nitelendirilen yöntemleri temel alır ve uluslararası ilişkilerin hakim yaklaşımlarının devlet çıkarı odaklı bakış açısından ayrı bir anlayış ortaya koyar. A. Davutoğlu'nun “vicdan ile güç arasında” konumlandığı (2013, s.866) insani diplomasinin, literatürde birçok tanımı mevcuttur. Bu tanımların içinde en yaygın kabul görenleri Larry Minear ve Hazel Smith ile IFRC (Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu) tarafından yapılmıştır. Minear ve Smith'in 2007 yılında yayınladıkları Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft adlı kitap, kavramı konu alan ilk eser niteliğindedir. Kitap, insani diplomasiyi şu şekilde açıklamıştır (2007, s.1) :

“İnsani organizasyonların yürüttüğü ve bu organizasyonların işlevlerini eksiksiz bir biçimde gösterebilmeleri için siyasi ve askeri otoritelerinden ayrı bir alan elde etmenin amaçlandığı faaliyetler insani diplomasi olarak tanımlanmaktadır. Bu faaliyetler; insani organizasyonun ve personelinin hedef ülkede varlığının sağlanması, yardım ve korunmaya muhtaç sivil nüfusa ulaşacak müzakerelerin oluşturulması, yardım programlarının izlenmesi, uluslararası hukuk ve normlara saygının tesis edilmesi, yerli halk ve kurumlara destek olunması ve hedeflenen insani yardımın çeşitli seviyelerde savunuculuğunun yapılmasını kapsamaktadır.”

IFRC'ye göre ise insani diplomasi, zarar görebilecek insanların çıkarının gözetilmesi ve temel insani ilkelere tam saygı gösterilmesi konusunda karar alıcıları ve fikir önderlerini harekete geçmeye ikna etmektedir (IFRC, 2009). J. Egeland da insani diplomasinin metodunu askeri çatışmaların önlenmesi olarak görmüş; ateşkes için müzakere ortamının oluşturulması ve insani yardımların ulaştırılması için güvenlik koridorunun açılmasını da tanıma dahil etmiştir (2013, s.3). Bu tanımlar insani organizasyonların bir başka fonksiyonu olan insani yardımdan farklılaşmaktadır. İnsani yardım, insanların neden olduğu ya da doğal afetlere bağlı olarak ortaya çıkan insani acıyı hafifletmek, hayat kurtarmak ve insan onurunu korumak için gerçekleştirilen eylemler ile oluşabilecek felaketlerin önüne geçmek ve olması ihtimaline karşın hazırlıkları güçlendirmek için yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır (KİYRa). Bu bakımdan insani yardımlar insani diplomasi ile eş görülmemeli, insani diplomasinin bir

aşaması olarak anlaşılmalıdır. İnsani diplomasi, hem kamu kuruluşları düzeyinde resmi hem de sivil toplum örgütlerini kullanarak özel yardımlar şeklinde yapılabilmektedir. Devletler resmi yardımlarını BM Kalkınma Programı ve BM'ye bağlı kuruluşlar gibi çok taraflı biçimlerde sağlayabildikleri gibi, ikili anlaşmalar yoluyla da gerçekleştirebilmektedirler. Üye olan ülkeler için OECD- DAC (Kalkınma Yardımları Komitesi) programı ihtiyaç sahibi ülkelere kalkınma fonu sağlanmasının bir yolu iken, üye olmayan ülkeler çoğunlukla kendi kalkınma ajanslarıyla yardımda bulunmaktadır. Çok taraflı anlaşmalar yoluyla insani diplomasi kurulması uluslararası kamuoyunun konuya ilgisini arttırıp, geniş çaplı bir organizasyon gereken durumlarda etkin olabilmektedir. Ancak, çok taraflı insani diplomaside devlet sayısının artması ve BM gibi organizasyonların şartlılık ilkelerini öne sürmesi karar mekanizmalarını yavaşlatabilmektedir. Bu yüzden devletler sık sık ihtiyaç sahibi ülkelerle daha çok iletişim kurabilecekleri ikili anlaşmalar yoluyla insani diplomasi çalışmalarını yürütmeye başvurumaktadırlar. (OECD, 2015).

Diplomasi alanındaki değişimler küresel dünya düzenindeki yeni gelişmelerle paralellik gösterecek şekilde gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistem iki kutuptan ABD'nin öncülüğünde tek kutuplu sisteme evrilse de artan küreselleşme ve ekonomik, siyasal gelişmelerle beraber bu hegemonik güç sarsılma yaşamış, tek kutuplu olan sistemin çok kutupluluğa dönüşme sürecinde olduğuna dair tartışmalar başlamıştır. Dünya siyasetiyle ilgili sadece BM Güvenlik Konseyi'nin daimi 5 üyesinin önemli karar mekanizmalarını ve veto hakkını elinde bulundurması ve G7'nin hükümetler arası temel forum niteliğinde olması küreselleşmeyle dönüşmeye başlayan sistemin taleplerini karşılamada ve dünyanın tamamını temsil etmede yetersiz kalmıştır. "Özgürleştirici çok kutupluluk" olarak tanımlanan güç merkezinin değişmesiyle dünyadaki insanların çoğunu temsil eden ülkelerin masada yerinin olduğu bir "hegemonik geçiş" yaşanmıştır (Gray ve Murphy, 2013, s.185). Evrilen sistemde öne çıkmaya başlayan ülkeler, değişen düzeni eski kurumlarla devam ettirme arzusu içinde olan ABD'ye ve diğer Batılı ülkelere karşı küresel yönetişimde yeniden bölüşüm ve dağıtım talebinde bulunmaya başlamış; öncelikle G20 Kuzey- Güney ülkeleri arasındaki küresel tehditlerle baş edilirken karşı karşıya gelinmesindense işbirliği yapılmasını sağlamayı amaçlayan, G77

ise yoksul ve gelişmekte olan ülkelerin taleplerinin dile getirildiği oluşumlar olarak karşımıza çıkmıştır (Thakur, 2014,s.1792).

2001 yılında Goldman Sachs tarafından nüfus, yüzölçümü, askeri kapasite ve hızla büyüyen ekonomik performans bakımından benzerlik gösterdiği düşünülen Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve 2010’da eklenen Güney Afrika’nın oluşturduğu BRICS ile (O’Neill, 2001) Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye’nin dahil olduğu MIST grubu ‘‘yükselen güçler’’ olarak anılmaya başlanmıştır. J.O’Neill aynı zamanda geleceğin yükselen 11 önemli ekonomisi olacağını düşündüğü ülkelerle ilgili Next-11 sınıflandırmasında da bulunmuştur (O’Neill ve diğerleri, 2005). Özellikle aşırı finansallaşmayla birbirine bağımlı hale gelen Batılı ülkelerin 2008 dünya ekonomik krizinden yükselen glere göre daha fazla etkilenmesi, küresel yönetişimde yeni ekonomilerin daha fazla söz sahibi olma ve önce bölgelerinde daha sonra da global lkte inisiyatif alma isteğini beraberinde getirmiştir. Cooper ve Flames’e göre eğer bu ülkelerin karar ve stratejilerini anlamak istiyorsak, bu ülkelerin bölgesel g özelliklerini de göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Geçtiğimiz on yılda yükselen güçlerin dış politikalarının küresel güçlerdeki gelişmeler ve küresel düzenin farklı pratikleri tarafından şekillendirdiği doğrudur. Ancak, buna eşit olarak bu ülkelerin bölgelerinde aradıkları g ya da sahip olmaya çalıştıkları daha belirgin rol de küresel gelişmelere etki etmiştir (2013, s.945). Hegemonik g geçişleri; bölgesel aktörlere, sistemin kontrol mekanizmalarının sıkı ve güçlü olduğu döneme oranla daha bağımsız hareket etme fırsatını sağlamıştır (Öniş ve Kutlay, 2013,s.6).

IBSA (Hindistan, Brezilya, Güney Afrika), BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika), MIST (Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye) ve MIKTA (Meksika, Endonezya, G.Kore, Türkiye, Avustralya) olarak çeşitli gruplar şeklinde bir araya gelebilen ülkeler, gerçekleştirdikleri zirvelerde Dünya Bankası, IMF gibi Bretton Woods düzeninin getirdiği neoliberal düzene alternatif çalışmalar da başlatmış, BRICS grubu kendi kalkınma bankaları olan New Development Bank’ı kurmuştur (Griffith-Jones, 2014,s.2-3). lkeler kendilerini ‘‘yükselen g’’ olarak tanımladığından davranışları da bu yönde değişmiş, uluslararası platformlarda ve hem yükselen ekonomiler hem de diğer ülkelerle ikili ilişkilerinde farklı diplomatik

enstrümanları kullanmaya başlamışlardır. Her ülkenin öne çıktığı farklı alanlar bulunmaktadır. “Yükselen güçler”deki farklılık, onların diğer gelişmekte olan ülkelere farklılığında ve onların iklim değişikliği, finans, ticaret, yardım, insan hakları ve müdahale ile kalkınmada küresel temsilci olabilme potansiyelindedir (Thakur, 2014, s.1791). Dolayısıyla yükselen güçlerin amaçları, sadece ekonomik ilişkiler kurarak kendi güçlerini değil aynı zamanda düşük politika konularıyla ilgilenmek ve Güney’in sorunlarını dile getirmek de olmuştur. Gelişmekte olan ihtiyaç sahibi ülkelere “geleneksel donör ülke” olarak tanımlanan OECD’nin kalkınma yardımları programı DAC’a üye olan ülkelerinin sağladıkları kalkınma yardımlarına kıyasla geleneksel olmayan yükselen güçlerin yaptığı yardımlar yüksek oranlarda seyretmektedir. Dolayısıyla BRICS ve MIST ülkeleri yaptıkları dış yardımlar bakımından da “yükselen” ekonomiler olarak görülmektedirler. Ayrıca Küresel İnsani Yardım raporunda da acil yardımlar bakımından yükselen ekonomilerin yüksek oranlarda ihtiyaç sahibi ülkelere katkı sağladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu çalışmanın da konusunu oluşturan Brezilya ve Türkiye, farklı siyasal kültüre sahip olsalar da kendi bölgelerindeki liderlik ve uluslararası düzeni şekillendirmedeki potansiyelleriyle bölgesel güçte yükselen oyuncular olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Mesquita, 2016, s.1). Türkiye ve Brezilya’nın yükselen güç olarak adlandırılmaya başlanmasıyla beraber dış politikasında da değişimler yaşanmıştır. Brezilya’nın küresel açlık fonunu kurması ve Türkiye’nin 2016’daki ilk BM İnsani Zirvesi’ne ev sahipliği yapması gibi normatif konularda çeşitli taleplerde bulunmaları buna örnektir (Parlar Dal ve Oğuz Gök, 2014, s.8). Klasik diplomasi araçlarının yanı sıra değişen dünya düzeniyle beraber yeni diplomasi türleriyle de ilişkiler geliştirmeye başlayan ülkeler, özellikle 2000’li yıllardan sonra “insani diplomasi”leriyle ön plana çıkmaya başlamışlardır. Türkiye’de bu dönemden sonra iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti ve Brezilya’daki İşçi Partisi hükümeti ile bu ülkelerde bulunan STK ve dernekler hem resmi hem gayri-resmi yollarla, ister BM kurumları ile çok taraflı, ister ikili ilişkiler aracılığıyla insani diplomalarını geliştirmeye çalışmışlardır. Ülkelerinin insani diplomalarının finans başlığını kalkınma işbirlikleri ve insani yardımları oluşturmaktadır.

Türkiye OECD'ye üye ancak DAC programının dışında "yükselen donör ülke" konumundadır (Smith ve diğerleri, 2010, s.1). Türkiye'nin hem kalkınma hem de insani yardımları, küresel siyasette hala devam eden yoksulluk, eşitsizlik ve insani krizler konularına öncelik vermektedir (Haşimi, 2014, s.129). Türkiye'nin kalkınma yardımlarını daha çok ikili yardımlar şeklinde gerçekleştirdiği görülürken, çalışmalar hem resmi kanallar TİKA hem de çeşitli STK'lar aracılığıyla yürütülmektedir. OECD verilerine göre 2002 yılında yaklaşık 85 milyon dolar olan resmi kalkınma yardımları 2014 yılında gelindiğinde 3.591 milyar dolara ulaşmıştır. 2014 yılında gerçekleştirilen 3.591 milyar dolar kalkınma yardımlarının yaklaşık 3.5 milyar dolarını ikili yardımlar oluştururken, 88 milyon dolar çok taraflı kalkınma yardımları şeklinde gerçekleşmiştir. İki taraflı yardımların ise 3.3 milyar dolarını hibe, 200 milyon doları tavizli krediler oluşturmuştur (TİKA, 2014, s.9). Kalkınma yardımları 2015 yılında özellikle Suriyeli mültecilere sağlanan yardımlarla paralel olarak artış göstermiş toplam 3.919 milyar dolar yardım yapılmış, bu miktarın 3.845 milyar dolarlık kısmı ikili yardım kapsamında gerçekleştirilmiş, Türkiye bu yardımlarla OECD-DAC üyesi ülkelerle kıyaslandığında yardımların miktarı bakımından 10.sırada yer almıştır (TİKA, 2015, s.18). Türkiye'nin yaptığı tüm kalkınma yardımları resmi, doğrudan yatırım ve STK'lar ile beraber toplam 5 milyar doları aşmış, bu yardımların en yüksek kalemini acil insani yardımlar oluşturmuştur (TİKA, 2015, s.11).

Brezilya, OECD Kalkınma İşbirliği Müdürlüğü'nün sınıflandırmasına göre "Güney-Güney İşbirliği"ni sağlayan donör ülkeler grubuna dahildir (Smith ve diğerleri, 2010, s.1) ve bu çerçevede Dünya Bankası 2014 verilerine göre gerçekleştirdiği resmi kalkınma yardımı 911 milyon dolar düzeyindedir (DB). Brezilya'da resmi kalkınma yardımlarını hükümet, Brazilian Agency for Co-operation (ABC) aracılığıyla yürütmektedir. Ancak ülkedeki istatistiksel sistemin eksikliği nedeniyle net yardım oranlarına ulaşmak güçleşmekte, miktar sağlanan imtiyazlı kredileri içermemektedir.

Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre yükselen ekonomilerin sağladıkları insani yardımlar da yıllar geçtikçe artış göstermektedir. 2016 verilerine göre Türkiye'nin sağladığı insani yardım, miktar olarak yaklaşık 3 milyar dolar ile ABD'den sonra ikinci sırada yer almaktadır, bu oran ülkenin GSMH'si ile kıyaslandığında

Türkiye en çok insani yardım yapan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır (KİYR, 2016, s.46).

Brezilya'nın ise insani yardımı Küresel İnsani Yardım Raporu 2015'e göre 2004-2014 arası yükselen bir ivme göstermektedir. Ancak yardımlar Türkiye ile kıyaslandığında ülkenin öncelik verdiği alan acil insani yardımlar olmadığından düşük düzeyde seyretmektedir. Verilere göre Brezilya bu yıllar arasında toplam 124 milyon ABD Doları katkı sağlamıştır (KİYR, 2015, s.41).

Ortadoğu, Güney Doğu Asya gibi ihtiyaç sahibi ülkelere yapılan insani diplomasi faaliyetleriyle beraber bu ülkeler için uygulama alanı olarak en dikkat çekici bölge Afrika olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye ve Brezilya'nın Afrika bölgesine açılım politikası hem finansal hem de politik aşamalarda gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin de Afrika ile 1990'lı yılların sonunda artan ilişkileri çerçevesinde 1999 yılında Afrika Açılım Planı oluşturulmuş, 2002 Recep Tayyip Erdoğan başbakanlığındaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetinden sonra hız kazanmış, 2005 Türkiye- Afrika yılı ilan edilmiş, 2008 yılında İstanbul'da Türkiye-Afrika Zirvesi gerçekleşmiştir. Türkiye, Afrika bölgesi için hedeflerini;

“Afrika kıtasında barış ve istikrarın tesisine katkıda bulunmak; Afrika ülkelerinin siyasi, ekonomik ve sosyal kalkınmalarına yardımcı olmak; bu amaçla, siyasi, ekonomik, ticari, insani yardım, yeniden yapılanma, güvenlik, kamu diplomasisi ve arabuluculuk alanlarında karşılıksız yardımda bulunmak; Afrika'nın kaynaklarının Afrikalılara yarar sağlayacak şekilde geliştirilmesine katkı sunmak; ikili ilişkilerimizin eşit ortaklık ve karşılıklı fayda temelinde geliştirmek”

şeklinde tanımlamış (TCDBa) ve insani yardımlarla kalkınma yardımlarını bütüncül bir anlayışla ele aldığını belirtmiştir. Türkiye'nin Afrika'ya yaptığı insani yardımlar, son yıllarda katkısının oldukça arttığı Ortadoğu bölgesinden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Afrika politikası çerçevesinde 2000'li yıllar sonrası büyükelçilik sayıları arttırılmış, ülkelere birçok resmi ziyaret gerçekleştirilmiştir. Özellikle Recep Tayyip Erdoğan'ın gerçekleştirdiği Somali ziyareti, güvenlik endişelerinden kaynaklı bölgeye gelmekten kaçınılan bir dönemde küresel ölçekte dikkat çekici olmuştur (Ali, 2011, s.70). Türkiye, sadece resmi kaynaklar ve Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon

Ajansı (TİKA) üzerinden değil STK'lar aracılığıyla da özellikle Yeryüzü Doktorları, İHH ile Türkiye Diyanet Vakfı, Türk Kızılay'ı gibi oluşumlarla birlikte eğitim, sağlık, su teminin sağlanması gibi faaliyetler yürütmektedir. Ayrıca bölgenin dünyayla olan temasının artması adına THY kıtaya uçuş sayısını arttırmıştır. Gıda ve sağlık alanındaki acil insani yardımlar ve kalkınma yardımları insani diplomasının finansal boyutunu oluşturmaktadır. TİKA 2014 verilerine göre Türkiye'nin Afrika'ya yaptığı yardımlar yaklaşık 400 milyon dolardır (TİKA, 2014, s.65). Kalkınma yardımlarıyla beraber öğrencilere burs sağlanması okul, yurt, kültür merkezlerinin açılması, kurslar açılarak hukuk ve diplomasi alanında eğitimler verilmesi, meslek edindirme hizmetinin sağlanması, ulaşım ve haberleşme teknolojilerinin iyileştirilmesi, tarım hayvancılık eğitiminin verilmesi, hastane yapımı gibi faaliyetler de gerçekleştirilmiştir (Özkan, 2013, s.143). Politik anlamda Afrika bölgesinde yürütülen insani diplomasi ise uluslararası platformlar ve zirvelerde bölgeye olan dikkatin artırılması çalışmalarının yanında, bölgedeki ülkeler arası olası çatışma ortamlarında arabuluculuk faaliyetlerinde bulunması, müzakere ortamının oluşturulması için gerekli ortamın yaratılması çalışmalarını da kapsamaktadır. Türkiye bölge için önemli bir "arabulucu" rolündedir. Ayrıca Türkiye, Birleşmiş Milletler'in barış koruma amacıyla oluşturulan misyonlara da katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin uluslararası platformlarda fikirsel olarak katkıları da oldukça fazladır. 2012 yılında İstanbul'da düzenlenen 5.Büyükelçiler Yıllık Konferansı "insani diplomasi" temasıyla gerçekleştirilmiş, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu yaptığı konuşmada insani diplomasi alanına yaptığı katkılardan bahsetmiş ve tüm insani diplomasının tüm insanlığı kuşatıcı nitelikte olması gerekliliğinden bahsetmiştir (TCDBb). Şubat 2016'da yaptığı konuşmada da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, uluslararası ilişkilerin temelini insani diplomasi olması gerekliliğini belirtmiştir (TCCB). Tarihte ilk kez düzenlenen Dünya İnsani Zirvesi'ne de Mayıs 2016'da Türkiye ev sahipliği yapmış ve küresel adaletsizlik, yoksulluk ve insani krizlerde önde gelen anahtar bir rolü olduğunu göstermiştir (Haşimi, 2014, s.138).

Brezilya'nın Afrika ile olan ilişkilerinin yoğunlaşması ise 2003-2011 yılları İşçi Partisi'ne mensup Lula da Silva hükümeti döneminde yenilenen kalkınma hedefleriyle hız kazanmış ve 2003 yılında IBSA ile Güney- Güney İşbirliği oluşturulmaya ve Afrika Birliği ile diyalog geliştirilmeye çalışılmıştır. Lula Sao Tome

ve Principe, Angola, Mozambik, Namibiya, Güney Afrika gibi birçok Afrika ülkesini ziyaret ederek ilişkileri güçlendirmeyi ahlaki, politik ve tarihsel bir zorunluluk olarak görmüştür. Bu ülkelerin ardından Mısır ve Libya'ya da ziyaretler gerçekleştirilirken ülkedeki büyükelçilik sayısı da arttırılmış, düzenlenen 2003 Brezilya- Afrika Forumu ve 2006 Güney Amerika- Afrika Zirvesi gibi etkinliklerle Brezilya'nın bölge ile teması sağlanmış, 2005 yılında 1.Arap Devletleri- Güney Amerika Zirvesi'ne ise ev sahipliği yapılmıştır (Stolte, 2015, s.96). Afrika ile ilişkiler Rousseff döneminde de devam etmiş ve yoksullukla mücadele ve kalkınmanın kurum ve demokratik değerlerle çok boyutluluğa karşı savunma geliştirilecek bir işbirliği taahhüt edilmiştir (Lima ve Hirst, 2006, s.25). Özellikle bu iş birliği çerçevesinde insani diplomasisini gerçekleştiren Brezilya; eğitim, sağlık, teknik altyapıların oluşturulması için Latin Amerika ve Karayip ülkelerinden sonra en çok Afrika bölgesine yardım yapmıştır (IPEA-ABC, 2010). Hükümet yardımları daha çok The Brazilian Cooperation Agency (ABC) aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Brezilya, geleneksel donör ülkelerin aksine yardımlarını koşulluluğa bağlamadan, dayanışma ve karşılıklı yarar ile gerçekleştirmektedir (Abdenur ve Neto, 2014, s.56). İnsani yardımların en üst düzeye çıktığı 2012 (52 milyon dolar) yılında WFP aracılığıyla Somali'ye açlıkla mücadele ve gıda güvensizliği konularında katkı sağlanmış, ayrıca Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ile beraber Batı Afrika'daki Ebola hastalığına karşı çalışmalar başlatılmıştır. Brezilya bölgedeki sağlık yardımlarını BM Ebola Emanet Fonu aracılığıyla da gerçekleştirmektedir. Nijer ve Etiyopya'ya sağladığı yardımların ana konusunu yine gıda, beslenme güvensizliği ve sağlık oluşturmaktadır (KİYR, 2015, s.41). BM Barış Koruma Misyonları'nın sadece "barışı koruma"ya odaklanmamaları aynı zamanda barışın yerleşebilmesi için sürdürülebilir kalkınmanın da sağlanması gerektiğini belirten Brezilyalı diplomatlar, şiddetle mücadele ve sosyal eşitsizliklere karşı bir duruş sergilemiş, arabuluculuk ve diyalog faaliyetlerini desteklerken, bölgedeki çatışmalarda müzakere ortamının oluşması için hem BM hem de bölgesel güçlerle özellikle ECOWAS ile çaba göstermişlerdir (Abdenur ve Neto, 2014, s.63-67).

Çalışmada, insani yardımı kapsamakla beraber birçok unsuru barındıran insani diplomasinin araçları insani yardım, barış arabuluculuğu ve fikirsel/ politik katkılar olmak üzere üç başlıkta incelenecektir. Yükselen güç Brezilya ve Türkiye'nin insani

diplomasi aktörü olarak benzerlik ve farklılıklarını, ülkelerin amaçları ve insani diplomasini gerçekleştirmede kullandığı araçlar kapsamında Afrika örneği üzerinden ortaya koyacak olan tez, ülkelerin strateji ve ideoloji farklılıkları ile insani diplomasilerinin küresel ve bölgesel etkilerini de açıklamaya çalışacaktır.

Araştırmanın Amaç ve Soruları

İnsani diplomasinin artan önemi ve yükselen güçlerin bu diplomasi türüyle öne çıkmaya başlamaları bu tez çalışmasının çıkış noktasını oluşturmuştur.

“Bir yükselen güç olan Türkiye ve Brezilya’nın 2000 sonrası insani diplomasilerinin amaç, araç ve etkileri nelerdir? Bu üç eksen ve Afrika özelinde bakıldığında bu iki ülkenin insani yardımlarının benzeşen ve farklılaşan noktaları nelerdir?” tezde yanıtlanması amaçlanan temel sorunsalımızdır.

Cevaplanması amaçlanan diğer sorular ise;

- 1) İnsani diplomasinin evrimi, kavramsal ve teorik alt yapısı nedir?
- 2) İnsani diplomasinin araç ve stratejileri nelerdir?
- 3) Yükselen güçler yeni insani diplomasi oyuncuları mıdır? İnsani diplomasıyla ilgili ideolojileri, araç ve stratejileri nedir?
- 4) Türkiye ve Brezilya’nın insani diplomasiye ideolojik bakışları, stratejileri ve araçları nelerdir? İki aktörün bu alandaki benzerlikler ve farklılıkları nelerdir?
- 5) Türkiye ve Brezilya’nın Afrika’daki İnsani diplomasinin insani yardım, barış arabuluculuğu, fikirsel ve politik katkılarla ilgili araçları nelerdir?
- 6) Türkiye ve Brezilya’nın Afrika’daki insani diplomasinin bölgesel ve küresel etkileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Dünya düzeninde yaşanan değişimler ve yükselen güç olarak adlandırılan ülkelerin birbirine aşırı finansallaşmayla bağlı olan Batılı ekonomilere karşı 2008

krizini daha az hasarla atlattıkları ve bununla paralel olarak da küresel yönetişimde daha çok sahibi olmak istemeleri, bu ülkeleri hem BRICS, MIST, IBSA, MIKTA gibi gruplar altında hem de ayrı ayrı incelemeyi gerektirmiştir. Sadece siyasi ya da ekonomik taleplerle değil aynı zamanda sağladıkları kalkınma ve insani yardımlarıyla da öne çıkmaya başlayan ülke liderlerinin de çeşitli uluslararası platformlarda bugüne kadar düşük siyasetin konusu olarak görülen çevre, iklim, enerji, kalkınma, kadın ve çocuk hakları, açlık ve yoksulluk gibi konuları da dile getirdikleri görülmüştür. G7'nin temsil gücünün sorgulanmaya başlanmasında, Birleşmiş Milletler'de güç bölüşümü hakkında isteklerin dile getirilmesinde, uluslararası platformlarda örneğin G20'de ana gündem konularının genişlemesinde yükselen güçlerin katkıları şüphesizdir.

Küresel yönetişim tartışmalarıyla beraber uluslararası ilişkilerde kullanılan klasik diplomasi araçları da bir dönüşüm sürecine girmiş, devletleri tek temel aktör olarak kabul eden yaklaşımlara alternatif olarak hükümet dışı ve hükümetler arası organizasyonları, sivil toplum kuruluşlarını, bireyleri de analiz düzeyine dahil eden akımlar önem kazanmaya başlamıştır. Ülkeler birbirleri ile olan ilişkilerinde artık yalnızca ulusal çıkarlarını arttırmaya yönelik değil aynı zamanda “insani”, “vicdani” değerleri göz önünde bulundurarak hareket etmektedirler. “İnsani” unsurların farkındalığı dünya siyasetinde her geçen gün artmaktadır. 2016 yılında konuya dikkat çekmek amacıyla ilk kez Dünya İnsani Zirvesi düzenlenmiştir.

Son yıllarda insani diplomasiyle de öne çıkan yükselen ülkelerin “geleneksel donör” olarak sınıflandırılan ülkelerin yanında ihtiyaç sahibi ülkelere ciddi oranlarda katkı sağladıkları görülmektedir. Bu ülkelerden bazıları OECD üyesi ancak DAC programı dışında yer almaktadır. İster OECD üyesi olsun ister olmasın, DAC programı kapsamında ya da değil yükselen güçlerin hem kalkınma hem insani yardım konularında yaptıkları yoğun katkı ve fikişsel anlamda inisiyatifleri ile ülkeler arası ya da ülke içi “çatışma” halinin yaşanmaması için “arabuluculuk” faaliyetlerinde buldukları görülmektedir. Araştırmada Brezilya ve Türkiye'nin seçilme nedenleri; insani diplomaside önce kendi bölgelerinde sonra dünyada öne çıkmaları, iki ülkenin de Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve İşçi Partisi (PT) hükümetleri, iktidara sırasıyla 2002 ve 2003 yıllarında gelmesinden sonra 2000'li yıllarda Afrika ile ilişkilerini

arttırmaları ve insani diplomasi araçlarıyla bölge ile etkileşim kurlmaları, bu hükümetlerin bölge ile yakın temaslarını ekonomik kaygılar yerine insani temellere oturtmaları ve gerçekleştirdikleri insani diplomalarını “tarihsel yakınlık”, “gönül coğrafyası”, “Güney-Güney İşbirliği” gibi söylemlerle desteklemeleri ve halen bu politikaları uygulamaya devam etmekte olmalarıdır.

Burada altı çizilmesi gereken bir nokta da insani diplomasiye verilen önemin artmasına rağmen bu alanda çok fazla çalışma yapılmamış olmasıdır. 2007 yılındaki Smith ve Minear’ın konsepti geniş çaplı tanımladığı kitap haricinde insani diplomasi, birkaç kitabın bölümünü ve az sayıda makalenin konusunu oluşturmuştur. Türkiye’de ise kavram, çoğunlukla afetler sonucu gerçekleştirilen acil yardımlar kapsamında ve daha çok Somali olmak üzere örnek ülkeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Akademik anlamda gerek uluslararası gerek ulusal literatürde konuyla ilgili çok fazla çalışma olmamasından kaynaklı olarak söz konusu bu çalışma aynı zamanda bu alanda literatürdeki boşluğu da doldurmayı hedeflemektedir. Bu amaçla çalışma, hem kavramın kendisini yeniden tanımlamak hem de insani diplomasi kavramının araçlarını insani yardımlar, barış arabuluculuğu ve politik/ fikirsel katkılar olmak üzere üç ana başlıkta inceleyerek konuya yenilik getirmeyi istemektedir. Ayrıca Türkiye’de Brezilya üzerine yapılan araştırmaların çoğunlukla ekonomi alanında olduğu görülmüş, iki ülkenin uluslararası ilişkiler bakımından karşılaştırıldığı iki tez bulunurken, bu tezlerden birinde ülkelerin yumuşak gücü analiz edilmiş, diğesinde ise Brezilya ve Türkiye’de 2000 sonrası değişen hükümetlerin liderlerinin özellikleri incelenmiştir. Bu bakımdan tez, iki ülkeyi yükselen güç olarak kategorize ederek ülkelerin insani diplomasi faaliyetlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Brezilya ve Türkiye’nin yükselen güç ve insani diplomasi aktörü olarak özelliklerinin ve küresel- bölgesel etkilerinin inceleneceği bu tezde, coğrafi olarak Afrika bölgesine odaklanılacak ve söz konusu bölgede Türkiye ve Brezilya’nın izlemiş olduğu insani diplomasının amaç ve araçları analiz edilecektir.

Araştırmanın Zaman Aralığı ve Metodolojisi

Çalışmanın zaman dilimi 2000 sonrası olarak seçilmiştir. 2000 sonrası her iki ülkede de hükümet değişikliğinin yaşandığı ve siyasi ideoloji olarak farklı olsa da Türkiye’de 2002 Adalet ve Kalkınma Partisi, Brezilya’da 2003 İşçi Partisi

hükümetlerinin Afrika'ya yönelik programlar başlattıkları görülmüştür. İki ülkenin de Afrika bölgesi ile ilişkileri 2000'li yılların çok öncesine dayansa da iki ülkenin bu bölgede izlemiş oldukları aktif politikanın izlerini ve sonuçlarını daha çok bu tarihten sonra belirgin olarak görmekteyiz. Tüm dünyanın yer altı kaynakları ve yüksek ticaret hacmi ilişkilerini son yıllarda daha da geliştirdiği Afrika'ya yalnızca ticari değil, insani nedenlerden dolayı da yaklaşılabileceği gerçeği kendini göstermeye başlamıştır.

Çalışmanın yöntemi ikincil kaynaklardan insani diplomasi, yükselen güçler, Brezilya ve Türkiye ile ilgili yazılmış kitap ve makaleler ile birincil kaynaklardan BM, OECD, Dünya Bankası, Küresel İnsani Yardım ve çeşitli fon kaynaklarının verileri, sırasıyla Türkiye ve Brezilya'nın kalkınma ajansları olan TİKA ve ABC'nin yıllık raporları, iki ülkenin insani diplomasi çalışmalarını yürüten STK raporları, gerçekleştirilen zirve ve forumlardaki bildirgeler ve liderlerin söylemleridir.

İlk olarak; bu çalışmanın analitik çerçevesi kapsamında incelenecek olan insani diplomasi araçlarından birincisi olan insani yardımın, kalkınma yardımları ve dış yardımdan farkı açıklanacaktır. İkinci olarak ise, barış arabuluculuğu başlığı altında çatışma ortamı oluşmaması için gerçekleştirilen arabuluculuk ve sürdürülebilir barışın hedeflendiği inşa faaliyetleri ortaya konulacaktır. Üçüncü olarak, ülkelerin, uluslararası organizasyonların ve STK'ların gerek bölgesel gerek küresel zirvelerde insani alanda aldıkları politik inisiyatifler fikirsel/politik katkılar kapsamında incelenecektir. Her başlığın altında gerçekleştirilen çalışmalar Brezilya ve Türkiye için karşılaştırmalı olarak verilecek, ülkelerin insani diplomalarının amaçları ve kullandıkları araçlardaki farklılık ve benzerlikler Afrika örneği üzerinden 2000 sonrası için değerlendirilecektir.

Tezin Yapısı

Tez, 3 ana bölümden oluşmaktadır. 1.Bölüm olan “İnsani Diplomasinin Teorik Çerçevesi”nde klasik diplomasi anlayışının değişimine ve insani diplomasinin ortaya çıkmasının arka planı sunulacaktır. İnsani diplomasi kavramına teorik bir bakış sunulacak, insani diplomasi kavramsallaştırması yapılmadan önce uluslararası ilişkilerin realizm/ idealizm perspektiflerinin insani meselelere yaklaşımları açıklanmaya çalışılacaktır. Konuyla ilgili gerçekleştirilmiş çalışmalara ait literatür taramasına yer

verilecek olan “İnsani Diplomasinin Kavramsal Çerçevesi” kısmında insani diplomasinin insani yardımdan farkına değinilecek, insani diplomasinin amaçları ve aktörleri belirtilecek ve insani diplomaside kullanılan araçlar “İnsani Yardım”, “Barış Arabuluculuğu”, “Fikirsal/Politik Katkılar” olmak üzere üç başlıkta değerlendirilecektir. “Yükselen Güç Kavramı ve Yükselen Güçlerin İnsani Diplomasi Anlayışları” başlıklı 2.Bölümde değışen dünya düzeni ve Soğuk Savaş sonrası çok kutupluluğa geçiş ile ilgili tartışmalara yer verilirken, 2000 sonrası gruplandırılan ve özellikle 2008 krizi sonrası ön plana çıkarak “yükselen” olarak adlandırılan ülkeler değerlendirilecek, değışen diplomasi araçlarının etkisiyle özellikle BRICS ve MIST olarak sınıflandırılan ülkelerin ihtiyaç sahibi ülke ve insanlara karşı gerçekleştirdikleri artan insani diplomasi çalışmalarının amaçları, araçları ile yükselen güçlerin değışen rolleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bölümde yükselen güçlerin amaçları, değerler ve çıkarlar ekseninde tartışılacaktır.3.Bölüm olan “Türkiye ve Brezilya’nın İnsani Diplomasi Anlayışları: Afrika Örneği”nde Türkiye ve Brezilya’nın insani diplomasilerinin genel çerçevesi çizilecektir. 3 kısma ayrılan bu bölümün 1. Kısım’ında Türkiye ve Brezilya’nın yükselen güç özelliklerine ve insani diplomasi çalışmalarına ideoloji, amaç ve araçlar kapsamında benzerlikler ve farklılıklar ortaya konularak değinilecek, insani diplomasininin dağılımı bölgesellik ve küresellik çerçevesinde açıklanacaktır. Bölümün 2.Kısım’ında ülkelerin öncelikle 2000 sonrası Afrika ile ilişkileri incelenecek ve Afrika ile geliştirilen insani diplomasilerinde kullanılan araçlar “İnsani Yardım”, “Barış Arabuluculuğu” ve “Fikirsal Katkılar” kapsamında açıklanacaktır. 3.Kısım olan “Bölgesel ve Küresel Etkiler” başlıkları altında Türkiye ve Brezilya’nın Afrika’daki insani diplomasi çalışmalarının etkilerine detaylı olarak yer verilecektir. Sonuç bölümünde ise yükselen güçlerden Türkiye ve Brezilya’nın Afrika kıtasındaki 2000 sonrası insani diplomasi çalışmalarının amaçlarına ve kullandıkları araçların benzerlik ve farklılıkları ortaya konularak küresel ve bölgesel etkilerine ulaşılmaya çalışılacaktır.

2. İNSANİ DİPLOMASİNİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Geleneksel diplomasi araçlarından farklı yöntemler ile ihtiyaç sahibi ülke ya da insanlara karşı yürütülen her türlü yardım faaliyeti insani diplomasi olarak adlandırılmaktadır. 1990'lerden sonra uluslararası siyasette yaşanan gelişmelere paralel olarak normatif teorilere verilen önemdeki artış; güvenlik, ekonomi, hukuk gibi bir çok disiplinde değişimi beraberinde getirmiş ve bu dönüşüm diplomasi alanına da yansyarak farklı diplomasi türlerini ortaya çıkarmıştır. Son yıllardaki insani diplomasi araştırmaları da uluslararası ilişkiler literatüründeki yeni diplomasi çalışmalarının bir örneğini oluşturmaktadır.

İnsani diplomasinin ortaya çıkışı ile kavramsal ve teorik çerçevesi sunulmadan önce diplomasi kavramının temel unsurlarının ve dönüşümünün açıklanması konunun anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

2.1. DİPLOMASİ KAVRAMI VE DÖNÜŞÜMÜ

Yunanca “diploma” kelimesinden türemiş ve etimolojik olarak “ikiye katlı” anlamına gelen diplomasi kavramı, asıl anlamını kazanmasından önce resmi nitelikte ikiye katlanmış belgeleri ifade etmek için kullanılmıştır. Diplomatlar da resmi arşivlerin korunması ve düzenlenmesinden sorumlu olacak kişilere ihtiyaç duyulduğundan ortaya çıkmış, diplomasi, uluslararası anlaşma ve belgelerin incelenmesi bilimi olarak yürütülmüştür (Jones, 1999, s.17), (Hare, 2016, s.1). Devletlerarası ilişkilerin gelişmesiyle beraber uluslararası ilişkiler alanındaki asıl anlamıyla ilk kez 1796 yılında Edmund Burke tarafından kullanılan diplomasi kavramı, Diplomasi Sözlüğü'nde yurt içi veya dışındaki yetkililer yoluyla bağımsız devletlerarasında ilişkilerin yönetilmesi olarak tanımlanmıştır. Yurt dışındaki yetkililer, devletin diplomatik hizmetinin üyeleri olabildiği gibi geçici diplomatlar da olabilir. Bu nedenle, uluslararası organizasyonlara temsilciler tayin etmek de diplomasiye dahil edilebilmektedir. Ancak beş yüzyıldır yabancı ülkelere diplomatik elçiler gönderilmesi diplomasinin omurgasını oluşturmaktadır ve norm hala bu şekilde devam etmektedir. Devletin kişiliği soyut olduğundan, iletişim kurmayı temsilci kişiler yoluyla yaparlar. Devletlerin birbirleriyle iletişim kurmasında diplomasi esas anlamı, birbirlerinin düzenli ve karmaşık ilişkilerine izin vermektedir. Uluslararası toplumun iletişim sistemi olan diplomasi E.Burke'e göre

bu tanıma uymaktadır (Berridge ve James, 2003, s.70). Sözlüğün diğer bir tanımına görede diplomasi, insanlarla ilişki kurarken inceliğin kullanılmasıdır. Bu bakımdan kavram, diplomasinin yürütülmesinde çok büyük önemi olan bir yetenektir.

Uluslararası ilişkilerin müzakereler yoluyla yönetilmesi; bu ilişkilerin büyükelçiler ve temsilciler yoluyla ayarlanması ve yürütülmesinde kullanılan yöntemleri ifade eden diplomasi (Nicolson, 1950, s.15), ne sadece dış politikayı ne de sadece uluslararası hukuku ifade eder. Nicolson'a göre diplomasi, müzakere sanatıdır ve tarihin doğuşuyla beraber başlamıştır(2001, s.2). Watson, diplomasiyi birbirlerinin bağımsızlığını tanıyan siyasi yapıların müzakereleri olarak tanımlamış ve “egemenliği tanıma”yı onun bir ön koşulu olarak görmüştür (2005, s.21). Devletlerarası bu diyaloğun konusunu devletlerin amaçları oluşturmaktadır.

Hedley Bull, diplomasiyi resmi yetkililerin barışçıl araçlarla devletler ve dünya siyasetindeki diğer varlıkların arasındaki ilişkileri yürütmesi olarak tanımlar. Bull'un diplomasiyi tanımlaması kavramın aktörlerini ve işleyişini içermektedir (2002, s.156). Diplomaside temel aktörler devletlerdir; ancak Bull'a göre sadece devletler değil, BM yetkilileri gibi dünya siyasetindeki diğer siyasi aktörler ve diğer uluslararası organizasyonlar da diplomasiyle ilişkilidir. Diplomaside yürütülen temel süreç ise diplomasi kurumunu oluşturan “barışçıl araçlar”ın kullanımını içermekte ve iki ya da çok taraflı olabilmektedir. İki taraflı diplomaside genellikle elçiler aracılığıyla ilişki kurulurken, çok taraflı diplomasi uluslararası organizasyonlar ve düzenli gerçekleştirilen kongreler yoluyla yürütülmektedir.

Dış politika ile diplomasi genellikle aynı anlamda kullanılan kavramlar olsalar da diplomasi, dış politikada bir araç olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkenin dış politikası diplomasi ile gerçekleştirilen, yoğun anlaşmazlık durumlarında askeri eylem ya da ekonomik baskı araçlarıyla takip ettiği hedefleri tanımlar. (Harroff-Tavel, 2005, s.4).

Devletlerarası ilişki kurmanın birincil yöntemi olan diplomasinin fonksiyonlarını Cooper altı başlıkta incelemiştir. Bunlar; protokol, ziyaretler ve temsil olmak üzere “tören işlevi”, günlük problemler, çıkarların inşası, ikili ya da çok taraflı işbirliklerini kapsayan “yönetim işlevi”, değerlendirme, raporlama ve gözlemi içeren “bilgi/iletişim işlevi”, “uluslararası müzakere işlevi”, “koruma işlevi” ve uluslararası düzene katkı sağlamak üzere “normatif hukuki işlev” olarak tanımlanmıştır. Her birinin

önemi devletten devlete değişebilmektedir ve diplomasinin bu fonksiyonları uluslararası krizler, insani/doğal felaketler ve patlak veren şiddet olaylarıyla da yakın ilişki göstermektedir (Cooper, 2013b, s.2). Geleneksel diplomasi, daha çok “tören” ve “koruma” işlevleri ile ilgilenmektedir. Çok taraflı bir sistemde ise diplomasinin esas normatif görevi evrensel kuralların üretilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Cooper’a göre devlet başkanı ya da başbakanının kişisel rolü de modern diplomaside önemli bir özelliktir (2013b, s.7). Geleneksel diplomasideki ekonomik çıkar gruplarından başka; kaynakları, çevreyi, insanı, yardımları, terörist ve küresel suçları kapsayan devlet dışı aktörlerin sayısı ve türleri artış göstermiştir. Uluslararası dinsel gruplar, uluslararası vakıflar, bağışçılar ve tıbbi organizasyonlar diğer devlet dışı oyuncular olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Devlet dışı aktörlerin artması uluslararası ilişkilerde devletin öncelikli aktör kabul edilmesinin sorgulanmasına neden olsa da karar mekanizmasının merkezinde hala devletler olmaya devam etmektedir.

Literatürde birçok tanımı mevcut olan diplomasi, özellikle son beş yüz yıl içinde önemli dönüşümler yaşamıştır. Devletin egemenliğinin tanımlandığı Westphalia Barışı’ndan önce devletler iletişimleri sürekli olmayan *ad hoc* elçiler aracılığıyla gerçekleştirmiş, gelişen devletler sistemi diplomatların birkaç ay ya da genellikle birkaç yıl boyunca bilgi iletmek ve ülkeler arasında iletişimi sağlamak amacıyla yabancı ülkelerde bulunduğu *sürekli* elçiliklerde görev yapmasına neden olmuştur (Anderson, 2013, s.5).

1648 Westphalia Anlaşması, 30 Yıl Savaşları sonunda imzalanan Münster ve Osnabrück Anlaşmalarını kapsayan ve modern devletler sisteminin başlangıcı olarak kabul edilen anlaşmadır. Devletlerin iç işlerine müdahale edilmemesini taahhüt eden barışla ilk defa devletler için “egemenlik” kavramı tanımlanmış ve ne hanedanlık ne din ne de mezhepsel olarak ayrılan parçalar değil, “devlet” uluslararası düzenin temel aktörü olarak sayılmıştır (Kissinger, 2016, s.36-37).

Westphalia, Avrupa’ya barış getirmek amacıyla; savaş ve barış, sınırlar, ticari ve siyasal haklar gibi Avrupa’nın sorunlarının tartışıldığı ilk kongre olmuş,(Treasure, 2005, s.1) devletlerarası ilişkilerde dönemin düşünürleri Makyavelli, Hobbes gibi Realizm perspektifiyle paralel olarak geliştirilen *raison d’état*- güç dengesi ve ulusal çıkar kavramları belirleyici olmuştur. Monarşik devlet yapısının hakim olduğu bu süreç içinde ortaya çıkan Fransız İhtilali, beraberinde getirdiği değerler ve ulus-ordu

kavramının oluşması Avrupa düzeninin dengesini sarsmış ve Napolyon Savaşları döneminde sistemin yapısı Avrupalılar tarafından korunmaya çalışılmıştır. İngiltere, Rusya, Prusya ve Avusturya başta olmak üzere Avrupa devletleri 1814 Viyana Kongresine giden süreçte Avrupa'nın geleceğinin istikrarını sağlamak için sistemin inşasına odaklanmışlardır (Rich, 1992, s.3). Bu inşa sürecinde de barışı; milliyetçilik, liberalizm gibi değerleri göz ardı edilerek monarşik yapıların sürdürülmesi olarak görmüşlerdir. Barış inşasında önemli görev alan Avusturya devlet adamı Metternich, sivil toplumun en temel ihtiyacı olarak gördüğü hukuk, düzen ve uluslararası barışın sağlanması için kolektif bir sistem öngörmüştür. Sisteme karşı sorun çıkaran devletlere karşı ortak hareket etmeyi gerektiren bir “Konferanslar Sistemi” uygulanmaya başlanmış, bu dönem “Avrupa Ahengi” olarak adlandırılmıştır. Dönemin Ahenk sistemini devletler, Kutsal İttifak ve Dörtlü İttifak ile kesinleştirmiş, Viyana Kongresi sonrası gerçekleştirilen kongrelerde Avrupa barışının korunması gündemi oluşturmuş, bu çerçevede Fransa da ittifaklara dahil edilmiştir. Ancak Fransız ihtilallerinin savunduğu değerler ve Sanayi Devrimleri ile dönüşmeye başlayan yapı, Avrupa’da 1830 ve 1848 devrimlerini beraberinde getirmiştir. Ahenk diplomasisi, küçük veya güçsüz devletlerin toprak sorunları ile ilgili meseleleri çözmeye başarılı olmuş ve çatışmaların çözümünüyle ilgili çerçeveyi ortaya koymuştur. Ancak büyük güçlerin topraksal amaçlı çatışmalarını tatmin etmekte yetersiz kalmıştır (Bridge ve Bullen, 1992, s.4). Devletlerarası bu çıkar çatışmaları 1.Dünya Savaşı ile sonuçlanmıştır.

1.Dünya Savaşı’na giden süreçte ve savaş sırasında *gizli diplomasi* uygulayan Avrupalı devletler bu çerçevede birçok anlaşma yapmıştır. Ancak, savaşın son yılında ABD Başkanı W. Wilson, idealist ilkeler doğrultusunda devletlerin anlaşmalarını şeffaf bir biçimde yapmalarını öngören ve *açık diplomasi* uygulanmasının önemi ve gerekliliğinden bahseden 14 noktasını yayınlamıştır. Milletlerin kendi kaderini tayin hakkı ve uluslararası meselelerin konuşulup çözüme bağlanması amacıyla bir birliğin oluşturulmasını da kapsayan bu ilkeler, dünya siyasetinde büyük önem teşkil etmektedir. 2. Dünya Savaşı’yla kurulan Birleşmiş Milletler’in temelini oluşturacak Milletler Cemiyeti dünya siyasetinde uluslararası örgütlerin artan önemine işaret etmiştir. BM’nin kurulmasıyla beraber BM’ye bağlı birçok organizasyon da ortaya çıkmış, UNICEF, WFP, WHO, ILO gibi kurumlar dünyanın pek çok noktasında önemli çalışmalar gerçekleştirmeye başlamışlardır (Lee, 2007, s.161-162).

1.Dünya Savaşı'ndan sonra dönemin hakim yaklaşımını oluşturan idealizmin, savaşı engellemede başarısız olmasıyla gerçekleşen 2. Dünya Savaşı'nın ardından oluşan ABD öncülüğündeki Batı blok ve SSCB liderliğindeki Doğu blok olmak üzere iki kutuplu hale gelen sistem, realist değerler doğrultusunda şekillenmiştir.1944 Bretton Woods konferansında Batı blokun savunucusu olarak karşımıza çıkan ABD'nin girişimleri sadece siyasi ve askeri konularla sınırlı kalmamış, konferansta *de facto* olarak ABD'ye doğrudan bağlı gözükmeyen IMF ve Dünya Bankası kurulmasına karar verilmiş (Hobsbawm, 1996, s.319), 1970'lere kadar Batı ülkeleri para birimlerini ABD Doları'na, ABD de kendi para birimini altına sabitleyerek uluslararası finansın en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Bretton Woods sistemi sona ermiş olsa da beraberinde getirdiği IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar hala sürekliliklerini, uluslararası ekonomi ve siyasette önemlerini korumaktadırlar.

Zaman zaman gerilimi artan zaman zaman yumuşama dönemine giren ve devletlerin öncelik verdiği konunun daha çok askeri güçlerini arttırmak olduğu Soğuk Savaş sürecini Watson, normal diplomatik ilişkilerin yokluğu olarak tanımlamış ve silahlanma yarışı, ideolojik retorik ve karşılıklı anlayışsızlığın buna paralel olarak arttığını söylemiştir (2005, s.51). Devletler dış politikalarını şekillendirirken hem söylemsel olarak hem de eylemlerinde sert güç araçları ve *zorlayıcı diplomasi*lerini kullanmışlardır. Barışın değil savaşın bir alt enstrümanı olarak görülen zorlayıcı diplomasiyle, güç kullanma tehdidi meşru bir norm haline gelmiştir. Zorlayıcı diplomasinin yeni bir norm olarak meşrulaşması anlaşmaların çözülmesinde kuvvet kullanımını ilk enstrüman olarak kullanmasından dolayı dünyayı daha tehlikeli hale getirmiştir (Smith, 2007, s.41-42). Bu dönemde diplomasi alanında yaşanan önemli bir gelişme de Birleşmiş Milletler Diplomatik İlişkiler ve Dokunulmazlıklar Konferansının ardından imzalanan 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Konvansiyonu olarak karşımıza çıkmıştır.Sözleşmede diplomasinin temel ilkeleri ve diplomatların görevleri sistemli bir şekilde ortaya konulmuştur (BM, 2005).

Artan iktisadi karşılıklı bağımlılıklar, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler küreselleşme olgusunu karşımıza çıkartmış, hem küreselleşme hem de nükleer silahlanmanın dünyayı daha tehlikeli bir hale getirmesinden dolayı duyulan korku, ülkelerin güce karşı bakışlarını değiştirmelerine neden olmuştur. Bu dönemde

devletlerin “yumuşak gücü”nün de sert güçleri kadar önemli olduğu düşüncesi ön plana çıkmıştır. Nye 1970’lerde dünya düzeninde başlayan değişimle beraber devletlerin kültürel, ideolojik, ekonomik yöntemlerle ülkelerle ilişki kurabileceklerini ve bu sayede diğer ülkelerin gözünde yaptıklarını meşrulaştırabileceklerine, yumuşak güç kullanarak uluslararası normları inşa etme ve sürdürmenin bunları sert zorlayıcı güç kullanarak yapmaktan daha az maliyetli olduğuna dikkat çekmiştir (1990, s.167). SSCB ve Yugoslavya’dan yaşanan kopuşlar Soğuk Savaş’ın sonunu getirmiş, Doğu Blok’unun yıkılmasıyla ortaya çıkan güç boşluğu, 1990’larda şiddet olaylarının artmasına, dünyanın birçok bölgesinde çatışma ve iç savaşların yaşanmasına neden olmuştur (Fearon, 2006, s.49-50). Realizmin devletler sistemindeki tek önemli aktörü devlet olarak görmesi ve devletlerin hem mutlak hem de diğer devletlere karşı göreceli güçlerini arttırmaya çalışılmasının teorisinin temel bakış açısını oluşturması oldukça eleştirilmiş, alternatif teoriler de rağbet görmeye başlamıştır. Frankfurt Okulu, Postyapısalcı teoriler gibi Eleştirel Teori bakış açısına sahip yaklaşımlar klasik teorileri ve devletin kendisini sorgularken (Walt, 1998, s.34); normatif teoriler, bugüne kadar realizmin ihmal ettiği temel ahlaki ve moral değerleri ve söylemleri analizlerine dahil etmeye başlamıştır.

Dünyanın pek çok noktasında patlak veren çatışmaların sonucunda insanların temel hak ve özgürlüklerinden mahrum kalması, yerlerinden çıkmaya zorlanmaları, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmaları, normatif teorilerin özellikle ilgi görmesine yol açmış, uluslararası insani acıya neden olan meselelere karşı tepkiler Soğuk Savaş dönemine göre farklılaşmıştır. Finnemore’a göre daha önce ülke içinde yaşanan olaylar devletlerin kendi iç meseleleri olarak görülmekteyken artık dünya kamuoyunda tepki çekmeye başlamış (2008, s.201), küreselleşmenin ve uluslararası farkındalığın artmasıyla birlikte insani müdahale, koruma sorumluluğu, kölelik ve soykırımın evrensel suç sayılması gibi daha önce BM platformlarında tartışılmayan birçok konu gündeme gelmiştir. Dünya siyasetinde yaşanan bu değişim, diplomasi alanına da yansımış hem diplomasiyi gerçekleştiren aktörler hem de diplomaside kullanılan yöntemler çeşitlilik göstermeye başlamıştır.

Cooper diplomasinin dönüşümünü, “*resmi diplomasi*” (Track 1) olarak konumlandığı sadece iki ya da daha çok sayıdaki devletin müzakere ve anlaşmalarından oluşan diplomasiden; hükümet dışı organizasyonların, sivil toplum örgütlerinin, insani yardım kuruluşlarının, akademisyenlerin ve eski hükümet yetkililerinin de dahil olduğu “*gayri resmi diplomasi*” (Track 2) düzeyine geçiş olduğu şeklinde tanımlar (2013a, s.13). Track 2 diplomasi, özellikle şiddetli kriz durumlarında ülke içi veya ülkeler arası bir çatışmada uluslararası müzakereleri düzenleme girişimleri olarak da görülebilmektedir (Berridge ve James, 2003, s.70).

Soğuk Savaş sonrası diplomaside Track 2 düzeyine geçişte yaşanan değişimler beş temel başlık altında toplanabilmektedir (Cooper, 2013a, s.4). Yeni diplomaside yaşanan değişimlerin ilki aktörlerin sayısı ve çeşidinde olmuştur. Klasik diplomaside sadece devletin temel aktör olarak kabul edilmesinin yerini, hükümet dışı organizasyonların (NGO), çok uluslu şirketlerin (MNC), bölgesel ve hükümetler arası organizasyonların (IGO) ve sivil toplumun da sistemi etkileyen aktörler olması anlayışı almıştır. Diplomasinin kapsamı ve alanındaki genişleme ikinci önemli değişimi oluşturmuştur. Siyasetin konusu sadece askeri, güç, güvenlik alanları ile ilgilenen yüksek politika (high politics) olmaktan çıkmış, siyaset sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliği, insan hakları, sağlık, ticaret, ekonomik gelişme, çevre gibi düşük politika (low politics) konularıyla da ilgilenmeye başlamıştır. Cooper, siyasetteki yükümlülükler ve eylemlerdeki seviye değişikliklerine de dikkat çekmiş ve küreselleşmenin üçüncü önemli değişimi ortaya çıkarttığını belirtmiştir. Önceleri iç- ulusal düzeyde olan politikalardan, bilateral, bölgesel ve küresel politikalara yönelik başlamıştır. Dördüncü olarak diplomasi ve dış politikadaki yöntem ve enstrümanlar; teknoloji, iletişim, basın yayın, ulaşım gibi imkanların artmasıyla farklılaşmıştır. Modern diplomasinin klasik diplomasiden son farkı ise diplomasinin biçim, çeşit ve tekniğindeki değişim olarak karşımıza çıkmıştır. Track 1 düzeyinde yalnızca iki ya da daha çok devletin resmi müzakereleri diplomasi olarak görülürken, Track 2 diplomaside uluslararası organizasyonlar, sivil toplum örgütleri ve devlet altı yapılar da diplomasi sürecine dahil olmaktadır. Örneğin G8 ya da G20'nin grup olarak diplomatik girişimlerde bulunmaları ya da Arap Birliği, ASEAN, Avrupa Komisyonu gibi çok uluslu yapıların düzenledikleri zirveler yeni diplomasinin çeşitlenen pratiklerini göstermektedir.

Diplomasinin değişen doğası, farklı diplomasi türlerini de beraberinde getirmiştir. Kamu diplomasisi, ekonomik ve ticari diplomasi, kültürel diplomasi, sağlık diplomasisi gibi yeni diplomasi türleri bunun göstergesi niteliğindedir. Son yıllarda önemi artan bir diplomasi türü de çalışmamızın konusunu oluşturan “insani diplomasi”dir.

2.2. İNSANİ DİPLOMASİ KAVRAMI

Uluslararası platformlarda, devlet adamlarının söylemleri ve hükümet dışı organizasyonların yürüttüğü faaliyetlerde insani diplomasinin önemi son yıllarda artış göstermektedir. İnsani diplomasi kavramının kullanılması 2000 sonrası gerçekleşse de kavramın fikrîsel ve eylemsel kökenleri ile çerçevesini oluşturan teorik tartışmalar uzun bir dönemi kapsamaktadır. İnsani diplomasinin kavramsal çerçevesinin çizilmesinden önce realizm/ idealizm teorileri ekseninde “insani” konuların değerlendirilmesi insani diplomasinin anlaşılması açısından önem teşkil etmektedir.

2.2.1. İnsani Diplomasinin Teorik Çerçevesi: İdealizm ve Realizm Arasında

Uluslararası ilişkiler disiplinin ana akım teorileri idealizm ve realizm olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletlerin realizm ve idealizme bakışları, dünya siyasetindeki dönüşümle beraber değişim göstermiş uygulanan politikalar da zaman zaman idealist zaman zaman realist teoriden temellenmiştir. Bu iki teorinin devlete ve güce bakışlarında olduğu gibi “insan”ı ilgilendiren alanlarda da görüşleri farklılık göstermiştir.

I. Kant ve J. Locke gibi erken dönem düşünürlerin görüşlerine dayanan ve uluslararası ilişkilerde “ne olması” gerektiği ile ilgilenen idealizme göre insan doğası iyidir ve işbirliği yapmaya daha eğilimlidir. Devletlerin doğası da insanların doğasıyla benzerlik gösterir ve savaş hali suni bir olgu olup, toplumda uygun normlar sağlandığında barış hali mümkündür (Burchill, 2012, s.85). Ekonomik alanda liberalizm olarak da karşımıza çıkan bu teori devletlerin farklılıklarından çok ortaklıklarına vurgu yapmış, işbirliği ve iktisadi ilişkilerle ülkeler arasında barışın sağlanabileceği görüşünü taşımıştır (Doyle, 1986, s.1153-1154). İdealist teoriye göre ahlaki değerler, etik ve

insancılık siyasette çok önemlidir. Bir devletin uygulayacağı politikaları moral değerlerden bağımsız olarak düşünemeyeceği görüşü teoriye normatif bir özellik kazandırmakta, birey hak ve özgürlüklere verilen önem ile uluslararası hukukun geliştirilmesi idealizmin temelini oluşturmaktadır. İnsan haklarının ortaya çıkması, geliştirilmesi ve uygulanması için sadece devletler değil, uluslararası kurumların rolü tartışılmaz önemlidir (Kaarbo ve Ray, 2011, s.13). İdealizme göre, uluslararası ilişkilerin en önemli aktörü olsa da tek aktörü devlet değildir. Uluslararası organizasyonlar, sivil toplum kuruluşları ve bireyler düzeyinde yapılacak analizler dünya siyasetinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. İdealist düşüncelerden hareketle barışın sağlanabileceği fikrinden temellenen Kant'ın eseri Ebedi Barış'tan etkilenerek, 1.Dünya Savaşının sonunda ABD Başkanı W. Wilson 14 ilkeyi yayınlamıştır. Uluslararası anlaşmaların şeffaflık içinde gerçekleştirileceği ve anlaşmazlıkların çözüm yollarının tartışılacağı uluslararası bir örgütün kurulması gerekliliğini öngörmüştür (Kant, 1795, s.16). Bu düşünce ile kurulan Milletler Cemiyeti, idealizmin uluslararası örgütlere attığı rolün bir yansımasını teşkil etmiştir. Ayrıca idealizm, realizmin sadece askeri ve güvenlik gibi alanları kapsayan “yüksek politika” konuları ile sınırlı kalmayıp “düşük politika” olarak tanımlanan insan hakları, çevre, kalkınma gibi alanlarla da ilgilenmişler ve bu konulara da en az yüksek politika konuları kadar dikkat çekilmesi gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Ancak Milletler Cemiyeti'nin 2. Dünya Savaşı'nı önlemekte yetersiz kalması ve 1929 Buhranı'ndan etkilenen devletlerin liberal ekonomik politikaları terk etmesi, savaş sonrası Soğuk Savaş Dönemi'nde realizmin hakim paradigma olarak karşımıza çıkmasına neden olmuştur.

Hobbes ve Makyavelli gibi düşünürlerin savlarını kendine temel alan ve yaklaşımı sistemsal olarak analiz eden klasik realistlere göre insanın doğal hali kötü ve bencil olup çatışmaya daha yatkındır. İnsanlar yalnızca kendi çıkarlarına odaklanmakta ve devletlerin davranışları da klasik realistlere göre insanlarla benzerlik gösterdiğinden, devletler için de en önemli şey kendi ulusal çıkarları olmaktadır. Çatışan ulusal çıkarların olduğu ve uluslar üstü bir otoritenin olmadığı anarşik sistemde devletlerin barış içinde kalmaları olanaksızdır. İdealizmin normatif yapısı ve “ne olması gerektiği” ile ilgilendiği yöntemi yanlış bulan realistlere göre, asıl incelenmesi gereken olgu “ne olduğu”dur (Herz, 1950, s.158). Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkilerde

realizmin kurucusu sayılan H. Morgenthau “Uluslararası Politika” adlı eserinde, dünya siyasetinde tek önemli aktörün devlet olduğunu, ulusal çıkarın politikaların merkezinde yer aldığını ve çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışan devletlerin “güç”lerini arttırmaya çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca idealizmden farklı olarak evrensel ahlak kurallarının olamayacağını ve devletlerin amaçlarını gerçekleştirirken izlediği politikaların etik ve ahlaktan bağımsızlığını savunmuştur (Morgenthau, 1978, s.14).

1970’lerden itibaren realizmin yapısal olarak tanımlayan Waltz’un öncülük yaptığı neorealizm; anarşik sistemde devletlerin mutlak gücü arttırmak istemesini doğal görmüş, bunu yaparken de moral ve ahlaki değerler olsa da dış politikada etkisiz olduğunu savunmuştur. Waltz’a göre (1979, s.91-92) realizm için devletlerin amaçlarını gerçekleştirmedeki en önemli kavram hayatta kalmadır. Devletlerin hayatta kalabilmek için askeri ve güvenlik endişeleriyle her türlü önlemin alınması meşru görülmelidir. 2. Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti yerine Birleşmiş Milletler kurulsaydı da realistlere göre uluslararası ilişkilerin belirleyicisi kurumlar değil devlettir ve kurumlar devletlerin izin ve yetki verdiği ölçüde etkin olabilmektedir (Lamy, 2001, s.186). İdealizmin ilgilendiği insan hakları, çevre, sağlık, kalkınma gibi konular realizme göre ancak ulusal çıkarı etkilediği ölçüde önemlidir. Aynı şekilde devletlerarası işbirliği de insancılık temelinde değil ancak ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillenebilir.

Küreselleşmenin getirdiği yenilikler ve 90’lardan sonra akademisyen ve politikacıların insani meselelere karşı tutumunun değişmesi uluslararası ilişkilerde alternatif teorilerin gelişmesine yol açmıştır. Bu dönemde yaşanan insani acılara realizmin ulusal çıkar düzeyinde indirgemeci bir yaklaşım sunması oldukça eleştirilmiş, analizlere insan faktörü de dahil edilmeye çalışılmıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra özellikle ABD dış politikasında realist söylemler tekrar hakim olsa da (Baylis, 2008, s.84), idealist düşünce de pek çok devlet ve uluslararası örgütün eylemlerini şekillendirmiştir. Diplomasi alanında da devleti tek referans nesnesi olarak kabul eden anlayış farklılaşmış, resmi diplomasi araçlarının yanı sıra gayri resmi diplomasi olarak adlandırılan yöntemler de ortaya çıkmış, bu durum diplomasinin aktörlerinin çeşitlenmesine, konu ve kapsamının genişlemesine yol açmıştır.

İnsani kaygılarla hareket eden ve yeni diplomasi kanallarını kullanan insani diplomasi söylemleri, insani eylemlerin yalnızca insani endişelerden temellenemeyeceğini iddia eden “realizm” ve bu eylemlerin çıkar odaklı olmayıp öncelikli hedefini insani acıların azaltılması olarak gören “idealizm” ekseninde şekillenmiştir. İdealist perspektif insani diplomasının yalnızca insani amaçlarla gerçekleştirildiğini savunurken, insani diplomasının yansız olamayacağını ve ulusal çıkar ile birlikte yürütüldüğünü ileri süren daha realist görüşe yakın araştırmacılar da bulunmaktadır. İnsani diplomasi faaliyetlerinin hangi amaçlarla gerçekleştirildiği üzerine kesin bir uzlaşma olmadığından, eylemi hem idealizm hem realizm açısından yorumlamak mümkün olmaktadır. Bir ülkenin gerçekleştirdiği dış yardımlar kendisi tarafından insani nedenlere dayandırılrsa da, bu yardımların amacı diğer ülkeler tarafından hedef ülkedeki etkinliğini arttırmaya yönelik olduğu şeklinde de yorumlanabilmektedir. İnsani diplomasi faaliyetleri de bu bakımdan iki yönlü bir durum teşkil etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti eski başbakanı A. Davutoğlu da bu düşünceden hareketle insani diplomasiyi, “vicdan ile güç arasında” konumlandırmış (2013, s.866) ve insani diplomasının dünya siyasetindeki öneminden bahsetmiştir. Bir yandan dünyadaki insani sorunlara gündeminde yer vermesi gereken devletler, bir yandan da kendi varlığının devamlılığını düşünmelidir. Bu ikisi arasında bir denge kurulması gerekliliğine değinen Davutoğlu; gücü elinde bulundurmadan sadece vicdani değerlere göre hareket etmeyi zayıflık, insani değerleri göz ardı ederek sadece güçle hareket etmeyi ise tiranlık olarak tanımlamıştır.

Barnett ve Weiss’a göre insancılık; siyaset, güç ve ahlakla iç içe geçmiştir (2008, s.36). İnsani yardım organizasyonları kendi insani çabalarını genellikle politika dışı olarak tanımlamakta ve devletlerin yürüttüğü siyasetin başarısız olduğu yerlerde faaliyet gösterdiklerini savunmaktadırlar. İnsani çalışanlara göre, insancılıkla siyasetin ayrı alanları vardır ve insani diplomasi, insani çalışanlara ayrı bir alan açılması adına yürütülen çalışmaları kapsamaktadır. Ancak; Barnett ve Weiss, bu ikisi arasındaki her ayrımın bir sosyal inşanın ürünü olduğunu ileri sürmektedir. Kurumların yaptığı kavramsallaştırmalar ve kendi öne sürdükleri tanımlama kriterleri siyaset ve insancılığın ayrımını oluşturmuştur. Çoğu yardım temelli organizasyon; tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık gibi ilkelerle hareket ettiğini söyleyerek apolitik bir duruş

sergilese de, insancılığın siyasetin dışında olduğunu söylemek zordur ve insani kurumlar bir şekilde politikanın içinde yer almak durumunda kalırlar. Mark Duffield'e göre (2001, s.75) günümüz insancılığı, geçmişte tarafsız kalmasından kaynaklı hatalarının telafi edilmesi için yeni siyasi insancılık olarak yeniden tanımlanmıştır. Etik eyleme sonuç odaklı bir perspektiften bakan bu yeni insancılık, kalkınma yardımı, çatışma çözümü ve sosyal inşa söylemlerinden oldukça etkilenmiştir. Siyasi etkileri göz ardı edilemeyeceğinden dolayı artık apolitik kalamamaktadır.

Bu durumun iki örneğini ICRC ve Sınır Tanımayan Doktorlar'ın faaliyetleri oluşturmaktadır. ICRC, kendi "tarafsızlık" ilkesi gereğince insani işlerini gerçekleştirirken, insani durumlara büyük çaplı bir tepki göstermemektedir. ICRC'nin geniş ölçekli yardımları kapsayan sessiz politikası, sadece insani ihtiyaçları karşılamaya yönelik olduğundan dolayı eleştirilere de maruz kalmaktadır. Sınır Tanımayan Doktorlar ise, *temoinage* (şahitlik yapmak- tanıklık etmek) kavramıyla hareket ederek kriz bölgelerinde daha aktif bir duruş sergilemek istemektedir. Bu organizasyona göre, amaç sadece dünyadaki sorunlara dikkat çekmek ve yardım etmek değil, aynı zamanda kampanyalar düzenleyerek insani krizlere karşı harekete geçmek olmalıdır. Bu da Barnett ve Weiss'a göre onları politik bir aktör yapmaktadır (2008, s.37-38). Örneğin, gelişmemiş ülkelerdeki ihtiyaç sahipleri için düzenlenen ilaçlara erişim kampanyalarının sadece hayat kurtarmayı amaçladığı ve siyasi olmadığını görüşü, insani kurumların dünyanın kaynaklarını yönlendirmeyi ve küresel sosyal ilişkilerin yeniden inşasını hedeflediğinden, ilaç şirketleri tarafından reddedilmektedir. Kurumların hedefleri, devletler ve şirketlerin çıkarları ile çatışmakta bu nedenle insani örgütler, onlarla anlaşma yaparak "politik" olmak zorunda kalmaktadırlar. Ancak insanlık ve evrensel değerler adına hareket ettiklerini iddia ettikleri için hala apolitik olduklarını savunmaktadırlar. Aynı zamanda insani organizasyonların kendilerini güç ve otoriteden yoksun olarak tanımlamaları da bu görüşe göre yanlıştır. İnsani temellere hizmet etmek amacıyla zarar görebilecek nüfusun adına hareket ettiklerini söylemeleri insani organizasyonlara ahlaki bir otorite kazandırmaktadır. Bu durum insani organizasyonları güçlendirmekte, meşrulaştırmakta ve onlara sosyal bir amaç verip kimliklerini şekillendirmektedir. Ayrıca küresel insani meselelerin sözcülüğünü yapmaları, çeşitli pazarlama ve lobi faaliyetlerinde bulunabilmeleri ve bu sayede insani ihtiyaçlara

yönelik desteği arttırabilmeleri onların gücünü göstermektedir. İdealist bakış açısına göre ise ICRC'nin hasta ve yaralılara, savaştan dolayı yerlerinden edilmiş ailelere ve savaş mahkumlarına karşı yürüttüğü yardım faaliyetlerini içeren sınırlı kapsamı ve insani diplomasinin uygulayıcı olması ona tamamen “insani” bir özellik sağlamaktadır (Harroff- Tavel, 2005, s.6).

İnsani organizasyonların ve devletlerin gerçekleştirmede farklı politikalar izlediği ve kapsamına farklı konuları aldığı insani diplomasi, her ne kadar realist perspektif ile sorgulandığında değerler ve çıkarlar açısından, kendi varlığını devam ettirmek ile insani meselelere karşı inisiyatif almak bakımından çelişkili bir durum teşkil etse de, insani diplomasi uygulayıcıları konunun insani yönüne vurgu yapmakta ve idealist düşüncelerden temellendiğini öne sürmektedirler. Bu bakımdan insani diplomasiye önem atfeden devletlerin bir yandan kendi vatandaşlarının güvenliğinin sağlanması, ülkenin refah seviyesi ve gücünün arttırılması gibi hedefleri, bir yandan da dünyadaki sorunların çözüme ulaştırılmasına yönelik sorumlulukları bulunmaktadır. Bu durum, insani faaliyetler gerçekleştiren devletlerin sadece realist veya yalnızca idealist politikalar izlemesini engellemektedir. İnsani diplomasinin bu muğlak konseptinin daha çok anlaşılması kavramsal çerçevenin çizilmesi ile mümkün olacaktır.

2.2.2. İnsani Diplomasinin Kavramsal Çerçevesi

İnsani operasyon ve programlara desteğin maksimizasyonuna odaklanan ve gerekli kişilerle insani amaçlarla ortaklıklar inşa etmeyi amaçlayan insani diplomasi kavramı, daha önce yakın anlamı olarak felaket diplomasisi, müdahale diplomasisi olarak kullanılmıştır. Özellikle 2007 yılından itibaren sıkça ifade edilmeye başlayan terim, sadece insani organizasyonlar değil ulusal işbirliği ajansları, dış işleri, savunma ve kalkınma gibi bakanlıklarca da kullanılmaktadır. İnsani diplomasi sadece uluslararası insani yardımın koordinasyonu ile sınırlı değil, risk önlenmesi ve krizlerin yönetilmesiyle de ilişkilidir (Regnier, 2011, s.1212).

İnsani Diplomasinin Tanımı ve Kapsamı

İnsani diplomasi ile ilgili en kapsamlı çalışma niteliğinde olan Larry Minear ve Hazel Smith'in 2007 yılında yayınladığı *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft* kavramı şu şekilde tanımlamıştır (2007, s.1) :

“İnsani diplomasi, insani organizasyonlar tarafından yürütülen ve bu organizasyonların işlevlerini eksiksiz bir biçimde gösterebilmeleri için siyasi ve askeri otoritelerden ayrı bir alan elde etmek için gerçekleştirilen aktiviteleri kapsamaktadır. Bu faaliyetler; insani organizasyonun ve personelinin hedef ülkede varlığının sağlanması, yardım ve korunmaya muhtaç sivil nüfusa ulaşacak müzakerelerin oluşturulması, yardım programlarının izlenmesi, uluslararası hukuk ve normlara saygının tesis edilmesi, yerli halk ve kurumlara destek olunması ve hedeflenen insani yardımın çeşitli seviyelerde savunuculuğunun yapılmasını içermektedir.”

Kitabın önsözünde 2012-2014 yılları arasında Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği Özel Suriye Temsilcisi olarak da görev yapan eski diplomat Lakhdar Brahimi de insani amaçları takip eden müzakerelerin, geleneksel müzakere sürecindeki saf siyasi meselelerden farklılaştığını öne sürmüştü, insani ilkelerin devletlerin müzakeresinden farklı olarak, insani aktörlerin müzakereleriyle yönetilmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. İnsani çalışanların kendi pratiklerini uygulayabilecekleri bir alan bulmalarının, çatışma alanlarında sürdürülebilir barış ve refahın uzun süreli sağlanmasındaki etkisine dikkat çekmiştir. Minear ve Smith de insani faaliyetleri destekleyici bile olsa insani diplomasinin geleneksel diplomatlar tarafından yürütülen diplomasiden farklı olarak insani kurum ve personeller tarafından gerçekleştirilen faaliyetleri kapsadığını ve bunun geleneksel diplomasiden farklılaştığını belirtmiştir (Minear ve Smith, 2007, s.1).

İnsani diplomasi çalışmalarına katkısıyla dikkat çeken ve kavram hakkında en kabul gören tanımlardan birini ortaya koyan IFRC'ye (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu) göre insani diplomasi (IFRC, 2009) *“Zarar görebilecek insanların çıkarının gözetilmesi ve temel insani ilkelere tam saygı gösterilmesi konusunda karar alıcıları ve fikir önderlerini harekete geçmeye ikna etmektir.”*

İnsani diplomasi; sözcülük, müzakere, iletişim ve resmi anlaşmaları kapsamaktadır ve IFRC'ye göre insani diplomasiye müdahil olmak bir seçenek değil

sorumluluktur. İnsani diplomasi politikası dört adımda gerçekleşmekte ve bu önemli noktalar onu devletlerin gerçekleştirdiği diplomasiden ayırmaktadır. Harekete geçirmek için aktörleri “ikna etme zorunluluğu”, insani durumun kültür ve bağlamına göre “uygun araç ve eylemlerle ikna edilmesi”, “bilgi ve uzmanlık alanı olan insani alana odaklanması” ve “hareketin dışındaki ortaklar ve hükümet dışı organizasyonlarla uygun zamanda ilişki kurulması” olarak açıklanabilecek ilkelerde Kızılhaç; siyasi bir sonuca değil, insani acıya hemen müdahale edilmesine odaklanmaktadır.

2003-2006 tarihleri arasında BM Acil Yardım Koordinatörü olarak görev yapan J. Egeland’a göre geleneksel diplomasinin başarısız olduğu ya da hükümet veya organizasyonların siyasi bir çözüm bulmak için zaman ve kaynak ayırmak istemedikleri ya da bunun mümkün olmadığı birçok çatışma, kriz ve kaos durumları bulunmakta ve günümüzün artan bilgi, destek ve hükümet dışı hareketlerin sonucunda insani diplomasi ve insani eylemin müdahil olmadığı bir insani durum söz konusu olmamaktadır (2013, s.1). Bütün ideolojiler, dinler, insani felsefeler; acı çekenlerin, açların, hastaların ırkına, dinine, inancına bakılmaksızın yardım edilmesini öngörür. Devlet başkanları ve geniş halk kitleleri de bunun taraftarıdır. Ancak asıl gerekli olan “insani toplumun” insani diplomasiye olan desteğinin artmasıdır. Sağlanan insani yardım, geleneksel olmayan diplomatik aktivitenin çok küçük bir kısmıdır ve kriz bölgelerindekilerin acil ihtiyaçlarını karşılasa da krizin çözümüne katkıda bulunmamaktadır. Bu açıdan BM kurumları ve Kızılçay ve Kızılhaç Federasyonları insanların yaşamlarını sürdürmelerine katkıda bulunmakta ancak onlara kalkınma ve barış getirecek sürekli ve istikrarlı bir sonuç sağlayamamaktadır. İnsani diplomasinin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri çatışmaya taraf olan aktörlerin ikna edilme zorunluluğudur. Egeland, bu yüzden insani diplomasinin metodunu askeri çatışmaların önlenmesi olarak görmüş; ateşkes için müzakere ortamının oluşturulması ve insani yardımların ulaştırılması için güvenlik koridorunun açılmasını da insani yardımdan farklı olarak insani diplomasinin tanımına dahil etmiştir (Egeland, 2013, s.3).

Yöntem ve Amaçlar

Siyasi ya da askeri otoritelerle doğrudan ilişki, arabulucular yoluyla dolaylı ilişki, insani eylem ve onun merkezleri yoluyla sahadan ilişki ve geleneksel ile modern

iletişim yöntemleri olmak üzere dört biçimde gelişen ve ikili, çok taraflı, resmi ya da gayri resmi olarak yürütülebilen insani diplomasi (Veuthey, 2012, s.4-5), hükümetler ve/veya insani organizasyonlar, hükümet dışı ve hükümetler arası organizasyonlar ile devlet dışı aktörler arasındaki özel ya da aleni bir diyalog olarak tanımlanmaktadır. İnsani diplomasinin temel amaçları Veuthey'e göre (2012, s.1); durumlarını iyileştirmek için *şiddetten etkilenen kurbanlara erişim sağlamak* ve onlara karşı gerekli seviyede *koruma ve yardım temin etmek*, insani aktörler için *müzakere izni alınmasını sağlamak*, insani yardımın ulaştırılması için *lojistik ve finansal mekanizmanın kurulmasını gerçekleştirmek*, *insani çalışanların ve yardımın güvenliğini sağlamak*, insani organizasyon ile yerel ulusal askeri ve devlet dışı aktörler arasında bilgi paylaşma mekanizması doğrultusunda *insani eylemin koordinasyonunu oluşturmak*, insani hukukun en geniş şekilde uygulanması ve insani hukuka saygı doğrultusunda *hükümet ve hükümet dışı organizasyonların çalışmasını kontrol etmek* olarak sıralanabilmektedir. Kurumların ve ülkelerin insani diplomasi öncelikleri ve amaçları; sosyo-kültürel bağlama ve krizlerin coğrafi konumlarına göre değişebilmektedir.

İnsani ilkeler, ihtiyacın şiddetine göre yardım gösterileceğini ifade eden "tarafsızlık", siyasi veya diğer nedenler olmadan çatışmada taraf tutmadan etkinlik göstermeye dayanan "yansızlık", temel ilkelere karışılmasının engellenmesi olan "bağımsızlık" gibi bazı temel özelliklere sahiptir (Minear, 2007, s.15). Her ilke, silahlı çatışma durumlarda insani organizasyonların kendi amaçlarını gerçekleştirmede farklı öneme sahiptir. Örneğin, savaş mahkumlarının durumlarına dikkat çekmek, yardım dağıtmak, hasta ve yaralılara tıbbi bakım sağlamak ve savaştan dolayı ayrılmış aileleri bir araya getirmek gibi insani yardımlarının yanında önemli bir insani diplomasi uygulayıcısı olan ICRC'nin insani diplomasininin daha sınırlı bir kapsama sahiptir ve Harroff-Tavel'e göre diplomasisi tamamen insanidir. Dört karakteristiği bulunan insani diplomasinin ilk özelliği, devlet dışı aktörler dahil çok geniş kapsamlı aktörlerle ilişkilerden oluşmasıdır. İkinci olarak, ICRC insani alanla ilgilenir ve barışın sağlanması onun öncelikli görevi değildir. Üçüncüsü, devletlerin insani diplomasinden bağımsız hareket eder. Son olarak, ya bağımsız bir şekilde çalışmalarını sürdürür ya da durumlara bağlı olarak işbirliği içinde bir etkileşim ağına ihtiyaç duyabilmektedir (Harroff-Tavel, 2005, s.5).

2009 yılında IFRC Nairobi zirvesinde kabul edilen 2020 Stratejisi'ne göre insani diplomaside IFRC 12 öncelikli alan kabul etmiştir. Bu alanlar felaketlerin azaltılması, IFRC'nin yardımlarının desteklenmesi, salgın hastalık ve kamusal sağlığa diğer tehditlerin önlenmesi, gönüllü ve gençlerin korunması ve kazandırılması, felakete yanıtın ve felaket yardımının yönetilmesinin yasal çerçevesinin oluşturulması, IFRC'nin insani alanının korunması, iklim değişikliği adaptasyonu, gıda güvenliği, göç ve insan kaçakçılığı, şiddet olmaması halinin desteklenmesi, insani sektör reformları ve işbirliği, şehirleşmeye ve insani sonuçlarına dikkat çekmek olarak sıralanabilmektedir (Regnier, 2011, s.1219).

Tarihsel Arka Plan, Aktörler ve Yasal Çerçeve

Veuthey'nin tanımına göre, IFRC kurucusu Henry Dunant, modern insani hukukun öncüsü sayılmaktadır (2012, s.2). IFRC'nin kurucu organı ICRC'nin 1863 yılında kurulmasıyla modern uluslararası insani hukukun evrilme sürecini başlatmış, bir dizi insani acıdan dolayı insani hukuk normları gelişmiş ve insani organizasyon faaliyet göstermeye başlamıştır. 1864 savaşı sonundaki 1.Cenevre Konvansiyonu, Avusturya ve Fransa arasındaki savaşta bölgeyi askeri etkilerden koruma çalışmalarında bulunmuştur. Japonya ve Rusya arasındaki Tsushima Deniz Savaşı sonrasında 1907'de Deniz Savaşı Konvansiyonu oluşturulmuş, 1.Dünya Savaşı sonrası 1929 Konvansiyonları, savaş esirlerini korumaya yönelik daha kapsamlı kurallar ortaya çıkarmıştır. 2.Dünya Savaşı'ndan sonra 1949 Konvansiyonları işgal altındaki bölgelerde sivillere yönelik muameleyi düzenlemiştir. 1945'teki BM Tüzüğü ve 1948'deki Evrensel İnsan Hakları Beyannameyi ile milyonlarca sivilin ve savaş esirinin ve Avrupa ile Asya'daki soykırımların trajedilerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1948 Soykırım Suçunun Engellenmesi ve Cezası Üzerine Konvansiyon imzalanmış, 1949 Cenevre Konvansiyonu ve ek protokolleri ile daha sonra Oxfam olacak Oxford Komitesi, kıtlıkla mücadele için kurulmuştur. Bu dönemde BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) da faaliyete başlamış, 1951 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (UNHCR) dönüşecek olan UNRRA 1943'de kurulmuştur. Hükümet dışı organizasyonlar o dönem mülteci yardımları konusunda devletlerin önünde yer almış,

Rus mültecilerle ilgilenen insani çalışanlar Save The Children'ın kurulmasına öncülük etmiştir (Barnett ve Weiss, 2008, s.23).

Afrika sömürgelerinin dekolonizasyon süreciyle beraber kalkınma söylemi, üçüncü dünya ülkeleri ve küresel güneyin acısını azaltmayı hedeflenmiştir. Dekolonizasyon ve Vietnam Savaşı sonrası 1977'de iki ek protokol yapılmış, protokoller sivillerin korunmasıyla ilgili yazılı kurallar ortaya çıkartmıştır. 1997'de Ottawa'da dünya çapında bir kampanya yürütülmüş; hükümetler, BM kurumları, IFRC ve hükümet dışı organizasyonlar kara mayınlarının yasaklanması ve bunların insanların acısına ve sosyo ekonomik maliyetlerine vurgu yapıp anlaşma imzalamışlardır. 1998'de dünya çapında bir koalisyon uluslararası suç mahkemesinin Roma'da kurulmasına öncülük etmiştir (Veuthey, 2012, s.3). 2. Dünya Savaşı sonrası dünya siyasetinde yaşanan gelişmeler, ICRC'nin insani faaliyetlerinin ve insan hakları STK'larının öneminin artmasıyla sivil toplumun ulusal ve uluslararası seviyelerde gelişmesi insani diplomasi alanına da yansımıştır. İnsani diplomasi; hükümetler, uluslararası organizasyonlar, STK'ların ve sivil toplumun yoluyla insan hayatının ve onurunun tehdit edildiği bölgeleri korumayı hedeflemiştir. İyi niyet elçileri de daha sonra insani diplomasinin parçası haline gelmiş, UNDP, WHO, UNESCO gibi BM'ye bağlı kuruluşlar kurulmuştur.

Barnett ve Weiss'e göre, 1990'larda artan şiddetli iç çatışmalardan sonra halkın bilinci genellikle medya yoluyla arttırılmaya çalışılmıştır (2008,s.26). İnsan hakları, BM barış koruma operasyonlarının en önemli bileşenlerinden biri olmuştur. İnsani müdahale, koruma sorumluluğu gibi kavramlar BM'nin gündeminde yer almış ve 90'lardan sonra insan haklarına dayandırılarak birçok bölgeye müdahale yapılmıştır.

Günümüzde yardım konusunda hem uluslararası hem bölgesel organizasyonlar artıştır. ECHO (Avrupa Komisyonu İnsani Yardım Ofisi), OCHA (BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi), DHA (İnsani İlişkiler Departmanı), InterAction gibi AB-ABD organizasyonları faaliyet göstermektedir.

2005 yılında İnsani Reform Programı yürürlüğe girmiş, BM kurumları, büyük STK'lar ve IFRC'nin oluşturduğu Inter-Agency Committee, felaketlere yanıt

kapasitesini güçlendirmek ve olası tehlikeli alanlarda boşlukları doldurmak üzere kabul “Kümelenme Yaklaşımı” adı verilen işlevsel ve operasyonel bir dizi ortaklık kurulması kararlaştırılmıştır. Bu kümeler; su ve altyapı, acil sağlık, lojistik, barınak ve sivil nüfusun korunması gibi alanlarda etkili koordine hareketi sağlamaya çalışmaktadır. Ayrıca yanıt kapasitesinin artırılması için Hindistan tsunamisi, Darfur, Lübnan Savaşı gibi medyanın dikkat çektiği acil durumlara değil, daha tutarlı fonlarla kaynak sağlanmasına ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Planlanan reform çalışmalarında daha az “BM-merkezli” ve daha az “Batılı” olmak üzere ortaklıkların genişletilme süreci de başlatılmıştır. BM sistemi, her zamankinden daha geniş ve çok sayıda yardım faaliyeti gerçekleştirmektedir ancak toplam insani yardımlardaki oranı azalmaktadır. Sahadaki çoğu yardım faaliyeti STK’lar ile Kuzey ve artan bir şekilde Güney’in sivil toplum hareketlerince gerçekleştirilmektedir (Egeland, 2013, s.9-10).

Veuthey’e göre insani diplomasi doğal felaketler ve silahlı çatışmalar olmak üzere iki ana durumda yasal olarak yer alabilmektedir (2012, s.3-4). İnsani diplomasi müzakerecileri, hangi yasal araçların hangi durumlarda uygulanabilir olduğunu analiz etmeli, tarafları, çatışmanın türü, uygulanabilecek yasal çerçeve ve insan hakları hükümlerini, dayandırılacağı etnik ve dini değerleri planlamalıdır.

Minear’a göre insani diplomasinin işleyişi, insani organizasyonların kendilerinde bir dizi kurumsal konunun gündeme gelmesine neden olmuştur (2007,s.20). Bunlar; kapsamı giderek genişleyen konu portfolyosundan seçim yapmak, aktivitelerin yerel ya da küresel hangi seviyelerde gerçekleştirileceğine karar vermek, BM veya STK’lar olmak üzere ajans türlerinin karşılaştırmalı avantajlarını belirlemek ve uygulayıcılar arasında gereken yetenekleri analiz etmeyi kapsamaktadır.

Geleneksel diplomasinin çerçevesi uluslararası hukuk ve 1961 Viyana Konvansiyonu tarafından belirlenmişken, insani diplomasinin yasal çerçevesini Uluslararası İnsani Hukuk ve insan hakları yasaları oluşturmaktadır. İnsani diplomasi uygulayıcıları bu yasal çerçevelere dayandırarak erişim izni ve mağdurlar için koruma elde etmeye çalışmaktadırlar. Minimum ekonomik, sosyal, sivil ve kültürel hakları garanti eden insan hakları, insani diplomasiye insani hukuktan daha çok alan sağlamaktadır. IFRC’nin 2011 31.Cenevre Konferansı geleneksel ve insani diplomatları

bir araya getirmiştir. IFRC 2007 30. Cenevre Konferansı'nda İnsanlık İçin Birlikte (Together For Humanity) deklarasyonu yayınlanmıştır. 2009'da IFRC'nin Nairobi'de düzenlenen zirvesinde ise 2020 Stratejisi kabul edilmesine karar verilmiş ve 2010 Cenevre Konferansı sonrası yayınlanmıştır (Regnier, 2011,s.1225).

İnsani diplomatik aktörlerde en temel rolün hükümetler olma nedeni Veuthey'e göre imzalanmış konsensüslerle uyacaklarını taahhüt etmeleridir. Ancak hem bilateral hem de multilateral anlaşmalar yapabilmeleri bakımından uluslararası organizasyonların da büyük önemi vardır. ICRC, Sınır Tanımayan Doktorlar, uluslararası iyi niyet elçileri, diğer NGO'lar ve sivil toplum üyelerini de önemli aktörler kapsamına dahil etmiştir (Veuthey, 2012,s.5). İnsani diplomasi hem ulusal, hem uluslararası, ulusaltı ve yerel olmak üzere pek çok seviyede gerçekleşebilmektedir. Bazı insani diplomasi uygulayıcıları, gerçek insani diplomasinin sadece yüksek seviyede temsil ve merkezi karar alıcılık ile yürütülebileceğini ileri sürmektedir. İnsani krizlerle başa çıkmada uluslararası seviyede BM ön plana çıkmaktadır. Ayrıca IFRC gibi insani organizasyonlar ve ulusal kalkınma yardım ajansları da uluslararası insani diplomasinin ana aktörlerini oluştursa da, diğer aktörlerin de önemi tartışılmaz yüksektir (Regnier, 2011, s.1220).

ICRC, diğer STK'lardan farklı olarak, ona haklar veren ve sorumluluklar yükleyen uluslararası yasal bir kişiliğe sahiptir. 1863 tarihinde merkezi Cenevre olmak üzere özel bir girişimle kurulmuştur. Ancak izlediği insani politika İsviçre dış politikasından bağımsızdır. 1949 yılında düzenlenen Cenevre Konferansına katılan devletler ICRC'yi savaş mahkumları ve sivil tutukluları ziyaret etme gibi uluslararası insani hukuka dayanan konularda görevlendirerek, ICRC'nin dış işleri, savunma ve adalet bakanlıklarıyla ilişkilerinde "insani yapısının" tarafsız ve adil olduğunu tanıyarak, eylemlerin iş işlerine müdahale gibi anlaşılmayacağını taahhüt etmişlerdir (Harroff- Tavel, 2005,s.3). Devletlerin ICRC'ye yüklediği insani misyonlar ona sadece sorumluluk değil bazı haklar da vermiştir. 1990 yılında BM'nin 159 üyesinin 138'i ICRC'ye gözlemci statüsü vermeyi kabul etmiş ve ICRC, BM'nin Güvenlik Konseyi dahil toplantılarına katılma hakkı elde etmiştir. ICRC, 1994'te de İslam Konferansı Örgütü'nün her düzeydeki tüm zirvelerine katılma hakkı kazanmıştır.

İnsani aktörlerin amaçları gerçekleştirip gerçekleştirilememesi veya hangi oranda gerçekleştirdiği; iletişim ve ulaşımı daha kolay veya zor yapacak bir bölgenin varlığı, yozlaşmanın yaygınlığı ve dağıtım zincirinde güvensizlik, kaynakların mevcudiyeti, çalışanların uzmanlığı gibi birçok etkene bağlıdır. Ancak önemli etkenlerden biri; erişim müzakerelerinde ve siyasi ve askeri çevrelerde hem yardım alanlar hem çalışanların güvenliklerinin sağlanması konusunda, insani yetkililerin kapasitesi ile ilişkilidir. İnsani yetkililer, uluslararası müzakereler gerçekleşirken başarı elde etmede tek aktör değildir. Uluslararası ticaret, gazeteciler ve diğer gruplar da zorlu uluslararası çevrelerde yer alan çatışma zamanlarındaki ciddi siyasi diyaloglarla ilişkilidir. Bundan dolayı sadece insani yetkililer değil, gazeteciler, ticari iş çalışanları ve dini kişiler bazen uluslararası çatışmalardaki yeni “oyuncular” olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Smith, 2007, s.36).

İnsani Diplomasi ve Geleneksel Diplomasi

İnsani diplomasinin kökleri 19.yy'daki insani eylemlere dayandırılabilir ancak geleneksel diplomasi ve uluslararası müzakerelerin aksine insani diplomasinin yazılı kuralları oluşturulmamıştır. İnsani diplomasi ve geleneksel diplomasinin bilgiyi analiz etmek ve toplamak, müzakere yapmak, dokunulmaz olmak gibi ortak noktaları olsa da farklılıkları daha fazladır. Ancak mümkün olduğunca verimli olması onun geleneksel diplomasinin alt dalı olarak değil, onla işbirliği içinde hareket etmesine bağlıdır (Regnier, 2011,s.1216).

Minear'a göre geleneksel diplomasi ve insani diplomasi bazı benzer özelliklere sahiptir (2007, s.9). İletişim, bilgi toplama ve müzakereler gibi temel diplomatik faaliyetler hem insani diplomasinin hem geleneksel diplomasinin özelliklerindedir ve iki diplomasi de risk altındaki nüfusun iyi olmasıyla ilgilenmektedir. Klasik diplomatlar gibi, BM insani çalışanları da diplomatik yetkiler ve dokunulmazlığa sahip olsalar da diğer hükümet dışı organizasyon temsilcilerinin böyle bir ayrıcalığı bulunmamaktadır.

Klasik anlamında diplomatlar, spesifik alanlarda etkileşim gösteren aktörlerin üzerine mutabık ilkeler, normlar, kurallar ve karar alıcı prosedürlerle oluşturulmuş bir dizi sosyal kurumun oluşturduğu bir “rejim”le faaliyet gösterirler. Diplomatlar

otoriteleri tarafından onaylanır, gittikleri yerlerde kendi başkentlerinden aldıkları talimatları gerçekleştirir ve kendilerinden detaylı raporlar beklenir. Bunun aksine insani çıkarlarla gerçekleştirilen diplomasi bir rejimle çerçevelenmiş değildir. Uluslararası insaniyet, insan hakları ve mülteci hukuku gibi hükümetlerin anlaştığı ilkelerden oluşmaktadır. Son yıllarda bu tarz ilkelerin daha net, daha zorlayıcı olmasında özellikle insan hakları ve yerlerinden edilen kişileri kapsayan alanlarda önemli gelişmeler olsa da uluslararası rejimlerin zorlayıcı hükümleri mevcut değildir.

İnsani diplomasi, geleneksel diplomatlar tarafından ayrı bir alan olarak görülmemektedir. Çoğu diplomatik yetkiliye göre bir milletin davranışları sadece devletin yetkili otoritesiyle alakalıdır. Son yıllardaki gelişmelere kadar uluslararası barış ve güvenlikle ilgili olmayan konularda devlet egemenliğine karışılmazken, geniş insan hakları ihlali ve yaygın insan ihtiyaçlarına erişimin engellenmesi gibi nedenler “insani” konuların uluslararası gündeme girmesine neden olmuştur.

Kuralları daha iyi oturmuş diplomatların aksine insani diplomasi, *ad hoc* (amaca özel) ve *ad hominem* (kişiye özel) dir. Ancak insani ilkelerin ikna edebilme kabiliyeti sınırlıdır ve askeri güçleri bulmamaktadır. İnsani aktörlerin güçlerinin altında yatan, insani konularda açık cezalar veya tehditler değil manevi zorlayıcılıklarıdır.

Regnier’e göre klasik diplomasi “devleti temsil etmek”, “ulusal çıkarların korunması ve inşa edilmesini sağlamak” ve “anlaşmaların müzakere yapılabilmesi için ticari ve siyasi ilişkilerin teşviki” olmak üzere üç farklı işlevi vardır. Bir ülkenin dış politikası ise diplomasi ile gerçekleştirilen görevleri tanımlamaktadır. Dış politikanın ayrıca askeri eylem, ekonomik baskı gibi araçları bulunmaktadır. Günümüz diplomasisi çok kutuplu ve kırılabilir bir hale gelmiş, uluslararası değil aynı zamanda çok kurumlu ve çok işlevli (multitrack) bir hale gelmiş, Track 2 olarak adlandırılan gayriresmi diplomasi de dış politikada yer almaya başlamıştır. Ayrıca resmi yetkililerin bazı durumlarda resmi değilmiş gibi kişisel yeteneklerinden dolayı o durumda arabuluculuk yapması da 1 ½ diplomasi olarak tanımlanabilmektedir (Regnier, 2011,s.1214-1215).

Günümüz dünyasının karşılaştığı salgın, açlık, çevresel bozulma, insan haklarının ihlali, yozlaşma gibi zorluklar sadece devletlerarası diplomasi araçları ile çözülemez. Yeni uluslararası organizasyonlar yapmak yerine uluslararası alandaki çoğu aktör uluslararası alanda gayri resmi şekilde gerçekleştirilen Track 2 diplomasi ile yeni etkileşim ağları üretmeyi tercih ederler (Harroff- Tavel, 2005,s.10-11). Bu tür diplomasi, sadece devlet temsilcileri değil, aynı zamanda dini ve toplumsal liderler, işadamları gibi yerel temsilcileri, STK üyelerini, insani uygulayıcıları, akademik uzmanları, alanda tecrübeli çalışanları ve gazetecileri bir araya getirmektedir.

Minear, ayrıca geleneksel diplomasiyi “büyük D Diplomasi”, insani diplomasiyi “küçük D diplomasi” olarak tanımlamış ve diplomasi arasında farklılaştırma yapmıştır (2007,s.11). İlki çatışmayı önlemek, azaltmak ya da sonlandırmak için müzakereler, hukuk kurallarını destekleyici baskıyı mobilize etmek, devletlerarası ilişkileri sürdürmek gibi profesyonel diplomatların yaptığı şeyleri içerir. İnsani alandaysa profesyonel diplomatlar, yeni ajanslar ve kurumsal çerçeveler oluştururlar. Büyük D diplomasi, daha resmi ve yüksek seviyede olma eğilimindeyken küçük D daha insancıl alanla ilgilidir. Küçük D diplomasi, insani faaliyetlerin daha günlük çeşidi ile ilgilidir. Bir yandan insani malzeme ve personelin güvenli geçişini ayarlar, bir yandan da ajansın faaliyetlerini gerçekleştirmesine izin verecek ofisleri kurarak banka hesaplarını ayarlamak gibi orta seviyedeki aktiviteler arasında etkinlik gösterir. Günlük fonksiyonlar insani programların başarısı için çok önemlidir. Resmi diplomasi gibi olmasa da uluslararası personel ve yerel otoriteler arasında müzakereler gerçekleştirirler. Örneğin, küçük D diplomasının faaliyetleri, BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ’nun Lübnan’da gerçekleştirdiği müzakereler gibi daha geniş orta seviyede aktivitelerdir.

İnsani Diplomasi Yaklaşımları

İnsani diplomasının temel kavramsallaştırması üzerine bir mutabakat bulunmadığını belirten Smith, üç farklı ancak birbirini dışlamayan insani diplomasi kavramsallaştırmasından bahsetmiştir (2007,s.38).

İnsani diplomasideki ilk görüş, çelişkili bir kavram olan *oksimoron*dur. İnsancılar, insani işler yapar ve diplomatlar, diploması yapar ve bu ikisi iki farklı bazen çelişkili faaliyetlerdir. İnsani çalışanların sınırlı görevleri vardır genellikle gündelik yaşamla ilgili yemek, barınak ve sağlık gibi temel hak ve yardımlarla ilgilenirler. Ancak resmi diplomatlar daha çok devletlerinin çıkarlarını takip etmektedirler. Devletlerin çıkarlarının en önemli özelliğini güvenliğin sağlanması olarak gördüklerinden bazen ahlaki olarak itiraz edilebilen politikalar da takip edebilirler. Ancak insani alanın devam ettirilebilmesi için de insani faaliyetler, diplomasiden tamamen dışlanamazlar. Kelime anlamı olarak da çelişkili durumların bir arada kullanılmasını ifade eden oksimoron yaklaşımına göre, siyasi çıkarla insani faaliyet arasında paradoksal bir ilişki vardır ve insani diploması kavramı bir oksimoron olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunun aksine, insani diplomasinin ikinci görüşü; insani yetkililerin gündelik olarak sahada ne yaptığının bir *sağduyu* olarak tanımlanmasıdır. İnsani yetkililerin amaçlarını gerçekleştirmesi için müzakereler yapmasını doğal kabul eden anlayış, insani diploması kavramsallaştırmasına daha az tepkililerdir. Bunun nedeni, Soğuk Savaş sonrası dönemde, siyasi çatışmalardan dolayı yardıma muhtaç ülke ve bölgelerde görülen, “doğal felaket” alanlarında gerçekleşen, hem askeri insani müdahaleler olarak hem sivil nüfusa temel malzemelerin sağlanmasını amaçlayan uluslararası operasyonlar olarak insani faaliyetlerin sayısının artış göstermesidir. Onlar, diplomasıyı eski moda yöntemlerle ilişkilendirir ve görevlerini barışçıl yöntemlerle ikna sanatını kullanarak, amaçlara ulaşmada müzakere ve uzlaşmayı kullanarak dünya siyasetine müdahil olmak olarak tanımlarlar. Önemli olan diploması kavramının kullanılması değil, müzakerelerin nasıl daha iyi yönetileceğidir. UNICEF’in eski Sierra Leone temsilcisi ve eski BM Barış Enstitüsü ve WHO çalışanı olan Omawale Omawale’e göre insani diplomaside; güvenilir ve yadsınamaz bilgiler kullanması, müzakere taraflarının takip edeceği insani diploması kurallarının uluslararası kongrelere ya da ilişkili ulusal yasalara dayanması, müzakerenin karşı tarafının bazı temel çıkarlarının belirlenmesi ile müzakerenin bir kazan-kazan durumuna getirilmesi, müzakereler sırasında bir giriş noktası ya da kaynak destekçisi olarak stratejik bir müttefik belirlenmesi, müzakere edilen kişinin güvenilirliğine sahip bir baş müzakerecinin de masaya oturması, mümkün olan yerlerde müzakereye diğer hemfikir kurum veya bireylerin müdahil olması, müzakerenin karşı

tarafının kabul edeceği problem çözümlerinin teklif edilmesi, mümkün olduğunda işbirliği müzakeresinin ilişkilendirilmesi gerektiğini ileri sürer.

İnsani diplomasinin üçüncü fikri bir *gerekli kötülük* olarak kavramsallaştırılmıştır. Bütün ihtimallerin kötü sonuçlanma olasılığı varsa aralarından en az zarar verecek olanın tercih edilmesini ifade eden gerekli kötülük (ehven-i şer), çatışma bölgesine yapılacak olası bir müdahalenin insancılar tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Barış yapıcılıkta insani diplomatların yeteneklerine de vurgu yapan anlayış, insani projelerin çatışmaların sonuçlarıyla resmi bir ilişkisi olmasa da geleneksel diplomatlar için, barış ortamının sağlanması adına kamu görüşünü hazırlayıcı ve savaşan tarafların yumuşatılması için katkıda bulunulduğunu ifade etmektedir.

İnsani diplomasinin birçok limitasyonu bulunmaktadır. Kendi hükümetinin çıkarlarını izleyen aktörler tarafından manipüle edilmeye açık olması, medya tarafından yanlış bilgilendirmelerin yapılabilecek olması, kurumsal çıkarların insani değerlerin üstünde tutulması, kültürel yanlış anlaşılmalara, insani hatalara, çalışanların ciddi güvenlik endişeleri ve medya nedeniyle mahremiyet eksikliğinin olması insani diplomasinin gerçekleştirilmesini kısıtlayıcı etmenler arasında gösterilebilir (Veuthey, 2012,s.10). İnsani diplomasiye yönelik birçok engel bulunmaktadır. Ancak bunlardan en dikkat çeken bu konuda çalışmalar gerçekleşse de “insani diplomasinin resmi bir eğitiminin verilmemesi”dir (Regnier, 2011,s.1228). Tavel’e göre; insani yardım, devletlerin dış politika görevi olduğunda ise barış ve güvenliği sağlamanın bir parçası olabilir. Bu da bize ICRC’nin insani eyleminden farklı bir biçim sunmaktadır. Bununla paralel olarak diplomatlar ve ICRC delegeleri normatif amaçlarla hareket etseler de diplomatların ülkelerinin güçlerini kullanarak askeri ve ekonomik yaptırım uygulayabilme güçleri varken, ICRC böyle bir yaptırıma sahip değildir (2005,s.10). Tavel’e göre 21.yy’da ICRC’nin insani diplomasi üç zorlukla karşılaşmaktadır. İlki, uluslararası alanda faaliyet gösterenleri değişen rolleri, ikincisi insani işi siyasi amaçların bir amacı olarak görme eğiliminin artması, üçüncüsü ise bilgi teknoloji devrimidir.

Bir konunun çerçevesinde insani terimlerin kullanılması, insani girişimin başarılı olmasında önemli bir karar olduğunu göstermiştir. Kızılhaç'ın kara mayınları mağdurları ile çalışmaları, kara mayınlarının yasaklanması ile ilgili uluslararası kongrelerde ulusal ve siyaset yapıcıların üstünde bir otoritesinin olmasını sağlamıştır. İnsani diplomasi *trade off* olarak adlandırılan “bedel”lerden az taviz verildiği durumlarda daha fazla başarıya ulaşmaktadır. Minear'a göre, anlaşmanın mümkün olduğu durumlarda müzakereler klasik diplomatlara değil insani diplomatlara bırakılmalıdır (2007,s.14).

2.2. İNSANİ DİPLOMASİ ARAÇLARI VE STRATEJİLERİ

Devletler ve organizasyonlar insani diplomalarını gerçekleştirirken çeşitli araç ve yöntemler kullanabilmekte, farklı hedeflere öncelik verebilmektedir. İnsani diplomasının araçları; insani yardımlar, barış arabuluculuğu ve fikirsel/ politik katkılar olmak üzere üç temel başlıkta toplanabilmektedir.

2.2.1. İnsani Yardımlar

İnsani diplomasi sadece gerçekleştirilen insani yardımlara indirgenememekte, kalkınma yardımları ve insani yardım insani diplomasının finansal boyunu oluşturmaktadır. Yardımlar, hem kamu kuruluşları düzeyinde resmi kalkınma yardımları olarak hem de sivil toplum örgütlerini kullanarak özel yardımlar şeklinde yürütülebilmektedir. Devletler, resmi yardımlarını BM Kalkınma Programı ve BM'ye bağlı kuruluşlar gibi çok taraflı biçimlerde sağlayabildikleri gibi, ikili anlaşmalar yoluyla da gerçekleştirebilmektedirler.

Kalkınma Yardımları ve Dış Yardımlar

“Devletlerin, yerel yönetimlerin veya resmi kurumların sağladığı, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınması ve refahının ana hedef olarak görüldüğü en az yüzde yirmi beşi hibe olacak imtiyazlar, resmi kalkınma yardımı olarak adlandırılmaktadır” (OECDa). Üye olan ülkeler için OECD- DAC (Kalkınma Yardımları Komitesi) programı ihtiyaç sahibi ülkelere kalkınma fonu sağlanmasının bir yolu iken, üye olmayan ülkeler çoğunlukla kendi kalkınma ajanslarıyla yardımda bulunmaktadır. Çok taraflı anlaşmalar yoluyla insani diplomasi kurulması

uluslararası kamuoyunun konuya ilgisini arttırıp, geniş çaplı bir organizasyon gereken durumlarda ölçek ekonomisinden yararlanıldığından daha etkin olunabilmektedir. Ayrıca ikili işbirliklerinde donör ülke, alıcı ülkenin ihtiyaçlarını tam olarak belirlemesi zorlaşmaktadır. Ancak, çok taraflı insani diplomaside devlet sayısının artması ve BM gibi organizasyonların şartlılık ilkelerini öne sürmesi karar mekanizmalarını yavaşlatabilmektedir. Bu yüzden devletler sık sık ihtiyaç sahibi ülkelerle daha çok iletişim kurabilecekleri ve doğrudan kaynak transferi gerçekleştirebilecekleri ikili anlaşmalar yoluyla insani diplomasi çalışmalarını yürütmeye başvurmaktadırlar. Resmi kalkınma yardımlarının; yapısal uyum, imtiyazlı kredi, hibe, aynı yardım (insani yardım), teknik destek gibi araçları bulunmaktadır (ÖİKR, 2015,s.13). Branczik'e göre (2004) kalkınma yardımının önemli ilkelerinden biri, barış inşa etmeyi güçlendiren ekonomik ve siyasi uygulamaları teşvik etmek için yardım şartlarının kullanılmasıdır.

Resmi kalkınma yardımları, genellikle “dış yardım” ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Carol Lancaster ise, dış yardımları diplomasinin bir aracı olarak görerek “*Kamu kaynaklarının bir hükümetten, bağımsız bir başka devlete insani koşullarda iyileşme sağlamak için, bir STK'ya veya BM Kalkınma Programı ya da Dünya Bankası gibi uluslararası bir organizasyona gönüllü olarak en az yüzde 25 hibe ile gerçekleştirilen yardım*” olarak tanımlayarak OECD'nin “resmi kalkınma yardımı”ndan (ODA) farklı bir bakış açısı sunmuştur (Lancaster, 2007, s.9-10). ODA ve dış yardımların iki farkı bulunmaktadır. İlk olarak, DAC yardımları (ODA); sadece düşük gelirli ülkelere yapılan transferleri kapsamaktadır. Lancaster kendisinin tanımına resmi yardımlarını da dahil ederek, bir ülkenin diğer bir ülkeye sürdürülebilir ve faydalı değişiklikler yapılabilmesi için de kaynak transferi gerçekleştirebileceğini ileri sürmüştür. İkincisi, “insani durumun iyileştirilmesi” kavramı yerine DAC'ın, “kalkınma” terimini kullanmasıdır. İnsani yardım sağlamak, ekonomik ve sosyal gelişmeyi desteklemek, demokrasiyi inşa etmek, küresel sorunlara dikkat çekmek ve çatışma sonrası geçişleri yönetmek gibi aktiviteler “kalkınma” tanımına dahil olurken, Lancaster dış yardımda kalkınmayı daha sınırlı tanımlayarak fakir ülkelerdeki sosyal ve ekonomik gelişme, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve yoksullukta azalma olarak incelemiştir.

Kalkınma yardımlarının tarihçesi sömürgecilik dönemlerine ve ardından 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD öncülüğünde gerçekleştirilen Marshall Yardımları'na dayanmaktadır. Avrupa ülkeleri tarafından bir ekonomik iyileşme programı imzalanmış ve Marshall Planı'nın uygulanmasında etkin bir rol oynayan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECC) 1960 yılında İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) adını almıştır. Bretton Woods Konferansı'nda Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) temelleri atılmış, kalkınma yardımları konusunda önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Uluslararası kalkınma çalışmalarının yanı sıra birçok ülkede ulusal kalkınma ajansları da Soğuk Savaş döneminde kurulmuşlardır. 1961 yılında kurulan DAC, ikili kalkınma işbirliği yapan ülkeler için standartlar belirleyen uluslararası bir forumdur. DAC'ın esas amacı, kalkınma işbirliğini sağlayacak politikaları teşvik etmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. DAC, resmi kalkınma yardımları (Official Development Assistance ODA) kavramını oluşturmuştur. Kalkınma, yoksulluğun azaltılması, cinsiyet eşitsizliği, donörlük uygulamalarını uyumlaştırma faaliyetleri, yardımların analiz edilmesi gibi pek çok konuda politikalar belirlemekte ve ODA alıcı ülkeler listesini dönemsel olarak güncellemektedir. DAC'ın oluşturduğu 1996 Uluslararası Kalkınma Hedefleri (OECDb) daha sonra Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne dönüşmüştür (BM, 2000).

İnsani Yardım

İnsani yardım ise, insanların neden olduğu ya da doğal afetlere bağlı olarak ortaya çıkan insani acıyı hafifletmek, hayat kurtarmak ve insan onurunu korumak için gerçekleştirilen eylemler ile oluşabilecek felaketlerin önüne geçmek ve olması ihtimaline karşın hazırlıkları güçlendirmek için yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. İnsani yardımlar, insani diplomasinin bir aşaması olarak görülmekte ve insani yardımlar, resmi kalkınma yardımlarının yaklaşık % 4-15'lik kısmını oluşturarak 2000-2015 yılları arasında ikiye katlanan bir artış göstermektedir (Regnier, 2011,s.1214-1215).

İnsani yardımın; insanlık, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık olmak üzere dört prensibi bulunmaktadır. İnsan hayatını kurtarmak ve acısı azaltmak "insanlık", etkilenmiş toplumlar içinde ya da arasında ihtiyaç temeline göre ayırım yapmadan

hareket etmek “tarafsızlık”, silahlı bir çatışma ya da anlaşmazlıkta eylemin gerçekleştirildiği yerde hiçbir tarafın lehine olmadan hareket etmek “yansızlık”, insani amaçların siyasi, ekonomik, askeri ve diğer amaçlardan ayrı bir özelliği olması “bağımsızlık” olarak tanımlanmaktadır. İnsani yardım harcamaları çok farklı alanlarda olabilmektedir. İnsani yardım harcamalarının raporlanmasının evrensel bir zorunluluğu olmamakta ve hükümetlerin, hükümet dışı organizasyonların, çok taraflı organizasyonların, vakıflar ve şirketlerin insani yardımın kapsamına neyi dahil edeceği hepsine göre değişim göstermektedir (KIYRa). İnsani diplomasinin finansal boyutu ve yardım türleri Tablo 1 şeklinde özetlenebilmektedir.

Tablo 1
İnsani Diplomasinin Finansal Boyutu ve Yardım Türleri

Yardımanın Türü	Yardımanın Ülkesi	Hedef	Yardımanın Amaç ve Araçları
Resmi Kalkınma Yardımı	Gelişmekte olan ve düşük gelirli ülkelere sağlanır		Kalkınmanın amaçlandığı insani yardım ve ekonomik-sosyal gelişmenin desteklenmesi, demokrasi inşası, küresel sorunlara dikkat çekilmesi, çatışma sonrası geçişlerin yönetilmesi
Dış Yardım	Tüm ülkelere yapılabilir		İnsani durumun geliştirilmesi için kaynak transferi
İnsani Yardım	Doğa felaketleri ya da insani acıdan etkilenmiş ülkelere yönelik		Gıda, sağlık gibi acil yardımlar

2.2.2. Barış Arabuluculuğu

Arabuluculuk, devletlerarası anlaşmazlıklarda ve iç çatışmalara çözüm bulmada en çok kullanılan yöntemlerin başında gelmektedir. Genellikle barışyapıcılık (peacemaking) faaliyetleri ile yürütülen arabuluculuk; bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahip olmayan karşılıklı kabul edilmiş gönüllü bir üçüncü bir tarafın, anlaşmaz taraflar arasındaki ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmak için çatışma ve uyuşmazlığa müdahale

ettiği, etkili problem çözme, iletişim ve müzakere teknikleri aracılığıyla anlaşmaya ulaşılmasına yardımcı olduğu müzakere sürecine verilen isimdir (Moore, 2014,s.20).

Arabuluculuk, çatışmanın önlenmesi, çatışan tarafların uzlaşması ve çatışma sonrası sürdürülebilir barış ortamının tesisi aşamalarına paralel bir şekilde faaliyet göstermektedir. Arabuluculuğun uluslararası alanda ve iç siyasette hem tanınması hem de kullanılmasında son otuz yılda önemli bir artış gerçekleşmiştir. Uluslararası ilişkilerdeki değişim, dünyadaki diplomasiyi etkilediği gibi arabuluculuğun nasıl uygulanacağını da değiştirmiştir. Diplomasinin en önemli işlevlerinden biri devletler ve diğer aktörler arasında yaşanan anlaşmazlıklara barışçıl çözümler sağlamasıdır. Bu yüzden arabuluculuk, eski çağlardan beri diplomatların kullandığı en önemli araçlardan biri olmuştur. Antik dönemde Yunanistan, Pers, Hindistan, Çin gibi ülkelerin kralları komşularıyla anlaşmazlık yaşadığında arabulucu olarak resmi elçiler göndermişlerdir. Küreselleşen dünyada karmaşıklaşan uluslararası çevre içinde devletler barışı tek başlarına sağlamada yetersiz kalmışlar ve uluslararası organizasyonların barış yapıcılık ve çatışma çözümü konularında üstlendikleri rol artmıştır (Ahtisaari ve Rintakoski, 2013,s.1). Zayıf kurumları ile güvenlik, yönetim, sivil idarecilik alanlarında temel devlet işlevlerini gerçekleştirmede sınırlı kapasiteleri olan birçok kırılan devlet varlıklarını devam ettirmekte zorlanmış, barışın güvenliğine tehdit oluşturacak uluslararası suç ağları ve devletdışı aktörlerin kapasiteleri artış göstermiştir.

Arabuluculuk, BM tüzüğü'nün 33. Maddesinde ,

“Süreğitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır.”

şeklinde çatışma çözümü süreci olarak tanımlanmıştır (BM, 1945,s.8).

Arabulucu, tarafların kendi temsilcilerinden farklı bir müzakereci olarak, fiziksel güç ya da hukukun otoritesini kullanmadan algı ve davranışı değiştirmeye

çalışır. Müzakerenin yürütülmesi tarafların arabulucuya olan güvenine bağlı olduğundan arabulucu, çatışmacılar tarafından seçilmektedir.

Kuruluşundan beri BM barış yapıcılıkta en önemli aktörlerden biridir. Arabuluculuktaki öncelikli avantajı, dünyadaki meşruluğu olan küresel bir organizasyon olması ve bu meşrulukla dünyanın farklı bölgelerinde yer alabilmesidir. İkinci olarak BM sisteminin neredeyse tüm alanlarda etkin çok farklı ajanslar, fonlar, programları kapsamaktadır. Bu nedenle bazı sınırlı erişim durumlarında; barış koruma operasyonları, fon bulunması, insani yardım sağlanması ve uzun dönemli inşa ve kalkınma sürecinde tek arabulucu BM olmaktadır. BM'nin arabuluculuktaki önemideğişmese de son yıllarda arabuluculuk rolü ve kapasitesini geliştirilmeye çalışılmaktadır. 1992'den beri Genel Sekreterlik ve Siyasi İşler Bölümü aracılığıyla yürütülen arabuluculuk, 2006 yılında özel bir alan olarak ele alınması gerekliliği ile Arabuluculuk Destek Birimi (Mediation Support Unit) vasıtasıyla faaliyet göstermeye başlamıştır. Kurum; BM sekreterliğine bağlı olarak, hem üye devletlerle hem bölgesel organizasyonlarla, özel diplomasi ve STK'larla birlikte arabulucu ve barış süreçlerini destekleyici olarak çalışmaktadır (BMa). Ayrıca, 2006 yılından itibaren BM Barış İnşası Fonu (UNPBF) ve 2003 yılında BM Kalkınma Programı'na (UNDP) bağlı olarak kurulan Çoklu Güven Fonu (UN Multi Partner Trust Fund) eşgüdümlü bir biçimde donörlerin katkıları ile dünyanın pek çok bölgesinde faaliyet göstermekte ve hem çatışma sonrası istikrarın hem de kalkınmanın sağlanması adına hareket etmektedir (BMBİF ve BMÇGF).

BM'nin geniş çaptaki kurumlarına ek olarak, AB, Afrika Birliği, ASEAN gibi uluslararası ve bölgesel organizasyonlar, STK'lar, bireyler ve devletler çatışmaların önlenmesi ve savaşın sona erdirilmesi diyalog ve arabuluculuklarında rol almaktadır. Bu durum resmi müzakereler durduğu zaman topluma yatay ve dikey erişilebilirliğin artmasını sağlarken, uluslararası toplumun çatışmaları çözmesinde *önleyici diplomasiyi* daha etkili kullanmasının kapasitesini güçlendirip barış sürecinin devamlılığını sağlamaktadır.

Devletler, BM'ye olan katkılarından farklı olarak kişisel girişimleri ile de arabuluculukta en önemli aktörlerden biri olmaya devam etmektedirler. Hatta bazen, devletler aksi bir durum oluştuğunda kendi çıkarlarının tehdit edileceği çatışmalarda

özellikle arabuluculuk gerçekleştirmek istemektedir. Bir ülkeni barış çabaları, prestijini ve etkinliğini arttırarak avantaj elde etmesine neden olabilmektedir. Uluslararası organizasyonlar, dini kuruluşlar ve STK'ların devletlere göre politik gücü daha az görülse de, bu onların çatışmaya taraf olan kişiler tarafından daha az tehdit olarak algılanmasına neden olmakta ve bazı durumlarda avantaj sağlamaktadır. Uluslararası kurumların yanında devletlerin müzakere ortamının oluşması için gerçekleştirdikleri arabuluculuk faaliyetleri, bazı durumlarda çatışma bölgesindeki insani acının ortadan kaldırılabilmesi için insani yardımın ulaştırılma çabasını da kapsayan çok boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır. Örneğin Türkiye, Somali'deki çatışmanın sonlanması için bir yandan taraflar arası arabuluculuk girişimlerinde bulunmuş, bir yandan da bölgeye gıda ve sağlık malzemeleri ulaştırmaya çalışmış, çatışma sonrasında ülkede barışın tesisi için kalkınma yardımlarında bulunmuştur (İPM, 2015, s.17).

Geleneksel düşüncede üçüncü şahıs arabulucularının tarafsız olduğu varsayılmaktadır ve pek çok kişinin arabuluculuk tanımlarına tarafsızlık veya yansızlık terimi dahildir. Ahtisaari ve Rintakoski'e göre (2013,s.4) arabulucunun tarafsız ve yansız olduğu düşüncesi yanlıştır, çünkü arabulucular eylemleri yoluyla müzakerelerin sonucunu etkilemektedirler.

Kolaylaştırıcı, değerlendirici ve dönüştürücü arabuluculuk olmak üzere üç çeşit arabuluculuktan söz edilebilmektedir. "Kolaylaştırıcı arabulucu" taraflara uygun bir sonucu önermemekte, eylemlerini gönüllü ve rızaya dayalı gerçekleştirmektedir. Anlaşmazlığı 'kazan-kazan' durumuna getirmeye çalışır. İnsani Diyalog Merkezi (HDC) de çatışmalarda kolaylaştırıcı bir yaklaşım benimseyen organizasyonlara örnek gösterilebilmektedir. "Değerlendirmeli arabulucular" tarafların durumları, plan, ihtiyaçlar ve ilgi alanları hakkında sorgulama yaparak bir değerlendirme ortaya koymaktadırlar. Daha aktif bir katılım gerçekleştirerek, konuda resmi ya da gayri resmi tavsiyelerde bulunabilmektedirler. "Dönüştürücü arabulucu" ise çatışan taraflar ve toplum için potansiyel olarak dönüştürücü etkiler üretmeye ve bu etkilerin taraflar ve toplum için çok değerli olduğu konusunda tarafları ikna etmeye çalışmaktadır (Higgins ve Daly, 2010). Arabuluculuk faaliyetleri stratejik olarak tasarlanmalı, iyi desteklenmeli ve etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Arabulucunun

konuya hakimiyeti, gerekli siyasi desteği hem yerel olarak hem de uluslararası düzeyde alması, ilgili tematik uzmanlık, lojistik destek ve görüşmelerin yürütülmesi ve tasarlanması gereklidir.

Arabuluculuk, geniş bir barışın parçası olarak görülüp diyalog ve barış inşa etme gibi diğer araçlarla eşgüdümlü olarak yürütülmektedir. Bercovitch ve Kadayıfçı'ya göre (2002,s.22-23) , “barış sağlama”nın (peacemaking) amacı düşmanlıkların sona erdirilmesi ve şiddetsiz çözüm bulma çabalarıdır. “Barışı koruma” (peacekeeping) çatışan tarafları ayırmayı ve şiddeti önlemeyi içermektedir. “Barış inşası” (peacebuilding) ise sürdürülebilir barış koşullarını sağlamayı kapsar. Arabuluculuk faaliyetleri de barış inşası sürecinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Ordu, polis ve hukuk sistemi ile sivil toplumun yeniden inşasını kapsayan anlaşmaların yapılmasını içeren “barış inşası süreci”, barışçıl ilişkilere ilişkin bir dizi faaliyetten oluşmaktadır. Barışın inşası süreci kapsamına BM; çatışan tarafların barış anlaşması imzalamasını dahil etmiş, bunun için de karşılıklı müzakerelere başvurulmasının sağlanması adına diplomatik bir rol de üstlenmiş ve sürdürülebilir barış hedeflenmiştir. Barışın inşası; Dünya Bankası, bölgesel ekonomik ve diğer teşkilatlar, sivil toplum kuruluşları ve yerel vatandaş grupları olmak üzere Birleşmiş Milletler sisteminin birçok kurumunun eylemidir. Birleşmiş Milletler’in barışı pekiştirmek için başvurduğu en önemli yöntemi savaşları önleyerek sağlıklı ve dengeli bir kalkınmanın desteklenmesi olmuş; UNDP, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Gıda Programı (WFP) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)’nin de aralarında bulunduğu birçok örgüt, yerlerinden edilmiş insanlara yardım ve ulusal ve yerel kurumlara karşı yeniden güven oluşmasını sağlamak amacıyla önemli roller üstlenmişlerdir (BMb)

Barışçıl temelleri atmak için etkili bir mekanizma olan arabuluculuk, barış inşasını daha kabul edilebilir ve tanıdık bir barış oluşturma aracı yapar. Sadece önleyici diplomasi olarak değil arabulucunun, tarafların amaç ve isteklerini anlaması barışın tesisinin sağlanması aşamasında çok önemlidir. Müdahale, insani yardım, hakikat komisyonları, ekonomik yeniden yapılandırma, çok yönlü diplomasi gibi birçok konu barış inşasına girse de hepsinin merkezinde yer alan “arabuluculuk”, çatışma halindeki

insanların şiddetten zarar görmesini önleyebilmekte veya daha sürdürülebilir bir diyalogun oluşmasını sağlayabilmektedir. Daha işbirlikçi bir etkileşim kalıbının kurumsallaşmasına yardımcı olabilmekte, demokratik kurumlar geliştirmede araç olarak kullanılabilir. Arabuluculuk sadece bir ateşkes meydana getiren süreç olarak görülmemekte, daha işbirlikçi bir etkileşim kalıbının kurumsallaşmasına yardımcı olan daha demokratik kurumların geliştirilmesi aracı olarak tanımlanabilmektedir (Bercovitch ve Kadayıfçı, 2002,s.25-26).Bu bakımdan çatışma bölgesindeki insanlara yardım koridorunun açılmasında ve acil gıda, sağlık yardımlarının ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasında, insani acının hafifletilmesinde, çatışan taraflar arası müzakere ortamının oluşmasında, çatışma sonrası barış inşası sürecinde ülkenin kalkınma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde ve barışın kalıcı olarak sağlanmasında “arbuluculuk”, hem devletlerin hem kurumların yürüttüğü insani diplomasinin önemli bir sac ayağını oluşturmaktadır.

2.2.3. Fikirselsel ve Politik Katkılar

İnsani diplomasiye; devletlerin uluslararası ve ulusüstü organizasyonların birçok fikirselsel ve politik katkıları vardır. Oxford’a göre; bir zorluğu çözmek ya da bir durumu iyileştirmek amacıyla bir eylem, strateji ya da yeni bir yaklaşım olarak tanımlanan inisiyatif (girişim), başkalarından önce hareket etme ve sorumlu olma imkanı veya gücü ya da ilişkileri geliştirmek amacıyla başka bir millet tarafından yapılan bir öneri olarak da tanımlanabilmektedir.

İnsani meselelerin düzenlenmesi, insani acının azaltılması ve insan hakları ile ilgili yasal çerçeve veya normların oluşturulması, devletler ve uluslararası organizasyonlarca düzenlenen birçok konferans ve konvansiyonda kendini göstermiş, ancak konunun yaygınlık kazanması ve dünya çapında bir farkındalık yaratma girişimi özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde yoğunlaşmıştır. Kriz bölgelerindeki duruma karşı kamuoyunun dikkatini çekmek ve bu sayede destek almak; açlık, eşitsizlik, kadın ve çocuk hakları, sağlık, çevresel felaketler, ekonomik gelişmemişlik, kalkınma gibi konularda uluslararası toplumu harekete geçirmek ve çözüm önerileri geliştirmek için insan hakları ve insani diplomasi faaliyetleri iç içe geçmiş bir biçimde yürütülmektedir. Sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve derneklerin konuyla ilgili yürüttüğü faaliyetlerin

yanı sıra, devletler de fikri ve politik inisiyatifleri yoluyla hem gelişmiş ülkeler ile ihtiyaç sahibi ülkeler arasında köprü vazifesi görerek diplomatik ilişkilerini geliştirme hem de uluslararası yönetişimde prestijini ve etkisini bölgesel ve küresel olarak arttırma imkanı bulabilmektedir.

Diplomasideki dönüşüm ve yeni diplomasi türlerinin ortaya çıkması, BM gündeminde tartışılan konuları da etkilemiş, hükümetler küresel meseleleri BM'ye taşımaya başlamışlardır. Ayrıca G8 ve G20 gibi platformların ilgilendiği alanların finansın yanında, insan hakları, çevre, kalkınma, doğal kaynaklar, enerji, işgücü gibi alanlarla genişlemesiyle beraber; BM gündemine taşınamayan konular sadece Batılı ülkelere değil, yükselen güçler olarak tanımlanan ülkeler tarafından da her yıl düzenlenen zirvelerde ele alınmıştır. İnsani konulara olan farkındalığın hem devletler düzeyinde hem uluslararası kamuoyunda artmasıyla 2016 yılında Türkiye ev sahipliğinde Dünya İnsani Zirvesi düzenlenmiş, liderler zirvede insani diplomasiye geliştirilmesi gerekliliğine söylemlerinde yer vermiş, küresel adalet, kalkınma, insani krizler ve yoksulluk gibi konular öncelikli alanları oluşturmuştur (UNGA, 2016,s.2).

Başta IFRC olmak üzere insani yardım temelli organizasyonların fikri girişimlerdeki amaçları, kendi ilkelerinde de belirtildiği gibi daha insani endişelerden kaynaklı olarak kabul edilebilmektedir. IFRC'nin 2007 yılındaki 30. Cenevre Konferansı'nda İnsanlık İçin Birlikte deklarasyonu yayınlaması, 2009'daki zirvesinde insani diplomasiye 12 öncelikli alanın belirlendiği 2020 Stratejisi'nin kabul edilmesi ve 2010 konferansı sonrası yayınlaması, 2011 31.Cenevre Konferansı'nda geleneksel ve insani diplomatların bir araya gelmesi, insani diplomasi alanında yapılan fikrîsel katkılara örnek olarak gösterilebilmektedir (Regnier, 2011,s.1225). Sadece IFRC değil, ülkelerin içinde faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası çeşitli STK'lar da uluslararası sorunlarda proaktif bir duruş sergileyebilmektedir. Sınır Tanımayan Doktorlar, Çocukları Kurtarın (Save The Children), Uluslararası Af Örgütü(Amnesty International), Oxfam gibi sivil toplum örgütlerinin düzenledikleri farkındalık ve bağış kampanyaları, devletlere ek olarak geliştirdikleri alternatif çözüm önerileri, uluslararası bilinç ve farkındalığı arttırma çabaları insani diplomasiye fikrîsel ve politik katkılar kapsamında değerlendirilmektedir.

3. YÜKSELEN GÜÇ KAVRAMI VE YÜKSELEN GÜÇLERİN İNSANİ DİPLOMASİ ANLAYIŞLARI

Yükselen güç; iktisadi büyüme hızı, nüfus ve işgücü potansiyelleri ve etkin aktör olabilme kapasiteleri bakımından gelişmiş Batılı ülkelerinden farklı olarak gelecekte dünya ekonomi ve siyasetinde önemi artacağı beklenen ülkeleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Bu ülkeler, bir yandan ekonomik açıdan yeteneklerini arttırmaya çalışıp, bölgesel ve küresel hedeflerini takip etmekte bir yandan da uluslararası platformlarda iklim değişikliği, finans, ticaret, yardım, insan hakları, açlık, yoksulluk ve Güney ülkeleri ile gelişmekte olan ülkelerin sorunlarını dile getirmektedirler. Bu doğrultuda diplomaside kullandıkları yöntem ve enstrümanları da çeşitlendiren ülkeler, kalkınma ve insani yardımlarıyla da öne çıkmaya başlamış, “insani diplomasi”ye verdikleri önem son yıllarda artış göstermiştir. Yükselen güçlerin insani diplomasi anlayışları ve kullandıkları araçlar ile ülkelerin değerleri ve çıkarları ekseninde konunun incelenmesinden önce, yükselen güçlerin tanımının yapılması ve küresel yönetişimde yükselen güçlerin değişen rolleri ile farklılaşan diplomasi yöntemlerinin açıklanması gerekmektedir.

3.1. YÜKSELEN GÜÇ

2001 yılında Goldman Sachs tarafından nüfus, yüzölçümü, askeri kapasite ve hızla büyüyen ekonomik performans bakımından benzerlik gösterdiği düşünülen Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve 2010’da eklenen Güney Afrika’nın oluşturduğu BRICS ile (O’Neill, 2001) Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya’nın dahil olduğu MIKTA grubu “yükselen güçler” olarak anılmaya başlanmıştır. Jim O’Neill, 2001 yılında yayınladığı makalesinde bu ülkelerin önümüzdeki yıllarda küresel ekonomik toplantılarının da dönüşümüne neden olacağını öngörmüş, ülkeler arasında özellikle Çin’in hem ekonomik hem de siyasi olarak etkinliğinin artacağını ileri sürmüştür (2001,s.5). Aynı zamanda geleceğin yükselen 11 önemli ekonomisi olacağını düşündüğü ülkelerle ilgili Next-11(Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Kore, Meksika, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Türkiye ve Vietnam) sınıflandırmasında da bulunan O N’eill, ülkelerin “yükselen ekonomi” olarak

sayılmasını makroekonomik istikrar, politik kurumların gelişmesi, ticaret ve yatırıma açıklık ve eğitim gibi göstergelerle oluşturulan GES (Growth Environment Score-Büyüme Ortamı Skoru) analizine dayandırmıştır (O’Neill ve diğerleri, 2005,s.3). Türkiye, Endonezya, Meksika, Kore gibi ülkeler de BRICS’in yanında büyüme potansiyellerine sahiptir ve özellikle Meksika ve Kore Next-11 ülkeleri arasında ön plana çıkmaktadır. Bu analize göre, bir ülkenin sadece ekonomik büyümesi ya da artan kişi başına düşen geliri yükselen güç olarak sınıflandırılmasına yetmemekte diğer demografik faktörler de öne çıkmaktadır. Ayrıca ülkelerin etkileri yalnızca ekonomik alanda değil, politik karar alıcılıkta da artacaktır. Next-11’i kavramsallaştırmasının yanında yatırım endüstrisindeki diğer analistler CIVETS (Kolombiya, Endonezya, Vietnam, Mısır, Türkiye ve Güney Afrika) ve MIST (Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye) gibi “orta gücü” tanımlamada yeni kategoriler oluşturmuşlardır (Shaw, 2015,s.2).

Tablo 2

Ülkelerin Yükselen Güç Sınıflandırmasında Kullanılan GES Göstergeleri

GES Göstergesi	Kapsamı
Makro Ekonomik İstikrar	Enflasyon, bütçe açığı, dış borç
Makro Ekonomik Koşullar	Yatırım oranları, ekonominin açıklığı
Teknolojik Yetenekler	Telefon, internet ve bilgisayarlara erişim
İnsan Sermayesi	Eğitim, ortalama ömür
Siyasi Koşullar	Politik istikrar, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk

Kaynak: O’Neill, Jim, Dominic Wilson, Roopa Purushothaman ve Anna Stupnytska (2005). “How Solid are the BRICs?”, **Goldman Sachs Global Economics Paper**, 134, <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/how-solid.pdf> , s.10

2000’lerin başında yükselen olarak anılmaya başlayan ülkeler tahmin edilenden daha hızlı gelişme göstermiş ve özellikle 2008 yılında patlak veren dünya ekonomik

krizinden karşılıklı bağımlılıkları artan ve yüksek finansallaşma yaşayan gelişmiş Batılı ülkelere nispeten daha az etkilenmiş, kriz ortamına rağmen büyümeleri devam etmiştir. 2008 krizi yükselen güçlerin ekonomilerinin sağlamlığını ortaya koymuş, bu da bu ülkelerin dünya ekonomi ve siyasetinde daha fazla inisiyatif alma isteklerini beraberinde getirmiştir (Kahler, 2013,s.911). Küresel yönetişimde söz sahibi olma arzusundaki ülkelerin karar ve stratejilerinin anlaşılması ülkelerin bölgesel güç özelliklerinin incelenmesini gerekli kılmıştır. 2000 sonrasında yükselen güçlerin dış politikalarının küresel düzendeki gelişmeler ve dünya siyasetindeki çeşitli değişimlerden etkilendiği görülmektedir. Ancak, buna eşit olarak bu ülkelerin bölgelerinde aradıkları güç ya da sahip olmaya çalıştıkları daha belirgin rol de küresel gelişmelere etki etmiştir (Cooper ve Flemes, 2013, s.945). Daha önce hegemon iki kutup ve sonrasında ABD öncülüğünde şekillenen sistem içinde, dünyanın farklı coğrafyalarından ülkeler yükselme şansı bulamamıştır. Bu dönem sonrasında yaşanan hegemonik güç geçişleri; bölgesel aktörlere, sistemin kontrol mekanizmalarının sıkı ve güçlü olduğu döneme oranla daha bağımsız hareket etme olanağı sağlamış (Öniş ve Kutlay, 2013, s.6), böylece Batı dışı ekonomiler uluslararası alanda seslerini daha fazla duyurma imkanı bulmuşlardır.

Yükselen güçler kategorisindeki ülkeler kendi içlerinde de farklılaşmaktadır. Bu bakımdan orta güç, bölgesel güç, gelişmekte olan güç gibi kavramsallaştırmalar yapılmaktadır. Orta güç, büyük güç statüsüne sahip olmayan fakat yine de uluslararası bir etkiye sahip olan devletleri tanımlamak için kullanılırken (Flemes, 2007,s.9), “bölgesel güç” kavramı, bir ülkenin kendi bölgesindeki artan bölgesel katılımını, kapasitesini ve aktivizmini vurgulamayı içermektedir. Ancak, “bölge” ve “bölgesel güçler” kavramları, uluslararası ilişkiler disiplininin tartışmalı konularındandır. Bölgesel, orta ve gelişmekte olan güçler ile örtüşen roller arasındaki geçişkenlik bölgesel güçlerin analizinde çeşitli belirsizliklere neden olabilmektedir. Örneğin, Rusya hem bölgesel hem de büyük bir güç olarak adlandırılırken, Avustralya, hem bölgesel hem de geleneksel orta güç olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, “yükselen ya da yeni ortaya çıkan güçler” kategorisine girmesi ile bazı devletler hem yükselen ve hem de büyük güçler (örneğin Rusya ve Çin) olarak kabul edilirken, bazıları şimdiden kendi bölgelerinde ve küresel düzende önemli bölgesel rollere sahiplerdir. Örneğin IBSA

grubu "gelişmekte olan bölgesel güçler" olarak adlandırılmaktadır (Parlar Dal, 2016, s.2). BRICS ve IBSA sınıflandırmasının dışında yer alan güçlerin de yükselen bir küme oluşturduğundan bahseden Cooper ve Flandes, Meksika'nın ve OECD üyesi Güney Kore'nin de benzer özellikler gösterdiğini ayrıca orta düzeydeki diğer ülkeler olan Avustralya gibi klasik orta güçlerin ya da küresel Güney'den, özellikle de Endonezya ve Türkiye gibi ülkelerin de bölgesel güç olarak görülebileceğini söylemiştir (2013,s.946).

IBSA (Hindistan, Brezilya, Güney Afrika), BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika), MIST (Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye) ve MIKTA (Meksika, Endonezya, G.Kore, Türkiye, Avustralya) olarak çeşitli gruplar şeklinde bir araya gelen yükselen güçlerin Güney- Güney işbirliği söylemi; 3. Dünya hareketi, G77, Bağlantısızlar Hareketi, 70'lerdeki Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen çabaları gibi önceki girişimlerden farklıdır. Bunun nedeni bu ülkelerin önceki hareketlere oranla küresel sistemin dönüşümünde ciddi pay sahibi olmaları ve statükoya karşı açık bir şekilde meydan okumalarıdır. Ayrıca bu döneme kadar olan çabalardan farklı olarak ülkeler büyümelerini, küresel ekonomiden soyutlanmaya değil, artan uluslararası ilişkilerine ve sisteme entegre olmalarına borçludur. Küresel Kuzey'in ekonomik ve siyasi yönetim kurumlarına eleştirel yaklaşarak uluslararası düzeni dönüştürmeyi ve Küresel Güney'in etkisini arttırmayı hedeflemektedirler (Gray ve Murphy, 2013,s.184).Küresel yönetimde söz sahibi olmada kapasitesi olan, hem kendi düzenledikleri zirvelerde hem de çeşitli uluslararası platformlarda üstlenmeye çalıştıkları sorumluluklarla uluslararası düzende değişiklik yapabilme becerisine sahip BRICS ve MIKTA, yükselen güç kategorisindeki ekonomiler arasında en dikkat çeken gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. BRICS veMIKTA

BRICS grubu; yükselen güçler içinde siyasi-ekonomik kapasite ve sahip oldukları fırsatlar bakımından öne çıkmakta, pek çok açıdan bu kategorideki ülkelere farklılaşmaktadır. BRICS'in diğer gelişmekte olan ülkelere farklarından birini yüz ölçümlerinin büyüklüğü oluşturmaktadır. Ayrıca diplomatik profilleriyle de her biri hem küresel hem bölgesel önemli konum elde etmişlerdir. BRICS ülkeleri GSYİH sıralamalarında ilk sıralarda yer alan ülkelerdir (DB, 2015). Kendi içlerinde farklı

değerleri ve politik tercihleriyle homojenlik göstermeseler de pek çok ortak amaçları bulunmaktadır. Nüfusları, askeri güçleri, jeopolitik konumları ve küresel dünyaya daha entegre oluşları ile diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden farklılık göstermektedir ve Batı hegemonyasına karşı Güney'in temsilcisi olma özelliğine sahiptirler. BRICS ülkeleri bu özellikleri bakımından dört unsurla öne çıkmaktadırlar. İlk olarak, BRICS gelişmekte olan ülkelerin endişe ve çıkarlarının temsilinde günümüz küresel ticaret ve finans sistemi içinde Kuzey'e karşı dengeleyici bir roldedir. İkincisi, uluslararası siyasette yaptırımın bir araç olarak kullanılmasına, yaptırımların ahlakiliği ve verimliliği hakkında şüpheli olduklarından, genelde karşılardır. Üçüncüsü, BRICS kendi içinde insan hakları, hukukun uygulanması gibi konularda homojen değildir. Ancak bu konularda dış devletlerin, STK ve uluslararası organizasyonların ülkeye karşı baskılarına dirençleri oldukça benzerdir. Son olarak, BRICS anlaşmazlık ve çatışmaların askerileşmesini reddeder. Diplomasi yoluyla siyasi çözümler bulmaya ve Batı'nın genelde gelişmekte olan bağımsız devletlere uyguladığı müdahalelere toplumsal bütünlük ve bağımsızlığın ihlali gerekçeleriyle karşı çıkarlar. Bunun bir nedeni Batı'nın sömürgecilik geçmişi, bir nedeni de bunun bahane edilerek iç işlerine karışılmasından çekinilmesidir (Thakur, 2014,s.1795-1797).

Yükselen güçlerde Küresel Güney'in en önemli temsilcisi olarak görülse de BRICS'in kendi içinde de birçok ayrım mevcuttur. Örneğin, Hindistan ve Rusya, Çin ile enerji konusunda problemler yaşarken Brezilya Çin'in rekabetçi ihracatından zarar gördüğünü iddia etmektedir. Bu beş ülkenin ikisi olan Rusya ve Çin otoriter devlet statüsünde kabul edilmektedir. Demokratik üç ülke Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika ise, kendi içlerinde IBSA zirvelerinde de toplanmaktadır. BRICS grubunda yer alan Rusya'nın aynı zamanda G8 üyesi olması, SSCB'den kalma BM-p5 üyeliği ile veto hakkının bulunması ve Güvenlik Konseyi üyeliğine sahip olması onu diğer grup üyelerinden farklı kılsa da, SSCB'nin dağılması sonrası nüfusunun azalması ve ticaret hacminin daralmasıyla düşüşte bir yükselen güç olarak da sayılabilmektedir (Cooper ve Ffemes, 2013,s.945). Güney Afrika nüfus, yüzölçümü ve milli gelir özellikleri bakımından diğer BRICS ülkelerinden geri kalsa da; yer altı kaynakları, altyapısı, Afrika'nın geri kalanıyla işbirliği yeteneği ve ekonomik bağlantıları onun bölgesel bir ekonomik güç olmasını ve diplomatik aktör olarak konumunu açıklamaktadır. Ancak

Güney Afrika küresel normları değiştirmede daha sessiz kalırken, örneğin Brezilya küresel düzenin yeniden dengelenmesinde daha aktif bir rol oynamaya istekli görünmektedir (Fanchini, 2012,s.5). Hindistan ise bölgesinde yüksek nüfusu, eğitime verdiği önem ve teknolojik yatırımlarıyla öne çıkma arzusundadır. Yükselen güçlerle ilgili bu karmaşık konsept bazı yazarlar tarafından sadece Çin'in yükselişi olarak yorumlansa da genel kanı bir çok yükselen gücün varlığı ve Goldman Sachs'ın BRICS ülkelerinin bunların zirvesinde yer aldığıdır. Bu farklılıklarının yanında BRICS ülkelerinin hepsi, dış politika ve ticaret alanında çalışanlarının kalite ve sayısında, bu departmanlara ayrılan kaynaklarda, yetkililerin teknik uzmanlıklarında, üniversitelerinin yumuşak gücünde, araştırma enstitüleri ve düşünce kuruluşlarında (think tank), personel ilişkileri ve hükümet liderlerinin ve dış işleri bakanlarının kalitelerinde öne çıkmakta ve pazar, güç, bilim, araştırma ve teknoloji alanlarında diğer gelişmekte olan ülkelerin oldukça ilerisinde yer almaktadırlar (Thakur, 2014,s.1794-1795).

“Orta güç” kategorisinde değerlendirilen ve küresel yönetişimde liderlik arzusunda olan bir diğer grup olan MIKTA'nın tüm üyeleri GSYİH bakımından ilk 20'de yer almaktadır. İlk defa 2013 yılında bir araya gelen ülkeler, 2016 yılına kadar toplam 8 zirve gerçekleştirmişlerdir. Güney Kore dış işleri bakanı MIKTA'yı, “demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin temel değerlerini paylaşan ve uluslararası toplumun gelişmesine katkıda bulunmak için istekli ve kabiliyete sahip orta güç ülkelerin kurduğu grup” olarak tanımlanmıştır. Farklı bölgelerde yer almalarına ve farklı değerleri taşıyan ülkelere oluşmalarına rağmen birçok ortak amaçta birleşen MIKTA, zirvelerinde küresel zorlukları ele almış ve dinamik ekonomileriyle öne çıkan bu orta güçlerin amacı, uluslararası işbirliği ve müzakereleri kolaylaştırarak, yeni perspektifler ve çözümler sunmak olmuştur (Jongryn, 2015,s.2). Uluslararası finansal kuruluşları, bölgesel güvenlik ağlarını, Güney-Güney işbirliği söylemini ve G20 taahhütlerini isteklerini gerçekleştirmek için kullanan MIKTA ülkelerinin ilgilendikleri başlıca alanlar siber güvenlik, gıda güvenliği, yeşil büyüme ve iklim değişikliği, küresel deniz çevresinin kirlilikten korunması ve deniz güvenliğidir. MIKTA üyelerinin hiçbirisi G8 ve BRICS üyesi olmamakla beraber, 2008 krizi sonrası düzenlenen G20 zirvelerine Endonezya hariç geri kalan tüm ülkeler ev sahipliği yapmış ve bu zirvelerde MIKTA toplantılarında da gündeme gelen teknoloji, yeşil büyüme, istihdam gibi konu

başlıkları ön plana çıkmıştır (Cooper, 2015,s.100). Bu durum 2008 Dünya Ekonomik Krizi öncesi dönemden farklı olarak nitelendirilmiş, orta güçler küresel yönetişimde ilk kez büyük devletlerle eşit olarak masada yer almış ve dünya daha fazla çok merkezli görülmeye başlanmıştır. Ev sahipliği yaptıkları zirvelerinde orta güçler yeni konuları küresel yönetişim tartışmalarına dahil etme şansı elde etmişlerdir (Cooper ve Parlar Dal, 2016,s.523).

BRICS ve MIKTA ile beraber değişen küresel yönetişim sisteminde öne çıkan bir diğer oluşum aynı zamanda BRICS ülkeleri olan Hindistan, Brezilya, Güney Afrika'nın oluşturduğu IBSA grubudur. 2003 yılından bu yana üç ülke bakanlar ve devlet başkanları düzeyinde pek çok zirve gerçekleştirmiş, on altı çalışma grubundan oluşan kurumsal bir çerçeveye ve “Açlık ve Yoksulluğun Azaltılması için IBSA Güven Fonu” ve diğer Güney-Güney işbirliği girişimlerine dayalı bir tesis geliştirmeye başlamış, ülkeler kendi “niş diplomasi”lerini de inşa ederek dünya ekonomi ve siyasetinde söz sahibi olmaya çalışmışlardır. IBSA da BRICS gibi dünyadaki gücün yapısına itiraz etmekten çok, BM çerçevesini ve uluslararası finansal yapıyı revize etmeye ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Örneğin, 2011’de gerçekleştirilen 5. Zirve Bildirgesi’nde, çok taraflı kurumlarda güç dağılımının şeffaf prosedürleri takip etmesi gerektiği, 2012’de Dünya Bankası’nın bir sonraki liderinin atanmasında da bu durumun önem arz ettiği vurgulanmıştır (Hirst, 2012,s.2). Flemen’e göre IBSA ülkelerinin özellikleri beş grupta kategorize edilebilir (2007,s.3). Birincisi, bu üç ülke “orta güç” olarak değerlendirilmelidir. İkinci olarak, IBSA’nın küresel kurumlardaki stratejisini açıklamak için en uygun kavram yumuşak dengelemedir ve bu doğrultuda üçüncü özellik, kurumsal dış politika araçlarının IBSA'nın bu yumuşak dengeleme stratejisinde önemli bir öneme sahip olmasıdır.Dördüncüsü, özellikle ticarete IBSA'nın sektör işbirliğinin potansiyel kazançları, üç ekonominin tamamlayıcılığının olmaması nedeniyle sınırlıdır. Monica Hirst bu durumu, IBSA’nın BRICS’e oranla kutuplaşma eğilimi daha fazla olsa da, Rusya ve Çin olmadan grubun uluslararası etki alanlarının daha sınırlı ve ekonomik ağırlığının eksik kaldığı şeklinde yorumlamıştır (2012,s.7-8). Son olarak, IBSA'nın uluslararası sistem üzerindeki gücü ve etkisi, IBSA'nın farklı işbirliği alanlarına odaklanması, ortak dengeleme stratejisinin güçlendirilmesi, IBSA'nın

kurumsallaştırılması ve genişlemesi, küresel pazarda ağırlık kazanılması olmak üzere dört değişkene bağlı olacaktır.

Yükselen güçler bu çalışmalar doğrultusunda birbirlerinin kalkınma tecrübelerinden faydalanabilmekte ve hepsi birlikte BM, DTÖ, DB ve IMF kurumlarında Batı'yı dengeleme imkanı bulabilmektedirler. 2008 krizinden önce de örneğin Doha Görüşmeleri'nde Hindistan ve Brezilya gibi ülkeler küresel ticaretin kurallarının revizesinde önemli bir rol oynamıştır. 2009'da BRIC, yıllık toplantılar düzenleyerek daha yakın siyasi bağlar kurmayı hedeflemiştir. Toplantılarının hedefi, Dolar'ın dünyada önde gelen rezerv para olmasının ve ABD'nin ayrıcalıklı konumunun Küresel Güney ülkeleri ile dengelenmesidir. Bu durum, Weiss tarafından yükselen ülkelerin uluslararası sistemde "kural alıcılık"tan "kural yapıcılık"a geçmeye istekli oldukları şeklinde yorumlanmıştır (2016,s.12).

Yükselen güçler, zirvelerde Bretton Woods sisteminin getirdiği neoliberal düzen içinde çeşitli reform taleplerinde bulunmuş, reform taleplerine yanıt bulamayan ülkeler alternatif çalışmalar da başlatmış, BRICS grubu kendi kalkınma bankaları olan New Development Bank'ı kurmuştur (Griffith-Jones, 2014, s.2-3). G20'de yükselen güçlerin katılımı ve Dünya Bankası'na alternatif kalkınma bankasının kurulması bu ülkelerin küresel neoliberal ekonomik yönetiminde almak istediği inisiyatiflere işaret etmektedir. Değişen dünya sistemi içinde yükselen güçlerin hedefleri, talepleri ve bunları gerçekleştirmede araçları da çeşitlenmiş, kendi zirveleri ve G20 gibi uluslararası platformları daha etkin kullanmaları; ticaret diplomasisi, kültürel diplomasi, sağlık diplomasisi gibi gayriresmi diplomasi sınıflandırmasına giren yöntemlerle devletlerarası ilişkiler kurmaları dış politikada çeşitlenen diplomasi araçlarına verdikleri öneminin arttığını göstermiştir. Yükselen güçlerin istek ve talepleri sadece ekonomik ve siyasal hedeflerle sınırlı kalmamış, küresel Güney'in sözcülüğünü üstlenen ülkeler son yıllarda özellikle "insani diplomasi" çalışmalarıyla dikkat çeken aktörler haline gelmişlerdir.

3.3. YÜKSELEN GÜÇLERİN DEĞİŞEN ROLLERİ VE ÇEŞİTLENEN DİPLOMASİ ARAÇLARI

21. yüzyılda yükselen güç olarak adlandırılan ülkelerin dünya siyasetinde öneminin artmasında özellikle Soğuk Savaş sonrası yaşanan güç değişimleri etkili olmuştur. 2. Dünya Savaşı'nda Avrupa'nın sermaye ve insan gücü açısından yaşadığı büyük kayıplar, ekonomik ve askeri kapasite bakımından diğer devletlerden üstün olan, karşıt görüşlü iki büyük devlet tarafından şekillenen bir dünya sistemi ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu dönem, Batı blok lideri ABD ve Doğu blok öncüsü SSCB arasında hem ideolojik hem askeri üstünlük mücadelesine sahne olmuştur. İki kutup hakimiyet alanlarını artırma çabasına girmiş, ABD 2.Dünya Savaşı sonrası zarar gören ekonomilerin kalkınması için sağlanan dış yardımlar olan Truman Planı'nı gerçekleştirmiş, ayrıca Sovyet etkisine girmesinden çekindiği ülkelere de Marshall Yardımları'nda bulunmuştur (Williams, 2014, s.235).SSCB ise bir yandan Doğu Avrupa bir yandan Orta Asya ülkelerindeki etkinliğini genişletmeye çalışmıştır. Bu dönemde iki bloğa da dahil olmak istemeyen 100'ün üzerinde ülkenin katıldığıBağlantısızlar Hareketi ortaya çıksa da dünya siyasetinde iki kutubun etkili olduğu söylenebilmektedir. İki ana bloğun birbirini tehdit olarak görmesi sonucunda dünyada silahlanma yarışı hızlanmış, Batı bloğun askeri kanadı NATO, Doğu bloğununki ise Varşova Paktı olarak karşımıza çıkmıştır. Sert güç enstrümanları kullanan devletlerin ekonomik harcamalarına, küreselleşen dünyadaki gelişmeler de eklenince devletler Soğuk Savaş düzenine devam etmekte zorlanmış,nitekim 1990'lara gelindiğinde Doğu blok temsilcileri SSCB ve Yugoslavya'daki çözümler iki kutuplu yapının sonunu getirmiştir.

SSCB'nin dağılması ABD öncülüğündeki "tek kutuplu" bir yapı ortaya çıkartırken, Kissinger'a göre Doğu bloğunun ortadan kalkması ABD'nin dünyada tek başına hegemon güç olmasına yeterli olmamıştır. On yıl öncesine göre ABD'nin dünya üzerinde hakimiyet alanı genişlemiş olsa da, egemenlik kapasitesi ve gücü eskisine oranla oldukça sınırlıdır (Kissinger, 2000,s.903).Bu durum, özellikle 2001 yılında yaşanan 11 Eylül saldırılarından dolayı ABD'nin hegemon gücünün sorgulanmasına neden olmuştur. 2003 Irak ve Afganistan müdahalelerinin ve 2008 yılında yaşanan

ekonomik krizin ABD'nin askeri ve iktisadi gücünü sarsmasıyla yükselme imkanı bulan Batı dışı ekonomilerle birlikte, sistemin aslında "tek kutupluluğa" değil, "çok kutupluluğa" evrildiği yönünde düşünceler ortaya çıkmıştır (Kardaş, 2013,s.640-641).Dünyanın en büyük yatırım bankalarından Lehman Brothers'ın iflas etmesinin tetiklediği küresel mali kriz sonrasında belirginleşen post-Amerikan dünyasına 2008 Eylül ayında girdiğimizi iddia eden pek çok akademisyene göre, ABD'deki zayıf toparlanma ve Avrupa Birliği'nin derinleşen kriziyle kıyaslandığında, batı dışı ekonomilerin daha iyi performans göstermesi "batı ve kalanı" (west vs. rest) tartışmalarına hız kazandırmıştır (Öniş ve Kutlay, 2013,s.2). Asya Krizi'yle beraber geç kalkınan ülkelerin sonunun geldiği ve Batı'nın Küresel Güney'in üzerinde siyasi ve ekonomik üstünlüğünün bulunduğu ileri sürülmüştür. Ancak Batı aynı sorunları 2008 kriziyle kendisi tecrübe etmiştir. Bu krizi Güney ülkelerinin görece "iyi kriz" olarak deneyimlemesi, Batı'nın Batı dışı ülkelerin ekonomilerini düzenleme ve yönlendirmede üstünlüğü kaybettiği şeklinde yorumlanmıştır. Bunun bir sonucu olarak kriz, Güney'in yükselen güçlerinin küresel ekonomik ve siyasal yönetişiminin reformunda oynayacakları rolü arttırmıştır.

Bu döneme kadar tek bir yükselen güç sistemde öne çıkmaya çalışmış, 1.Dünya Savaşı'yla Prusya, sistemin statükosunu kabul etmeyen revizyonist bir güç olarak görülmüş, 2.Dünya Savaşı iki kutuplu yapı meydana getirmiş ve SSCB, ABD'ye karşı güç olarak konumlanmıştır. 80'lerde de Japonya'nın yükselişi ve Pax Nipponica politikası ABD'ye karşı olarak görülmüştür (Cooper ve Flems, 2013,s.944). Çin'in artan ekonomik gelişmesi, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Almanya'nın birleşmesi ve Doğu Avrupa ülkelerinin katılımıyla beraber Avrupa Birliği'ne dönüşmesi, ayrıca 90'lı yılların başında Türkiye, Hindistan, Brezilya gibi ekonomilerin liberalizasyon politikalarını benimsemeleri, Japonya, Güney Kore, Endonezya gibi dünyanın farklı noktalarında birçok ülkenin önce kendi bölgelerinde daha sonra dünya ekonomi ve siyasetinde güç kazanmaya başlamaları ve Güney- Güney ticaretinin artış göstermesi sistemdeki yeni güçlerin eski yükselen güçlerden farklı olarak hem sayıca fazla olduğunu hem de jeopolitik konumlarının çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu durum çok kutupluluk olarak yorumlanmıştır (Wade, 2011,s.352).

Tek kutupluluktan çok kutuplu bir sisteme geçişi Öniş ve Kutlay üç eş zamanlı gelişme ile tanımlamaktadır (2013,s.2). İlk olarak, uluslararası siyaset ve ekonomi sistemindeki yeni güç değişiminde, ABD artık hegemonyanın tanımı olarak görülmemektedir. Yani, devletlerarası sistemin politik ve ekonomik yönetim yapılarını tek başına şekillendirme becerisine sahip değildir. Bununla birlikte, bu yaşanan güç değişimi içinde sistemi kontrol edecek potansiyel bir aktör de ortaya çıkmamıştır. İkinci gelişme, küresel siyaset ve ekonomide bölgeselleşmeye yönelik artan eğilimle ilgilidir. Son otuz yılda küreselleşme süreci, otonom bölgesel güvenlik yapılarının ortaya çıkmasına yol açan yeni bir bölgeselleşme dalgasına neden olmuştur. Bu bağlamda üçüncü gelişme, yeni bölgesel güçlerin ortaya çıkmasını içermektedir. Buna göre, küresel düzenin değişmesi ve azalmakta olan hegemonik kontrol ile denge mekanizmalarından kaynaklanan belirsizlik, bölgesel güçlerin daha fazla özerklik kazanmalarına imkan vermiştir. Bu üç gelişmenin sonucu olarak, bölgesel güçler, kendi bölgesel gündemlerini yerine getirirken daha iddialı dış politika stratejilerine yatırım yapmak için daha fazla alana sahip olmuşlardır (Öniş ve Kutlay, 2013,s.2-3). Yükselen güçler ve bu dönemde artan AB, NAFTA, Şangay İşbirliği Örgütü, GUUAM gibi bölgesel işbirlikleri de bunu kanıtlar nitelikte olmuştur.

BM mekanizması, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle sistemde oluşan güç boşluklarının meydana getirdiği iç çatışma ve savaflara karşı hızlı ve etkin bir şekilde yanıt verememiştir. Bu krizlerin çözümünde yetersiz kalınması, BM sisteminin eleştirilmesine neden olmuştur. Bu dönemde platformda insani müdahale, koruma sorumluluğu, insan güvenliği, insani kalkınma gibi yeni konular ele alınsa da, müdahale ve yaptırım mekanizmalarının işleyişi devletlerin inisiyatifine bırakıldığından efektif olamamıştır. Dünyada yaşanan gelişmelerle ilgili sadece BM Güvenlik Konseyi'nin karar mekanizmasını ve daimi beş üyenin veto hakkına sahip olması tepki çekmiş, dünyada öne çıkan ekonomiler BM ve IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumları kapsayan Bretton Woods sisteminde de bir reform talebinde bulunmaya başlamışlardır (Narlikar ve Kumar, 2012,s.384). Ayrıca BM dışında dünyanın en büyük yedi ekonomisini temsil eden G7 dünyayı temsil etmekte yetersiz görülmüş, gelişmekte olan ülkelerin sorunları, düzenledikleri zirvelerin gündeminde yer bulamamıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle ülke sınırlarını aşan gelişmelere ve taleplere yanıt

veremeyen BM sistemi ve G7 ile beraber, yükselen ekonomilerin de ortaya çıkmasıyla küresel güç yönetişimi tartışmaları da başlamıştır. Güç merkezinin değişmesiyle dünyadaki insanların çoğunu temsil eden ülkelerin masada yerinin olduğu bir “özgürleştirici çok kutupluluk” yaşandığı düşünülmüştür (Gray ve Murphy, 2013, s.185).

G7'nin yanında G20 de dünyanın değişik bölgelerindeki ülkelerin temsil edildiği bir informel topluluk olarak 90'ların sonunda maliye bakanları ve merkez bankaları başkanları ile çalışmalarına başlamış, 2008 krizi sonrasında devlet başkanları düzeyinde toplanmış ve günümüze gelindiğinde yalnızca finansın değil, kalkınma, insan hakları, enerji, sağlık, altyapı, iklim değişikliği gibi alanların tartışıldığı daha geniş kapsamlı zirvelere sahne olmuştur.G20, küresel ekonomik yönetişimde bir “geçiş ve kriz yönetimi mekanizması” olarak görülmüş (Lei ve Rui, 2016,s.348) ve “orta güç” için en önemli platform halini almıştır. G20'deki orta güçler bu forumda yenilikçi liderlik alanı geliştirmeye çalışmış, küresel yönetişimdeki geçişte merkez kurum olarak G20'ye önem vermişlerdir. G20, 19 ve 20. yüzyılın 4 ya da 5 büyük ülkeli yapısından farklı olarak AB ile birlikte 19 ülkeden oluşarak daha önceki forumlardan farklılaşmaktadır.G20 üyeleri önceki forumların üyelerine oranla daha fazla sayıdadır ve çok çeşitlidir, ayrıca genişleyen gündemi ile de dikkat çekmektedir.

Sivil toplum, emek, sağlık, kadın, iş dünyası, gençlik, düşünce konu başlıklarının tartışıldığı bağlantı gruplarının zirvelere katılmasının yanı sıra, Dünya Bankası, IMF, Birleşmiş Milletler, OECD, ILO gibi uluslararası organizasyonlar da zirvelere katılmış ve tartışılan konularda gündem oluşturabilmişlerdir. Devletler de uluslararası konuları G20'de konuşmaya başlamış, dünyanın pek çok noktasında düzenlenen zirvelerin bildireleri ve sonucunda imzalanan plan ve taahhütlerin sonraki zirvelere kadar gerçekleştirilebilmesi adına uygulamalar öngörülmüş, birçok ülkeye sorumluluklar verilmiştir. Örneğin, 9 maddelik 2010 Seul Kalkınma Uzlaşısı'nda her ülkenin ilgi alanı altyapı, gıda güvenliği, istihdam gibi başlıklar altındabelirlenmiş ve ülkelerin bu konuda çalışmalar gerçekleştirmesi düşünülmüştür (Shome ve Rathinam, 2015,s.8).

G20'nin bir diğ er amacı da Kuzey- Güney ülkeleri arasında işbirliğinin ve küresel sorunlara karşı ortak hareket edilmesinin sağlanmasıdır. ABD ve diğ er Batılı ülkeler, sistemi eski kurumlarla devam ettirmeyi hedeflerken, önceleri Küresel Güney olarak da adlandırılan ve 21. yüzyılda ö ne çıkmaya başlayan ülkeler sistemik güç geçişi koşullarında dönüşen sistemde reform ve küresel yönetişimde yeniden güç bölüşümü talebinde bulunmaya başlamış, G20 de tüm bu taleplerin dile getirildiği önemli bir platform olarak karşımıza çıkmıştır (Narlikar ve Kumar, 2012,s.393). G77 ise yoksul ve gelişmekte olan ülkelerin taleplerinin dile getirildiği bir oluşum olmakla beraber geleneksel diplomasi yöntemlerinden farklı olarak çeşitlenen yeni diplomasi araçlarından birini temsil etmektedir.Kriz yönetimi, yükselen güçlerin sadece finansal rezervlerinin güvenilirliğini göstermekle kalmamış, aynı zamanda G20 forumunun ö ne çıkmasıyla yükselen güçlerin hükümetleri için küresel yönetişim konusunda katılımcı bir rol vermiştir (Downie, 2016,s.3).

BM sistemi ve devletlerin ikili diplomasi araçlarının yanı sıra genişleyen gündemleri ile G7, G20, G77 gibi organizasyonların düzenledikleri zirvelerde devletlerin bir araya gelmesi,bölgesel örgütlerin ve STK'ların da dünya siyasetinde özellikle insan hakları, kadın ve çocuk hakları, sağlık ve çevre gibi konularda ön plana çıkması çeşitlenen diplomasi araçlarının ve Track 2 olarak adlandırılan "gayriresmi diplomasi"nin artan önemine işaret etmektedir. Bölgesel anlaşmaların, BM içindeki reform taleplerinin, G20 gibi organizasyonların zirvelerinde gündem konularını etkileme çabalarının da yükselen ekonomilerin küresel hedef ve taleplerini karşılayamaması, bu ülkelerin alternatif işbirliklerine yönelmeleriyle sonuçlanmış, Güney'in temsilcisi olarak görülen BRICS ve MIKTA ülkeleri kendi hedeflerini gerçekleştirme çalışmalarının yanında gelişmekte olan ihtiyaç sahibi ülkelerle özellikle "insani diplomasi"leriyle diyalog kurmuşlardır.

3.4. YÜKSELEN GÜÇLERİN İNSANİ DİPLOMASİYE BAKIŞI: AMAÇ VE ARAÇLAR

Uluslararası siyaset ve ekonomide yaşanan değişimler yeni yükselen aktörleri ö ne çıkarıp gücün yeniden bölüşümü ve küresel yönetişim tartışmalarına yol açtığı gibi, gelişen diplomasi biçimleri de devletlerarası ilişki kurma yöntemlerinin çeşitlenmesine

neden olmuştur. Bu değişimin en belirgin görüldüğü alanların başında “insani diplomasi” gelmiş, yükselen güçler bu alandaki çalışmalarıyla da öne çıkmışlardır. “Yükselen güçler”deki farklılık, onların diğer gelişmekte olan ülkelerden farklılığında ve onların iklim değişikliği, finans, ticaret, yardım, insan hakları ve müdahale ile kalkınmada küresel temsilci olabilme potansiyelindedir (Thakur, 2014, s.1791). Yükselen güçlerin toplumsal ve politik olarak değişiklikler yapabilme kabiliyetlerindeki artışla beraber, bu ülkeler birçok sorunun çözümünde sorumluluk üstlenmiş ve bu konulardan bir tanesini de insani meseleler oluşturmuştur (Culp, 2016,s.4).

Yükselen Güçlerin İnsani Diplomasilerinin Amaçları

Gelişmiş ekonomilere oranla da “yükselen” katkılarıyla dikkat çeken ülkelerin amaçları, sadece ekonomik ilişkiler kurarak kendi güçlerini arttırmak değil aynı zamanda düşük politika konularıyla da ilgilenmek ve Güney’in sorunlarını dile getirmek olmuştur. Yükselen güçlerin hem BRICS, MIKTA ve IBSA grupları olarak bir araya geldiği zirvelerde hem de G20 gibi uluslararası platformlarda özellikle kalkınma ve yardım konularında daha fazla inisiyatif alma eğiliminde olması, bu ülkelerin talep ve hedeflerinde insani diplomasi araç ve söylemlerini daha fazla kullanmasını beraberinde getirmiştir.

Yükselen güçlerin her birinin bölgesel ve küresel çok sayıda hedefi olmakla beraber, çoğunlukla yardım faaliyetlerini insani amaçlarla gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Çünkü bu ülkelerin hepsi tarihsel süreçte benzer sorunları deneyimlemiş ve şimdi yükselen ekonomileriyle kendileri de Güney’in sözcüsü olma rolünü üstlenmişlerdir. Küreselleşen dünyada karşılıklı bağımlılığın artması sonucunda bir ülkenin karşılaştığı ekonomik sıkıntılar, suç oranlarının artması ve terörist faaliyetler, salgın hastalıklar, hava kirliliği ve küresel ısınma, gıda ve su güvenliği gibi konular ülke sınırlarını aşarak ulus-ötesi sorunlar olarak tanımlanmakta ve bu problemlere karşı kolektif hareket etmeyi gerektirmektedir. Bu sorunlar çok kutuplu sistemde ancak devletler ve devletdışı aktörlerin işbirliği ile çözülebilir(Nye, 2004,s.4).

Yükselen güçlerin farklı hedef ve çıkarları olmakla birlikte hepsi bir araya geldiğinde ayrı ayrı olduklarından daha fazla hedeflerini gerçekleştirme imkanına sahip

olmuşlardır. Yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilir kalkınma ve büyüme konularında küresel gelişmeleri şekillendirmekle beraber, gelişmekte olan ülkelerin sağlık hizmeti, ilaç ve fikri mülkiyet hakları gibi konularda çıkar ve endişelerinin sözcüsü olabilmektedirler. Yükselen güçlerin ilgilendiği bir diğer konu da iklim değişikliğidir. Bu konu, yükselen güçlerin ülkesel hedefleri ile çatışsa da küresel ısınmadan en çok etkilenen devletlerin yine gelişmekte olan ülkeler olması yükselen güçlerin iklim konusunda Güney'in savunuculuğunu yapmasını da beraberinde getirmiştir (Prys ve Wojczewski, 2015,s.98). Ayrıca ülkeler insani diplomasi ve yardım faaliyetleri sonucunda uluslararası prestijlerini arttırma imkanı da bulmuşlardır.

Yükselen Güçlerin İnsani Diplomalarının Araçları

Yükselen güçlerin insani diplomasi faaliyetleri; insani yardımlar, arabuluculuk ve fikirsel/politik katkılar çerçevesinde incelenebilmekte ve her ülke kendi kapasite ve uluslararası yeteneklerine göre belli alanlarda öne çıkabilmektedir. İnsani diplomasının finansal boyutunu oluşturan insani yardımlar 2000'lere kadar daha çok gelişmiş Batılı ekonomilerin faaliyet gösterdiği alanlar olarak görülmüş; 2000 sonrası hem iktisadi olarak kalkınan hem de dünya siyasetine daha çok entegre olan yükselen güçler, kalkınma ve insani yardım girişimlerini arttırmaya başlamışlardır. Ülkelerin bu alanda yaptığı çalışmalar kalkınma yardımları ve acil insani yardımlar başlıklarını kapsamakla beraber, yardım yapılan kanallar üye olan ülkeler için OECD-DAC programı çerçevesinde, BM fonları aracılığıyla ya da bilateral olarak ülkelerin kendi kalkınma ajansları yoluyla gerçekleştirilmekte ve bu bağlamda yardımların kapsamının ortaya konulması ve sınıflandırılması gerekmektedir.

Yükselen güçler koşullu yardımlardan çok, ülkelerdeki stratejik ihtiyaçlara daha fazla odaklanan yeni bir yardım paradigması oluşturmaya çalışmaktadırlar. Küresel ekonomide öne çıkan aktörler olan Brezilya, Çin, Hindistan ve Güney Afrika'nın son dönemde yardımlarını arttırması, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Eskiden yardım alan ülkelerin son yıllarda sosyo-politik durumundaki belirgin ilerlemeler ve Batı'nın gelişmiş güçlerinden bazılarının paralel olarak gerilemesi, kalkınma süreçlerinin yönetimini de etkilemiştir (Quadir, 2013,s.321).

DAC programına üye olan ülkeler OECD tarafından “geleneksel donör” olarak adlandırılmaktadır. ABD, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Güney Kore, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Yeni Zelanda ve Yunanistan’dan oluşan bu ülkeler aynı zamanda OECD üyesidir. DAC üyeleri, yardımların koşulları ve nitelikleri üzerine belirlenmiş kurallar çerçevesinde hareket etmektedir. Ülkeler daha çok bütçe desteği, insani gelişim ve sosyal altyapı üzerine odaklanarak ülkelerin kamu ve mali yönetim sistemlerinin iyileştirilmesini hedeflemektedirler (Hagedoorn ve Beets, 2011,s.2).

DAC programı dışında yardım sağlayan geleneksel olmayan donör ülkelerini OECD; “yükselen donör”, “güney- güney işbirliği destekçileri” ve “Arap donörleri” olarak sınıflandırmış, son on yılda sayılarının hızlı bir şekilde arttığını ve bireysel kalkınma işbirliği seviyelerinin artık çoğu DAC üyesini bile aştığını ifade etmiştir (Smith ve diğerleri, 2010,s.1). “Yükselen donör ülkeler”in bazıları AB üyesi olup piyasa ekonomisine geçiş sürecinde yardım almış olan Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya olmakla beraber AB üyesi olmayan İsrail, Rusya ve Türkiye’nin DAC programına başvuru süreçleri devam etmekte ve yükselen katkıları dikkat çekmektedir. “Güney- Güney İşbirliği Destekçileri”nin en öne çıkanları ise Brezilya, Çin, Hindistan ve Güney Afrika’dır. Bu gruba Mısır, Kolombiya, Tayland ve OECD üyesi olan Meksika da dahil edilebilmektedir. Kuveyt, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nden oluşan “Arap donörler”in de özellikle son on yılda yüksek miktarda yardım sağladığı görülmektedir (Tok ve diğerleri, 2014, s.591).

Yükselen güçlerden Çin, Hindistan ve bazı Arap ülkeleri özellikle komşularına ve bölgelerine 1950’li yıllardan bu yana yardımlar gerçekleştirirse de son dönemde bu oranların oldukça arttığı ve yardımların niteliğinin farklılaştığı gözlemlenmiştir. Yükselen güçlerin yardımları da kendi içinde farklılaşmaktadır. Örneğin Brezilya’nın öne çıktığı alan yetenek transferi, kapasite geliştirme, yerel işçilerin eğitilmesi ve söz konusu ülkenin projelerine desteği kapsayan “teknik yardımlar” iken, Çin’in yardımları daha çok kalkınma işbirliği programlarıyla Küresel Güney’e verilen bağışlar ve krediler şeklinde gerçekleşmiştir. Çin; Asya, Latin Amerika

ve Afrika ülkeleriyle olan kalkınma ilişkisini altyapı, telekomünikasyon, sağlık hizmetleri, eğitim ve öğretim gibi geniş bir yelpazede gerçekleştirmektedir. Güney Afrika'nın odak noktası kıtadaki yoksulluk, az gelişmişlik ve kötü yönetim koşullarının iyileştirilmesi oluşturmakta ve bu çerçevede Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD) projesiyle geleneksel bir donör değil, işbirlikçi olmayı amaçlamaktadır. Yükselen güçlerce yapılan bu faaliyetler özellikle Hindistan, Brezilya tarafından “yardım” olarak nitelendirilmekten çok “Güney- Güney İşbirliği” ve “ortaklık” şeklinde tanımlanmaktadır (Quadir, 2013,s.325-327).

Ülkeler yaptıkları yardımları gönüllü olarak DAC’a bildirdiklerinden OECD ya da DAC programı üyesi olmayan bağışçıların yardımlarını hesaplamak zorluk teşkil etmektedir. Ayrıca bu ülkeler raporlama ve istatistiksel sistemlere de genellikle fazla önem vermemektedir. Bazı ülkeler ise yaptıkları yardım miktarlarını iç politikalarında yoksullukla mücadele konusunda tepki çekmemek için açıklamaktan kaçınmaktadırlar (Smith ve diğerleri, 2010,s.2). Yükselen ekonomilerin bildirdikleri kalkınma yardımları, DAC kapsamındaki 28 ülkenin sağladıkları yardım miktarıyla kıyaslandığında program dahilindeki çoğu ülkeden yüksek düzeyde seyretmektedir (Bkz. Tablo 3). 2014 Kalkınma Yardımları miktarlarına baktığımızda BRICS ve MIKTA ülkelerinden bazılarının yaptıkları dış yardımlar bakımından da “yükselen donör” olduğu görülmektedirler.

Tablo 3

DAC Üyesi Ülkeler ve Yükselen Güçlerin 2014 Kalkınma Yardımları

	ÜLKE	MİLYAR \$		ÜLKE	MİLYAR \$
1	ABD	32.729	17	İspanya	1.893
2	İngiltere	19.387	18	Kore	1.851
3	Almanya	16.249	19	Finlandiya	1.635
4	Fransa	10.371	20	Avusturya	1.144
5	Japonya	9.188	21	Brezilya*	912
6	İsveç	6.223	22	İrlanda	809

7	Hollanda	5.572	23	Meksika*	807
8	Norveç	5.024	24	Yeni Zelanda	502
9	Avustralya	4.203	25	Polonya	437
10	Kanada	4.196	26	Lüksemburg	427
11	Türkiye*	3.591	27	Portekiz	419
12	İsviçre	3.548	28	Yunanistan	248
13	İtalya	3.342	29	Çek Cum.	209
14	Danimarka	2.996	30	Slovakya	81
15	Hindistan*	2.983	31	Slovenya	52
16	Belçika	2.385	32	İzlanda	35

Kaynak: World Data Bank, <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>, Erişim 25.11.2016, TİKA (2014). “Türkiye’den Dünyaya 2014 Kalkınma Yardımları Raporu”, s.15, <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR%20%202014.PDF>

*Yükselen güçler koyu renkle, DAC programı dışındaki ülkeler * işaretiyle belirtilmiştir.

Kalkınma yardımlarının bir biçimi olarak nitelendirilen ve genellikle insani ya da doğal kaynaklı felaketleri ortadan kaldırmaya yönelik gerçekleştirilen insani yardım miktarlarında da yükselen güçler dikkat çekmektedir. 2015 Küresel İnsani Yardım Raporu’na göre ABD 6,422 milyar Dolar ile yardımlarda miktar olarak ilk sırada yer alsa da ülkelerin GSYİH’leriyle oranlandığı zaman 18.sıraya gerilemekte, yükselen güçlerden Türkiye ve Arap donörler son dönemlerde özellikle bölgelerine sağladıkları insani yardımlarla listede en üst sıralara çıkmaktadır.

Tablo 4

2015 Küresel İnsani Yardım Donör Ülkeleri

	ÜLKE	\$/GSYİH		ÜLKE	\$/GSYİH
1	Türkiye	0.37%	11	Finlandiya	0.08%
2	Kuveyt	0.33%	12	Suudi Arabistan	0.08%
3	Birleşik Arap Emirlikleri	0.25%	13	İrlanda	0.08%
4	İsveç	0.19%	14	Belçika	0.05%
5	Lüksemburg	0.16%	15	Bhutan	0.05%

6	Danimarka	0.15%	16	Kanada	0.05%
7	Norveç	0.14%	17	Katar	0.04%
8	Birleşik Krallık	0.10%	18	Almanya	0.04%
9	Hollanda	0.10%	19	ABD	0.04%
10	İsviçre	0.09%	20	Yeni Zelanda- Avustralya	0.02%

Kaynak: KIYR (2016). “Küresel İnsani Yardım Raporu 2016”, s.47, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2016/07/GHA-report-2016-full-report.pdf>

*Yardım miktarları ülkelerin GSYİH ile oranlanmıştır.

İnsani diplomasinin finans ayağının yanı sıra yükselen güçler tarafından sıklıkla kullanılan bir diğer diplomasi aracı da arabuluculuk faaliyetleridir. Ülkeler hem ülkesel olarak hem de BM aracılığıyla başta kendi bölgelerinde olmak üzere dünyanın pek çok noktasında arabuluculuk faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Türkiye “niş diplomasi” olarak ele aldığı arabuluculuğu ile uluslararası alanda daha fazla ön plana çıkmaktadır. Güney Afrika, Brezilya ve Çin arabuluculuğu daha *ad hoc* (geçici) olarak kullanmaktadır. Hindistan bireysel olarak bu alanda bir girişimde bulunmamıştır. Ancak, BM’nin Barış Koruma Operasyonları’nda aktif bir rol üstlenmektedir ve gönderdiği personel sayısı bakımından ilk üç ülke arasında yer almaktadır. Yükselen ülkeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ya da Kuzey ile Güney ülkelerinin arasında bir köprüleme rolü ile arabuluculuk faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Dieckhoff, 2014, s.107-109). Arabuluculuğun tüm süreçlerinde önemli rol oynadığı barış ve demokrasinin inşası sürecinde de yükselen güçlerin davranışları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, ülkelerin buldukları jeopolitik bağlamla açıklanabilmektedir. Örneğin, Brezilya’nın içinde bulunduğu Latin Amerika bölgesinde demokrasi, norm haline gelen daha geniş bir üçüncü demokrasi dalgasının parçasıyken, Hindistan otokratik komşular tarafından çevrelenmekte ve demokrasi getirecek bir müdahale ihtimali nispeten daha az görülmektedir (Gray ve Murphy, 2013,s.191).

Barış korumanın kapsamının genişlemesi ve artık barış inşasını kapsayacak şekilde gelişmesiyle uluslararası davranış spektrumu da genişlemiş, Fildişi Sahilleri, Libya çatışmaları ve Suriye’de devam eden krize uluslararası tepkiler, geleneksel aktörlerin aktivizminin yanında artan çok kutuplulukla yeni bir dizi aktörün

yükseldiğini kanıtlamıştır. Aktörlerin hepsi uluslararası toplumun barış korumanın yeni tanımları ve biçimleri ile karşılaştığı bir duruma işaret etmektedir. Bölgesel aktörler de bu yeni anlayışlarla beraber krizlerde belirleyici olmaktadır (Fanchini, 2012,s.1-2). Kriz yönetiminde ve barış inşasında arabulucuk çalışmaları gerçekleştiren yükselen güçler, özellikle 2000 sonrası bu alanda çalışmalarını arttırmışlardır. Bölgesel güçler olarak da adlandırılan yükselen ekonomiler hem maddi hem de maddi olmayan kaynaklar bakımından komşularını etkileyebilecek yeteneğe sahip görülmektedirler. Devletlerin maddi kaynaklarını; askeri harcama miktarları ve personel sayıları, ekonomik gücü, GSYİH'si, Gini ve gelir eşitsizliği katsayısı, nüfusu, coğrafi gücü ve insani gelişim endeksi oranı oluştururken maddi olmayan kaynakları hükümetin otoriterliği, meşruluğu ve hesap verebilirliğidir. Nye'ın yumuşak güç tanımında olduğu gibi devletler bu unsurları diğer aktörlerin tercihlerini sert güç ve baskı kullanmadan şekillendirmekte kullanmaktadırlar (Parlar Dal, 2016,s.4).

Bölgesel örgütler çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalar hız ve verimlilik açısından avantajlara sahiptir. Ülkeler kendi bölgelerinde bir kriz ortaya çıktığında operasyonları daha hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca, aynı bölgeyi paylaşan devletlerarasında ortak değerler ve benzerliklerin bulunması krizin daha iyi anlaşılmasını sağlamakta ve faaliyetleri kolaylaştırmakta, kimi durumlarda kriz oluşmadan bölgedeki çatışmaların önlenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Ancak, operasyonların bölgeselleşmesinin artması barış inşa etme ve istikrara kavuşturma kapasitesi ve tecrübesi daha fazla olan BM liderliğindeki çalışmaların sayısının azalmasına yol açabilmektedir. Küresel Güney ülkeleri ise çatışmaları sonlandırma ve Güney-Güney normları ile kavramlarının oluşturulmasında daha fazla avantaja sahiptir (Fanchini, 2012,s.6). Yükselen güçler için, Afrika Kalkınma Bankası ve Asya Kalkınma Bankası gibi bölgesel kurumların yanı sıra G20 gibi forumlar da arabuluculuk faaliyetlerinin gündeme gelmesi ve krizlerin etkilerinin azaltılmasında potansiyel işbirliği ortakları olarak düşünülmelidir.

Yükselen güçlerin arabuluculuk faaliyetlerine Çin'in Kuzey Kore, Myanmar ve Sudan'daki, Brezilya'nın Peru, Bolivya, Paraguay, Venezuela, Kolombiya, İran ve Ortadoğu'daki, Güney Afrika'nın Brundi, Sudan, Demokratik Kongo, Zimbabve, Fildişi

Sahilleri, Kenya, Madagaskar, Libya ve Ortadoğu'daki çalışmaları örnek gösterilebilmektedir. Türkiye ise Kafkaysa, Irak, İsrail, Filistin, Suriye, İran, Afganistan, Pakistan ve Bosna Hersek'te arabuluculuk rolü üstlenmiştir (Dieckhoff, 2014,s.110).

Yükselen güçler daha çok ekonomik özellikleriyle analiz edilseler de hepsinin maddi imkanları Batılı güçler kadar gelişmiş değildir. Bu nedenle yükselen güçler, uluslararası sorunlara arabuluculuk faaliyetlerini de içeren çok taraflı çözümler bulma, anlaşmazlıklarda uzlaşmayı benimsemenin yanında “iyi uluslararası vatandaşlığın” diplomasiyi yönlendirmesine çalışma eğilimine de sahiplerdir (Flemes, 2007,s.8). Yükselen güçlerin uluslararası platformlarda gelişmekte olan ülkelerin ve Güney'in sorunlarını dile getirmesi insani diplomasi alanında fikri/politik katkılarına örnek gösterilmektedir.

2011'de BM Güvenlik Konseyi'nde sürekli olmayan üyelerle birlikte yer alan IBSA grubu, Soğuk Savaş sonrası liberal barış konseptine ve Batı diplomasisine Güneyli eleştirel bir bakış açısı sunmuştur. Yükselen güçlere göre; Afganistan ve Somali örneklerinde görüldüğü gibi güvenlik ve kalkınma arasındaki kaçınılmaz bir bağlantı vardır. İkinci olarak; barış, egemenlik ve sürdürülebilir kalkınma arasında bir birliktelik bulunmaktadır. Filistin devletinin tanınması için gerçekleştirilen çabalar bu amaç doğrultusunda. Ayrıca siyasal özgürlükler, Libya ve Suriye'de görüldüğü gibi barışçıl çözümler, ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü birlikte değerlendirilmelidir. Son olarak iklim değişikliği gibi konular BM kuruluşları ve Güvenlik Konseyi'nce bir güvenlik meselesi olarak ele alınmamalıdır (Hirst, 2012,s.2-3). Bunun bir sonucu olarak yükselen güçler, kalkınma, iklim değişikliği, sürdürülebilir barış gibi konularda fikrinsel ve politik katkılar sağlamaya özel bir önem atfetmektedirler.

Brasilia Zirve Bildirgesi'nde devlet başkanları barış, güvenlik, insan hakları, gıda güvenliği, sağlık, eğitim, istihdam, yoksulluk, sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etme konusundaki kararlılıklarını ifade etmişlerdir (IBSA, 2003). Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olarak, BM İklim Konvansiyonu ve Kyoto Protokolü uyarınca iklim değişikliği konusunun önemi vurgulanarak bu konuda somut adımlar atılması gerekliliği savunulmuştur. Ayrıca IBSA, Brasilia Bildirgesi'nde G8 zirvesinde

bağış yapan ülkeleri, Johannesburg'da düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi sonuçlarını tam olarak uygulamak için kalkınma yardım hedeflerini karşılamaya çağırmıştır (Flemes, 2007,s.9). Bunlara ek olarak yükselen güçler Filistin-İsrail barışı sürecinden, Irak'ın istikrarına ve birliğine, İran'ın nükleer programı için diplomatik çözüm bulma çabalarından, Silahsızlanma Konferansı'na, Sudan'da barış sürecinden Arap dünyası rejimi değişiklikleri karşısında gerçekleştirilen girişimlere kadar pek çok uluslararası platforma katılım sağlamışlardır.

BRICS ülkelerinin hepsi, diplomasi açısından önemli bir fikirsel katkı profili çizmekte, hem kapasite hem yetkinlik bakımından Çin'in uluslararası etkisi göze çarpmaktadır. Kasım 2006'da Çin-Afrika İşbirliği Üzerine Forum sadece Çin ve Afrika'yı ikili olarak bir araya getirmemiş, aynı zamanda BM, Afrika Birliği gibi 24 uluslararası ve bölgesel organizasyon ile 48 Afrika ülkesi arasında çok taraflı bir diyalog ortamı sağlamıştır. 2012 toplantısında Başkan Hu Jintao, Afrika'ya 20 milyar Dolarlık kredi sağlanacağını açıklamış, Güney ülkelerinin iş birliği içinde olmasının öneminden bahsetmiştir. Benzer şekilde Hindistan da diplomatik girişimlerde bulunmuş; Yeni Delhi, Nisan 2008'de ilk Hindistan- Afrika Zirvesi'ne ev sahipliği yapmıştır. Brezilya'daki G20 zirvesinde, yükselen ülkelerin liderliğinde, DTÖ aracılığıyla açlığa karşı küresel bir fon önerisi gündeme getirilmiş ve biyoyakıt konusunda da bir dizi diplomatik girişim başlatılmıştır. Güney Afrika, IBSA Diyalog Forumu aracılığıyla Hindistan ve Brezilya ile ortaklığının yanı sıra G77, Afrika Birliği ve Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD)'da da güçlü bir rol oynamış ve gelişmekte olan ülkelerin sözcülerinden olmuştur (Cooper ve Flemes, 2013,s.952).

Her ne kadar kendi içinde çeşitli farklılıklar bulunsun da BRICS grubunun düşünceleri genellikle beraberdır ve G20 gibi uluslararası platformda G7 hükümetlerinin karşısındadır. G7 ülkelerinin gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarını tehlikeye atacağı durumlarda yükselen güçler ve kapasite bakımından yükselen ülkeler içinde en öne çıkan grup olan BRICS, Küresel Güney'in savunucusu konumunda olmaktadır. Batı ülkeleri Doha Görüşmeleri'nde fikri mülkiyet haklarını gündeme getirdiğinde yükselen güçler gelişmekte olan ülkelerin tarımsal sorunlarının üzerinde durulması gerektiğinden bahsetmiş, büyük güçlerin baskıcı uygulamaları ve bu alandaki

ticari yaptırımların sona ermesini istemişlerdir (Singh, 2016,s.206).İlk kez bir araya gelen Dünya İnsani Zirvesi de yine bir yükselen güç olan Türkiye ev sahipliğinde gerçekleştirilmiş, ülkelerin zirvede insani diplomasinin önemine değinmesi ve özellikle son dönemde artan insani krizlere karşı kolektif bir duruş sergilenmesi gerekliliğine yer verilmesi yükselen ülkelerin alandaki fikirsel katkılarına örnek oluşturmuştur (UNGA, 2016,s.2).

Yükselen güçler, insani yardımları, arabuluculuk faaliyetleri ve fikirsel/politik katkılarıyla insani diplomasinin her alanında son yıllarda oldukça artan düzeyde faaliyet göstermiş, bu ülkelerin üstlenmeye çalıştığı sorumluluklar pek çok gelişmiş Batı ülkesinin çalışmalarının ilerisinde yer almıştır. Hem kendi zirvelerinde hem de uluslararası platformlarda Güney'in temsilcisi olma özellikleriyle iklim, kalkınma, sağlık, eğitim gibi alanlarda inisiyatif alma istekleri görülmüş, ihtiyaç sahibi ülkelerle yalnızca ticari kaygılarla ilişki kurmamışlardır. Ancak ülkelerin bu alanda yaptığı çalışmaların amaçlarının sorgulanması, insani diplomasi faaliyetlerinin motivasyonunun insani endişelerden mi ülke menfaatlerinden mi kaynaklandığı sorusunun gündeme gelmesine neden olmuş; insani yardıma, evrensel değerler ve ulusal çıkarlar perspektifinden yaklaşılmasını beraberinde getirmiştir.

3.5. YÜKSELEN GÜÇLER VE İNSANİ YARDIM: DEĞERLER VE ÇIKARLAR ARASINDA

Yükselen güçlerin insani diplomasi alanında gerçekleştirdiği insani yardım, arabuluculuk ve fikri politik faaliyetleri insani diplomasi kavramının kendisinden kaynaklı bir ikilik barındırmaktadır. İnsani diplomasinin yalnızca insani kaygılarla gerçekleştirildiğini savunan idealizm ve insani diplomasiyi yükselen ülkelerin bölgesel ve küresel çıkarlarına ulaşmanın bir yolu olarak gören realizm arasında şekillenmesi, yükselen güçlerin dış politikalarının da değer- çıkar eksenini açısından incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkartmıştır.

Uzun yıllar Batı hegemonyasında kalan uluslararası sistem, Soğuk Savaş sonrası iki kutupluluğun sona ermesi ve çok kutupluluk tartışmalarının başlamasıyla bir dönüşüm sürecine girmiş ve Küresel Güney ülkeleri arasından yükselmeye başlayan

ekonomiler de dünya siyasetini etkileme imkanı bulmuşlardır. Realist düşünceye göre bu yükselişin nihai hedefi ülkelerin bölgelerinde ve global ölçekte güç kazanması olarak değerlendirilirken; İdealist perspektiften bakıldığında bu hedef, uzun yıllardan beri Batılı ülkelerin sömürüsüne maruz kalan gelişmekte olan ülkelerin ve uluslararası platformlarda temsil edilemeyen ekonomilerin sorunlarının dile getirildiği adaletli bir küresel yönetim sistemi elde etmekte açıklanabilmektedir.

Yükselen güçlerin hepsi, Bretton Woods sisteminin kurumları olan Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü'ne ve BM'ye bağlıdır. Ancak Batı'nın artık kural koymada eski hakimiyet kapasitesine sahip olmayışı, yükselen Güney ülkelerinin yeni hedeflerinin olduğu sistemde revizyon talebini zorunlu kılmıştır. Dünyanın nüfus olarak %88'ini oluşturan Küresel Güney'in ekonomik bakımdan da Batı'ya ulaşması küresel yönetişimin, demokrasinin yönetiminin, güç paylaşımının, eşitliğin, hesap verilebilirliğin ve jeopolitiğin yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Ancak statükoyu korumayı amaçlayan Batı, "nüfuzunun azalması" ve kendilerinin küresel diplomaside savunduğu "normlar ve değerlerden uzaklaşılması" endişesiyle bu prosedürleri değiştirmede isteksizdir (Thakur, 2014,s.1798).Çin'in Kuzey Kore'yle olan ittifakının yanında bir yandan ABD'ye sorumlu güç olarak gözükmeye çalışması, insan hakları ihlali nedeniyle İran'a yönelik uluslararası yaptırım kararına rağmen yükselen güç olarak tanımlanan Brezilya ve Türkiye'nin arabuluculuk faaliyetlerine devam etmesi Batı normlarına göre değerlendirildiğinde uluslararası siyasette değerleri gözetemeyen bir ülke olmak ile ulusal çıkarını devam ettirmek arasında bir ikilik oluşturmaktadır (Dieckhoff, 2014, s.120).

Yükselen güçler;insani diplomasi alanında gerçekleştirdiği faaliyetleri ve gelişmekte olan ülkelere sağladıkları yardımları Quadir'e göre (2013,s.335), bölgesindeki gücünü korumak, imajını sağlamlaştırmak ve Güvenlik Konseyi ile BM sisteminde reform çabalarında başarı elde etmek için kullanmaktadır. Yalnızca insani yardımlarında değil, yükselen güçlerin insani diplomasinin bir aracı olan arabuluculuk faaliyetlerinin de ülkelerin bölgesel ve küresel hedeflerine katkı sağladığı düşünülmektedir. Dieckhoff, yükselen ülkelerin arabuluculuk rollerinin, sadece uluslararası kriz bölgelerinde barışın temin edilmesinin hedeflenmesiyle

açıklanamayacağını, bunun yanında ülkelerin “daha fazla küresel etki” elde etmesini beraberinde getirdiğini ileri sürmüştür (2014,s.122). Ayrıca yükselen ülkelerin bölgelerinde oluşabilecek ekonomik kriz, insani ya da doğal nedenlerden kaynaklı felaketler, salgın hastalıklar, uluslararası suç ve terörizm faaliyetleri, kaçakçılık gibi sorunlara çözüm bulmaya çalışmaları, realist görüşe göre bu krizlerin etkilerinden kendi ulusal çıkarlarını korumaya ve bölgelerinde liderlik yaparak “yumuşak güç”lerini arttırmaya çalışmalarına dayandırılmaktadır.Bu bakımdan yükselen güçlerin insani yardım, arabuluculuk ve uluslararası platformlarda başlattıkları girişimlerin bir bütünü olan insani diplomasi ulusal çıkardan tamamen bağımsız bir biçimde incelenememektedir.Hiçbir insani faaliyetin apolitik olamayacağını iddia eden bu görüşe göre, ikili insani yardımlarda bile bir karşılıklılık beklentisi bulunmaktadır. Devletler bu yardımlarda bulunarak iki ülke arasında ticaretin gelişeceğini ve ülke refahının artmasını hedeflemektedirler (Aguilar ve de Souza, 2012,s.95-96). Örneğin Çin’in sağladığı yardımlara bu perspektiften bakıldığında ülkenin yardımları, ticaret hacmini geliştirebileceği bir ortak bulmasıyla ve potansiyel bir pazar elde etmesiyle sonuçlanacaktır.

İnsani diplomasi faaliyetlerinin insani acıyı hafifletmek ve çatışmaları sonlandırmak, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına katkı sağlamak ve uluslararası inisiyatiflerle seslerini duyurmak olarak değerlendiren idealist düşünceye göre ise, yükselen güçlerin insani diplomasi ulusal çıkarlarla değil insani değerlerle ilişkilidir. Bu ülkeler “tarihsel ortaklık”, “kültürel bağ”, “Güney-Güney İşbirliği” gibi pek çok motivasyon kaynağı ile insani diplomasi çalışmalarını yürütmektedir. Yükselen güçler gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirdiği yardımları çoğunlukla “yardım” olarak adlandırmamakta, kendi tarihsel geçmişine dayandırmaktadır. Uzun yıllardan beri Kuzey ülkelerinin bir hakimiyet ilişkisi kurmak suretiyle sağladıkları yardımlar, yükselen Güney ülkelerince sorunlu bir ilişki olarak görülmüştür. Bu nedenle yükselen ülkelerin yardımları, Batı tarzı bir koşulluluk içermeyen ve “işbirliği” olarak adlandırılan destekler şeklinde gerçekleştirilmektedir (Gray ve Murphy, 2013, s.190).IBSA grubu da benzer bir şekilde, “dayanışma ruhu”yla bir araya geldiğini ifade ederek, yoksulluk ve açlığın zorluklarıyla kolektif bir biçimde mücadele etmeyi

hedeflemekte, çalışmalarını “Güney- Güney İşbirliği” çerçevesinde sürdürmektedir (Quadir, 2013,s.331).

Yükselen ekonomiler, gelişmekte olan ülkeler ile benzer süreçlerden geçmiş hatta bir çok ülke kalkınma sürecinde Batılı güçlerden yardımlar almıştır. Değişen dünya sistemiyle beraber hem ekonomik hem demografik yükselme göstermeleriyle geçmişte yardım alan ülkelerin günümüzde yardım yapabilecek duruma gelmeleri, gelişmekte olan ülkelerin sorunlarına ve karşılaştıkları zorluklara karşı Batı’dan farklı bir tutum izlemelerini mümkün kılmıştır (Chin ve Quadir, 2012,s.494). Güney Afrika’nın kültürel bağ vurgusuyla kıta ülkelerine gerçekleştirdiği yardımlar, Hindistan’ın yoksullukla mücadele eden komşu ülkelere sağladığı katkılar, bu iki ülkenin yardım ajanslarının isimlerini “Kalkınma Ortaklığı Ajansı” olarak değiştirmesi, Brezilya’nın Afrika ve Latin Amerika’ya yönelik yardımlarını tarihsel geçmişe dayandırması, Türkiye’nin Balkanlar, Ortadoğu, Afrika, Orta Asya faaliyetlerinde “gönül coğrafyası” tanımını kullanması insani yardımlara yükselen güçlerin Batı’dan farklı bir biçimlerde yaklaşmasına örnek oluşturmaktadır.

90’lı yıllardan sonra insani acının artması ülkelerin bu sorunların çözümünde daha fazla çaba sarfetmelerine yol açmıştır. BM mekanizmasının kriz çözümünde hızının ve yeterliliğinin sorgulanması, ülkelerin insani diplomasi faaliyetlerinin ve uluslararası yardım organizasyonlarının da sorunlara müdahalede önemli aktörler olarak dünya siyasetinde yer almasına neden olmuştur. Yardım ya da müdahale kararlarının belirli ülkelerin inisiyatifine bırakılması, “tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık” ilkeleriyle şekillenen insani diplomasi çalışmalarını aksatmaktadır. Bu nedenle insani diplomasi aktörleri, insani acının yaşandığı kriz bölgelerinde faaliyet gösterirken insani yardımların ulaştırılmasına ve müzakerelerin yapılabilmesine imkan verecek ortamın oluşturulmasına öncelik vermektedir. Yükselen güçler de kriz bölgelerindeki faaliyetlerini bu prensiplere dayandırmakta; kriz öncesinde, kriz süresinde ve barış inşasında insani endişelerle hareket ettiklerini ileri sürmektedirler. Kendi ev sahipliklerinde gerçekleştirilen G20 zirvelerinde “Kalkınma Gündemi” (Shome ve Rathinam, 2015,s.4)oluşturmaya çalışmaları ve insan temalı uluslararası konferanslarda Güney ülkelerinin karşılaştığı problemleri dile getirmeleri, kolektif bir şekilde hareket

edilmesi gerekliliğini savunmaları, insan hakları, kalkınma, yardım, çatışma çözümlerine yönelik girişimler başlatmaları bu alanda çalışmalar gerçekleştiren yükselen güçlerin insani diplomalarını insani değerlerle şekillendirmelerine örnek olarak gösterilebilir. Bu ülkelerin insani diplomasi çalışmaları; gelişmekte olan ülkelerle yalnızca ticari nedenlerden kaynaklı değil, aynı zamanda insani endişelerden dolayı da ilişki kurulabileceğine işaret etmektedir.

Yükselen güçlerin faaliyetlerini çeşitlendirmelerine ve sistemde yeniden bölüşüm taleplerine Batılı ülkeler, uluslararası siyasette kendi etkilerinin azalması endişesiyle karşı çıkmakta ve statüko yanlısı bir profil çizmektedirler. Ancak, yükselen güçler neoliberal düzeni sona erdirecek bir amaç taşımamakta, Bretton Woods kurumları doğrultusunda çalışmalarını gerçekleştirmektedirler (Chin ve Quadir, 2012, s.501). Her ülkenin söz sahibi olabileceği hakkaniyetli bir yapı talep eden yükselen ülkeler, IMF ve DB'deki revizyon talepleri karşılanmadığından BRICS grubu kendi kalkınma bankasını kursa da bu ülkeler hala Bretton Woods kurumlarına üyedir ve IMF kotalarının en büyük destekçilerindedir (IMF, 2017).

Yükselen güçler bilateral olarak gerçekleştirdiği yardımların yanında hem BM fonlarına hem de Barış Koruma Operasyonları'na mali katkı ve personel desteği sağlamakta, ülkeler insani krizlerle mücadele ederken Batılı kurumlarla işbirliği içinde hareket etmektedirler. Soğuk Savaş dönemine benzer Batılı ideolojinin karşısında yeni bir blok oluşturmaktan ziyade mevcut kurumlar içinde dünya nüfusunun çoğunu oluşturan bu ülkelerin temsil edildiği, uluslararası platformlarda sorunlarının dile getirildiği, çıkarlarının gözetildiği, tüm ülkeler için kalkınma ve sürdürülebilir barışın sağlandığı bir sistem öngörmeleri realist teoriden çok uluslararası ilişkilerdeki idealist düşünceyle yorumlanabilmektedir. Yükselen güçlerin güvenlik ve askeri konuları kapsayan yüksek politika alanının haricinde iklim, çevre, sağlık, eğitim, yoksulluk gibi düşük politika alanlarına da önem vermeleri, uluslararası zirvelerde bu konuları daha sık gündeme taşımaları ülkelerin sadece ulusal çıkarlarını gözetmediklerini ortaya koymaktadır. Nye ve Keohane, liberal bakış açısına göre tüm dünyada barış ortamının oluşması için uluslararası karşılıklı bağımlılığın ve işbirliğinin artması gerekliliğinden bahsetmiştir (2012, s.9). Bu düşünceden hareketle, devletler arasında ortak değerlere

bağlı bir ‘‘yardım’’ ilişkisinin kurulması bölgesel ve uluslararası istikrarın tesisinde güvenlik ortamının oluşmasına imkan verecektir.

Dünyanın pek çok noktasında ortaya çıkan insani krizlere karşı insani yardım sağlanması ve krizlerin önlenmesi, kriz ve sonrası barış inşasında arabuluculuk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve insani problemlere yönelik politik girişimlerde bulunulması gerekmektedir. İster Batılı ülkelerden ister Batı dışı yeni yükselen güçler tarafından olsun, önce kriz bölgesi daha sonra tüm dünyada güvenlik, refah ve kalkınmanın sağlanması için bu gereklilik gerçekleştirilmelidir. Yükselen güçlerin de bu doğrultuda insani diplomasi çalışmaları artarak devam etmektedir.

4. TÜRKİYE VE BREZİLYA’NIN İNSANİ DİPLOMASİ ANLAYIŞLARI: AFRİKA ÖRNEĞİ

Yükselen güç kategorisindeki ülkeler bir yandan kendi ekonomik kalkınmalarıyla dikkat çekerken bir yandan da artan insani diplomasi faaliyetleriyle öne çıkmaktadırlar. Kalkınma ve insani yardım alanlarında geleneksel donör olarak adlandırılan gelişmiş pek çok Batı ülkesini geride bırakan bu ülkeler, arabuluculuk çalışmaları ve fikirsel katkılarıyla da insani diplomasinin en önemli aktörlerinden sayılmaktadır. Yükselen güçlerin en dikkat çeken gruplarından biri olan BRICS üyesi Brezilya ve orta güç kategorisinde değerlendirilen MIKTA’da yer alan Türkiye, özellikle 2000 sonrası ülkelerdeki siyasi ve ekonomik dönüşümle birlikte insani diplomasi çalışmalarını hızlandırmış, bu alanda en çok faaliyet gösterdikleri bölgelerden birini Afrika kıtası oluşturmuştur. Brezilya ve Türkiye’nin Afrika’daki insani diplomasisi incelenmeden önce ülkelerin insani diplomasi aktörü olma özellikleri, benzerlik ve farklılıkları ve insani diplomalarının bölgesel dağılımları karşılaştırılacaktır.

4.1. İNSANİ DİPLOMASİ AKTÖRÜ OLARAK TÜRKİYE VE BREZİLYA

2000’li yıllara kadar hem siyasi hem ekonomik pek çok kriz tecrübe eden Türkiye ve Brezilya, sırasıyla 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), 2003 yılında İşçi Partisi’nin (PT) hükümete gelmesiyle bir dönüşüm sürecine girmiştir. GSYİH bakımından dünyadaki ilk 20 ülke içinde sayılan Türkiye ve Brezilya, nüfus, ekonomik kalkınma hızı ve bölgesel-küresel etkilerini artırma potansiyelleri bakımından değerlendirildiğinde yükselen güç olarak adlandırılan ülkeler arasında yer almışlardır. Ülkeler yükselen güç olma özelliklerinin yanında çeşitlendirdikleri diplomasi araçları ve yumuşak güçleriyle dikkat çekmiş, bölgesel ve küresel hedeflerini gerçekleştirirmede yalnızca ekonomik kaygılarla hareket etmemişlerdir. İnsani diplomasi faaliyetlerine de önem veren hükümetler, hem çok taraflı yöntemler hem de ikili ilişkiler aracılığıyla resmi ve gayri-resmi yöntemlerle ülkelerle diyalog kurmuşlar, gerçekleştirdikleri insani yardım, arabuluculuk faaliyetleri ve uluslararası platformlarda

sağladıkları fikirsal katkılarıyla normatif alanlarda da söz sahibi olmak ve ihtiyaç sahibi ülkeler için inisiyatif almak istemişlerdir. Türkiye ve Brezilya'nın insani diplomasiye bakışlarında amaç ve araçlar açısından benzerliklerin yanında, sosyo-ekonomik yapı ve siyasal ideoloji bakımından çeşitli farklılıklar bulunmaktadır.

4.1.1. İdeolojik Bakış, Amaç ve Araçlar: Benzerlikler ve Farklılıklar

Brezilya ve Türkiye, farklı coğrafyalardaki farklı siyasal kültürlere sahip ülkeler olsalar da kendi bölgelerindeki liderlik ve uluslararası düzeni şekillendirmedeki potansiyelleriyle yükselen oyuncular olarak karşımıza çıkmaktadırlar. İki ülkenin demografik ve ekonomik özellikleri incelendiğinde Brezilya 207 milyon nüfusu ve 8.516 milyon km²yüzölçümü bakımından iki kategoride de dünyada 5.sırada bulunmaktadır. Türkiye ise 78 milyon nüfusa ve 783,562 km²yüzölçümüne sahiptir. Son on yıldaki ekonomik büyüme performansları sonucunda Brezilya 9. Türkiye 18. olarak dünyanın en büyük 20 ekonomisi içinde yer almaktadır. İki ülkede 2000'lerden sonra değişen hükümetleriyle birlikte dış politikada kullandıkları araçları çeşitlendirmiş ve ülkelerin hedefleri değişmiştir.

Türkiye, kurulduğu 1923 yılından itibaren genellikle Batı merkezli bir dış politika benimsemiş, özellikle Soğuk Savaş dönemi boyunca NATO ve Batı Bloku kurumları ile işbirliğini önceleyen bir siyaset izlemiştir. Bu dönemde ABD'nin sağladığı Marshall yardımlarından faydalanmış, ancak uzun yıllar süren savaşlar yaşamış, sanayileşmeye görece geç başlamış ve 1960 ve 1980'de iki askeri darbe tecrübe etmiş olduğundan hem ekonomik hem siyasi açıdan birçok sorunla karşılaşmıştır.1980'lere kadar kapalı ve korumacı bir ekonomik model uygulamış, uluslararası sisteme ve piyasalara tam anlamıyla entegre olamamıştır. 83-93 yılları arası Turgut Özal döneminde,Türkiye dış politikada daha proaktif olmuş ve ekonomik bakımdan dışa açılan bir siyaset izlenmiştir. Özal'ın öncelikli amacı komşularıyla ekonomik bağımlılıkların kuvvetlendirildiği ikili ilişkileri geliştirmek olmuştur (Hausmann, 2014, s.5). Sovyetler Birliği'nin 90'larda dağılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte Türkiye'nin dış politikada özellikle Kafkasya, Balkanlar ve Orta Asya bölgelerinde hareket alanı genişlemiştir. Türkiye'nin 90'lı yıllarda bölgesel liderlik potansiyeliyle ilgili beklentisine rağmen siyasi ve ekonomik alanda yaşadığı sorunlar ve

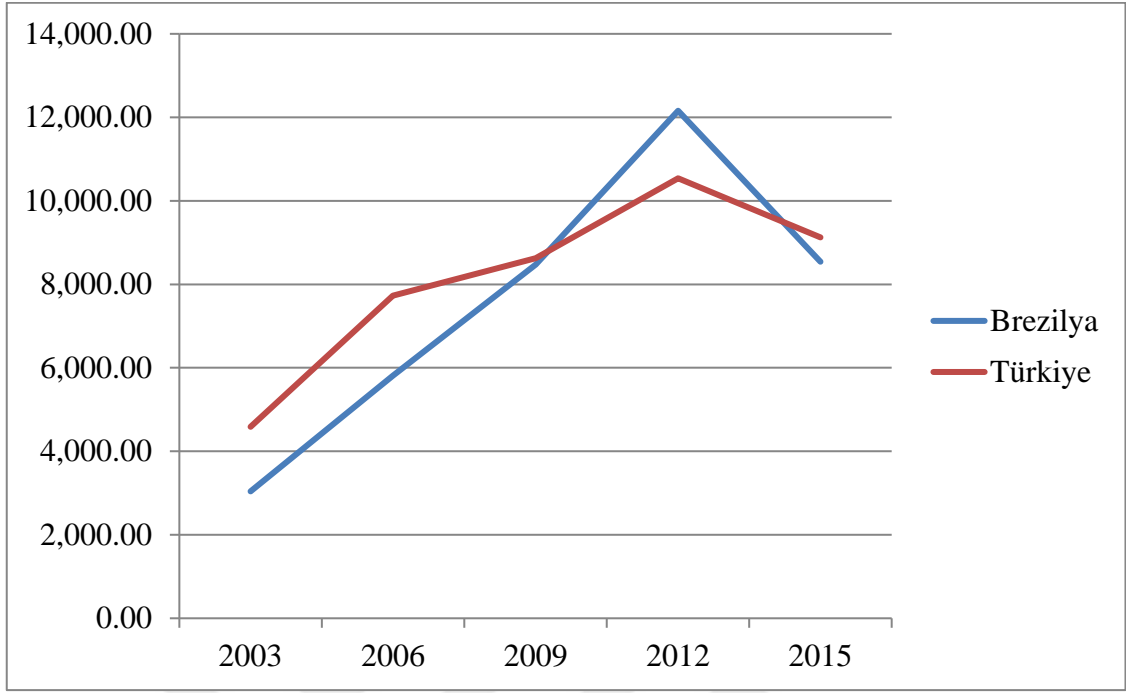
tekrarlayan ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlıklar ve terörizmle birlikte etkisi sınırlı kalmıştır (Parlar Dal, 2016, s.5-6).

Türkiye’de 2002 yılında Recep Tayyip Erdoğan başkanlığındaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin yönetime gelmesi ve hükümetin tek partiyle kurulması, daha önce zayıf koalisyon hükümetleriyle yönetilen ülkede siyasi istikrar ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bunun yanında 2001 krizinden sonra Türk mali sistemi yeniden yapılandırılmış, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) gibi bağımsız düzenleyici kurumlar vasıtasıyla yapılan yeni düzenlemeler ekonomiye olumlu bir ivme kazandırmıştır. Ekonomik kalkınma, dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar ve GSYİH oranındaki asıl artış ise AKP hükümetiyle gerçekleşmiş, endüstrileşme yolunda adımlar atılmıştır (Öniş ve Kutlay, 2013, s.20-21). 1999’da AB’ye aday ülke olan Türkiye, 2005 yılında AKP hükümetiyle başlayan müzakerelerle birlikte ülkede uyum süreci hızlandırılmış, bu dönemde demokratik açılımlar gerçekleştiren iktidar ülkedeki etnik sorunların çözümüne odaklanmıştır. Ayrıca dış politikada özellikle komşu ülkelerle yakın ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Önceki hükümetlerden farklı olarak dış politikada sadece Batı odaklı olmayan ve söylemlerinde İslami unsurlara yer veren AKP, Arap Dünyası’ndan Latin Amerika’ya, Afrika’dan Orta Asya ve Balkanlar’a farklı coğrafyalarla ilişkiler geliştirmeyi hedeflemiştir.

Coğrafi olarak barışçıl bir bölgede yer alan Brezilya ise, 150 yıldır bir savaş yaşamamış ancak ülke içi ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklardan dolayı 2000’li yıllara gelene kadar dış politikada potansiyelini gösterme imkanı bulamamıştır. 1964 ve 1985 yılları arasında askeri rejimle yönetilen ülke, 1984 yılında başlayan bir demokrasiye geçiş süreci yaşamış, 1988 yılında yeni anayasası oluşturulmuştur. Bu sürecin siyasi zorlukları ekonomik sorunları da beraberinde getirmiş, dış borç krizleriyle ülke ekonomisi zarar görmüştür. Brezilya 90’lardan önce korumacı iktisadi politikalar takip etmiş ve ithal ikameci bir model benimsemiştir. 90’lardan sonra ise küresel ekonomiye entegre olunmasını kapsayan rekabetçi politikalar izlenmiş (Hirst ve de Lima, 2006, s.24), bu dönemde bölgede yaşanan krizlerden Arjantin ve Meksika kadar şiddetli etkilenmese de 80-90 yılları arası dönem kaybedilen on yıl olarak değerlendirilmiştir. Brezilya bu krizleri bölgesel işbirliklerini güçlendirerek atlatma yoluna gitmiş,

bölgesindeki en güçlü rakip olan Arjantin’le ekonomik işbirliği kararı almış, UNASUR (Güney Amerika Milletler Birliği) ve daha sonra MERCOSUR (Güney Amerika Ortak Pazarı) oluşturulmuştur (Santaro, 2014, s.67-69).1995 yılında iktidara gelen Cardoso yönetimi, kapsamlı bir ekonomik gelişme programı yürürlüğe koymuş, ülkenin ekonomik kalkınmasının yanında toplumdaki sosyal eşitsizliklerin giderilmesine de önem verilmiştir. Bu sayede 1995-2002 arası dönemde 60’lı yıllardan itibaren ilk kez gelir dağılımındaki eşitsizlik azalmıştır. 2003 yılında İşçi Partisi (PT) ile iktidara gelen Luiz Inácio Lula da Silva hükümeti de Cardoso yönetimine benzer ekonomik politikalar izlemiş, yoksullukla mücadele ve sosyal adaleti sağlamayı hedeflemiştir. Brezilya ilk kez eş zamanlı olarak büyüme ve yoksulluk ile eşitsizliğin azalmasını bir arada tecrübe etmiştir (Helfand ve Buainain, 2016). Lula dönemi sosyal politikaları yaklaşık 30 milyon vatandaşın fakirlikten orta sınıfa ulaşmasını sağlamıştır. Fome Zero (Sıfır Açlık), Bolsa Escola (Okul Yardımı), Bolsa Familia (Aile Yardımı) gibi programlarla gelir seviyesi düşük ailelere yardımlar yapılmış, hem gelir dağılımı adaletsizliği aşmaya hem de sağlık ve eğitim imkanlarının çoğaltılmasıyla sosyal durum iyileştirilmeye çalışılmıştır (Wiltse, 2010, s.12).Uzun dönemli yatırım ve kendisini sürdürülebilir ekonomik bir döngü oluşturmayı hedefleyen Brezilya’nın GSYİH miktarı da artış göstermiş, Lula döneminde ülkenin hem ekonomisi hem siyaseti istikrara kavuşmuştur (Ramalho, 2016, s.55).

Brezilya da Türkiye gibi özellikle 2000’li yıllardan sonra gelişen ekonomisi ve istikrarlı siyasetiyle önce bölgesi olan Latin Amerika ülkeleriyle daha sonra dünyanın farklı coğrafyalarıyla etkileşim kurma imkanı bulmuştur. 2012 yılından sonra iki ülkenin ekonomilerinde daralma söz konusu olsa da 2003 yılıyla kıyaslandığında GSYİH oranlarının oldukça yüksek seyrettiği görülmektedir (Bkz. Grafik 1). Dünya Bankası verilerine göre 2003 yılında Brezilya’nın kişi başına düşen GSYİH’sı 3.040,5 ve ülke GSYİH’sı 558 milyar dolar iken, 2015 yılına gelindiğinde kişi başına düşen GSYİH 8.538,6ve ülkenin toplam GSYİH’sı 1.774 milyar dolar olmuştur. Türkiye’nin ise 2003 yılında kişi başına düşen GSYİH miktarı 4.586,8 ülkenin toplam GSYİH’sı 303 milyar dolar düzeyinde seyretmiştir. 2015 yılında bu rakamlar kişi başına düşen GSYİH bakımından 9.125,7 ülkenin toplam GSYİH’sında ise 717 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

Grafik 1. Brezilya Ve Türkiye Kişi Başına Düşen GSYİH (\$)

Kaynak: DB, GDP Per Capita \$,
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.PCAP.CD&country=>

Ülkelerin yıllık büyüme oranları 2008 Küresel Ekonomik Krize kadar %3 ile %9 arasında değişen oranda artış gösterirken, krizin etkileriyle birlikte bu oran 2009 yılında Brezilya için %-0.1, Türkiye için %-4.8 olmuştur. 2008 krizini Brezilya'nın Batılı ülkelere oranla az hasarla atlattırmasının nedenleri arasında orta sınıf ve iç piyasanın büyümesi gösterilmiş, alt sınıfları orta sınıfa taşıyıcı yapısal basamakların oluşturulması, sadece ücret artışının değil sağlık ve eğitime de yatırım yapılması ekonomiyi sağlamlaştıran unsurlar olmuştur (Wiltse, 2010, s.19). Türkiye'de ise 2001 mali krizinden sonra bankacılık alanında yapılan yatırımlar ve BDDK'nın sıkı denetim mekanizmasına sahip olması sektöre istikrar kazandırmıştır. Kriz iki ülkenin ekonomik büyümelerine olumsuz etki etse de hükümetlerin politikaları krizin yıkıcı etkilerini azaltmıştır. 2010-2014 yılları arasında toplam GSYİH büyüme oranları iki ülke için tekrar yükselirken, Brezilya'nın 2015 yılı büyüme oranının ülke içinde siyasi karışıklıklardan da etkilenerek negatif değerler aldığı görülmektedir.

Amaçlar

Brezilya ve Türkiye'nin ekonomilerinin güçlenmesinin yanında, nüfusları, coğrafi konumları ve küresel meselelerde liderlik edebilme potansiyelleri bu ülkelerin 2000'ler sonunda yükselen güç olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Brezilya, yükselen güç olarak gruplandırılan BRICS ve IBSA'da; Türkiye ise MIKTA grubunda yer almış, hem bireysel hem de kolektif bir şekilde pek çok diplomatik girişim başlatmışlardır. Hükümetler de dış politika pratiklerini yükselen güç olma özelliklerine bağlı olarak değiştirmiş, küresel yönetişimde daha fazla inisiyatif almak istemiş ve amaç ve araçlarını farklılaştırmışlardır.

Yükselen ekonomisiyle birlikte 2000'lerden sonra uluslararası meselelerde daha fazla etkin olabilme imkanı artan Brezilya'nın değişen dış politikasındaki hedefleri; uluslararası alanda müdahalesizlik prensibinin yaygınlaştırılması, askeri güce başvurmadan önce barışçıl yollar ve diplomasiyle sorunların çözülmeye çalışılması, ülkenin küresel yönetişimde daha fazla söz sahibi olabilmesi ve küresel normları şekillendirmeye etki etmesi, bölgesel liderlik, özellikle BMGK ve IMF olmak üzere uluslararası kurumlarda reform gerçekleştirilmesi, BMGK'da daimi koltuk alabilmesi ve uluslararası adaletin sağlanabilmesi için Güneyli ülkelerin daha fazla temsil edilmesi olarak sıralanabilmektedir. Türkiye'nin yükselen güç olarak amaçları ise; uluslararası sorunlara normatif ve insancıl bakılması, yumuşak gücün uluslararası ilişkilerde artırılması, askeri gücün son araç olarak kullanılması, Ortadoğu gibi çatışmaların sıkça yaşandığı bir coğrafyada komşularıyla ilişkilerin geliştirilmesi, bölgesel liderlik yaparak barış, istikrar ve refahın sağlanması, BM'de reform gerçekleştirilmesi ve gücün yeniden bölüşümü olarak kategorize edilebilmektedir.

20.yy'ın başından beri dünya siyasetinde büyük ülke olarak görülmeyi arzulayan Brezilya, bunu gerçekleştirmek için sert güç enstrümanlarından çok yumuşak güç araçlarını ve normatif değerleri kullanmayı tercih etmiştir. Barışçıl bir coğrafyada yer alması, heterojen yapıda bir ulusa sahip olması Brezilya'nın dış politikada farklı ülkelerle çatışmadan iletişim kurabilme yeteneğini arttırmıştır (Kenkel ve Cunliffe, 2016, s.8-9). Brezilya uluslararası çatışma ve sorunların çözümünde diplomasinin kullanılmasının taraftarı olmuş, güç kullanımını en son çare olarak görmüş ve "müdahalesizliği" savunmuştur. Brezilya, BRIC ülkeleri içinde nükleer silaha sahip

olmayan ve askeri kapasitesi sınırlı olan tek ülke olarak karşımıza çıkmakta, stratejik meselelerde askeri bir rol oynamayı değil yumuşak gücünü kullanmayı ve diplomatik araçları tercih etmekte, bu özelliğinden dolayı “yükselen yumuşak güç” olarak da tanımlanmaktadır (Chatin, 2016,s.2). Brezilya’ya göre “koruma sorumluluğu” ve “müdahale” gibi kavramlar Batılı güçlerin suistimaline açıktır ve tek taraflı yorumlanabilir. Bölgesine Soğuk Savaş dönemi boyunca gerçekleştirilen müdahalelerden dolayı, Brezilya müdahalenin meşrulaştırılmasından çekinmekte ve “koruma sorumluluğu- R2P (responsible to protect)” yerine “korurken sorumluluk- RwP (responsible while protecting)”un kullanılması gerekliliğini savunmaktadır.Brezilya’nın Libya’ya yapılan askeri müdahalenin BM’de görüşüldüğü 9 Kasım 2011 tarihli 66. Genel Kurul’da yaptığı RwP önerisi; güç kullanmadan önce tüm barışçıl araçların tüketilmesini, kapsamlı ve makul analizler sonucunda askeri operasyona karar verilmesini, müdahale kararının sadece BM tüzüğü’nün 7.maddesine dayandırılarak BMGK tarafından yetkilendirilmesini, güç kullanımının yasal, operasyonel ve geçici olması gerekliliğini ve yetkililerin hesap verebilirliğinin sağlanmasını kapsamaktadır (Vaz, 2016, s.32-33). Brezilya’nın insan haklarına dayanarak yaptığı bu yeni öneri uluslararası normları etkilemeye ve değiştirmeye çalışmasının bir örneği olarak yorumlanabilmekte (Stuenkel, 2014, s.25), küresel yönetişimde daha fazla söz sahibi olma arzusu ve uluslararası düzeni yeniden şekillendirme amacıyla örtüşmektedir.

Brezilya dış politikada eskiye oranla daha aktif olduğu İşçi Partisi döneminde uluslararası kurumların reforma ihtiyaç duyduğunu belirtmiş, küresel normların geliştirilerek ulus ötesi engellere karşı koyulabileceğini, 2008 krizi gibi şiddetle hissedilen sorunların nedeninin de reform eksikliği olduğunu ileri sürmüştür. Brezilya bu bakımdan yükselen güç olarak adlandırılmasından sonra devlet çıkarlarını takip eden bir dış politika izlese de,bunu yaparken askeri gücünün yerine yumuşak gücünü kullanmıştır. Sadece kendi ülkesinin problemleriyle değil aynı zamanda küresel sorunlara karşı norm şekillendirmede inşacı bir siyasetle öne çıkmayı hedeflemiş, devletler arası eşitliğe odaklanmıştır (Ramalho, 2016, s.46).Bu bakımdan gelişmekte olan ülkelerle işbirliği yapılmasını dış politikasının önemli bir özelliği haline getirmiş, “Güney-Güney İşbirliği” söylemi Brezilya’nın pratiklerini şekillendirmiştir. Soğuk

Savaş dönemi boyunca güvenlik ve yüksek politika konularında değil, ticaret ve kalkınma müzakereleri gibi düşük politika alanlarında aktif olan ve 3.Dünya Hareketi ile G77 ülkelerinin yanında yer alan Brezilya için diğer Güney ülkeleriyle ilişki kurmak, özellikle Lula döneminden sonra büyük önem kazanmıştır. Brezilya'nın norm şekillendirme ve uluslararası kurumlardaki reform talebinin temelini Güney'in temsil edilebilmesi, küresel adalet ve adil bölüşüm gibi kavramlar oluşturmaktadır. Güney'le olan ilişkilerde kendi iç demokrasinin de gelişmesiyle beraber demokratik değer ve kurumlara bağlılığın yanında kalkınma, yoksulluğa karşı mücadele, çok kutupluluğun desteklenmesi gibi unsurları da vurgulamıştır (Hirst ve de Lima, 2006, s.25). Ayrıca IMF'ye olan borçlarını bu dönemde ödeyen ve 2008 krizi sonrasında bir yükselen güç olarak IMF'nin yeniden sermayelendirilmesinde öneme sahip ülkelere olan Brezilya, bu kurumda da reformların yapılması gerekliliğini öne sürmüştür, BMGK'da daimi koltuk kazanabilmeyi hedeflemiştir. BRICS ve IBSA forumlarının yanında, G20'de de kendini gösterme imkanı bularak Güney'in sözcüsü olma ve bölgesel liderlik amacını taşımıştır (Trinkunas, 2015, s.57). Brezilya zirvelerde Güney'in iklim, insan hakları, yoksulluk, sağlık, alt yapı, eğitim gibi sorunlarını dile getirmiş, dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan Latin Amerika, Afrika, Güneydoğu Asya ülkelerinin temsil edilebileceği bir düzen talep etmiştir.

Brezilya gibi Türkiye de büyüyen ekonomisi ve yükselen bölgesel ve küresel etkisiyle beraber dış politikada yeni hedeflere sahip olmuştur. 2002 yılında AKP hükümetinin gelmesiyle Batı'yla ilişkiler, müttefiklik, NATO'ya bağlılık gibi Soğuk Savaş döneminden bu yana izlediği politikaları devam ettirirken bir yandan da farklı coğrafyalarla yakın ilişkiler içinde bulunmuştur (Şatana, 2016, s.129).Türkiye, 90'larda değişen dünya düzeniyle beraber öncelikle komşularıyla ve bölgesiyle ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiş aktif bir siyaset izlemiştir. Türkiye bu aktif siyaset içinde hedeflerini gerçekleştirmede "insancılığ" temel almış, insancılığın ve normatif değerlerin devletlerin daha geniş politik çıkarları için göz ardı edilemeyeceğini vurgulamıştır (Gilley, 2015, s.43-44). Türkiye bu doğrultuda gerçekleştirilecek ilişkileri ve işbirliklerini pozitif toplamı görmüş, iki tarafın da bir kazan-kazan durumu içinde olabileceğini ileri sürmüştür. Öniş ve Kutlay'a göre, Türkiye demokratikleşme ve insan

haklarını destekleyen bununla beraber ekonomisini de geliştirmeyi hedefleyen ve ‐iyi huylu‐ bölgesel gc olarak adlandırılabilen önemli bir aktör konumundadır (2013, s.7).

Türkiye, uluslararası problemlerin çözümünde diplomatik girişimleri ve yumuşak gücün askeri gcten önce kullanılması konusunda Brezilya’yla hem fikirdir. Bölgesinde etkisini arttırmak ve liderlik yapma amacını izlerken bunu askeri gc kullanma tehdidiyle değil, diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi ve devletlerarası diyalog ve müzakere ortamının oluşturulması yoluyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda; lke Soğuk Savaş dönemi boyunca ‐u ülke‐ konumunda görülmüş, 90’larda ‐köprü ülke‐ olarak potansiyelinin farkına varmış, 2000 sonrası ise karmaşık küresel siyasi düzende teke indirilemeyecek kadar çok bölgesel kimliği olan bir ‐merkez ülke‐ olarak kendini konumlandırmaya çalışmıştır. Türkiye tek bir bölge ve kültürde kategorize edilemeyeceğinden bu durum Türkiye’ye farklı alanlarda manevra yeteneği vermiştir (Haşimi, 2014, s.132). Özellikle Arap Baharı hareketlerinin ilk yıllarında bölgesinde hem demokratik değerleri hem İslami unsurları bir arada bulundurmasıyla Ortadoğu ve Kuzey Afrika lkelerinde bir ‐Türk modeli‐ algısı ortaya çıkartmıştır (Parlar Dal, 2016, s.5). Bu durum Türkiye’nin bölgesel liderlik amaçlarıyla örtşmştir. Ayrıca ‐komşularla sıfır sorun‐ politikasıyla öncelikle kendi bölgesinde güven, barış ve istikrar sağlamaya çalışmış, uzun yıllardan beri anlaşmazlıkların bulunduğu ülkelerle işbirliğinin arttırılmasını hedeflemiştir.

Türkiye, katıldığı zirvelerde ve uluslararası platformlarda kurumların dönüştürülmesi ve revizyonundan bahsetmiş, dünyadaki her bölge ve ülkenin adaletli bir şekilde temsil edilmediğini ileri srmştir. Küresel sorunların üstesinden gelinmesinin gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı zorlukların aşılmasıyla mümkün olacağına vurgu yapan Türkiye, 2000’lerden sonra BM içinde veto yetkisinin yalnızca p5 üyelerinin elinde bulunmasını oldukça eleştirmiş, özellikle Suriye iç savaşından sonra etkili bir karar mekanizmasının oluşturulmasının önemini vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın konuyu BM Genel Kurulu’nda ve uluslararası zirvelerde ‐Dünya 5’ten büyüktür‐ şeklinde ele alması, Türkiye’nin uluslararası kurumlardaki reform taleplerinin açık bir göstergesini oluşturmuştur (Dal ve Kurşun, 2016, s.622).

Brezilya ve Türkiye'nin yükselen güç olması ve küresel hedefler koyma ve bunları takip etmede ülke liderlerinin karakterlerinin oldukça etkili olduğu görülmektedir. Başkan Lula ve Cumhurbaşkanı Erdoğan farklı ideolojilere sahip olsalar da halklarının tabanından geniş destek alarak iktidara gelmişlerdir. Uyguladıkları mali ve sosyal politikalarla vatandaşların sosyo ekonomik seviyelerini ve ülkenin kalkınmasını hızlandırarak hem politikalarını takip edecek halk desteğini sağlamış, hem de ülkenin bu hedefleri gerçekleştirebilme kabiliyetini arttırmışlardır. Hem İşçi Partisi hem Adalet ve Kalkınma Partisi'nin topluma yakın partiler olması, istikrarlı çoğunluk sağlamalarına neden olmuş bu durum ülkesel ve bölgesel birliğe de etki etmiştir. İşçi Partisi'nin iktidara gelmesinden sonra Brezilya, gücünü bölgesel ve küresel olarak yaymaya, küresel ekonomi ve güvenlik yönetişimi alanında daha fazla etki kazanmaya çalışmıştır. Brezilya kendi özerkliğini savunmaya, ekonomisini güçlendirmeye, küresel siyasi alanda daha fazla normları şekillendirmeye ve Güney-Güney İşbirliği geliştirmeyi amaçlamıştır. Türkiye 1994 ve 2001 ekonomik krizlerini atlamasından sonra AKP'nin iktidara gelişiyle faaliyetlerinde bağımsız bir dış politika, Ortadoğu'da model olma çabası, ekonomik kalkınma üzerinde durmuş dış politika araçlarını da bu ekseninde şekillendirmiştir (Gray ve Murphy, 2013, s.189).

Araçlar: İnsani Yardım, Arabuluculuk ve Fikirselle/Politik Katkılar

Brezilya ve Türkiye, yükselen güç olarak tanımlanmasından ve küresel-bölgesel hedeflerini dış politikalarında geliştirmelerinden sonra bu amaçlara ulaşmadaki araçlarını da çeşitlendirmişlerdir. Bu araçlardan en dikkat çekenlerinden biri, son yıllarda yükselen güçlerin dış politikalarında sıkça karşılaştığımız "insani diplomasi"dir. İnsani yardım ve kalkınma yardımları, arabuluculuk faaliyetleri ve fikirselle/politik inisiyatifler olarak ele alınabilen insani diplomasi faaliyetleri yükselen güçlerin küresel yönetişimde yer bulabilmeleri ve Güney'in sorunlarına çözüm arayışında başvurdukları yeni bir diplomasi türü olarak karşımıza çıkarken, Türkiye ve Brezilya'nın 2000'ler sonrası bu araçlar çerçevesinde artan faaliyetleri iki ülkenin dış politikasını şekillendiren temel unsurlardan olmuştur.

Dönemin Brezilya Dışişleri Bakanı Celso Amorim, uluslararası ilişkilerdeki yaklaşımını açıklarken ülkesinin "tehdit" değil "kültür ve medeniyet"i kullandığını

belirtmiş, Stratejik İlişkiler Bakanı ise Brezilya'nın dış politikadaki önceliğini "diplomasi ve diyalog" olarak tanımlamıştır (Chatin, 2016, s.6). Türkiye ise uluslararası ilişkilerde insani diplomasiyi "niş diplomasi"si olarak benimsemiş, kendisini bu alanda yetenekli görerek "barışçıl sivil güç" olarak adlandırmıştır (Hausmann, 2014, s.1). Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'na göre insani diplomasi, Türkiye'nin dış politikadaki tüm aktivitelerini açıklamaktadır. Türkiye'nin yürüttüğü insani diplomasi, ulus devlet modelinin ötesine geçerek vatandaş ayrımı yapmadan hareket etmektedir (Haşimi, 2014, s.141). Hem Brezilya hem Türkiye, ülke içinde çok kültürlü heterojen bir yapıya sahiptir. Bu durum farklı coğrafyalarda faaliyet gerçekleştirme yeteneklerini arttırmış, ayrıca tarihsel olarak da bir çok bölgeyle iletişim içinde olması ve ortak değerlere vurgu yapılması insani diplomalarını şekillendirmiştir.

Brezilya, insani diplomasının finansal boyutunu oluşturan kalkınma yardımları ve acil insani yardımlarda sadece ekonomik ve siyasi çıkarlarla hareket etmemekte, Kuzey-Güney ilişkisinden farklı olarak yardımlarını gerçekleştirmekte, gelişmekte olan ülkeler arasında uluslararası dayanışma kavramına vurgu yapmaktadır. 2000'ler öncesinde yardımlar gerçekleşirse de oranların artışı 2003 sonrası Başkan Lula dönemine denk gelmektedir. Brezilya hükümeti için insani yardım "acil durumlar, toplumsal karışıklık, doğal ya da insani nedenlerden kaynaklı felaketler, silahlı çatışmalar, şiddetli gıda güvensizliği ve yaşamı tehdit edilen ya da ciddi tehdit altında bulunan kişilere yardım etmeye katkıda bulunan sağlık ve insan haklarının güvence altına alındığı eylem" olarak tanımlanmaktadır (Aguilar, 2012, s.95). OECD Kalkınma İşbirliği, Brezilya'yı "Güney-Güney İşbirliği"ndeki donör ülkeler grubuna dahil etmekte (Smith ve diğerleri, 2010, s.1), ancak Brezilya kendisini donör olarak adlandırmayı tercih etmemektedir. Brezilya'ya göre, sömürgecilik çağı ve Soğuk Savaş döneminde Kuzey ve Güney arasında hiyerarşi oluşturacak şekilde bir yardım ilişkisi kurulmuş ve yardımlar genellikle siyasi şartlılığı beraberinde getirmiştir. OECD- DAC donörlerinin sağladıkları kalkınma yardımlarında kullandıkları söylemler, bu yardımlar aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin iç işlerine müdahale edilme endişesini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Brezilya yardım kavramı yerine "ortaklık" ve "işbirliği" söylemlerini tercih etmiş, karşılıklı kazanç fikrini destekleyen "Güney-Güney" işbirliğine öncelik vermiştir

(Abdenur ve Marcondes, 2016, s.3-4). Brezilya, kendisini “iyi partner” olarak tanımlayarak müdahalesizliği ve bağımsızlığı vurgulamakta kendi kalkınma yardımlarının Kuzeyli paternalist modelden farklı görülmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Brezilya’nın da yardım sağladığı ülkelere önerileri bulunmaktadır ancak Chatin’e göre bu öneriler Batılı geleneksel donör ülkeler gibi zorunluluk teşkil etmemekte ve alıcı ülkelere daha fazla otonomi alanı vermektedir (2016, s.10). Yükselen ekonomilerden bazılarının gelişmekte olan ülkelerle kurduğu yeni ortaklıklar ticari nedenlerden temellenebilirken, Brezilya yardımlarını “dayanışma ve kalkınma projeleri” kapsamında yatay işbirlikleriyle gerçekleştirmektedir.

Brezilya, uluslararası işbirliği faaliyetlerinin çoğunu Brezilya İşbirliği Ajansı (ABC) aracılığıyla koordine etmektedir. 1987 yılında kurulan ve 1996’da yeniden düzenlenen ajans özellikle 2003 yılında Başkan Lula dönemi sonrasında faaliyetlerini arttırmıştır. Brezilya’nın kalkınma çalışmaları 1950’lere dayansa ve 1978’de Buenos Aires’te gelişmekte olan ülkeler arasında teknik işbirliğinin sağlanması için eylem planı oluşturulmasında öncü devlet olsa da bu alanda asıl faaliyetlerini yükselen güç olarak tanımlanmasından sonra gerçekleştirmiştir. Teknik işbirliği programını müzakere etme, yönetme ve izleme, yurtdışı kalkınma programlarına sahip olan diğer Brezilya devlet kurumlarıyla irtibat kurma ve çeşitli kalkınma projelerine ayrılan mali kaynakları koordine etme sorumluluğu ABC’nin görev alanları olarak ifade edilmekte, ancak ülkede sağlanan yardımların kayıtları çok sistemli olarak tutulmamaktadır (Quadir, 2013, s.328). İstatiksel verilerde eksikler olsa da Brezilya’nın gerçekleştirdiği yardımlar 2003 öncesi döneme göre oldukça artış göstermiş, Brezilya yardımlarını bireysel olarak yapabildiği gibi alıcı ve donör ülke dışında bir uluslararası organizasyon ya da bir diğer ülkenin yardımcı donör olarak katıldığı yardımlar olarak tanımlanan “üçgen işbirlikleri” aracılığıyla da gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda Brezilya AB ile stratejik ortaklık oluşturmuş, 2007-2014 yılları arasında 7 zirve gerçekleştirilmiştir. Brezilya’nın Güney ile yakınlığı ve BRICS’le beraber küresel bir güç haline gelmesi bu ortaklık için önemli bir fırsat oluşturmuştur (Gratius, 2014, s.49). Brezilya ayrıca AB ve BM gibi çok uluslu yapıların yanında Japonya, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerle de üçgen yardım işbirlikleri düzenlemiştir. Başkan Lula döneminde kurumsallaşan yardımlar sonucunda 2005-2009 arası Brezilya’nın Ulusal Ekonomik Araştırma Enstitüsü(IPEA)’ne göre

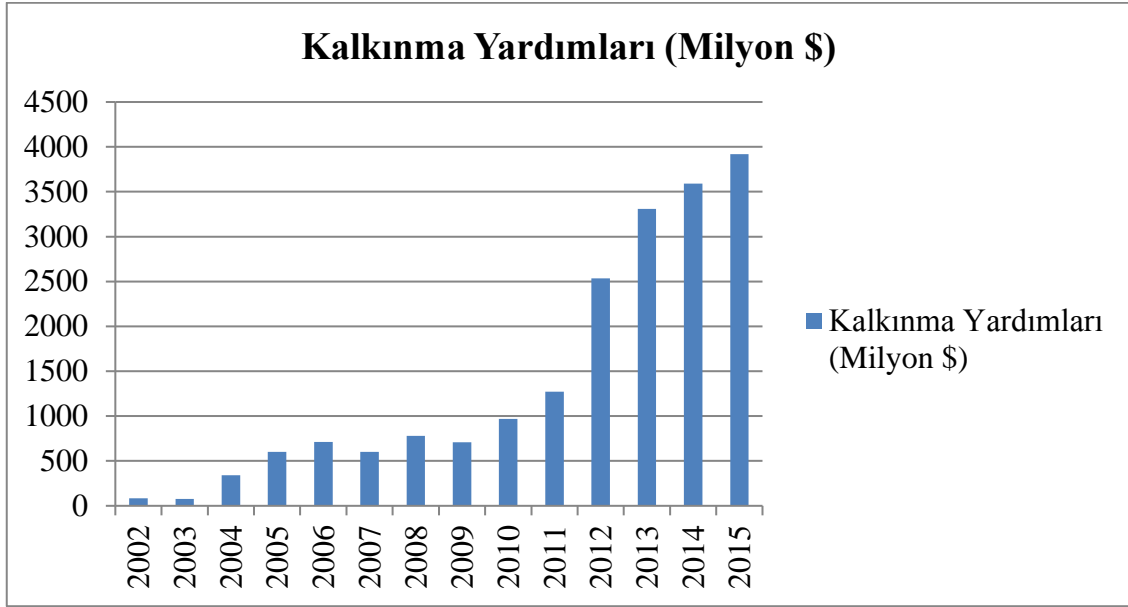
teknik yardımlar 11 milyondan 49 milyon dolara çıkmış, Brezilya Kalkınma Bankası (BNDES) aracılığıyla gelişmekte olan diğer ülkelerle iletişim artmış, 2003-2009 arası ABC 400'ün üzerinde Güney-Güney işbirliği anlaşması imzalamış, üçgen girişimler de dahil yardımlardan faydalanan ülkeler 21'den 56'ya çıkmıştır. ABC'nin öncelikleri; başkanın ziyaret ettiği ülkelerde verdiği sözlerin gerçekleştirilmesi, Güney Amerika ülkeleri, Haiti, özellikle Portekizce konuşanlar Afrika ülkeleri, Doğu Timur, diğer Latin ve Karayip ülkeleri, Portekizce Konuşan Ülkeler Topluluğu'na (CPLP) destek olunması, kalkınma ajansları ve uluslararası organizasyonlar ile gelişmekte olan ülkelerde 3'lü işbirliği sağlanmasıdır. Tarımdan sağlığa, temiz sudan profesyonel eğitime, kamu yönetiminden meteoroloji, enerji ve çevreye, seçimlerin desteklenmesinden sporda işbirliğine, biyoyakıtların üretiminin ve kullanılmasına kadar pek çok çalışma gerçekleştiren Brezilya hükümeti, son zamanlarda yardım faaliyetlerinin kapsamı e-hükümet, yenilenebilir enerji, uluslararası ticaret ve felaket yardımlarıyla genişlemiştir (Vaz ve Inoue, 2012, s.517-519).

2000 sonrası insani diplomasiyi temel alan Türk dış politikasının en çok vurguladığı alanların başında insani yardımlar ve kalkınma yardımları gelmektedir. Türkiye'nin yardım anlayışına göre alıcı ülkenin vatandaşları “yardıma ihtiyacı olan bir yabancı” olarak değil, diğer ülkelerin dünya sistemini domine eden siyasi hataları sonucu küresel eşitsizliğe maruz kalmış bireyler olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, uluslararası yardımı sadece stratejik bir hesaplamanın sonucu olarak görmemekte, “dayanışma” ve “işbirliği”ni ifade eden doğal bir süreç olarak değerlendirmektedir (Haşimi, 2014, s.129). Uluslararası ilişkilerde yardım söyleminin artmasıyla devletler ve özellikle yükselen güçler faaliyetlerini arttırmış ancak bazıları bu faaliyetleri “çıkar odaklı” olarak tanımlarken bazıları “insani ya da küresel sorumluluk” olarak ifade etmiştir. Türkiye'nin sağladığı yardımlarda hiçbir siyasi şartlılığın bulunmamasından, geçmişte kendisinin de yardım alan bir ülke olmasından ve yardımları etik değerlere dayandırdığından diğer donör ülkelere farklılaşmaktadır. Ne Türkiye ne de Brezilya faaliyet gösterdiği ülkeden faydalanmakla itham edilmiştir. İkisinin de hiçbir şart sunmadan yardımları gerçekleştirmesi bu durumu doğrulamaktadır.

OECD üyesi olan Türkiye, DAC programı dışında “yükselen donör ülke” olarak tanımlanmaktadır (Smith ve diğerleri, 2010, s.1). Türkiye’nin hem kalkınma hem de insani yardımları, küresel siyasette hala devam eden yoksulluk, eşitsizlik ve insani krizler konularına öncelik vermektedir. Ülkenin kalkınma yardımlarını daha çok ikili yardımlar şeklinde gerçekleştirdiği görülürken, çalışmalar hem resmi kanallar TİKA ve AFAD hem de çeşitli STK’lar aracılığıyla yürütülmektedir. 1992 yılında kurulan Türkiye İşbirliği Koordinasyon Merkezi (TİKA), özellikle 99’dan sonra faaliyetlerini arttırmış 2002 sonrası hem etkin olduğu coğrafi alan hem çalışmalarının kapsamı bakımından gelişme göstermiştir. TİKA’nın Türkiye’nin kalkınma politikalarının uygulanması, tüm Türk kalkınma işbirliği ajanslarının koordinasyonu, Türkiye’nin resmi kalkınma yardımlarının toplanması ve DAC programına rapor edilmesi olmak üzere 3 temel görevi bulunmaktadır (Hausmann, 2014, s.19). Türk Kızılay’ı, AFAD ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) da yardım faaliyetleri gerçekleştirmekte, Kızılay ve AFAD daha çok felaket diplomasisiyle ilgilenirken YTB Orta Asya, Balkanlar ve Afrika’da eğitim faaliyetlerini öncelemektedir. Türkiye’nin yardım faaliyetleri de Brezilya gibi kendi kalkınma tecrübelerinden hareketle bireysel olarak çalışmalar gerçekleştirmesinin yanında “üçgen yardım”ları da kapsamaktadır. Özellikle Almanya’yla geliştirilen üçgen programlarla gelişmekte olan ülkelere kalkınma yardımları sağlanmıştır. TİKA’nın özellikle 2002 sonrasında kurumsallaşmasıyla birlikte 30’un üzerinde ülkeyle işbirliği yapılmış, Türkiye yardımlarının miktarını 2002’den bu yana 40 katın üzerine çıkartmıştır. Yardım yapılan ülkelerde yoksulluğun azaltılmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına katkı yapılmış, eğitim, barış ve güvenlik, ticaret politikaları, sağlık, yoksulluk, eşitsizlik, insani kaynakların kıtlığı, ekonomik zarar görülebilirlik ve küresel siyaseti etkileyen insani krizler alanlarına öncelik verilmiştir. Yardımlarda coğrafi kriteri bulunmamakla birlikte Güney ve Orta Asya, Güney Kafkasya, Ortadoğu, Sahra-Altı Afrika ve Müslüman çoğunluktaki ülkeler, Osmanlı etkisindeki bölgeler, Türkiye’yle etno-kültürel bağları olan yerler Türkiye’nin öncelikli alanlarıdır (Bilgic ve Nascimento, 2014, s.1).

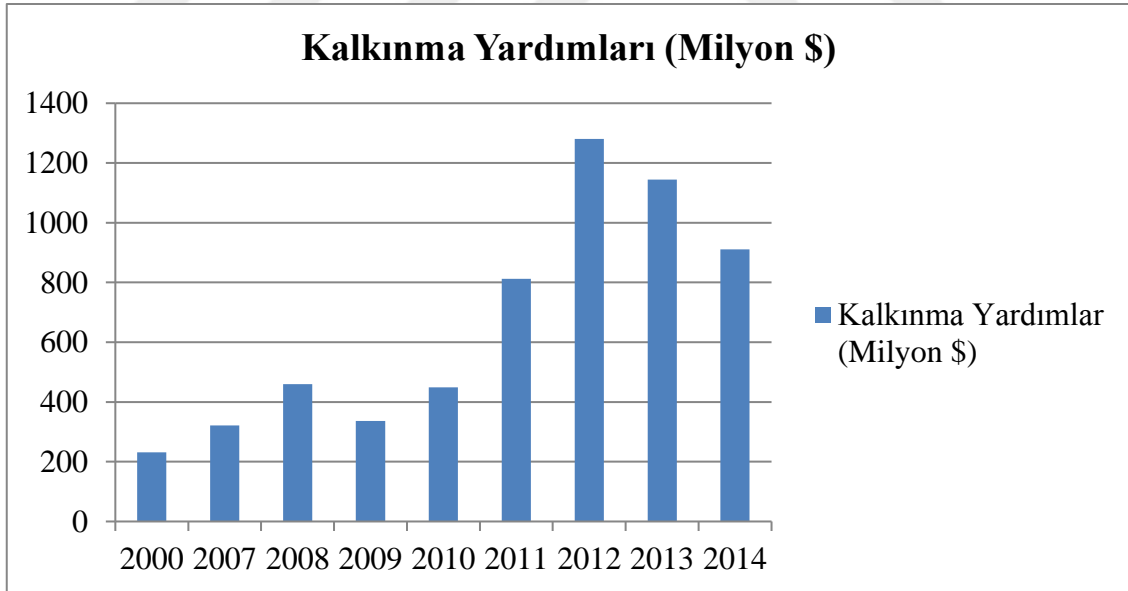
OECD verilerine göre Türkiye’nin 2002 yılında yaklaşık 85 milyon dolar olan resmi kalkınma yardımları 2014 yılında gelindiğinde 3.591 milyar dolara ulaşmıştır.

2014 yılında gerçekleştirilen kalkınma yardımlarının yaklaşık 3.5 milyar dolarını ikili yardımlar oluştururken, 88 milyon dolar çok taraflı kalkınma yardımları şeklinde gerçekleşmiştir. İki taraflı yardımların ise 3.3 milyar dolarını hibe, 200 milyon doları tavizli krediler oluşturmuştur (TİKA, 2014, s.9). 2015 yılında da kalkınma yardımları artış göstermiş yapılan 3.919 milyar dolar yardımın 3.845 milyar dolarlık kısmı ikili yardım kapsamında gerçekleştirilmiş, Türkiye bu yardımlarla OECD-DAC üyesi ülkeler arasında miktar olarak 10.sırada yer almıştır (TİKA, 2015, s.18). Türkiye'nin yaptığı tüm kalkınma yardımları resmi, doğrudan yatırım ve STK'lar ile beraber toplam 5 milyar doları aşmakta, bu yardımların büyük çoğunluğunu da acil insani yardımlar oluşturmaktadır (TİKA, 2015, s.11). Brezilya'nın ise Dünya Bankası 2014 verilerine göre gerçekleştirdiği resmi kalkınma yardımı 911 milyon dolar düzeyindedir (DB). Ancak bu rakamlar Brezilya'nın verdiği imtiyazlı kredileri kapsamamakta, ülkedeki istatistiksel veri sistemlerinin eksikliği kesin rakamlara ulaşılmasını güçleştirmektedir. Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre yükselen ekonomilerin sağladıkları acil insani yardımlar da yıllar geçtikçe artış göstermektedir. 2016 verilerine göre Türkiye'nin sağladığı insani yardım, miktar olarak yaklaşık 3 milyar dolar ile ABD'den sonra ikinci sırada yer almaktadır, bu oran ülkenin GSYİH'sına oranlandığında Türkiye en çok insani yardım yapan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır (KİYR, 2016, s.46). Brezilya'nın ise insani yardımı Küresel İnsani Yardım Raporu 2015'e göre 2004-2014 arası yükselen bir ivme göstermektedir. Ancak öncelik verdiği alanlar farklı olduğundan acil insani yardımları Türkiye ile kıyaslandığında düşük kalmaktadır. Verilere göre Brezilya bu yıllar arasında toplam 124 milyon ABD Doları katkı sağlamıştır (KİYR, 2015, s.41).

Grafik 2.Türkiye'nin 2002-2015 Yılları Arası Resmi Kalkınma Yardımları

Kaynak: TİKA (2015). Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, [http://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20\(1\).pdf](http://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20(1).pdf), ss.15

Grafik 3. Brezilya'nın 2000-2014 Yılları Arası Resmi Kalkınma Yardımları

Kaynak: DB, Net Development Assistance and Official Aid, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=DT.ODA.ALLD.CD&country=BRA>

Brezilya ve Türkiye sağladıkları insani yardımlarını adalet, eşitlik, dayanışma ve temsiliyet kavramlarına dayandırsa da; Brezilya daha çok“Güney-Güney” söylemine ve “işbirliği”ne odaklanırken, Türkiye “model ülke”, “tarihsel sorumluluk”, “bölgesel liderlik” ve “düzen kuran ülke” kavramlarıyla Brezilya’dan görece daha koruyucu bir bakış sunmaktadır (Wiltse, 2010, s.22-23).

Uluslararası ilişkilerde yumuşak güçlerine önem veren ve müdahaleyi başvurulması gereken son araç olarak gören Türkiye ve Brezilya, insani diplomalarını uygularken arabuluculuk faaliyetlerine de özel bir önem vermişlerdir. Barış inşası ve demokrasinin tesisinde başvurulmuş en etkili araçlardan biri olan arabuluculuk, yükselen güçlere gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında diyalogun sağlanmasında ve problemlerin çözülmesinde bir köprü görevi vermektedir. Brezilya, BRIC ülkeleri içinde nükleer gücü olmayan ve büyük toprağa sahip olmasına rağmen askeri kapasitesiyle öne çıkmayı hedeflemeyen bir yükselen güçtür. “Koruma Sorumluluğu-R2P” yerine “Korurken Sorumluluk-RwP” kavramsallaştırmasını yapması ve BM’de Libya’ya yapılacak askeri müdahalenin oylamasında ülkenin olmayışı, Brezilya’nın güç kullanımının neden olabileceği risklere dikkat çekmesi olarak yorumlanmıştır (Arantes, 2014,s.41-43). Brezilya, askeri gücün kullanılması yerine yumuşak gücüyle öne çıkmayı hedeflemiş, karşılıklı bağımlılıkların artırılması, Güney- Güney İşbirliği ve diplomasi kullanılarak insan haklarının ve demokrasinin inşasını amaçlamıştır. Brezilya’nın arabuluculuk rolü ve barış inşası sürecine yaklaşımının temel bileşenlerini; kolonyal süreçteki modernleşme teorilerinin terkedilmesi, kırılmalı/ başarısız devlet gibi kavramların literatürden çıkartılması, yukarıdan aşağıya bir uluslararası toplum yerine yerel toplumların isteklerine uygun bir yapılanmanın sağlanması ve yerel bilginin öncelenmesi oluşturmaktadır (Fernandez ve Gama, 2016, s.70-71).

Brezilya arabuluculuk faaliyetlerinde bulunurken genellikle vakalar üzerinden çalışmalar gerçekleştirmiş ve arabuluculuğu *ad hoc* (geçici) olarak kullanmıştır. Bunun yanında Türkiye, hem insani diplomasiyi hem de arabuluculuğu “niş diplomasi” olarak ele almış, dış politikasının temel bileşenlerinden biri olarak görmüştür (Dieckhoff, 2014, s.107). Brezilya; Peru, Bolivya, Paraguay, Venezuela, Kolombiya, Ortadoğu ve Afrika’da, Türkiye ise Kafkasya, Afrika, Irak, İsrail, Filistin, Suriye, Afganistan,

Pakistan ve Bosna Hersek'te arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Ayrıca 2010- 2011 yılları arasında Brezilya ve Türkiye birlikte İran'ın nükleer programı görüşmelerinde Batılı ülkeler ve İran arasında arabuluculuk yapmış, yaptırım uygulanmasından önce diplomatik yollarla sorunlara çözüm aramışlardır (Hirst, 2012, s.6).

Brezilya ve Türkiye ülkesel olarak arabuluculuk ve barış inşası faaliyetlerinin yanı sıra BM Barış Koruma Operasyonları'na da katkı sağlamışlardır. İki ülke de müdahalesizliği savunmakta ve askeri gücü son çare olarak düşünmektedir ancak, son yıllarda barış koruma operasyonlarıyla daha fazla sorumluluk aldıkları görülmektedir. Bu durum Brezilya'nın yumuşak gücünü azalttığı anlamına gelmemektedir. Çünkü Brezilya için asıl amaç barış operasyonu gerçekleştirilen ülkeye askeri bir hareket değil, ülkenin kalkınma, barış ve güvenlikle ilgili sorunlarına kalıcı çözüm sağlamaktır. Bu nedenle Brezilya'nın barış korumaya katkısı "yumuşak barış koruma paradigması" olarak adlandırılmaktadır. Brezilya bulunduğu ülkelerde barışa zorlamak yerine, barışın inşasına, yerel aktörlerle ilişki kurulmasına, yoksulluk açlık ve gelişmemişlikle mücadele gibi kendi devletinin içindeki sosyo ekonomik politikaların ihracına odaklanarak batı paradigmasından farklılaşmaktadır (Chatin, 2016, s.7-8). Brezilya 1948'den beri pek çok bölgede 32 binin üzerindeki personelle faaliyet göstermiştir. Afrika'da Kongo, Angola, Mozambik, Uganda, Liberya, Sudan, Latin Amerika ve Karayipler'de El Salvador, Nikaragua, Guetamala, Haiti, Asya'da Kamboçya, Doğu Timur, Avrupa'da Kıbrıs, Hırvatistan olmak üzere 30'un üzerinde operasyona katılmış ancak bunların sadece 6'sına askeri destek sağlamıştır (Borlina, 2015, s.26). Bu durum Brezilya'nın operasyonlarında askeri müdahaleden çok yerel nüfusla iletişim kurmayı ve ülkenin kalkınmasıyla demokratik kurumlarının inşasını öncelendiğini işaret etmektedir. Brezilya'nın son yıllarda askeri olarak da en fazla destek verdiği operasyon liderlik rolü üstlendiği Haiti Barış Koruma Operasyonu (MINUSTAH) olarak karşımıza çıkmıştır. İnsani acının azaltılmasında, bölgenin istikrara kavuşmasında büyük önem oynamıştır.

Türkiye, 2005 yılında ülkenin barış korumaya ve operasyonlarına katkısı üzerine bir rapor yayınlamış raporda ülkenin barış koruma operasyonlarıyla ilgili ilk prensibi bu operasyonlara uluslararası meşruluğun kazandırılması olmuştur.

Operasyonların meşruiyetini BM Güvenlik Konseyi kararına bağlayan Türkiye, bölge olarak Balkanlar, Afrika, Orta Asya ve Ortadoğu'daki arabuluculuk faaliyetlerine önem atfetmiştir. Ayrıca, barış koruma operasyonuna katılma şartlarından birini de kendi ülkesinde bu yönde çıkacak parlamento kararına bağlamıştır. Türkiye'nin yumuşak gücü ve diplomasisiyle uluslararası siyasette öne çıkmaya çalışması barış koruma operasyonlarına katılımda askeri gücünün sembolik olmasına neden olmuş, Türkiye müdahalenin yapıldığı ülkelerde güvenliğin ve işbirliğinin tesis edilebilmesini sağlamak amacıyla daha çok polis kuvvetlerinden faydalanmış, operasyonlara gönderilen polis sayısı bakımından ilk üç içinde yer almıştır (Şatana, 2011, s.131). Türkiye'nin de son yıllarda özellikle hem yardım hem barış koruma operasyonları bakımından Afrika bölgesine yaptığı katkılar artış göstermiş özellikle Somali Barış Koruma Operasyonu (UNOSOM)'na destek vermiştir.

Brezilya ve Türkiye kalkınma ve insani yardımları ile arabuluculuk faaliyetlerinin yanında insani diplomasisininin bir diğer boyutunu oluşturan fikri/ politik inisiyatifler bakımından da ihtiyaç sahibi ülkelere katkı sağlamıştır. Özellikle 2000 sonrası değişen hükümetlerle beraber daha proaktif bir politika izlenmiş, bir çok girişim başlatılmış, gelişmekte olan ülkelerin daha fazla temsil edilebilmesi, kalkınması ve sorunlarının dile getirilmesine yönelik çabalarında artış gözlenmiştir. Brezilya için Başkan Lula ve Dışişleri Bakanı Amorim uluslararası konulara daha fazla müdahil olmaya başlamış, güçlenen ekonomilerine bağlı olarak ülkelerinin diplomasisi de Küresel Güney'in sesi olmayı amaçlamıştır.

Yükselen güç olarak anılmaya başlamaları, 2003 yılında IBSA forumunda bir araya gelmeleri, ayrıca BRICS zirvelerine dahil olmaları, G20 gibi yeni diplomasinin getirdiği kurumların öneminin artması Brezilya'nın Güney'in sorunlarını daha fazla dile getirebileceği uygun ortamı hazırlamıştır (Kenkel ve Cunliffe, 2016, s.8). Küresel sorunlara normatif yaklaşılması gerekliliğini savunan Brezilya için yoksulluk ve eşitsiz gelir dağılımıyla mücadele hem iç hem dış politika olarak görülebilmektedir. Brezilya, amaçlarını gerçekleştirmede Bretton Woods kurumları ve BM organlarının yanında kendi ülkesinde ve diğer gelişmekte olan ülkelerde düzenlenen G20 zirveleri, IBSA-BRICS toplantıları ve gelişmekte olan ülkelerle yaptığı işbirlikleriyle hareket

etmektedir. BM’de “Açlık ve Yoksulluğa Karşı Eylem”i başlatılmasında öncülük eden Lula da Silva, bu konuda tüm devletlerin sorumluluk alması gerektiğine işaret etmiş ayrıca uluslararası bilincin geliştirilmesi için yapılan yardımların şeffaf ve bilgilendirici olmasının önemini vurgulamıştır (UN, 2004). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yönetilen ve IBSA tarafından oluşturulan fon ile Güney Amerika’da Bölgesel Altyapı Entegrasyonu Girişimi kapsamında Brezilya tarafından çeşitli ülkelere finanse edilen projeler; Haiti, Gine Bissau ve Yeşil Burun Adaları gibi ülkelerdeki yoksulluğu azaltma faaliyetlerinde bulunulmasına imkan vermiştir. IBSA, Güney ülkeleri arasında siyasi ve ekonomik bir işbirliği forumu olarak kurulsa da çalışmalarını ekonomik kalkınma üzerine gerçekleştirmiştir (Aguilar, 2012, s.94). IBSA’nın girişimlerinden farklı olarak Brezilya Ortadoğu bölgesinde de çalışmalar başlatmış, 2003’te Arap Birliği Zirvesi’ne katılmıştır. Katıldığı tüm uluslararası platformlarda devletlerarası eşitlik, insan haklarının yaygınlığı, ırkçılık ve terörizmin engellenmesi, çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesi ve insancılığı savunmuş, özellikle müdahalesizlik ve insan haklarına verdiği önem uluslararası inisiyatiflerini etkileyen temel yapı taşlarından olmuş, önerdiği “Korurken Sorumluluk- RWP” kavramı “norm şekillendirme” amacıyla örtüşmüştür.

Lula da Silva döneminden sonra küresel inisiyatifler kadar bölgesel ekonomik girişimler de yoğunlaşmış, Brezilya coğrafi yakınlığıyla Güney Amerika Milletler Birliği (UNASUR) ve Güney Amerika Ortak Pazarı(MERCOSUR)’a katılmıştır. Ayrıca Dünya Ticaret Örgütü’nde ve Doha Görüşmeleri’nde Güney ülkelerinin savunucusu olarak görülen Brezilya görüşmelerde tarım, iklim, çevre, temiz su kaynaklarına ulaşım gibi konulara yer vermiş, UNAIDS (BM AIDS Üzerine Program)’ı 2012 yılında başlatılmasında öncü olarak özellikle Afrika kıtasına sağlık alanında yaptığı katkılarla öne çıkmıştır (Marsili, 2015, s.65- 67).

Türkiye’nin fikirsel/ politik inisiyatifleri de özellikle AKP hükümeti sonrası artış göstermiş, hükümet yetkilileri dünyanın pek çok noktasına ziyaretler gerçekleştirmiş ve uluslararası platformlarda gelişmekte olan ülkelerin sorunlarına yer vermiştir. Yükselen güç olmasının yanı sıra orta ölçekli olarak da tanımlanan ve bu grupta kategorize edilen ülkelerin oluşturduğu MIKTA grubunda da yer alan Türkiye,

üye devletlerle gerçekleştirdiği zirvelerde tüm dünyayı ilgilendiren sorunların dile getirilmesi ve ortaklaşa adımlar atılması gerekliliğini savunmuştur.

İlk kez bir araya gelen Dünya İnsani Zirvesi Türkiye ev sahipliğinde gerçekleştirilmiş, zirvede insani diplomasinin önemine değinilerek son dönemde artan insani krizlere karşı kolektif bir duruş sergilenmesi gerekliliği vurgulanmıştır (UNGA, 2016,s.2). Gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının uluslararası topluma duyurulması için bir araya gelen 4. BM LDC (En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı)2011 yılında İstanbul'da toplanmış, Türkiye konferansa ev sahipliği yapan ilk Batı-dışı ülke olmuştur. Konferansta yapılacak yardımları ahlaki ve etik bir sorumluluk olarak gördüğünü ifade etmiş,az gelişmiş ülkelerin kalkınmasının küresel barış ve güvenliğin tesisindeki önemine değinmiştir (UN, 2011, s.1).36 devlet başkanı, 96 bakan, 66 uluslararası organizasyonun katıldığı konferansta 48 ülkenin insani gelişim endeksine göre en düşük düzeyde olan 900 milyon nüfusunun acil ihtiyaçlarına odaklanılmıştır. Konferans, İstanbul Eylem Planı deklarasyonu ile sonuçlanmış bu bildirmede LDC'nin küresel kalkınması için 10 yıllık bir plan öngörmüştür. Buna ek olarak Başbakan Erdoğan LDC ülkelere Türkiye'nin de ekonomik ve teknik işbirliği paketi sunacağını ifade etmiş, paket ticaret, yatırım, eğitim, turizm, tarım, ormancılık ve yardım için teknik işbirliğiyle ilgili spesifik politikaları kapsamış 200 milyon dolarlık yatırım sözü verilmesine rağmen ülkenin paket kapsamındaki yardımları 300 milyonu aşmıştır (TİKA, 2016, s.2). Türkiye, insani diplomasi politikaları sonucunda BMGK'da 1961 yılından sonra ilk defa 2009-2010 döneminde geçici koltuk kazanmıştır. Ayrıca 2012 yılında 5. Yıllık Büyükelçiler Konferansı "İnsani Diplomasi" temasıyla toplanmış, Türk dış politikasının insan merkezliliğine, tüm amaçlarının da bu doğrultuda şekillendiğine yer verilmiştir. Katıldığı tüm organizasyonlarda az gelişmiş ülkelerin daha fazla temsil edilmesi gerekliliğinden bahseden Türkiye'nin söylemleri, kendi ev sahipliğini yaptığı 2015 G20 zirvesinde de küresel adalet üzerinden temellenmiştir.

4.1.2. İnsani Diplomasinin Dağılımı ve Etkisi: Bölgesellik ve Küresellik Arasında

Brezilya ve Türkiye'nin insani diplomasi anlayışlarının hem küresel hem bölgesel boyutu olmakla beraber, ülkelerin dış politika hedeflerini gerçekleştirmede

farklılaşan yetenekleri, stratejileri ve karşılaştıkları zorluklar bulunmaktadır. İki ülke de bölgesinde model ülke olma potansiyeline sahip olarak görülmekte, Türkiye'nin birleştirici gücü demokrasi ve İslam'ı bir arada uygulayışı olarak kabul edilirken, Brezilya'nın para politikalarındaki başarısı gelişmekte olan bölge ülkelerine örnek oluşturmaktadır. İkisi de bölgesel ve küresel etkilerini yumuşak güçleriyle göstermekte, bunu gerçekleştirirken yeni diplomasi araçlarına ve yardımlara özel önem atfetmektedir. Bölgelerindeki aşırı ülkelerden dolayı zorluklarla karşılaşan Türkiye ve Brezilya, İran ve Venezuela ile liderlik rolünde çatışmaktadır.

İç politikalarında 2014 sonrası siyasi karışıklıklardan dolayı çeşitli problemlerle uğraşan iki ülke de yükselen ekonomileri ve bölgesel-küresel liderlik edebilme kabiliyetine sahip olsalar da bu meselelerden dolayı hedeflerini gerçekleştirmede zorluklarla karşılaşmışlardır. Brezilya'da Lula iktidarından sonra hükümete gelen Dilma Rousseff'in bütçede usulsüzlük suçlamalarıyla görevden alınması ve eski başkan Lula'nın ve ona bağlı kuruluşların yolsuzlukla itham edilmesi ülkeyi siyasi bir karışıklığa sokmuş, 13 yıllık İşçi Partisi iktidarı son bularak 2019 yılına kadar Michel Temer başkanlığa vekaleten atanmış, siyasi alanda gerçekleşen bu olaylar ülkenin uluslararası politikada prestijine zarar verici gelişmeler olarak değerlendirilmiştir (Kamm, 2016, s.2), (Stucke, 2016, s.1). GSYİH oranlarının önceki yıllara oranla düşüş göstermesi ekonomisinin de zarar gördüğünü gösterse de Brezilya dünyada ilk 10 ekonomi içindeki yerini koruyabilmiştir. Türkiye'de ise Haziran 2015'te yapılan genel seçimler sonucunda hükümetin kurulamamasıyla yeniden seçime gidilmesi, Suriye krizinin yansımalarıyla beraber ülkenin maruz kaldığı terör saldırıları sonucu çok sayıda can kaybının yaşanması, komşularla gerginleşen ilişkiler, ülkedeki Suriyeli mültecilerin sayısının 3 milyona yaklaşmasıyla bütçede ayrılan payın artış göstermesi ve Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişimi ile birlikte Türkiye ekonomik ve siyasi olarak zarar görmüş(EC, 2016), 2016 yılında ekonomik büyüme oranları düşüş göstermiş ancak yılın son çeyreğinde yeniden yükselen bir grafik yakalanmıştır (Bouzanis, 2017).

Ülkelerde yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen insani diplomasi faaliyetlerini sürdüren ve dış politikalarının önemli bir aracı yapan Türkiye ve Brezilya, etnik ve

kültürel bağlara yeni ortaklıklara da vurgu yaparak coğrafyalara yeni sembolik sınırlar koymuşlar, Brezilya bölgesini Latin ve Güney Amerika yerine “Güney Atlantik” olarak tanımlamaya başlamıştır. Türkiye ise konumunu doğu-batı arasında “merkez devlet” ve “enerji koridoru” olarak kavramsallaştırmıştır (Mesquita, 2016, s.5-6). Hem Brezilya hem Türkiye, son on yılda dış politikalarını ABD düzenine bağlı kalmak ile karşı çıkmak arasında şekillendirmiştir. Her ne kadar ikisi de sınırlı güçler olsalar da, bölgesel ve küresel düzen içinde daha etkili oyuncular olmayı hedeflemekte, söylemleri Kuzey-Güney ya da Doğu-Batı arasında eşitsiz sistemi daha fazla çok kutuplu bir hale getirmeyi amaçladıklarını göstermektedir.

Bölgesel etkiler bakımından Brezilya ve Türkiye, 2000’li yıllarda aktif bir siyaset izlemesinin sonucunda komşularına oranla öne çıkmış, liderlik arzusunun ilk etkileri kendi coğrafyalarında görülmüştür. Brezilya, 2003 yılı sonrası Başkan Lula döneminde dış politikasına küresel hedefler koymasının yanı sıra bölgesinde de aktif bir siyaset izlemiştir. Her ne kadar bölge ülkeleri özellikle Arjantin ve yükselen güçlerden Meksika, ülkenin liderlik girişimlerini desteklemese de Brezilya bölgesinde ekonomisi ve dış politikada kullandığı araçlar ile öne çıkmıştır. Brezilya ayrıca UNASUR ve MERCOSUR gibi ekonomik işbirliklerine de öncülük etmiş ve Güney Amerika ülkeleriyle iktisadi girişimlerle ilişkilerini derinleştirmiştir (Engstorm, 2014, s.19). Brezilya gibi Türkiye de hem bölgesinde model ülke olma hedefi taşımış hem de küresel yönetişimde etki sahibi bir ülke olmayı amaçlamıştır. 2002 AKP hükümetiyle beraber değişen dış politika anlayışıyla öncelikle komşularıyla ve bölge ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesine yönelik girişimlerde bulunmuş, bir yandan da ekonomisinin güçlenmesiyle beraber dünyanın pek çok bölgesine insani diplomasinin de önemli bir ayağını oluşturan kalkınma yardımları ve insani yardımlar sağlamıştır. Son yıllarda Arap Baharı’ndan etkilenen ülkelerin yakın coğrafyasında yer almasıyla insani diplomasi faaliyetlerini de ağırlıklı olarak bölgesel düzeyde gerçekleştirmeye başlamıştır. Suriyeli mültecilere sağlanan insani yardım oranı ve krizin çözülmesine yönelik arabuluculuk faaliyetleri 2011 yılından itibaren yükselen bir seyir izlemektedir.

Küresel ölçekte Brezilya’nın insani diplomasinin önemli bir boyutunu oluşturan kalkınma ve insani yardımlarında önceliği Latin Amerika ve Karayipler’e

vermesi, bölgesindeki etkisini ve liderlik arzusunu gösterirken Ortadoğu'yla, Afrika'yla ve dünyanın diğer coğrafyalarıyla kurduğu iletişim ve işbirlikleri rolünü sadece bölgesiyle sınırlı tutmadığını, etkisini küresel olarak da arttırmayı amaçladığını göstermektedir. Kendisini geliştirmekte olan ülkelerin temsilcisi olarak görmesini tarihsel bağlarına ve kendi geçirdiği ekonomik dönüşüme dayandırarak söylemlerinde “Küresel Güney”e vurgu yapması, uluslararası düzende adaleti savunmasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca BM ve IMF gibi kurumlarda revizyon talep etmesi, BMGK’da daimi olarak yer alma arzusunu dile getirmesi, BM’de RWP gibi yeni ilkeler önermesi, geliştirmekte olan ülkelere yönelik uluslararası girişimlere öncülük etmesi Brezilya’nın sadece bölgesel bir aktör değil, “norm yapıcı” küresel bir oyuncu olma isteğine işaret etmektedir. Hem etki ettiği alan hem de gerçekleştirdiği yardım miktarı bakımından Türkiye ise, dünyanın bu kapsamda en fazla çalışma gerçekleştiren ülkelerinden biri olmuş, hem ev sahipliği yaptığı hem de katılımcı olarak yer aldığı uluslararası zirvelerde geliştirmekte olan ülkelerin sorunlarına dikkat çekmiştir. Türkiye’nin yardımlarında öncelik coğrafi yakınlığı ve kültürel ortaklığının olduğu Ortadoğu iken Afrika, Güneydoğu Asya, Orta Asya ve Balkanlar yardım sağladığı diğer bölgeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 5

Brezilya ve Türkiye’nin İnsani Diplomasisinin Bölgesel Dağılımı

	İnsani Yardım ve Kalkınma Yardımları	Arabuluculuk ve Barış İnşası	Fikri Politik Katkılar
Brezilya	1. Latin Amerika ve Karayip% 68,1 2. Afrika % 22,6 3. Asya ve Ortadoğu % 4,3 4. Avrupa % 4 5. Kuzey Amerika % 1 6. Okyanusya % 0	Latin Amerika Afrika Ortadoğu	BM IBSA BRICS G20
Türkiye	1. Ortadoğu% 71,39 2. Afrika% 11 3. Güney ve Orta Asya% 10 4. Avrupa% 3,8 5. Asya% 2,89 6. Uzakdoğu, Amerika ve Okyanusya %0,92	Ortadoğu Afrika Balkanlar	BM G20 MIKTA

Kaynak: TİKA (2014). “Türkiye’den Dünyaya 2014 Kalkınma Yardımları Raporu”, <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR%20%202014.PDF>, s. 65; IPEA (2010). “Brazilian Cooperation for International Development”, http://www.ipea.gov.br/portal/images/stories/PDFs/livros/livros/livro_braziliancooperation_ingles.pdf, s.19

4.2. 2000 SONRASI TÜRKİYE VE BREZİLYA’NIN AFRİKA İLE İLİŞKİLERİ

2000 sonrası insani diplomasi faaliyetlerini arttırıp insani yardım ve arabuluculuk çalışmalarında bulunarak politik girişimler başlatan Brezilya ve Türkiye dünyanın farklı coğrafyalarıyla etkileşimde bulunmuş, iki ülkenin de ilişkilerini belirgin bir şekilde geliştirdiği bölgelerden biri Afrika olarak karşımıza çıkmıştır. Her iki ülkede de hükümet değişikliğinin yaşanması ve Türkiye’de 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi’nin, Brezilya’da 2003 yılında İşçi Partisi hükümetlerinin iktidara gelmesiyle ülkelerin Afrika’yla olan ilişkileri derinleştirmeye yönelik programlar başlattıkları görülmüştür. Brezilya ve Türkiye’nin kıtayla diyalogu bu tarihlerden önce başlasa da bu kadar geniş çaplı açılım planlarının oluşturulması ve dış politika gündemlerinde daha fazla yer bulması hükümet değişikliklerinden sonra gerçekleşmiştir. İki ülkenin de bu dönemden itibaren Afrika’ya yönelik yatırımları artmış ve ticaret hacimleri genişlemiştir. Ancak hem Brezilya hem Türkiye Afrika’ya yönelik girişimlerini sadece ticari endişelerden kaynaklı olmadığını ileri sürmüş bölgenin kalkındırılması, istikrara kavuşması, uluslararası alanda temsil edilmesini savunarak bu yönde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Böylece, Batılı veya gelişmekte olan çoğu ülkenin yer altı kaynakları ve yüksek ticaret hacmi için ilişkisini son yıllarda arttırdığı Afrika’ya yalnızca ticari değil, insani nedenlerden dolayı da yaklaşabileceği görülmüştür.

Osmanlı döneminde özellikle kendi hakimiyetinde bulunan Kuzey Afrika ile yakın ilişkiler içinde olan Türkiye, 1923 cumhuriyetin ilanından sonra sonra kıtayla ilişkilerini yeni ülke yapısının oluşturulması, bağımsızlığın sağlanması gibi iç siyasi koşullarından dolayı oldukça azaltmış, Soğuk Savaş döneminde kıtayla tekrar başlatılan diyalog iki kutuplu sisteminin şartları doğrultusunda şekillenmiştir. 1950 ve 60'larda bağımsızlığını kazanan ülkeleri Türkiye hemen tanıyarak elçilikler açsa da ilişkiler oldukça sınırlı seviyede gerçekleşmiştir.1970'lerde yeniden geliştirilmeye çalışılan

ilişkiler Kıbrıs sorunu ile birlikte yavaşlamış, 90'ların sonuna kadar da Afrika'ya yönelik kapsamlı bir politika oluşturulmamıştır (Özkan, 2010, s.96-97). Bu tarihlerde Türkiye'nin Afrika'yla etkileşimi artmış, 1998 yılında yeni bir Afrika programı geliştirilmeye başlanmış ve 1999 yılında "Afrika Açılım Planı" kabul edilmiştir. Türkiye'nin Afrika bölgesine ilgisi özellikle AKP dönemi sonrası hız kazanmış, 2005 yılında "Türkiye- Afrika Yılı" ilan edilmesi ilişkilerin geliştirilmesi için ciddi bir adım olmuştur. Dış politikada Afrika'nın daha fazla yer bulmasıyla Türkiye'nin kıtaya yönelik amaçları ve stratejileri de farklılaşmıştır. 2008 yılında Türkiye- Afrika Zirvesi İstanbul'da gerçekleşmiş, Türkiye Afrika bölgesi için hedeflerini "Afrika kıtasında barış ve istikrarın tesisine katkıda bulunmak; Afrika ülkelerinin siyasi, ekonomik ve sosyal kalkınmalarına yardımcı olmak; bu amaçla, siyasi, ekonomik, ticari, insani yardım, yeniden yapılanma, güvenlik, kamu diplomasisi ve arabuluculuk alanlarında karşılıksız yardımda bulunmak; Afrika'nın kaynaklarının Afrikalılara yarar sağlayacak şekilde geliştirilmesine katkı sunmak; ikili ilişkilerimizin eşit ortaklık ve karşılıklı fayda temelinde geliştirmek" şeklinde tanımlamıştır (TCDBa). Türkiye, Afrika bölgesine yönelik çalışmalarıyla 2005 yılında Afrika Birliği'nde gözlemci statüsü elde etmiş, 2008'de stratejik ortak olmuştur (TCDBc).

Brezilya'nın Afrika ile olan ilişkilerinin yoğunlaşması 2003-2011 yılları arasında İşçi Partisi hükümeti döneminde hız kazansa da ülkenin kıtaya olan geçmişi oldukça eskiye dayanmaktadır. Brezilya, BRIC ülkeleri içinde en fazla Afrika popülasyonuna sahip ülkedir ve nüfusunun neredeyse yarısını Afrika kökenli vatandaşlar oluşturmaktadır. 16.yy'dan 19.yy'a kadar Afrika'dan Brezilya'ya çalıştırılmak üzere çok sayıda köle getirilmiş ancak Brezilya'nın 1822'de bağımsızlığını kazanması ve 1888'de köleliğin kaldırılmasıyla ülkenin bölgeye yönelik bakışı da farklılaşmıştır. Askeri hükümetlerinin Batı'yla kurmaya çalıştığı yakınlık Brezilya'nın Afrika diplomasisini geri planda bırakırken, 60'larda açılan elçiliklerle ilişkiler tekrar canlandırılmaya çalışılmış, 70'lerde sömürgeci devletlere karşı bağımsızlığını kazanan pek çok Afrika ülkesini Brezilya desteklemiş ve Üçüncü Dünyacı yaklaşıma yakın bir tavır almıştır. 80'lerin ortasından sonra sivil hükümetin kurulması ve özellikle 95 yılında Cardoso hükümetinin iktidara gelmesiyle ilişkiler tekrar yoğunlaşmıştır (Akgemici, 2012, s.9-12). Bu dönemde başlayan sağlık, kalkınma ve Güney-Güney

işbirliği asıl gelişmesini 2003 yılında Başkan Lula ile gerçekleştirmiştir. 2003 yılında IBSA ile Güney- Güney İşbirliği oluşturulmaya ve Afrika Birliği ile diyalog geliştirilmeye çalışılmış, Lula hükümeti Küresel Güney'in sözcüsü olmayı amaçlamıştır. Başkan Lula başta Portekizce konuşan ülkeler olmak üzere 20'nin üzerinde Afrika ülkesini ziyaret etmiş, diplomasi çalışmalarını hızlandırarak 17 yeni elçilik açmıştır (Abdenur ve Mercondes, 2016, s.6). Afrika- Güney Amerika Zirvesi (ASA- Africa- South America Summit) ve Portekizce Konuşan Ülkeler Topluluğu (The Community of Portuguese Language Countries- CPLP), “kıtadan kıtaya ortaklık” geliştirilmesine imkan vermiştir. Türkiye'nin de gözlemci üyeliğinin bulunduğu, Afrika kıtasından Angola, Yeşil Burun Adaları, Gine Bissau, Mozambik, Sao Tome and Principe, Doğu Timur, Ekvator Ginesi'nin ve Brezilya ile Portekiz'in üye olduğu CPLP ile ilişkiler geliştirmeyi amaçlayan Brezilya, bu ülkelerle tarihsel ve kültürel yakınlığının da bulunmasıyla bölgeye gerçekleştirilen insani diplomasi faaliyetleri diğer Batılı ve yükselen güçlerden daha normal görülmektedir (Marsili, 2015,s.75).

Brezilya hükümeti Afrika ile olan ilişkilerini güçlendirmeyi ahlaki, politik ve tarihsel bir zorunluluk olarak görmüştür. 2003 yılında Brezilya- Afrika Forumu ve 2006'da Güney Amerika- Afrika Zirvesi gibi uluslararası zirvelerde Brezilya'nın bölgeyle etkileşiminin derinleştirilmesi sağlanmış, 2005 yılında 1.Arap Devletleri- Güney Amerika Zirvesi'ne ise ev sahipliği yapılmıştır (Stolte, 2015, s.96). Afrika ile ilişkiler Lula da Silva'dan sonra iktidara gelen Dilma Rousseff döneminde de devam etmiş, yoksullukla mücadele ve kalkınmanın kurum ve demokratik değerlerle çok boyutluluğa karşı savunma geliştirilecek bir işbirliği taahhüt edilmiştir.

Türkiye AKP dönemiyle birlikte Afrika'da bir çok elçilik açmış ve hükümet düzeyinde ziyaretler gerçekleştirmiştir. Özellikle 2011 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali ziyareti, Afrika'ya yönelik uluslararası dikkatin çekilmesini sağlamış ve güvenlik endişelerinden kaynaklı bölgeye gelmekten kaçınılan bir dönemde bölge için ciddi bir destek oluşturmuştur (Ali, 2011, s.70).Gilley'e göre, Türkiye'nin Somali politikası küresel bir insani aktör olmasında önemli bir dönüm noktasını oluşturmuş, ülke Somali'de demokrasi ve devlet kurumlarının inşası sürecine destek olurken bunu zorlama olmaksızın gerçekleştirmiştir (2015, s.38-39). Başbakan Erdoğan,

2013 yılında Gabon parlamentosunda yaptığı konuşmasında ise Batılı güçleri Afrika'nın doğal zenginliklerinden faydalanmakla suçlarken Türkiye'nin Afrika politikasının çıkar üzerine kurulmadığını ifade etmiştir (Şatana, 2016, s.136).

Brezilya, 2003 sonrasında Güney- Güney İşbirliği'ne yaptığı vurguyla Afrika'ya yönelik politikalarında bir Güneyli kimliği oluşturmaya çalışmış ve Batılı güçlerden farklılaşmayı hedeflemiştir. Başkan Lula 2009 yılı 13.Afrika Birliği Zirvesi'nde ülkenin Afrika'yı; keşfedilecek geniş doğal kaynak ve zenginliklere sahip bir yer olarak değil, kendi kalkınma projelerinin ortağı şeklinde tanımlamış, Afrika'yla Brezilya'nın yeteneklerini birleştirmek ve tecrübelerini paylaşmak istediklerini ifade etmiştir. Brezilya'nın çok kültürlü heterojen yapısı dünyanın farklı coğrafyalarıyla iletişim kurma yeteneğini sağlarken, sahip olduğu yüksek orandaki Afrika kökenli nüfusu kıtaya ortak kültürü vurgulayarak bir hiyerarşiyle değil yatay ilişki kurarak hareket etmesini ve karşılıklı zenginleşmeye önem vermesini beraberinde getirmiştir. Batılı devletler gelişmekte olan her devleti aynı görüp, her devlete aynı pratikleri önerirken, Brezilya için her ülke ayrı bir vaka olarak görülmektedir. Her devletin ayrı doğası olduğunu kabul eden Brezilya, ülkeleri kendi sosyo kültürel bağlamında değerlendirmekte ve Avrupa ile Kuzey Amerika'dan farklı olarak Afrika'yla olan ilişkilerinde daha avantajlı konuma gelmektedir (Fernandez ve Gama, 2016, s.73-74). Ayrıca Brezilya da Türkiye gibi Afrika ile olan ilişkilerini ulusal çıkarların ötesinde görmekte ve ahlaki unsurlara yer verdiği dış politikasında Güneyli ülkelerle yürütülecek "dayanışma diplomasisi"ne vurgusu yapmakta, Kuzey'den bu yönüyle de farklılaştığını savunmaktadır (Vaz ve Inoue, 2012, s.527-528).

Brezilya ve Türkiye'nin, Afrika'ya yönelik söylemleri yükselen bir güç olarak dış politikalarını da şekillendirmiştir. İki ülke son yıllarda kıtada yeni elçilikler açılması, devlet düzeyinde ziyaretler yapılması gibi resmi diplomatik girişimler gerçekleştirirken; finansal yardımlar, politik/fikirselsel katkılar, arabuluculuk faaliyetleri gibi öne çıkmayı hedefledikleri insani diplomasi araçlarını da sıkça kullanmışlardır.

4.2.1. Türkiye ve Brezilya'nın Afrika'daki İnsani Diplomasisinin Araçları

İnsani diplomasi araçları insani yardımlar/kalkınma yardımları, arabuluculuk faaliyetleri ve fikirsel/politik girişimler olarak tanımlandığında Brezilya ve Türkiye'nin 2000'ler sonrası Afrika'ya yönelik insani diplomasi faaliyetlerinin belirgin bir şekilde arttığı görülmektedir. Yükselen güç olarak bölgesel ve küresel ölçekte söz sahibi olma arzusundaki iki ülke için etki ve kapasitelerinin artırılmasının yanında insani endişelerden temellenen çalışmalar da önem teşkil etmiş, gelişmekte olan ülkelerin kalkınması ve sürdürülebilir barışın tesisine vurgu yapılarak faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

4.2.1.1. Türkiye ve Brezilya'nın Afrika'ya İnsani Yardımı

Türkiye ve Brezilya Afrika'yla arttırdıkları ilişkilerini bölgenin kalkınması, istikrara kavuşması, sosyal ve politik sorunlarının çözülmesi amacıyla kalkınma yardımları ve acil insani yardımlarla da desteklemişlerdir. İki ülkenin de 2000'ler sonrası artan dış yardımlarında Afrika kıtası önemli bir konuma gelmiş; Brezilya yakın çevresini oluşturan Latin Amerika ve Karayipler bölgesinden, Türkiye ise Ortadoğu bölgesinden sonra en fazla yardımı Afrika'ya sağlamıştır. Brezilya ve Türkiye kıtaya yönelik finansal katkılarını çok uluslu kurumlar aracılığıyla gerçekleştirdikleri gibi ikili işbirlikleri ve kalkınma ajansları çerçevesinde yapmaları ve koşulluluk öne sürmemelerinden dolayı iki devletin Afrika'ya yönelik politikalarında Batılı ülkelerin yardımlarından farklılaştıkları görülmektedir.

Brezilya, bağış alan bir ülke konumundan Küresel Güney'in sesi olma arzusunda yükselen bir güç haline geldiği 2000'lere kadar çeşitli işbirliği programlarıyla gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına özel bir önem atfetmiştir. Başkan Lula da Silva, Brezilya'nın artık alıcı bir ülke olmadığını belirterek, eskiden gelişmekte olan bir ülke olduklarını ancak şimdi kendi ülkelerinin bankalarıyla Afrika ve Latin Amerika'ya finans yatırımları yapıp, makine ve teçhizat desteği sağladıklarını ifade etmiştir. Brezilya Dışişleri Bakanı ve ABC Direktörü Marco Farani de Brezilya'nın Güney-Güney İşbirliği ve dayanışma diplomasisinden ilham aldığını, çalışmalarının da geleneksel donör yardımı olarak değil işbirliği şeklinde tanımlanması gerekliliğini

belirtmiştir (Vaz ve Inoue, 2012, s.515). BM Eski Genel Sekreteri Ban ki Moon'a göre de Brezilya gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında fikir birliğinin oluşturulabilmesi için stratejik olarak çok önemli bir konumda yer almaktadır (UNNC, 2011). Yardım faaliyetleri kendi ekonomik gelişmesine bağlı olarak Lula döneminden sonra artış gösterse de Brezilya'nın 1978'de gelişmekte olan ülkeler arasında başlattığı Buines Aires Planı ve ABC'nin kurulması, komşularını ve Portekizce konuşan Afrika ülkelerini kapsamış, 2003 yılından sonra kurumun faaliyet alanı genişlemiş ve daha planlı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Afrika'yla olan ilişkilerde insani yardım ve kalkınma projeleri kapsamında özellikle Pamuk Dörtlüsü olarak anılan Benin, Burkina Faso, Çad ve Mali ülkelerinde tarım, eğitim, okur-yazarlık gibi projelere ağırlık veren Brezilya, gerçekleşmesini öngördüğü yapısal değişikliklerle bu ülkelerde kalkınmayı hedeflemiştir. 2009 yılı verilerine göre Angola, Benin, Burkina Faso, Yeşil Burun Adaları, Kamerun, Fildişi Sahilleri, Gana, Gine Bissau, Liberya, Mali, Mozambik, Kenya, Sao Tome ve Principe, Senegal ve Togo'da kültür, eğitim, sağlık, altyapı, tarım, yönetim ve çatışma çözümü alanlarında 100'e yakın proje yürütülmüştür (Kregelund, 2010, s.13). 2008 yılında geliştirilen alt yapı projeleriyle Afrika bölgesinde dar projeler yerine geniş yapısal müdahaleler öngörülmüş, Brezilya Tarım Araştırmaları İşbirliği bu altyapı projelerinin bir örneğini oluşturmuştur.

Lula döneminde 16 yeni elçilik açılmasının yanında, 2002-2008 yılları arasında ticaret 5'e katlanmış, Cumhurbaşkanı 8 yılda 27 ülke gezmiş ve gezilerinde ortak kültür, ortak geçmiş ve Afrika insanının Brezilya ulusal kimliğine yaptığı katkılara değinmiştir. Tarımdan sağlığa, temiz sudan profesyonel eğitime, kamu yönetimine, meteorolojiden enerji ve çevreye, seçimlerin desteklenmesinden sporda işbirliğine, biyoyakıtların üretiminden bunların kullanılmasına kadar pek çok çalışma gerçekleştirilmiş, son yıllarda da e-hükümet, yenilenebilir enerji, uluslararası ticaret ve felaket yardımları Brezilya'nın faaliyetlerinin kapsamına eklenmiştir. Brezilya Afrika'nın kendi yeteneklerini geliştirmeleri ve iç sorunlarıyla baş edebilmeleri için tarım, eğitim ve sağlık alanlarını incelemiş ve bu alanlar Afrika'daki teknik işbirliğinin üçte ikisini oluşturmuştur. 2003 yılında 21 ülkede 23 proje faaliyet gösterirken, bu rakamlar 2009'da 56 ülkede 489 projeye yükselmiştir (Vaz ve Inoue, 2012, s.519). Brezilya, Afrika'nın kültürel gelişimine de katkı sağlamak istemiş, kendi okullarında Afrika tarihini

müfredata eklemesinin yanında kıtalar arası entegrasyonu sağlamak için özellikle Portekizce konuşan ülkelerin değişim programlarıyla Brezilya'ya gelebileceği The University for International Integration of the Afro-Brazilian Lusophony(UNILAB)'i kurmuştur (Ribeiro, 2011, s.20). Brezilya, kendi iç politikasında da yürüttüğü aile desteği, okul bursu ve Güney Amerika'daki komşularında uygulanan okuma yazma öğrenme programını Afrika ülkelerinde uygulamaya çalışmıştır.

Brezilya üçgen yardımlar kapsamında Küba ve Japonya ile AIDS'e karşı mücadele gerçekleştirmiştir. İkili yardımlarının yanında BM kurumlarına da bağışta bulunan Brezilya'nın istatistiksel verilerini açıklamamasıyla net rakamlara ulaşamamaktadır. Ancak geleneksel donörlerden daha az gözükmeye rağmen, katılımı, yerelle iletişimi ve uygulama alanları bilgi birikimi ve bölgeyle yakınlığından dolayı katkısı daha verimli olarak değerlendirilmektedir (Kregelund, 2010, s.15). BM'nin operasyonlarında barışın kalıcı olarak sağlanabilmesi için sürdürülebilir kalkınmaya önem veren Brezilya, ülkelerde uzun dönemli gelişme için WFP aracılığıyla gıda yardımlarında bulunmuş, 2011'de Somali'ye 38 bin ton, Etiyopya'ya 15 bin ton gıda yardımı sağlamıştır. Ayrıca 2013 yılında Kenya, Somali ve Etiyopya'da cinsiyet eşitsizliği ve sağlık alanında kullanılmak üzere BM'ye mali yardım sağlamıştır (Abdenur ve Neto, 2014, s.67). Brezilya, ABC'nin finansörlüğüyle ILO ile işbirliği yaparak Angola, Mozambik'te çocuk işçiliğinin engellenmesi yönünde çalışmalar da gerçekleştirmiştir. Ayrıca UNDP ile Mozambik, Angola, Yeşil Burun Adaları, Gine Bissau, Sao Tome ve Principe'de profesyonel eğitim merkezleri kurmuştur. 2010-2015 yılları arasında Mozambik'te risk ve felaket yönetimi eğitimleri vermiş, 2008-2013 arası dönemde Almanya'yla beraber meteoroloji çalışmaları gerçekleştirmiştir. Almanya ve Brezilya'nın üçgen işbirliği 2007-2011 yıllarında AIDS ile mücadelede de devam etmiştir (Vaz ve Inoue, 2012, s.524).

Sadece resmi yardımlar değil ülkedeki devlet kurumlarına bağlı vakıflar ve özel girişimler de Afrika'daki kalkınmayı desteklemişlerdir. AIDS ile mücadele kapsamında Mozambik'te ilaç fabrikası açılmış, fabrika Afrika'da ilk halka açık ilaç imalat tesisi olma özelliği taşımıştır. Proje, Brezilya'nın Sağlık Bakanlığı'na bağlı bir sağlık kuruluşu olan Oswaldo Cruz Vakfı (FIOCRUZ) tarafından yürütülmüş, kuruluş

fabrikanın Mozambik halkına ait olduğunu ve Kuzey donörlerin bağışları olmaksızın hastalığa karşı bir özerklik elde edilebileceğini ifade etmiştir. Yine Brezilyalı kar amacı gütmeyen bir kurum olan National Service for Industrial Training (Serviço Nacional de Aprendizagem Industrial- SENAI), Afrika ülkelerindeki eğitim merkezlerinin kurulmasına öncülük etmiştir. Brezilya STK Federasyonu (FASE) ise Prosavana projesi ile ilgili Mozambik’le ortaklık kurmuş ülke vatandaşlarının haklarını savunmuştur (Abdenur ve Mercondes, 2016, s.11-12). Cumhurbaşkanı Rousseff Afrika Birliği ziyareti sırasında borcunu ödemekte zorlanan ve yeni yatırımların öngörülmediği Afrika ülkelerine ait 900 milyon dolar borcun iptal edileceğini açıklamış, bu kapsamda 12 Afrika ülkesinin borçları silinmiştir (Fulquet, 2015, s.95).

Türkiye’nin Afrika ile olan ilişkileri 2002 sonrası AKP hükümetiyle hız kazanmış ve kendi gelişen ekonomisiyle birlikte bölgeye sağlanan yardımlar da artış göstermiştir. Türkiye daha çok Sahra-Altı Afrika ülkelerine insani ve kalkınma yardımı sağlamış, 5 ada ülkesi hariç 51 Sahra-Altı ülkesine resmi kalkınma yardımı yapılmıştır. 2013 verilerine göre bölgede en fazla yardım 93 milyon dolarla Somali’ye 21 milyon dolarla Sudan’a sağlanmış, bölgesel girişimlere de 75 milyon dolar destek verilmiştir. Arap Baharı sonrasında da Kuzey Afrika ülkelerine de yapılan yardım miktarı artış göstermiştir (Hausmann, 2014, s.28).

Türkiye’nin Afrika politikasında 2011 yılında Somali’ye gerçekleştirilen ziyaret büyük önem teşkil etmektedir. Somali ziyareti döneminde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, acil insani yardımın Türkiye ve Somali arasında kapsamlı bir programa dönüştüğünü, bu ilişkinin dünyada tek örnek teşkil ettiğini, diğer ülkelerin yatırım yapmak için istikrarın oluşmasını beklediğini Türkiye’nin ise Somali’ye istikrar gelsin diye yatırım yaptığını belirtmiştir (Haşimi, 2014, s.128). İnsani krizle mücadelede “ahlaki bir sorumluluk” taşıdığını ifade eden Türkiye, Somali ziyaretinde hiçbir menfaate sahip olmadığını belirtmiş, binlerce insanın 21.yüzyılda açlıktan ölmesini küresel bir utanç olarak tanımlanmıştır (Ali, 2011, s.67). Mogadişu havaalanını şehre bağlayan ana yolun inşası Türkiye tarafından planlanmış, Türk üniversitelerinde Somalili öğrencilere burs verileceği taahhüt edilmiş, altyapı, hastane ve okul yapım faaliyetleri gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ziyaret, uluslararası bir farkındalık

yaratmış,Somali'ye farklı ülkelerin devlet adamları da ziyaretlerde bulunmuştur. Türkiye'nin yardımlarının politik olmaması insani yardımın tarafsızlık değeri ile de örtüşmüştür. Somali Mogadişu Belediye Başkanı, Türkiye'nin yardımlarının BM'nin yardımlarından daha verimli olduğunu ve ekipman sağlamada daha hızlı hareket ettiğini ifade etmiştir(Westaway, 2013).

Bu dönemde Brezilya gibi Türkiye'nin de Afrika'yla ikili ticari ilişkileri artmış, 2003'te 5.4 milyar dolar olan ticaret hacmi 5 yılda 16 milyar doların üzerine çıkmıştır (Özkan, 2010, s.101). Türkiye'nin kıtaya sağladığı resmi kalkınma yardımları TİKA'nın verilerine göre 2004 yılında 2 milyon dolar düzeyinde seyrederken, 2011 Somali ziyareti döneminde 300 milyon dolara ulaşmış ve 2013 yılında 750 milyon doları aşmıştır. 2015 yılında Ortadoğu'ya yapılan acil insani yardımlar nedeniyle Afrika bölgesine ayrılan payda düşüş yaşansa da Türkiye'nin bölgede başlattığı projeler hizmet vermeye devam etmektedir. Eğitimden tarıma, sağlıktan altyapıya pek çok alanda yardım sağlayan Türkiye, bölgenin kalkınması ve istikrara kavuşmasını amaçlamaktadır. Ruanda, Togo, Gana, Tunus, Benin, Somali, Kamerun, Senegal'de okul inşaatı ve dersliklerin iyileştirilmesi (TİKA, 2013, s.31), Nijer, Sudan, Burkina Faso'da su kuyusu açılması (TİKA, 2012, s.34), Sudan, Kenya, Mozambik, Nijerya, Gambiya ve Kamerun'da hayvancılık ve tarım projeleri (TİKA, 2013, s.53) gerçekleştirilmiştir. Sudan'ın Darfur bölgesinde Afrika Teknoloji Kenti ile işbirliği çerçevesinde 20 bin çiftçiye geliştirilmiş tohum ve ürün yardımı sağlanmıştır (TİKA, 2011, s.40). Somali'ye gerçekleştirilen yardım kalemleri arasında hastane inşası, doktor ve sağlık personeli görevlendirilmesi, cerrahi operasyonların gerçekleştirilmesi, hastaların Türkiye'ye getirilip tedavilerinin sağlanması, temiz su temini için makine ve teçhizatın sağlanması ve öğrencilere burs desteği bulunmaktadır.

Sadece resmi yardımlarla değil ülkedeki STK'larla da kıtaya yardım yapılmış, Yeryüzü Doktorları Somali'ye personel, doktor ve tıbbi malzeme desteği, gıda paketlerinin gönderilmesi çalışmalarında bulunmuş ayrıca Şifa Hastanesi'nin inşaa edilmesini sağlayarak muayene, doğum ve ameliyat hizmeti vermiştir. İHH ise Afrika bölgesine 3 bin tonluk gıda yardımının yanında, kurban yardımı ve Libya'ya gıda, ilaç, tıbbi malzeme desteğinde bulunmuş, 340 su kuyusu açarak temiz suya ulaşımı

desteklemiş, 60 binin üzerinde katarakt ameliyatı gerçekleştirmiş, 36 ülkede 20 binin üzerindeki yetim çocuğa sponsor aile sistemi ile düzenli destek sağlanmasına çalışmıştır (TİKA, 2011, s.74-75). Türkiye Diyanet Vakfı ve AFAD da Afrika'ya sağlanan yardımları desteklemektedir. AFAD acil yardımlar kapsamında Libya, Mısır, Tunus'ta yaralananların Türkiye'ye transferinde, ayrıca Somali'deki açlık ve kuraklık nedeniyle insani yardım malzemelerinin ulaştırılmasında rol oynamıştır (TİKA, 2011, s.99).

Türkiye ve Brezilya'nın Afrika'ya yönelik yardım çalışmaları Afrika'nın kalkınmasını, ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanmasını hedeflemiş, ülkeler yükselen güç özelliklerinin yanında yükselen finansal katkılarıyla da dikkat çekmiştir. Bölgeye yapılan yardımların koşulluluk içermemesi Türkiye ve Brezilya'yı Batılı geleneksel donörlerden farklılaştırmıştır.

4.2.1.2. Türkiye ve Brezilya'nın Afrika'ya İnsani Diplomasisinin Barış Arabuluculuğu

Afrika kıtasıyla Türkiye ve Brezilya'nın son yıllarda artan ilişkileri ve insani diplomasi, ülkelerin kıtaya yönelik yaptıkları insani ve kalkınma yardımlarını arttırdığı gibi arabuluculuk ve barış inşası girişimlerini de etkilemiştir. İki ülke de yerelle iletişimi önceleyen, çatışmanın çözülmesine odaklanan, demokratik kurumların inşasını hedefleyen ve sürdürülebilir kalkınmayı bu faaliyetlerin parçası olarak gören bir yaklaşım sergilemiştir. BM çerçevesinde barış koruma operasyonlarına katılmalarının yanında ülke olarak da ikili inisiyatifler başlatmış, çalışmalarını normatif değerlere dayandırmışlardır.

Brezilya, arabuluculuk ve barış inşası faaliyetlerinde dayanışma diplomasisi kullanarak barış korumanın kalkınma yönlerine odaklanma siyaseti izlemiştir. Arabuluculuk ve barış çabaları 2003 sonrası İşçi Partisi hükümetiyle hız kazansa da bu tarihten önce de barış koruma ve inşası alanlarında çeşitli girişimler gerçekleştirilmiştir. 1999 yılında Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde, 2000'de Burundi'de arabuluculuk yapan Brezilya, demokratik istikrar kazanmanın ekonomik kalkınma için bir önkoşul olduğunu ve ulusal krizlerin genişlemesinden istikrar sağlanarak kaçınılabileceğini öne sürmüştür (Flemes, 2007, s.10). Brezilya, 1948 yılından beri 30 barış koruma

operasyonuna katılmış ve bu operasyonlara 32 binin üzerinde personel göndermiştir. Afrika'da Kongo, Angola, Mozambik, Uganda, Liberya ve Sudan'daki operasyonlara katılan Brezilya, katıldığı barış koruma operasyonlarının yalnızca 6'sına asker yollamıştır. BM barış koruma operasyonlarında El Salvador, Mozambik ve Angola'da gözlemci olan Brezilya ülkelere toplam 1300 asker göndermiştir. Bu sayı, 2.Dünya Savaşı'ndan beri yurtdışına gönderdiği en fazla askeri ifade etmektedir (Hirst ve de Lima, 2006, s.28).

Brezilya, BM'nin barış koruma operasyonlarına katılımı küresel güvenliğin oluşturulmasının önemli bir aracı olarak görmektedir. Batı Sahra (MINURSO), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (MONUSCO), Fildişi Sahilleri (UNOCI), Güney Sudan (UNMISS)'daki barış güçlerine katılan Brezilya, barış diplomasisi ile Güney Atlantik'le ilişki kurmayı hedeflemiştir (Marsili, 2015, s.74). 2003'ten önce Angola, Mozambik, Ruanda ve Liberya'daki misyonlara gözlemci, polis ve sağlık ekibi desteği sağlayan Brezilya güvenlik güçlerine kıyasla daha çok gözlemci görevlendirmiştir. 2003'te Liberya'ya (UNMIL), 2003-2004 ve 2007'de Fildişi Sahilleri'ne (MINUCI ve UNOCI), 2005-2007, 2011 ve 2013'te Sudan'a (UNMIS, UNISFA ve UNMISS), 2007 Batı Afrika'ya (UNOWA) askeri danışman, askeri personel ve gözlemci ile katılmıştır.

Brezilya, barış koruma ile barış inşası faaliyetleri arasında bir ayrımın ne mümkün ne istenilir olduğunu söylemiştir. Barış inşası olmaksızın barış koruma olmamalıdır ve barış koruyucular, erken barış inşacıları olarak görülmelidir. Barış, ancak sürdürülebilir sosyo ekonomik faaliyetler ve eşitliğin sağlanmasıyla mümkündür. Bu nedenle Brezilya'ya göre BM operasyonları sadece şiddeti durdurmayı değil, aynı zamanda gelecekteki sürdürülebilir koşulları oluşturmalıdır (de Coning ve Prakash, 2016, s.14). Barış inşasını barış korumanın bir boyutu olarak gören Brezilya için güvenliğin inşası ancak ona devlet kurumlarının ve sürdürülebilir kalkınmanın eşlik etmesiyle sağlanabilmektedir. BM'nin, Afrika'nın birliği için yaptığı operasyonlarını sadece Güvenlik Konseyi'nde değil Genel Kurul'da ve Barış Koruma Operasyonları Özel Komitesi'nde de tartışması gerektiğini, barış inşasını sadece güvenlik meselesi olarak görmemesi gerekliliğini ileri sürmüştür. Sadece devlet düzeyinde değil, Brezilyalı sivil toplum kuruluşları da barış inşasına yönelik çalışmalarda

bulunmuşlardır. Örneğin Viva Rio, Mozambik hükümetiyle UNDP desteğiyle işbirliğinde bulunmuş, ülkedeki ulusal silahların kayıt altına alınmasını, teknik ve insani yardımın desteklenmesini sağlamıştır (Abdenur ve Neto, 2014, s.60-62). Brezilya, barış korumayı aynı zamanda barışı sağlama ile birlikte ele almıştır. Çatışmaların önlenmesi için ekonominin iyileştirilmesi, demokratik yönetimin sağlanabilmesi için bilateral ve multilateral araçlarla destek veren Brezilya, kara mayınlarının temizlenmesine de çatışma-sonrası dönem için özel bir önem vermiş, Mozambik ve Batı Sahra bölgesinde bu alanda personel görevlendirmesi yapmıştır. Brezilya Dışişleri Bakanlığı ve ABC, ülkelerde kalkınmalarında özerklik sağlayabilmeleri için faaliyetlerde bulunmuş, teknik işbirliklerini de uzun dönemli barışı sağlamanın bir yolu olarak görmüşlerdir (Borlina, 2015, s.27).

Brezilya, demokrasiye geçiş ve demokratik değerlerin ülkede yerleşmesi için kalkınmanın sağlanması gerektiğine inanarak “birliktelikle demokratikleşme” ilkesini benimsemiş, ülkelerde demokrasi teşvikine de önem vermiş, insan hakları ve demokrasi mevzuatları konusunda Gine Bissau ve Angola ile işbirliği yapmış, Brezilya siyasi kurumlarının tavsiyeleriyle Afrika demokrasisinin de gelişebileceği düşünülmüştür. Demokrasinin seçim ve diğer yönlerini düzenlemeye yardımcı olmak için Brezilya, Afrika’ya heyet göndermiş, ülkelerin Brezilya’nın tecrübelerinden yararlanma olanağı oluşturmuştur. Elektronik oylama sisteminin uygulanması, okuma yazma bilmeyen ve engelli vatandaşların seçim sürecine katılımının sağlanması demokrasi ve sosyal hakların yaygınlaşmasına olanak vermiştir (Abdenur ve Marcondes, 2016, s.9). Libya konusunda müdahalesizlikten yana olan Brezilya, diplomasi ve diyalog çağrısında bulunmuştur. IBSA’nın kuruluş deklarasyonunda da diğer hedeflerle beraber ele alınan insan haklarını inşa etme ve ırksal ayrımları sona erdirme amacı, barış koruma bölgelerinde barışı önceleyen politikaların uygulanmak istendiğine işaret etmektedir. Brezilya, Kongo ve Gine Bissau’daki seçimlere gözlemci göndermiş, elektronik oylama Angola, Mozambik, Güney Afrika, Tunus ve Gine Bissau ülkelerinde uygulanmıştır. Moritanya - Afrika Birliği arasında arabuluculuk gerçekleştirmiş, Kenya, Nijer ve Mali’de diyalog ortamının sağlanmasına ve güç kullanılmamasına vurgu yapmıştır. Yerelle işbirliğini önceleyen Brezilya, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) aracılığıyla da arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmuştur. Arap Baharı’ndan sonra

Mısır'da yönetime gelen Muhammed Mursi ile de siyasi diyaloglar başlatan Brezilya'nın, ülkede darbe olmasıyla girişimleri sekteye uğramıştır. Tunus'un demokratik geçişinden sonra dışişleri bakanı ülkeyi ziyaret ederek demokrasinin inşasının desteklendiğini göstermiştir (Abdenur ve Neto, 2014, s.69-70).

Türkiye'nin de Brezilya gibi barış koruma operasyonlarına katkısı, ülkenin bölgesel ve küresel aktivizmini yansıtmaktadır. 2005 yılında barış koruma operasyonlarına katkı üzerine yayınladığı raporda Türkiye, uluslararası meşruluğa verdiği önemden bahsetmiş, BM Güvenlik Konseyi kararını meşruiyetin temeli olarak görmüş buna ek olarak operasyona verilecek desteği kendi parlamentosundan katılım kararının geçmesine de bağlamıştır. Özellikle 2002 sonrası yumuşak gücü ve insani diplomasisini öne çıkarmayı hedefleyen ülke için barış koruma operasyonlarına askeri katılım az düzeyde gerçekleşirken, polis ve diğer personellerin görevlendirilmesi bakımından yüksek destek sağlanmış, barış koruma amacıyla en çok polis görevlendiren ilk üç ülkeden biri olmuştur. Türkiye, Somali'deki barış koruma operasyonuna (UNOSOM) katılmış, ayrıca Afrika'da Sierra Leone, Cibuti, Burundi, Kongo, Sudan, Fildişi Sahilleri'ndeki misyonlara katkıda bulunmuştur (Şatana, 2011, s.131-132). Afrika'daki barış koruma operasyonları, örneğin Demokratik Kongo Cumhuriyeti (MONUSCO)'ne gerçekleştirilen operasyon Afrika milletleriyle ilişkilerin gelişmesine de katkı sağlamıştır (de Coning ve Prakash, 2016, s.71).

Türkiye, Sahra-Altı Afrika'sında arabuluculuk faaliyetlerinde oldukça aktiftir. Türkiye'nin son yıllarda kıtaya artan diyalogu ülkeye çatışma çözümleme ve arabuluculuk faaliyetlerinde rol oynama imkanı vermiştir. Örneğin Somali'de Türkiye, hükümet (Somali) ve ayrılıkçı bölge (Somaliland) arasında bir diyalog platformu oluşturmuştur. 2011'den itibaren bölgedeki gıda, eğitim ve altyapı sorunlarına sağladığı yardımlarla beraber 2013 yılında Somali ve Somaliland arasında kendi arabuluculuk girişimini başlatmış, 2016'ya kadar muhalif iki görüş arasında üç oturum gerçekleştirilmiştir (Kadayıfçı Orellana, 2016, s.100).

Türkiye'nin Afrika'daki çatışan aktörler arasındaki arabuluculuk girişimleri bölgede açtığı koordinasyon ofisleri aracılığıyla öncelikli olarak problemlere zeminden çözüm bulmak için yerel ortaklarla ilişkinin geliştirilmesi ile gerçekleşmektedir.

Dışışleri Bakanlığı bu doğrultuda 2012'de 2. Somali Konferansı kapsamında ÷lkede etkili 300 Somalili'yi İstanbul'a davet etmiş, Londra'daki 1. Somali Konferansı'nın aksine sadece siyasiler değil sivil toplum kuruluşları ve toplumda önde gelen kişiler çatışma çözümlene sürecine dahil edilmiştir (Tank, 2013, s.3). Türkiye, Kuzey Afrika ÷lkeleri ve Somali'nin yanında Sudan ve Eritre krizlerinde de arabuluculuk ve barış inşası girişimlerinde bulunmuştur (Akpınar, 2013, s.740). Arap Baharı döneminde Kuzey Afrika ÷lkelerine yönelik aktif bir politika izleyen Türk hükümeti, demokrasiye geçiş sürecinde gerekli gör÷len alanlarda yardım sağlanabileceğini belirtmiştir. Türkiye'nin de Müslüman ve demokratik bir ÷lke olması, Kuzey Afrika ÷lkelerinin demokrasiye geçiş süreci için bir model olarak gör÷lebileceğini beraberinde getirmiştir. Türkiye, Arap Baharı'ndan etkilenen ÷lkelerde yapılan seçimleri desteklemiş ve darbe hükümetlerinin değil, seçilen liderlerin yanında olan bir politika izlemiştir.

Türkiye ve Brezilya'nın Afrika'ya yönelik finansal katkılarında olduğu gibi arabuluculuk faaliyetlerinde 2000'ler sonrası büyük bir artış gör÷lmektedir. Hem BM operasyonlarına verilen destek hem de ÷lkelerin bireysel olarak gerçekleştirdikleri girişimler, kıtada yaşanan çatışmaların çözümlenmesine odaklandığı gibi bu sorunların altında yatan nedenlerin de giderilmesini hedeflemiş, uzun dönemli barışın tesisi amaçlanmıştır.

4.2.1.3. Fikirs el ve Politik Katkılar

Yükselen güç olarak anılmaya başlanmaları ve ekonomilerindeki gelişmelerin yanında Brezilya ve Türkiye insani diplomasinin fikirs el ve politik katkılar boyutunda da öne çıkmaktadır. Sağlanan yardımlar ve barış için arabuluculuk faaliyetlerinin yanı sıra sorunların uluslararası gündem oluşturabilmesi ve Küresel Güney'in problemlerinin dile getirilmesi, gelişmekte olan ÷lkelerin daha fazla temsil edilebilmesi Brezilya ve Türkiye'nin politik inisiyatiflerini gerçekleştirmedeki hedefleri olarak gör÷lmüştür.

Brezilya'nın Afrika'da çok sayıda elçilik açması, ulus ötesi meselelere uluslararası platformlarda söz sahibi olmaya çalışılması ÷lkenin hem coğrafi etki alanı hem de politik inisiyatif alma isteğinin artışı olarak gör÷lebilmektedir. Brezilya'nın Lula dönemi sonrası daha fazla önem verdiği diplomasisi dünyanın pek çok

coğrafyasında kendini göstermiş, Afrika gibi yeni coğrafyalarla ilişki kurulmaya başlanması buna örnek teşkil etmiştir. Brezilya, Afrika politikasında ülkeler arası ilişkilerde diplomasiyi öne çıkartmış ve dış politikasının da temelini oluşturan unsurlardan olan müdahalesizlik konusuna vurgu yapmıştır. Brezilya, “farklılıklar yoluyla otonomi” ile kendini geleneksel donör ülkelerden farklılaştırmış, kendi ülkesi ve yardım alan ülkeler arasında sömürge mirası, yoksulluk, şehirlerde kitlesel yoksulluk ve tarıma dayalı ekonomi gibi konulardaki benzerliklerine dikkat çekmeye çalışmış ve diplomasisinde etiğe dayalı bir dil kullanmayı tercih etmiştir (Brancoli ve Thomaz, 2014, s.57-58). Başkan Lula, Afrika ile ilişkilerin güçlendirilmesinin de ahlaki, siyasi ve tarihi bir zorunluluk olacağını belirtmiş, 2003 ve 2010 yılları arasında kıtaya 12 gezi düzenlemiş ve toplam 28 Afrika ülkesini ziyaret etmiştir. Bu dönemde Brezilya hükümeti, Afrika devlet başkanları tarafından 48, Afrika dışişleri bakanları tarafından 67 defa ziyaret edilmiş, Brezilya kıtada 37 elçiliğe ulaşmıştır (Alves, 2013, s.38). Afrika Birliği’nde gözlemci devlet haline de gelen Brezilya, 2005 yılında, Brasilia’daki ilk Arap Devletleri-Güney Amerika Zirvesi’ne ev sahipliği yapmış zirvede Afrika’dan Cezayir, Komor, Cibuti, Mısır, Libya, Fas, Moritanya, Somali, Sudan ve Tunus olmak üzere dokuz ve toplam 22 Arap ülkesi yer almıştır.

Doha Görüşmeleri’nde Afrika ülkeleriyle bağlantılarını güçlendirmeye çalışan Brezilya, IBSA vasıtasıyla Güney Afrika’yla diyalog geliştirme imkanı bulmuş, temel amacı BM ve kurumlarında daha fazla ülkenin temsil edilebilmesini sağlamak olmuştur. Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika’nın dayanışma ruhuyla hareket ettikleri IBSA, Brezilya için fikirsel inisiyatiflerinin somutlaştırıldığı bir örnek olarak değerlendirilmiştir (Quadir, 2013, s.333).

Brezilya’nın IBSA forumunun dışında BM düzeyinde de fikirsel girişimleri bulunmaktadır. Koruma Sorumluluğu kavramına eleştirisi ve norm yapma amacıyla Korurken Sorumluluk kavramını önermesi, insancıl hukukla çözüm yolları araması ve güç kullanımını son çare olarak düşünmesi Afrika’nın barış ve güvenlik sorunlarıyla ilgili aktif katılımını sağlamıştır. 2009 yılında Güney-Güney İşbirliği Kenya BM High Level Conference toplanmış, NEPAD (New Partnership for African Development) kurulmuş, Brezilya tarım, ticaret, turizm, yatırım, enerji, teknoloji, su kaynakları gibi

alanlarda bölgeyle işbirliğinde bulunmuştur (Osikena, 2010, s.163). Ülkenin bu çabası yalnızca ikili olarak değil, BM sistemi içinde de ülkelerle ortaklık yapmak istediği anlamına gelmiştir. UNDP'nin yürüttüğü sağlık programlarına da destek veren Brezilya, AIDS ile mücadelede fon sağlamış, Afrika ülkelerinin temiz kaynaklara ulaşımında, tarımda ve sosyal gelişimde BM'de sözcü olmuştur. 2013'te Addis Ababa'ya yaptığı gezisinde Başkan Rousseff, Brezilya'nın Etiyopya ile "karşılıklı faydaya ve paylaşılan değerlere dayanan bağlar kurmaya yönelik baskıcı olmayan işbirliği"ni amaçladığını savunmuştur. 2009'da Başkan Lula 13.Afrika Birliği Liderler Zirvesi'ne onur konuğu olarak katılmış, tarım sosyal gelişim ve sağlık gibi alanlarda bir dizi teknik işbirliği anlaşmasının yapılması kararlaştırılmıştır. 2012 yılında Brezilya'da gerçekleştirilen Rio+20 görüşmeleri de ilişkilerde bir diğer basamak olmuş, 2012'de Brezilyalı bir temsilci Rio+20 için Afrika Hazırlık Konferansı (African Preparatory Conference)'na katılmış, bu buluşmada Afrika Birliği, BM ve çok sayıda çok uluslu girişim bir araya getirilmiş, zirvenin hedefi sürdürülebilir kalkınma amaçlarına BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin reformuyla ulaşılabilmesi olmuştur (UN, 2012).

Brezilya ve Afrika arasında düzenlenen Afrika- Güney Amerika Zirvesi (ASA) ile iki bölge arasında ticaretin kolaylaştırılması, kalkınma işbirliklerinin sağlanması, teknik desteğin artırılması ve koordine edilmesi amaçlanmıştır (Kregelund, 2010, s.13). Ayrıca ülkede faaliyet gösteren Lula Enstitüsü, kendisini Brezilya ve Afrika arasında bir buluşma noktası olarak ilan etmiş,iki kıta arası ilişkilerle ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Enstitü, hem Lula hem Rousseff döneminde gerçekleştirilen teknik işbirliklerinin savunucusu ve destekleyicisi olmuştur (Abdenur ve Mercondes, 2016, s.13).

Kendi gelişen ekonomisi ve yükselen güç olarak anılmaya başlanması, orta ölçekli güç olarak MIKTA grubunun içinde yer almasıyla etki alanını ve coğrafyasını genişletmeye çalışan Türkiye için Afrika'yla yürüttüğü insani diplomasi faaliyetlerinde fikrinsel inisiyatifler önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle uluslararası platformlarda kıtanın sorunlarının dile getirilmesi ve kalkınması için geliştirilen projelere katılımı Türkiye büyük rol oynamaktadır. Türkiye, 2002 yılında Afrika Birliği'nden gözlemci statüsü kazanmış, 2005 yılında ülkede Afrika yılı ilan edilmiştir. Kıtadaki ilk

koordinasyon ofisini Etiyopya’da açan daha sonra Kenya, Senegal, Sudan, Mısır, Libya ve Tunus’ta da yoğun faaliyet gösteren Türkiye, 2008 yılında Türkiye-Afrika İşbirliği zirvesine de ev sahipliği yaparak 50 farklı ülkenin temsilcilerini ağırlamıştır. Afrika Birliği’nin stratejik ortağı da olan Türkiye, Afrika Kalkınma Fonu’nun da bölge dışı üyesi olmuştur (AFDB, 2013). Yeni elçilik sayılarına bakıldığında cumhuriyet döneminde toplam 12 elçilik açıldığı göz önünde bulundurulduğunda 2016’da ulaşılan 39 elçilikle Türkiye’nin Afrika ile ilişkilerini üç katından daha fazla derinleştirdiği görülmektedir (TCDBd).

Başbakan Erdoğan’ın Somali ziyareti Afrika’da yaşanan kıtlığa uluslararası farkındalığın artması konusunda oldukça önem teşkil etmiştir. Türkiye, geleneksel küresel güçlerden ve yer altı kaynakları ile ticaret için bölgeyle diyalog geliştiren gelişmekte olan ülkelerden farklı olarak sadece askeri ve ticari enstrümanlarla değil, ahlaki değerlerle bölgeye yaklaşmış bölgedeki faaliyetlerini insancıl temellere oturtmuştur (Ali, 2011, s.65-66). 2013’te Gabon Parlamentosu’nda yaptığı konuşmada Afrika’ya doğal zenginliklerinden kazanç sağlamak için ilişkilerini geliştiren Batılı sömürgeci devletleri eleştiren Recep Tayyip Erdoğan, Afrika’ya açılım söylemlerinde ekonomik kalkınmayı vurgulamıştır. Türkiye, Afrika ile ilişkilerinde yumuşak güce önem vermiş uluslararası organizasyonlar aracılığıyla Afrika’nın sorunlarını dile getirmiştir. Çoğunluğunu Afrika ülkelerinin oluşturduğu 4. En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı 2011’de Türkiye’de toplanmış, toplantının sonucunda karar verilen eylem planları Mayıs 2016’da En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik İstanbul Eylem Programı’nın Yüksek Düzeyli Kapsamlı Ara Dönem Gözden Geçirme Toplantısı’nda Türkiye’de tartışılmış, ilişkilerin sürdürülebilirliği sağlanmaya çalışılmıştır (TCDBg).2008 Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi “Dayanışma ve Ortak Gelecek İçin Ortaklık” temasıyla düzenlenmiş ve ilişkilerin gelişmesine etki etmiştir.Zirveye Afrika Birliği’nin temsilcileri katılmış, zirve sonucunda İstanbul Bildirgesi ve Türkiye-Afrika Ortaklık Çerçevesi Raporu ilişkilerin geliştirileceği vurgusuyla yayımlanmıştır.Zirveden sonra Türkiye’nin Afrika kıtası ile bağları da artmış, 2009-2010’da Güvenlik Konseyi geçici üyeliği oylamasında Afrika milletlerinin desteğini almıştır (Özkan, 2010, s.98-99).Türkiye- Afrika İşbirliği Zirvesinin 2.si ise 2014 yılında Ekvator Ginesi’nde gerçekleştirilmiş, bölgeyle ilişkilerin sürdürülebilir olması hedeflenmiştir.

Brezilya da Türkiye gibi 2004-05 ve 2010-11'de BMGK üyesi olduğunda Afrika güvenlik sorunlarını daha fazla ele alma imkanı bulmuştur. Brezilyalı diplomatlar Afrika tartışmalarında kıta ülkelerinin karşılaştığı ekonomik ve sosyal sorunların çözümü için bölgesel aktörlerin rollerini ve Afrika devletlerinin bağımsızlığını vurgulamıştır. 2004-05'teki üyelikte Brezilya Afrika'ya ve özellikle Gine Bissau'ye öncelik vereceğini açıklamış, Sudan barış müzakerelerini de desteklemiş, Darfur krizinde bölgedeki acil insani duruma dikkat çekmiş ve uluslararası toplumun Sudan'ın bağımsızlığına saygı duyması gerektiğini vurgulamıştır. Brezilya aynı dönemde Afrika'nın Büyük Göller Bölgesi'nde istikrarsızlık ve çatışmaların da kalkınma yoluyla çözülmesini önermiştir. Brezilya bölgedeki şiddetin altında yatan nedenlerin önüne geçmenin ancak sosyal adaletin inşa edilmesi ve eşitsizliklerle mücadeleyle olacağına dikkat çekmeyi amaçlamıştır (Abdenur ve Neto, 2014, s.66).

Türkiye uluslararası platformlarda Afrika'nın sorunlarını dile getirmesinin ve kendi ülkesinde Afrika ile düzenlediği ortak zirvelerin yanı sıra, 2008'de Afrika Kalkınma Bankası'na katılmış, Doğu Afrika'da Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi ve Batı Afrika Ekonomi Topluluğu ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu (DEİK) vasıtasıyla Etiyopya, Mısır, Cezayir, Libya, Fas, Tunus, Güney Afrika ve Sudan'da faaliyet gösteren sekiz iş konseyi oluşturulmuştur. Ayrıca THY'nin Afrika ülkelerine direkt uçuş sayısını arttırması ve 31 ülkeye sefer düzenlemesi, 2014'te Anadolu Ajansı (AA)'nın Sahra Altı Afrika'da ilk temsilciliğini Addis Ababa'da açması ülkenin bölgenin dünyayla irtibatında önemli bir yere sahip olmuştur. Türk dili, tarihi ve sanatı eğitimi veren ve ülkeler arası kültür alışverişinin sağlanmasına çalışan Yunus Emre Enstitüsü, Afrika'da pek çok merkezde eğitim hizmeti vermiş, Afrikalı öğrencilere katkı sunulmasını amaçlamıştır (YEE, 2015, s.1).

Türkiye ve Brezilya'nın Afrika'ya yönelik fikinsel/politik katkıları uluslararası platformlarda Afrika'nın sorunlarının daha fazla dile getirilmesini sağlarken, bölgeye yönelik küresel farkındalığın oluşturulmasına da katkıda bulunmuştur. İnsani diplomasi faaliyetleri gerçekleştirmede Türkiye ve Brezilya'nın finansal yardımlar, arabuluculuk ve barış inşası girişimleri ile fikinsel inisiyatifleri sağlamada oransal ve yöntemsel

olarak farklılıkları bulunsa da iki ülkenin de bölgenin kalkınması ve insani diplomasiyi gerçekleştirmedeki amaçları benzerlik taşımıştır.

4.3. TÜRKİYE VE BREZİLYA’NIN AFRİKA’YLA İNSANİ DİPLOMASİSİNİN KÜRESEL VE BÖLGESEL ETKİLERİ

Türkiye ve Brezilya yükselen güçler olarak uluslararası siyasette daha fazla yer almaya başlamış, insani diplomasi faaliyetleri de ülkelerin son yıllarda en fazla önem verdikleri alanların başında gelmiştir. İki ülkenin de artan insani yardımları, arabuluculuk ve barış inşası çalışmaları ile insani diplomasiye fikri/politik katkıları normatif temeller üzerinde şekillenmiştir. İnsani diplomalarını gerçekleştirdikleri bölgelerin başında gelen Afrika ile ilişkilerinde hem geleneksel Batılı güçlerden hem de ticaret, doğal kaynak gibi amaçlarla bölgeyle etkileşimlerini arttıran diğer yükselen ekonomilerden farklılaştıklarını savunmuşlardır. İki ülkenin de 2000 sonrası dönemde insani diplomasi faaliyetlerinin yanında Afrika ülkeleri ile ticaret hacimleri artmıştır, ancak Brezilya ve Türkiye Afrika ile diyalogunda ticareti ve ekonomik kaygıları öncelememiş, bölgenin kalkınması ve istikrarı için çalışmalarda bulunmuştur. Bölgelerinde liderlik, uluslararası alanda ise statü elde etmeyi hedefleyen ve uluslararası kurumlarda dünyanın daha fazla temsil edilebilmesi için reform talebinde bulunan Türkiye ve Brezilya’nın Afrika ile gerçekleştirdiği insani diplomasisinin hem bölgesel hem küresel etkileri olmuştur.

4.3.1. Bölgesel Etkileri

2002 yılında Türkiye’de AKP, 2003 yılında Brezilya’da İşçi Partisi hükümetlerinin iktidara gelmesiyle ülkelerin dış politikalarında yaşanan köklü değişimlerin ilk etkileri bölgelerinde görülmüştür. Ekonomik hızlanmalarını siyasi olarak da başarıya dönüştürmek isteyen hükümetler, öncelikle komşularıyla ve bölge ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemişlerdir. İki ülke de bölgeleriyle ilişkilerini normatif değerlere dayandırsa da farklı unsurlardan motivasyon almışlardır. Türkiye Ortadoğu, Kafkasya, Orta Asya, Balkanlar, Kuzey Afrika bölgeleriyle tarihsel yakınlık, Osmanlı mirası, kültürel geçmiş gibi söylemlerle diyalog geliştirmekte, Brezilya Latin Amerika, Karayipler ve Afrika ile ortak dil, ortak köken, tarihsel

benzerlik ögeleriyle işbirliği kurmayı amaçlamaktadır. Türkiye 2002 sonrası “komşularla sıfır sorun” politikası kapsamında Yunanistan, Irak, İran, Suriye gibi uzun yıllardan beri anlaşmazlıklarının olduğu ülkelerle diplomatik girişimler başlatarak bölgesinde barışçıl bir imaj çizmeye çalışmıştır. İnsani diplomasiyi de çatışmaların yoğun yaşandığı bir coğrafyada siyasi istikrarın sağlanmasının bir aracı olarak görmüştür. Bu kapsamda farklı coğrafyalarla kurduğu etkileşim bölgesinde de öne çıkmasını sağlamıştır.

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik insani yardımlar ve kalkınma yardımları, arabuluculuk ve barış inşası faaliyetleri ile kıtaya ilgili fikirsel/politik inisiyatifleri bölgesinde de Afrika ile diyalogda önemli bir pozisyon elde etmesini sağlamıştır. Türkiye, Afrika ile olan ilişkilerinde insani değerlere vurgu yapsa da bu durum ona İran gibi bölgesinde diğer öne çıkan ve bölgesel liderlik hedefinde olan devletler karşısında avantaj sağlamıştır. 2008 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Türkiye- Afrika Zirvesi'yle 50 ülkenin katılımının sağlanması, 2011'de BM 4. En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nın ve bu zirvenin gözden geçirme toplantısının 2016'da yine Türkiye'de gerçekleştirilmesi ülkenin bölgesinde Afrika konusunda kilit bir aktör olduğunu göstermiştir. Afrika ile olan ilişkilerinde bölgesinde öne çıkan Türkiye, insani diplomasi faaliyetleriyle bölge ülkelerine de bir model oluşturmuştur. Sadece Afrika ile olan ilişkilerinde değil, tüm insani diplomasi faaliyetlerinin sonucunda bölgesinde çizdiği imajla beraber Arap Baharı sonrası dönemde de Türkiye'nin gelişen ekonomisi ve sahip olduğu değerleri ile model olabileceği tartışmaları yaşanmıştır. Bölgesinde yükselen olarak adlandırılan tek ülke olmakla birlikte, orta ölçekli güç olarak MIKTA grubuyla da diplomatik ilişkilerini güçlendirmiştir. Bu bakımdan Afrika'yla ve dünyanın diğer coğrafyalarıyla yürütülen insani diplomasi faaliyetlerinin bölgesindeki hedeflerini gerçekleştirmeye katkısı olduğu söylenebilmektedir.

Brezilya, ekonomik programları ve gelişen ekonomisiyle bölge ülkelerine model olma kapasitesinde olmakla beraber uzun süredir barışçıl koşulların hakim olduğu ve demokrasi kurumlarının görece daha fazla yerleştiği bir coğrafyada yer almaktadır. Ancak bölgesinde Türkiye- İran ilişkisine benzer şekilde, kendisini liderlik yapma mücadelesinde zorlayan Venezuela ve Arjantin gibi devletler de mevcuttur.

Güney Amerika bölgesiyle ilişkilerini ekonomik olarak geliştirmek isteyen Brezilya, UNASUR (Güney Amerika Milletler Birliği) ve MERCOSUR (Güney Amerika Ortak Pazarı) gibi işbirlikleriyle olası krizleri önlemeye çalışmıştır (Stuenkel, 2013). Bölgesinde Afrika'ya karşı kapsamlı olarak bir açılım politikası başlatmasıyla öne çıkmış ve özellikle Portekizce Konuşan Ülkeler Topluluğu (CPLP) ile yatay bir işbirliği ve ortaklığa önem vermiştir. 2005 yılında ev sahipliği yaptığı Arap Devletleri-Güney Amerika Zirvesi ile Afrika bölgesindeki Arap devletleriyle de ilişkilerini geliştirme imkanı bulmuş, Afrika- Güney Amerika Zirvesi ile bölgeler arası girişim başlatmış, IBSA diyalogu ile Güney Afrika vasıtasıyla bölgeyle temasını somutlaştırmıştır. Afrika ile olan ilişkilerde ve BRICS grubuyla birlikte yükselen güç olmasıyla bölgesinde öne çıkan Brezilya, kıtaya geliştirdiği işbirlikleri ve ortaklıklar ile insani diplomasisiyle bölgesinde prestij sağlamıştır. Brezilya ve Türkiye'ye insani diplomasi faaliyetleri bölge hedeflerini gerçekleştirmede katkı sağlamış, kıtaya diyalog bölgesel hedeflerinin yanında küresel hedeflerini gerçekleştirme amacındaki ülkeler için önem teşkil etmiştir.

4.3.2. Küresel Etkileri

Yükselen güçlerden Türkiye ve Brezilya'nın insani diplomasi faaliyetleri insancıl temellerle şekillense ve ülkeler kalkınma, ortaklık, işbirliği, adalet gibi kavramlara vurgu yapsalar da bu faaliyetleri, bir yükselen güç olarak küresel hedeflerine ulaşmalarında ülkelere avantaj sağlamıştır. Hem Brezilya hem Türkiye, uluslararası platformlarda az gelişmiş ülkelerin sorunlarını dile getirmede ve kurumlarda temsiliyet eksikliğine dikkat çekmede sözcülük üstlenmiş, Batılı devletleri sıkça eleştirmişlerdir. Geleneksel yardım ilişkisinden farklı bir perspektif sunan iki ülke de gelişmekte olan ülkelerle özellikle de Afrika bölgesiyle ilişkilerinde bölge ülkelerin sorunlarına uluslararası ölçekte dikkat çekerken, küresel olarak bazı kazançlar da elde etmişlerdir.

Türkiye, 2005 Afrika Yılı ilan etmesi ve 2008 yılında İstanbul'da gerçekleştirdiği Türkiye- Afrika Zirvesi ile Afrikalı ülkelerle ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiş, bölgeye başlattığı yardımlar ve arabuluculuk faaliyetleriyle beraber BMGK'da 2009-10 yıllarında Afrikalı ülkelerin desteğini alarak geçici koltuk kazanmıştır. Geçici üyelik döneminde de gelişmekte olan ülkelerin sorunlarını gündeme getirmiş, BMGK üyeliği sürecinde ele aldığı konuların %60'ını Afrikalı ülkelerin

sorunları oluşturmuştur (TCDBh, s.3). Türkiye'nin bölgeye artan yardımları ve aldığı politik/ fikirsel inisiyatiflerle insani aktör olarak görülmesi, uluslararası meselelerde söz hakkının artmasını beraberinde getirmiştir. 4. BM En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nın ve 2016'da bu zirvesinin gözden geçirme toplantısının Türkiye'de yapılması, ilk defa gerçekleştirilen 2016 Dünya İnsani Zirvesi'nin İstanbul'da toplanması Türkiye'nin insani diplomaside artan önemini ve etkisini işaret etmiştir. 2011 yılında güvenlik endişelerinden dolayı dünya liderlerinin ziyaret etmekten kaçındığı dönemde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve hükümet bakanlarının oluşturduğu Türk heyeti Somali'yi ziyaret etmiş ve bölgedeki kıtlığa ve insani felakete uluslararası bir farkındalık oluşturulmuştur. Ayrıca dönem başkanlığı yaptığı 2015 G20 toplantısında da uluslararası sorunları ve gelişmekte olan ülkelerin problemlerini dile getirmiş, sorunların çözümü için somut adımlar atılması gerekliliğini savunmuştur (Ünay, 2015, s.8). Tüm bunlar Afrika'ya olan ilginin küresel düzeyde artmasını sağlamış aynı zamanda Türkiye'nin dünyada insani aktör olma durumunu güçlendirmiş ve çok uluslu kurumlarda gerçekleştirilmesini istediği reformlarda daha güçlü bir konum elde etmesini sağlamıştır.

Brezilya, Afrika ile olan ilişkilerinde Küresel Güney söylemini kullanmış ve dünyadaki çoğu ülkenin bölgeyle geliştirmeye çalıştığı patronaj ilişkisinin aksine çalışmalarını işbirliği ve ortaklık olarak adlandırmıştır. Başkan Lula da Silva'nın Afrika ülkelerine yaptığı ziyaretler ve Afrika ülkelerince Brezilya'ya yapılan geziler küresel olarak bölge için inisiyatif alma isteğini beraberinde getirmiştir. Hem insani yardımlar ve kalkınma yardımları hem de arabuluculuk faaliyetleri ve fikirsel/politik katkılarında sürdürülebilir barışın inşasını hedefleyen Brezilya, ülkelerin adaletli bir şekilde temsiline ve bölgedeki çatışmaların çözümünde toprak bütünlüğüne saygı duyulmasına ayrı bir önem atfetmiştir. Brezilya 2004-05 ve 2010-11'de BMGK geçici üyesi olduğu dönemde Afrika'nın güvenlik sorunlarını daha fazla ele alma imkanı bulmuş, Afrika ile geliştirdiği yakın diyalog ve kendisini sözcü olarak konumlandırması uluslararası platformlarda Brezilya'ya avantaj sağlamış, Libya'ya yapılması öngörülen müdahale görüşmelerinde bir norm yapıcı olarak "Koruma Sorumluluğu" yerine "Korurken Sorumluluk" kavramını önermiştir (Arantes, 2014, s.43-44). Brezilya uluslararası platformlarda küresel hedeflerinden olan kurumlarda reform yapılması ve dünyada her

ülkenin temsil edilebildiği bir yapı oluşturulması düşüncesiyle hareket etmiştir. NEPAD ile işbirliği içinde yer alan ülke Afrika'nın kalkınmasına global ölçekte destek vermiş, BM ile birlikte de bölge için gerçekleştirilen UNAIDS gibi pek çok projenin öncüsü olmuştur. Güneyli ülkelerle işbirliğinde önemi artan IBSA üyeliği ile de hareket eden Brezilya, bölgenin istikrara kavuşmasının ulus ötesi sorunları azaltıcı etkisini vurgulamıştır.

Türkiye ve Brezilya'nın Afrika ile olan insani diplomasisi küresel amaçlarını gerçekleştirmede önem teşkil etmesinin yanında ülkelere prestij kazandırmış ancak ülkeler bunun getirdiği avantajları yine Güney ülkelerinin sorunlarını dile getirerek değerlendirmişlerdir.

5. SONUÇ

İnsani diplomasinin son yıllarda öneminin artması ve yükselen güçlerin bu diplomasi türüyle öne çıkmaya başlamaları tez çalışmasının çıkış noktasını oluşturmuştur. Yükselen güç olarak sınıflandırılan Türkiye ve Brezilya'nın 2000 sonrası insani diplomalarının amaç, araç ve etkileri ile bu üç eksen ve Afrika özelinde iki ülkenin insani yardımlarının benzeşen ve farklılaşan noktalarının analiz edilmesi tezde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Geleneksel diplomasi yöntemlerinin yanında ülkelerin gayri resmi yollarla da ilişki kurmaya başlamaları, sert güç enstrümanlarına ek olarak yumuşak güç araçlarına da dış politikalarında yer vermeleri yeni diplomasi türlerini ortaya çıkarmış, bu diplomasi biçimlerinden olan insani diplomasi faaliyetleri de artış göstermiştir. 2000'ler sonrası öne çıkmaya başlayan ve özellikle 2008 krizi sonrası dönemde ekonomik performansları, nüfus, yüzölçümü gibi özellikleri ile bölgesel ve küresel liderlik yapabilme potansiyeline sahip ülkeler yükselen güç olarak adlandırılmış, diğer ülkelerle ilişki kurmada ve hedeflerini gerçekleştirmede geleneksel Batılı ülkelere farklı bir bakış açısı sunan yükselen güçler yükselen donör performanslarıyla da dikkat çekmişlerdir. BRICS, MIKTA ve IBSA gibi gruplandırılabilen ülkeler insani diplomasi çalışmalarını da hızlandırmış, yükselen güçlerden BRICS ve IBSA sınıflandırılmasında yer alan Brezilya ve MIKTA'da değerlendirilen Türkiye de özellikle 2000 sonrası

dönemde insani diplomasiye özel bir önem atfetmişlerdir. Türkiye’de 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi’nin, Brezilya’da 2003 yılında İşçi Partisi’nin iktidara gelmesi dış politikalarında köklü değişimleri meydana getirmiş, ülkelerin insani alanlara verdikleri önem de artış göstermiştir. İki ülke de farklı coğrafyalarla diyalog geliştirmiş, faaliyet alanları sadece bölgeleriyle sınırlı kalmamıştır. Hem Brezilya hem Türkiye’nin geniş çapta açılım kararı aldığı bölgelerden biribu dönemde Afrika olarak karşımıza çıkmış, Brezilya özellikle Portekizce konuşan ülkelerle arttırdığı ilişkileri ve yardım faaliyetlerini “kültürel bağ, Güney-Güney İşbirliği” gibi söylemlerle desteklemiş, Türkiye ise çalışmalarını “tarihsel geçmiş, gönül coğrafyası” gibi unsurlara dayandırmıştır. İki ülke de bölgeyle geliştirdiği insani diplomasisinde koşulluluk öne sürmeyerek Batılı ülkelerden farklılaşmış, insancılığı temel aldığı ifade etmiştir.

İçeriğin Analizi

Tez, yükselen güçlerden Brezilya ve Türkiye’nin 2000 sonrası Afrika’yla insani diplomasisinin amaç, araç ve etkilerini benzeyen ve farklılaşan yönleriyle ortaya koymaya çalışmış, öncelikle insani diplomasi kavramını ele almıştır. İnsan haklarıyla ilgili çalışmaların tarihsel geçmişi 19.yy’a dayansa da insani diplomasiyle ilgili kapsamlı bir analizin ortaya koyulması 2000’ler sonrası gerçekleşmiştir. Daha önce felaket ve afet diplomasisi olarak dar bir alanda ele alınan kavram, dünyada artan insani acıyla paralel olarak gelişen yardımlarla birlikte insani diplomasi olarak kullanılmaya başlanmış ancak yine de çok fazla sayıda akademik çalışmaya konu olmamıştır.

Çerçevesinin kesin sınırlarla belli olmadığı insani diplomasi en kapsamlı tanımıyla, siyasi ve askeri otoritelerden ayrı bir alan elde etmenin amaçlandığı ve ihtiyaç sahiplerinin savunulması, yardımların ulaştırılması, çatışmanın durdurulması için müzakere ortamının oluşturulması gibi faaliyetleri kapsayan çalışmaları ifade etmektedir. Bu tanımdan hareketle insani diplomasinin araçları; insani yardım, barış arabuluculuğu ve fikirsel/ politik katkılar olmak üzere üç başlıkta incelenmiş ve hepsi bir bütün olarak ele alınmıştır.

Ülkelerde yaşanan insani felaketslere acil gıda ve sağlık hizmetinin ulaştırılmasını kapsayan insani yardım ve ülkenin istikrar ve refaha kavuşması hedefiyle

yapılan kalkınma yardımları insani diplomasinin finansal boyutunu oluşturmaktadır. Çatışmanın durdurulması için taraflar arasında arabuluculuk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi de insani diplomasi tanımının içinde yer almakta, başlıkta bunun yanında uzun dönemli barışın sağlanabilmesi için demokratik kurumların tesisini kapsayan barış inşası ve çatışmanın sonlandırılması amacıyla yapılan müdahaleleri içeren barış koruma kavramları da arabuluculuk ile birlikte değerlendirilmiştir. Ülkelerin ve organizasyonların uluslararası platformlarda dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan sorunları dile getirmesi, uluslararası toplumda farkındalık yaratmaya çalışması ve çeşitli inisiyatifler başlatmaları fikirsel/politik katkılar başlığında incelenmiştir. Ülkeler bir yandan BM gibi uluslararası kurumlarla hareket ederken, bir yandan da G20 gibi informel gruplar ve diğer ülkesel- bölgesel girişimlerde ihtiyaç sahibi ülkelere dikkat çekmişlerdir.

Tezde insani diplomasinin ele alındığı bir diğer karşılaştırma da kavramın ve bu alanda gerçekleştirilen çalışmaların idealizm ve realizm teorileri ışığında yorumlanması olmuştur. İnsani diplomasi, devletlerin sadece kendi çıkarını takip ettiğini ileri süren realizm ve işbirliği yapılabileceğini, uluslararası ilişkilerde normların ve değerlerin önemli olduğu savunan idealizmin arasında konumlanmaktadır. Devletler her ne kadar insani endişelerle faaliyetlerini gerçekleştirdiklerini savunsalar da realist bakış açısına göre kendi devletinin zararına olacak bir eylemde bulunamamakta ve insani faaliyetlerle kendi hedeflerini de takip etmekte ve prestijlerini arttırmaktadırlar. Ancak, kavramın barındırdığı bu ikilik ve insani diplomasi gerçekleştiren ülkelerin kazanımları ihtiyaç sahibi ülkelerin çalışmalar sonucunda sağladıkları yararı ortadan kaldırmamaktadır.

İnsani diplomasinin kavramsal ve teorik çerçevesinin ortaya koyulmasından sonra yükselen güç kavramı incelenmiş, yükselen güçlerin sadece ekonomik ve siyasi talepleri doğrultusunda hareket ettikleri değil aynı zamanda yükselen yardım donörleri olarak da ihtiyaç sahibi ülkelerle ilişki kurdukları görülmüştür. Yükselen güçler, insani diplomasinin insani yardım ve kalkınma yardımları boyutunda son yıllarda bir çok geleneksel DAC donörünü hem miktar hem de yardımlarının GSYİH'lerine oranı bakımından geride bırakmışlardır. Arabuluculuk faaliyetlerinde de öne çıkan ülkeler

Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika gibi dünyanın çeşitli coğrafyalarında barış inşası için çalışmalarda bulunmuş, barış koruma için çatışma bölgelerine yapılan BM operasyonlarına katılarak Kuzey-Güney ülkeleri arasında köprü olmaya çalışmışlardır. Fikirselsel/ politik katkılar kapsamında ise yükselen güçler hem BM gibi uluslararası platformlarda hem de kendi BRICS, MIKTA, IBSA zirvelerinde bir araya gelerek Güney'in sorunları, küresel yönüşimde adalet, insan hakları, kalkınma ve sürdürülebilir barış konularında girişimler başlatmışlardır. Ayrıca G20 de yükselen güçlerin sorunları dile getirmesinde önemi artan bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yükselen güçlerin genel olarak insani diplomasiyi inceledikten sonra tezin odak noktasını oluşturan Brezilya ve Türkiye'nin faaliyetleri analiz edilmeye çalışılmıştır. İki ülkenin de dış politikalarındaki değişim 2000'ler sonrası hükümet değişiklikleriyle meydana gelmiştir. Hem bölgesel hem küresel hedefleri olan iki ülke de diğer ülkelerle diyaloglarında sadece çıkar odaklı olmamış insani diplomasiye de özel bir önem vermişlerdir. Lula da Silva başkanlığındaki İşçi Partisi döneminde dış politikasının temelini oluşturan Güney- Güney İşbirliği çerçevesinde kendine Güney'in sözcüsü olma rolü atfeden Brezilya insani yardım, arabuluculuk ve fikirselsel katkılar bağlamında gelişmekte olan ülkelerin sorunlarına yönelik çalışmalarda bulunmuştur. IBSA forumu aracılığıyla da gelişmekte olan ülkeler arasında bir kalkınma gündemi oluşturmayı hedefleyen Brezilya ülkeler arası yatay işbirliğini öncelemiştir, Lula sonrası Dilma Rousseff de benzer politikalar takip etmiştir. Türkiye de Recep Tayyip Erdoğan başkanlığındaki AKP hükümeti dış politikasında önceki iktidarlara nazaran daha aktif olmayı hedefleyerek farklı coğrafyalarla işbirliği geliştirmiştir. İnsani aktör olma özelliğiyle öne çıkmaya çalışan Türkiye'nin, bu dönemde insani yardım miktarlarında ciddi oranda artış yaşanmış ve dünyanın en çok yardım yapan ülkelerinden biri konumuna gelmiştir. Artan arabuluculuk faaliyetleri ve fikirselsel/politik girişimlerinde de bölgesinde ve tüm dünyada istikrarı, kalkınmayı ve adaleti öncelediğini ifade etmiştir.

Brezilya ve Türkiye'nin, insani diplomasi hedefleri doğrultusunda en fazla ilişki kurduğu bölgelerden biri Afrika olmuştur. Kıtadaki insani diplomasi çalışmaları insani diplomasi için üç aracı olan yardımlar, arabuluculuk ve fikirselsel/politik katkılar başlıklarında incelenmiş, ekonomilerindeki gelişmeyle paralel olarak iki ülkenin de dış

politikalarında Afrika'ya yer vermeleri aynı dönemde gerçekleşmiştir. Tüm insani diplomasi araçları kapsamında bölgeye katkı sağlamayı hedefleyen Brezilya ve Türkiye'nin faaliyetlerinin bölgesel ve küresel etkileri olduğu görülmüştür.

Değerlendirme

Brezilya ve Türkiye'de 2000 sonrası iktidara gelen hükümetler arasında ideolojik, yöntemsel ve amaçsal bazı farklılıklar bulunsa da aynı dönemde insani diplomasi faaliyetlerine önem vermeye başlamaları, kullandıkları araçlar ve özellikle Afrika bölgesine açılım politikaları oldukça benzerlik göstermiştir. Ülkelerde AKP ve İP, Afrika ile olan ilişkilerde ön plana çıksa da bölgeyle ilişkilerin geliştirilmesi 90'ların sonlarında başlamıştır. Türkiye'de 1999 yılında Afrika Açılım Programı'nın kabulü ve Brezilya'da 1995'ten itibaren Cardoso hükümetinin kıtaya diyalog kurması gibi gelişmeler yaşansa da asıl kapsamlı bir programın uygulanışı 2000 sonrası ekonomilerinin de gelişim göstermesi ile mümkün olmuştur. İki ülke de yükselen güç olarak adlandırılmaya başlamadan önce gelişmekte olan ülkelerle benzer tecrübelerden geçmiş, kalkınma yardımlarının alıcısı konumunda bulunmuşlardır. Bu durum kalkınma yardımı sağlayıcısı olarak gelişmekte olan ülkelerle Batı'dan farklı olarak hiyerarşik olmayan bir ilişki kurmalarına yol açmıştır. Türkiye ve Brezilya'nın kendilerinin de demografik olarak heterojen yapıda olması ve buldukları jeopolitik konum farklı coğrafyalarla ilişki kurabilme kabiliyetlerini arttırmıştır.

İnsani yardımlarındaki koşulluluk öne sürmeyen iki ülke de acil insani yardımların yanında demokratik kurumların inşasına, altyapının tesisine, eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine odaklanmıştır. Brezilya'nın yardımları Türkiye ile kıyaslandığında nispeten düşük kalsa da ülkenin kayıt sisteminin eksikliği tam bilgilere ulaşılmasını engellemektedir. Ancak, özellikle Portekizce konuşan ülkelerle yakınlığı ve saha çalışmaları faaliyetlerin verimliliğini arttırmaktadır. Türkiye'nin ise hem yardım miktarı yüksek düzeyde seyretmekte hem de yerelle kuvvetli iletişim kurulmasından dolayı yardımlar hızlı bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Brezilya teknik işbirlikleri, eğitim faaliyetleri ve sağlık diplomasisinde öne çıkarken, Türkiye yol, hastane, okul gibi kurum ve altyapıların inşasında ve gıda ile su temininin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır.

Brezilya ve Türkiye'nin barış arabuluculuğu çalışmaları da Afrika'nın istikrara ulaşması amacıyla gerçekleşmiştir. İki ülke de arabuluculuk yanında barış koruma ve barış inşası çalışmalarına katılmış, ülkelerin barış koruma operasyonlarında ana hedefleri askeri müdahale olmamıştır. TürkiyeSierra Leone, Cibuti, Burundi, Kongo, Sudan, Fildişi Sahilleri'ndeki misyonlarda yer alırken özellikle Somali'deki (UNOSOM) operasyonuna katkısı dikkat çekmiş; Brezilya ise Liberya, Fildişi Sahilleri, Batı Afrika ve Sudan başta olmak üzere çok sayıda operasyona katılmıştır.Brezilya'nın müdahalesizliği savunması operasyonlara askerden çok personel desteği sağlamasını beraberinde getirmiş, Türkiye de yumuşak gücü ile öne çıkmayı hedeflediğindenasker yerine personelin korunması ve yardımların güvenliğinin sağlanması için polis kuvvetlerini görevlendirmiştir.

Fikirsels/politik katkılar bakımından da öne çıkan Türkiye ve Brezilya, hem uluslararası zirvelerde hem de ülkelerinin ev sahipliği yaptığı toplantılarda kıtaya yönelik farkındalığı arttırmaya çalışmıştır. Brezilya, 2003 Brezilya- Afrika Forumu, 2005 1.Arap Devletleri- Güney Amerika Zirvesi, 2006 Güney Amerika- Afrika Zirvesi ile kıtadan kıtaya ortaklık geliştirmeyi hedeflemiş, Türkiye 2005'i AfrikaYılı ilan etmiş, 2008 yılında Türkiye- Afrika Zirvesi'ne ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca birçok üyesinin Afrikalı devletlerden oluştuğu En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nın 4.sü 2011'de Türkiye'de toplanmış, 2016 yılında alınan kararlar yine Türkiye'de gözden geçirilmiştir. Bunun yanında iki ülke de bu dönemde kıtadaki elçilik sayılarını arttırmış, bakanlar ve devlet başkanları düzeyinde resmi ziyaretler gerçekleştirilerek ülkelerle diplomatik diyalogun geliştirilmesini hedeflemiştir. Ülkelerin resmi kalkınma ajansları olan TİKA ve ABC'nin faaliyetleri STK'larca da desteklenmiştir. Brezilya ve Türkiye, ikili yardımlarının yanında çok uluslu organizasyonlar ve WFP, UNHRC, UNICEF gibi BM kurumlarıyla işbirliği ile insani diplomasi çalışmaları yapmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Brezilya ve Türkiye'nin yükselen güç olarak bölgesel ve küresel liderlik hedefleri olmakla beraber, ülkeler arttırdıkları insani diplomasi çalışmalarıyla sadece kendi ülkelerinin çıkarlarını takip etmediklerini göstermişlerdir. İki ülke de daha iyi bir küresel yönetim ve temsilde adalet için uluslararası kurumlarda reform talep etmiş,

gelişmekte olan ülkelerin desteğini alarak BMGK'da geçici üyelik kazanmışlardır. Geçici üye oldukları dönemde ülkeler Güney'in sorunlarını dile getirmiş, ayrıca liderler tüm uluslararası platformlardaki söylemlerinde gelişmekte olan ülkelerin ve özellikle Afrika'nın sadece doğal kaynaklara sahip yerler olarak görülmesine karşı çıkmışlardır. İki ülkenin de 2000'ler sonrası Afrika kıtasıyla ilişkilerindeki insani diplomasi faaliyetlerinde Batılı devletlerden farklı davrandıkları görülmüş, realist perspektiften bakıldığında ülkelerin kendi çıkarları olmuştur. Ancak ülkeler elde ettikleri kazanımları yine gelişmekte olan ülkelerin kalkındırılması ve temsil edilmesi için kullanmışlardır. Brezilya ve Türkiye, ulus ötesi meselelerin ancak bu ülkelerin kalkındırılmasıyla aşılabileceği düşüncesiyle hareket etmiştir. Bu alanda gerçekleştirdikleri insani diplomalarının her ne kadar limitasyonları bulunsada bu faaliyetler ihtiyaç sahibi pek çok ülkeye katkı sağlamıştır. Kavrama verilen önemin artması çatışmaların ve insani acıların azalması, tüm ülkelerin refah ve istikrara ulaşması ile uluslararası düzende adaletin ve temsiliyetin sağlanması için gereklilik teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahtisaari, Martti ve Rintakoski, Kristiina (2013). Mediation. A.F. Cooper, J. Heine ve R. Thakur (Ed.). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* içinde. UK: Oxford University Press, 274-286.
- Anderson, M.S. (2013). *The Rise of Modern Diplomacy 1450- 1919*, USA: Routledge.
- Barnett, M. ve Weiss, T.G. (2008). Humanitarianism: A Brief History of the Present. *Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethic* içinde. Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 1-48.
- Berridge, G.R. ve James, A. (2003). *A Dictionary of Diplomacy*, New York: Palgrave Macmillan.
- Bridge, F.R. ve Bullen, R. (1992). *The Great Powers and the European States System 1825-1914*, New York: Longman Group.
- Bull, Hedley (2002). *The Anarchical Society A Study of Order in World Politics*, New York: Palgrave.

- Burchill, S. (2012). Liberalizm. S.Burchill ve A. Linklater (Ed.).*Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde. İstanbul: Küre Yayınları
- Cooper, A.F. (2013a). The Changing Nature of Diplomacy.A.F. Cooper, J. Heine ve R. Thakur (Ed.).*The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* içinde.UK: Oxford University Press, 68-82
- Cooper, A.F. (2013b). The Changing Nature of Diplomacy.R.P. Barston (Ed.). *Modern Diplomacy* içinde. USA: Taylor and Francis Group, 1-14.
- de Coning, C. ve Prakash, C. (2016). *Peace Capacities Network Synthesis Report Rising Powers and Peace Operations*, Norveç: Norwegian Institute of International Affairs.
- Duffield, M. (2001). *Global Governance and the New Wars*, USA: Palgrave.
- Egeland, J. (2013). Humanitarian Diplomacy.A.F. Cooper, J. Heine ve R. Thakur (Ed.).*The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* içinde.UK: Oxford University Press, 285-297.
- Fearon, J. D. (2008). The Rise of Emergency Relief Aid.*Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethic* içinde. Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 49-73.
- Fernandez, M. ve Gama, C. F. (2016). Modernization In-Between: The Ambivalent Role Of Brazil In Contemporary Peacebuilding Efforts In Africa. K.M. Kenkel ve P. Cunliffe (Ed.). *Brasil as a Rising Power Intervention Norms and the Contestation of Global Order* içinde. NY: Routledge Taylor&Francis Group, 65-81.
- Finnemore, M. (2008). Paradoxes in Humanitarian Intervention. R.M. Price (Ed.). *Moral Limit and Possibility in World Politics* içinde. UK:Cambridge University Press, 197-224.
- Hare, P.W. (2016). *Making Diplomacy Work: Intelligent Innovation for the Modern World*, USA: SAGE Publishing.
- Hobsbawm, E.J. (1996). *Aşırılikler Çağı Kısa 20.Yüzyıl 1914-1991*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Jones, C.P. (1999). *Kinship Diplomacy in the Ancient World*, USA: Harvard University Press.
- Jongryn, M. (2015). Introduction: G20 Middle Powers (MIKTA) and Global Governance. M. Jongryn (Ed.).*MIKTA, Middle Powers, and New Dynamics of Global Governance The G20's Evolving Agenda* içinde. NY: Palgrave Macmillan, 1-13.
- Kaarbo, J. ve Ray, J. L. (2011). *Global Politics*, USA: Wadsworth Cengage Learning

- Kadayıfçı Orellana, A. (2016). Turkish Mediation in Somalia for Peace and Stability.D.U. Eralp (Ed.). *Turkey as a Mediator: Stories of Success and Failure* içinde. London: Lexington Books, 99-125.
- Kenkel, K.M. ve Cunliffe, P. (2016). Introduction: Rebels or Aspirants: Rising Powers, Normative Contestation, And Intervention. K.M. Kenkel ve P. Cunliffe (Ed.). *Brasil as a Rising Power Intervention Norms and the Contestation of Global Order* içinde. NY: Routledge Taylor&Francis Group,1-21.
- Keohane, R.O. ve Nye, J.S. (2012). Independence in World Politics.*Power and Interdependence* içinde. USA: Longman, 3-20.
- Kissenger, H. (2000). *Diplomasi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kissinger, H. (2016). *Dünya Düzeni*, İstanbul: Boyner Yayınları.
- Lamy, S. (2001). Contemporary Mainstream Approaches: Neorealism and Neoliberalism. J.Baylis ve S.Smith (Ed.).*The Globalization of World Politics an Introduction of World Politics* içinde. US: Oxford University Press, 182-199.
- Lancaster, C. (2007). *Foreign Aid Diplomacy, Development, Domestic Politics*. USA: The University of Chicago Press.
- Lee, S. J. (2007). *Aspects Of European History 1789–1980*. London and New York: Taylor Francis Group.
- Minear, L. (2007). The Craft of Humanitarian Diplomacy.L. Minear ve H.Smith (Ed). *Humanitarian Diplomacy Practitioners and Their Craft* içinde.New York: United Nations University Press, 7-35
- Minear, L. ve Smith, H. (2007). *Humanitarian Diplomacy Practitioners and Their Craft*.New York: United Nations University Press.
- Moore, C.W. (2014). *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, US: Jossey-Bass.
- Morgenthau, H.J. (1978). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred A. Knopf.
- Nicholson, H. (1950). *Diplomacy*, Londra: Oxford University Press.
- Nicolson, H. (2001). *The Evolution of Diplomatic Method*. GB: University of Leicester Diplomatic Studies Programme.
- Nye, J. (2004). *Soft Power The Means to Success in World Politics*. USA: Public Affairs.

- Osikena, J. (2010). Geo-Politics Beyond Washington: Africa's Alternative Security And Development Partnerships. D.J. Francis (Ed.). *US Strategy in Africa: AFRICOM, Terrorism and Security Challenges* içinde. New York: Taylor & Francis, 158-175.
- Ramalho, A.J. (2016). Norms and tolerance between words and deeds: Brazil's long-term approach to global governance. K.M. Kenkel ve P. Cunliffe (Ed.). *Brasil as a Rising Power Intervention Norms and the Contestation of Global Order* içinde. NY: Routledge Taylor&Francis Group, 42-65.
- Rich, N. (1992). *Great Power Diplomacy 1814-1914*, USA: MC-Graw Hill.
- Shome, P. ve Rathinam, F.X. (2015). Group of 20. P.Shome (Ed.). *The G20 Development Agenda An Indian Perspective* içinde. India: Cambridge University Press, 3-22.
- Smith, H. (2007). Humanitarian Diplomacy: Theory and Practice. L.Minear ve H.Smith (Ed.). *Humanitarian Diplomacy Practitioners and Their Craft* içinde. New York: United Nations University Press, 36-63.
- Stolte, C. (2015). *Brazil's Africa Strategy Role Conception and The Drive For International Status*, New York: Palgrave Macmillan.
- Şatana, N.S. (2016). Multilateral Interventions As A Power-Enhancing Instrument: Rising Powers' Path From The Periphery To The Center. K.M. Kenkel ve P. Cunliffe (Ed.). *Brasil as a Rising Power Intervention Norms and the Contestation of Global Order* içinde. NY: Routledge Taylor&Francis Group, , 127-147.
- Treasure, G. (2005). *The Making Of Modern Europe 1648-1780*, London and New York: Taylor Francis Group.
- Vaz, A.C. (2016). Rising Powers And International Intervention: The Constraints On Collective Action. K.M. Kenkel ve P. Cunliffe (Ed.). *Brasil as a Rising Power Intervention Norms and the Contestation of Global Order* içinde. NY: Routledge Taylor&Francis Group, 21-42.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*, USA: Addison-Wesley Publishing Company.
- Williams, D. (2014). History of Development Aid. M.Moschella ve C.Weaver (Ed.). *Handbook of Global Economic Governence* içinde. USA: Routledge, 233-24.

Sürelî Yayınlar

- Aguilar, S. ve R.D.A. de Souza (2012). Emerging Powers, Humanitarian Assistance and Foreign Policy: the Case of Brazil during Earthquake Crisis in Haiti.*International Journal of Humanities and Social Science*. 2. 19, 93- 101.
- Akgemici, E. (2012).Lula Döneminde Brezilya'nın Afrika Politikası: “Güney-Güney” İşbirliği Nereye?.*Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*. 1. 2, 3-40.
- Akpınar, P. (2013). Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy.*Turkish Studies*. 144. 4, 735-757.
- Ali, A. (2011). Turkey's Foray into Africa: A New Humanitarian Power?.*Insight Turkey*. 13.4, 65-73.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı.*Uluslararası İlişkiler*. 5. 18, 69-85.
- Bercovitch, J. ve A. Kadayıfci. (2002) Exploring the Relevance and Contribution of Mediation to Peace-Building.*Peace and Conflict Studies*. 9.2, 21- 40.
- Borlina, M.F. (2015). Humanitarian Demining As A Political Instrument Of Brazilian Diplomacy.*Scientific Article*. 9.34, 21-31.
- Chin, G. ve F.Quadir. (2012). Introduction: Rising States, Rising Donors and the Global Aid Regime.*Cambridge Review of International Affairs*. 25.4, 493-506.
- Cooper, A.F. (2015). MIKTA and the Global Projection of Middle Powers: Toward a Summit of Their Own?.*Global Summitry*. 1.1, 95- 114.
- Cooper, A.F. ve D.Flemes. (2013). Foreign Policy Strategies of Emerging Powers in a Multipolar World: An Introductory Review.*Third World Quarterly*. 34.6, 943-962.
- Cooper, A.F. ve E.Parlar Dal. (2016). Positioning The Third Wave Of Middle Power Diplomacy: Institutional Elevation, Practice Limitations.*International Journal*. 71.4, 516- 528.
- Dal, E.P ve A.M.Kurşun. (2016). Assessing Turkey's Middle Power Foreign Policy In MIKTA: Goals, Means, And Impact.*International Journal*. 71.4, 608–629.
- Davutoğlu, A. (2013). Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges And Prospects. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*. 41.6, 865-870.

- Dieckhoff, M. (2014). International Mediation: A Specific Diplomatic Tool For Emerging Countries?. *International Mediation*. 1.2, 107–123.
- Doyle, M.W. (1986). Liberalism and World Politics. *The American Political Science Review*. 80.4, 1151-1169.
- Flemes, D. (2007). Emerging Middle Powers' Soft Balancing Strategy: State and Perspectives of the IBSA Dialogue Forum. *GIGA Research Programme: Violence, Power and Security*. 57.
- Gilley, B. (2015). Turkey, Middle Powers, and the New Humanitarianism. *Perceptions*. 20.1, 37-58.
- Gray, K. ve C.N.Murphy. (2013). Introduction: Rising Powers and the Future of Global Governance. *Third World Quarterly*. 34.2, 183-193.
- Harroff-Tavel, M. (2005). The Humanitarian Diplomacy Of The International Committee Of The Red Cross. *Relations Internationales*. 121, 72-89.
- Haşimi, C. (2014). Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation. *Insight Turkey*. 16.1, 127-145.
- Herz, J.H. (1950). Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics*. 2.2, 157-180.
- Hirst, M. ve M.R.S. de Lima. (2006). Brazil As An Intermediate State And Regional Power: Action, Choice And Responsibilities. *International Affairs*. 82.1, 21-40.
- Kahler, M. (2013). Rising Powers and Global Governance: Negotiating Change in a Resilient Status Quo. *International Affairs*, 89.3, 711- 729.
- Kardaş, Ş. (2013). Turkey: A Regional Power Facing a Changing International System. *Turkish Studies*. 14.4 , 637-660.
- Lei, W. ve W.Rui. (2016). G20 Institutionalization From Crisis-Management to Long-Term Global Governance. *China Quarterly of International Strategic Studies*. 2.3, 347-364.
- Lima, M.R.S. ve M.Hirst. (2006). Brazil as an Intermediate State and Regional Power: Action, Choice and Responsibilities. *International Affairs*. 82.1, 21-40.
- Marsili, M. (2015). Brazil: The Carambole Strategy Of A Rising Power. *Universitas Relações Internacionais Brasilia*. 13.1, 53-83.
- Narlikar, Amrita ve R. Kumar. (2012). From Pax Americana to Pax Mosaica? Bargaining over a New Economic Order. *The Political Quarterly*. 83.2, 385-394.
- Nye, J.S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*. 80, 153-171.

- Öniş, Z. ve M.Kutlay. (2013). Rising Powers in a Changing Global Order: The Political Economy of Turkey in the Age of BRICs.*Third World Quarterly*. 34.8, 1409-1426.
- Özkan, M. (2010). Turkey's Rising Role In Africa. *Turkish Policy Quarterly*. 9.4, 94-105.
- Parlar Dal, E. ve G.Oğuz Gök. (2014). Locating Turkey as a 'Rising Power' in the Changing International Order: An Introduction.*Perceptions Journal of International Affairs*. 19.4, 1-18.
- Prys, M. ve T.Wojczewski. (2015). Rising Powers, NGOs and North- South Relations in Global Climate Governance: The Case of Climate Finance. *Politikon*. 42.1, 93- 111.
- Quadir, F. (2013). Rising Donors and the New Narrative of 'South South' Cooperation: what prospects for changing the landscape of development assistance programmes?.*Third World Quarterly*. 34.2, 321-338.
- Regnier, P. (2011). The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification Of ACommunity Of Practice And Prospects For International Recognition. *International Review of the Red Cross*. 93.884, 1211- 1237.
- Singh, J.P. (2016). Introduction: Emerging Powers and the WTO.*International Negotiation*. 21, 201-207.
- Thakur, R. (2014). How Representative Are BRICS?. *Third World Quarterly*. 35.10, 1791-1808.
- Tok, E., R. Calleja ve H. El- Ghaish (2014). Arab Development Aid And The New Dynamics Of Multilateralism: Towards Better Governance?.*European Scientific Journal*. 1, 591- 604.
- Trinkunas, H. (2015). Do Brazil's Capabilities Match Its Global Ambitions?. *America's Quarterly*. 52-58.
- Vaz, A.C. ve C.Y.A. Inoue. (2012). Brazil As 'Southern Donor': Beyond Hierarchy And National Interests In Development Cooperation?. *Cambridge Review of International Affairs*. 25.4, 507-534.
- Wade, R.H. (2011). Emerging World Order? From MultipolarityMultilateralism in the G20, the World Bank, and the IMF.*Politics & Society*. 39.3, 347- 378.
- Walt, S.M. (1998). International Relations: One World, Many Theories.*Foreign Policy*. 110, 29- 46.
- Weiss, T.G. (2016), Rising Powers, Global Governance, and the United Nations.*Rising Powers Quarterly*. 1.2, 7-19.

Diğer Yayınlar ve İnternet Kaynakları

- Abdenur, A. E. ve D.Mercondes. (2016). Democratization By Association? Brazil's Social Policy Cooperation In Africa.*Cambridge Review of International Affairs*.<http://dx.doi.org/10.1080/09557571.2015.1118996>(6 Nisan 2017).
- Abdenur, A.E. ve D.M.S. Neto. (2014).Brazil and African Security. E.N. Tjonneland (Ed.). *Rising Powers and the African Security Landscape* içinde. CMI Report 4, 49-77.
- AFDB. (2013). *The Republic of Turkey Joins African Development Bank Group*.<https://www.afdb.org/en/news-and-events/the-republic-of-turkey-joins-african-development-bank-group-12660/>(16 Şubat 2017).
- Aranes, P.T.L. (2014). Brazilian Attitudes Towards Sovereignty and the Responsibility to Protect. T.Lindert ve L.Troost (Ed.).*Shifting Power and Human Rights Diplomacy Brazil* içinde. Amnesty International Netherlands Report, 41-49.
- Bilgic, A. ve D. Nascimento. (2014). Turkey's New Focus On Africa: Causes And Challenges.*NOREF Policy Brief*.http://noref.no/var/ezflow_site/storage/original/application/04208a7feefe4d486e3be192c27f0f40.pdf (1 Şubat 2017).
- BM. (1945). *Charter Of The United Nations And Statute Of The International Court Of Justice*. 4.33, San Francisco,<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>(16 Nisan 2017).
- BM. (2000). 55/2. *United Nations Millennium Declaration*.<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e>(27 Nisan 2017).
- BM. (2005). *Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961*”, *United Nations Treaty Series*. 500,http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (3 Kasım 2016).
- BMa, Mediation Support Overview.*United Nations Peacemaker*,<http://peacemaker.un.org/mediation-support>(5Aralık 2016).
- BMb.Uluslararası Barış ve Güvenlik.*The United Nations Today*,<http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>(19Kasım 2016).
- BMBİF. *Birleşmiş Milletler Barış İnşası Fonu*.<http://www.unpbf.org>(4 Aralık 2016).
- BMÇGF.*Birleşmiş Milletler Çoklu Güven Fonu*.<http://mptf.undp.org>(16 Kasım 2016).
- Bouzanis, A. (2017). Turkey: Economy Rebounds Strongly In Q4 Beating Expectations.*Focus Economics*.<http://www.focus->

economics.com/countries/turkey/news/gdp/economy-rebounds-strongly-in-q4-beating-expectations (25 Nisan 2017).

- Brancoli, F. ve D.T. (2014). State-Supported Brazilian Business in the Global South: the Case of the National Development Bank and Vale. T.Lindert ve L.Troost (Ed.).*Shifting Power and HumanRights Diplomacy Brazil* içinde. Amnesty International Netherlands Report, 57-67.
- Branczik, A. (2004).Humanitarian Aid and Development Assistance.G. Burgess ve H. Burgess (Ed.). *Beyond Intractability* içinde. ConflictInformation Consortium, University of Colorado, Boulder, <http://www.beyondintractability.org/essay/humanitarian-aid>(8 Ekim 2016).
- Chatin, M. (2016): Brazil: Analysis Of A Rising Soft Power, *Journal of Political Power*, DOI: 10.1080/2158379X.2016.1232286 (4 Mart 2017).
- Culp, J. (2016). How Irresponsible Are Rising Powers?. *Third WorldQuarterly*. DOI: 10.1080/01436597.2016.1166046 (5 Mart 2017).
- DB. (2015). *Gross Domestic Product 2015*.<http://data.worldbank.org/data-catalog/GDP-ranking-table>(21 Mart 2017).
- DB.*Dünya Bankası* *Bankası* *Data Bankası*.<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=DT.ODA.ALLD.CD&country=BRA>(22 Nisan 2017).
- DB.*GDP* *Per* *Capita* *\$*.<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.PCAP.CD&country>. (16 Nisan 2017).
- DB.*Net Development Assistance and Official Aid*.<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=DT.ODA.ALLD.CD&country=BRA>(23 Mart 2017).
- Downie, C. (2016). One in 20: the G20, Middle Powers and Global Governance Reform. *Third World Quarterly*. DOI: 10.1080/01436597.2016.1229564(16 Nisan 2017).
- EC (2016). Key Findings Of The 2016 Report On Turkey. *European Commission Fact Sheet*. europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3639_en.htm(16 Nisan 2017).
- Engstrom, P. (2014). Brazilian Foreign Policy and International Human Rights Promotion: Existing Tensions and Future Prospects. T.Lindert ve L.Troost (Ed.).*Shifting Power and HumanRights Diplomacy Brazil* içinde. Amnesty International Netherlands Report, 15-25.
- Fanchini, C. (2012). The New Geopolitics Of Peace Operations: A Dialogue With Emerging Powers. *SIPRI Workshop Report*, Stockholm.

- Fulquet, M.A.G. (2015). A New Cartography of International Cooperation: Emerging Powers in Sub-Saharan Africa – The Case of Biofuels Promotion by Brazil in Senegal. G.C.Delgado-Ramos (Ed.). *Inequality and Climate Change Perspectives From the South* içinde, Senegal: Council for the Development of Social Science Research in Africa, 83-103.
- Gratius, S. (2014). Brazil and the EU at the Global and Regional Stage: Balancing Shared Values and Political Power Calculations. T.Lindert ve L.Troost (Ed.). *Shifting Power and Human Rights Diplomacy Brazil* içinde. Amnesty International Netherlands Report, 49-57.
- Griffith-Jones, S. (2014). A BRICS Development Bank: A Dream Coming True?. *UNCTAD Discussion Papers*, 215.
- Hagedoorn, P. ve G. Beets. (2011). New Donor Countries. *UNFPA/NIDI Resource Flows Project*, http://resourceflows.org/sites/default/files/RF%20Report%20New%20donor%20countries%20_Oct2011_.pdf (16 Nisan 2017).
- Hausmann, J. (2014). Turkey as a Donor Country and Potential Partner in Triangular Cooperation. *German Development Institute Discussion Paper*, 14
- Helfand, S.M. ve A.M.Buainain. (2016). How Did Brazil Go From Rising BRIC To Sinking Ship?. *The Conversation UK*, <https://theconversation.com/how-did-brazil-go-from-rising-bric-to-sinking-ship-57029> (16 Nisan 2017).
- Higgins, N. ve B.Daly. (2010). International Peace Mediators and Codes of Conduct: An Analysis. *Journal of Humanitarian Assistance*. <https://sites.tufts.edu/jha/archives/756> (4 Kasım 2016).
- Hirst, M. (2012). Emerging Powers and Global Governance. <http://udesa.edu.ar/sites/default/files/paperhirst2.pdf> (16 Nisan 2017).
- IBSA. (2003). *Brasilia Declaration*. http://ibsa.nic.in/brasil_declaration.htm (29 Aralık 2016).
- IFRC. (2009). *Humanitarian Diplomacy Policy*. <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/humanitarian-diplomacy/humanitarian-diplomacy-policy/> (16 Ekim 2016).
- IMF. (2017). *IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors*. <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx> (18 Şubat 2017).
- IPEA. (2010). *Brazilian Cooperation for International Development*. http://www.ipea.gov.br/portal/images/stories/PDFs/livros/livros/livro_brazilian_cooperation_ingles.pdf (16 Nisan 2017).
- IPEA-ABC (2010). *Brazilian Cooperation for International Development 2010*. www.abc.gov.br/api/publicacaoarquivo/550 (24 Ocak 2017).

- Kamm, T. (2016). Brazil Turns A Page What To Expect Of A Temer Government. *Brunswick Report*.
<https://www.brunswickgroup.com/media/719579/Brunswick-Report-Brazil-turns-a-page.pdf>(16 Nisan 2017).
- Kant, I. (1795). Perpetual Peace. https://slought.org/media/files/perpetual_peace.pdf(16 Nisan 2017).
- KİYR (2015). *Küresel İnsani Yardım Raporu 2015*. <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2015/06/GHA-Report-2015 -Interactive Online.pdf>(16 Nisan 2017).
- KİYR (2016). *Küresel İnsani Yardım Raporu 2016*. <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2016/07/GHA-report-2016-full-report.pdf>(16 Nisan 2017).
- KİYRa. *Defining Humanitarian Assistance*. <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid/>(16 Nisan 2017).
- Kregelund, P. (2010). The Potential Role of NonTraditional Donors' Aid in Africa. *ICTSD Programme on Competitiveness and Sustainable Development*, 11, <http://www.ictsd.org/downloads/2011/03/the-potential-role-of-non-traditional-donorse28099-aid-in-africa.pdf> (17 Şubat 2017).
- Mesquita, R. (2016). The Limits of Regional Powerhood: a Comparative Study of Brazil and Turkey. *International Political Science Association 24. World Congress of Political Science*, Polonya.
- O'Neill, J. (2001). Building Better Global Economic BRICs. *Goldman Sachs Global Economics Paper*. 66, <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf>(11 Kasım 2016).
- O'Neill, J., D.Wilson, R.Purushothaman ve A.Stupnytska. (2005). How Solid are the BRICs?. *Goldman Sachs Global Economics Paper*. 134, <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/how-solid.pdf>(11 Kasım 2017).
- OECD. (2015). *Development Co-operation Report 2015*. http://www.cib-uclg.org/sites/default/files/development_co-operation_report_2015.pdf(16 Nisan 2017).
- OECDa. *Official Development Assistance-Definition And Coverage*. <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm>(16 Nisan 2017).

- OECDb. Kalkınma Yardımları Komitesi'ne (Development Assistance Committee-DAC) Katılım. *DAC Global Relations*. [https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/TURKISH%20-%2002-02-15%20-%20Joining%20the%20DAC%20\(2\).pdf](https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/TURKISH%20-%2002-02-15%20-%20Joining%20the%20DAC%20(2).pdf) (9 Şubat 2017).
- Oxford Dictionaries.*
“Initiative” <https://en.oxforddictionaries.com/definition/initiative> (28 Ekim 2016).
- ÖİKR. (2015). Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği, Metotlar ve Yaklaşımlar, *T.C Kalkınma Bakanlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2014-2018*, Ankara.
- Parlar Dal, E. (2016): Conceptualising And Testing The ‘Emerging Regional Power’ Of Turkey In The Shifting International Order. *Third World Quarterly*. DOI:10.1080/01436597.2016.1142367 (6 Nisan 2017).
- Ribeiro, E (2011). Brazil’s Contribution to the Literacy Initiative for Empowerment (LIFE). *UNESCO Report*. http://uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/Literacy/LIFE/Mid-termPackage/5_latin_america-and%20the-caribbean_country_reports/5a_%20Country_report_Brazil/Report_BRAZIL_ENG.pdf (16 Nisan 2017).
- Santoro, M. (2014). Will Brazil Ever Become a Credible Human Rights Promoter in South America?. T.Lindert ve L.Troost (Ed.). *Shifting Power and Human Rights Diplomacy Brazil* içinde. Amnesty International Netherlands Report, 67-77.
- Shaw, Timothy M. (2015). From Post-BRICS’ Decade To Post-2015: Insights From Global Governance And Comparative Regionalisms, *Palgrave Communications*, DOI: 10.1057/palcomms.2014.4 (8 Şubat 2017).
- Smith, Kimberly, T.Y. Fordelone ve F. Zimmermann. (2010). Beyond The Dac The Welcome Role Of Other Providers Of Development Co-Operation. OECD Development Co-operation Directorate, *DCD Issues Brief*, 943-962.
- Stucke, K. (2016). Goodbye, Dilma. Hello, Michel. *Advisor Perspectives*. <https://www.advisorperspectives.com/commentaries/2016/09/27/goodbye-dilma-hello-michel.pdf> (16 Nisan 2017).
- Stuenkel, O. (2013). Is Brazil a Regional Hegemon?. *Post-Western World*, <http://www.postwesternworld.com/2013/10/31/is-brazil-a-regional-hegemon/> (16 Nisan 2017).
- Stuenkel, O. (2014). Brazil as a New Global Agenda Setter?. T.Lindert ve L.Troost (Ed.). *Shifting Power and Human Rights Diplomacy Brazil* içinde. Amnesty International Netherlands Report, 25-33.

- Tank, P. (2013). Turkey's New Humanitarian Approach in Somalia. *NOREF Policy Brief*,
http://noref.no/var/ezflow_site/storage/original/application/bbea860140d9140ccbc6c5d427b4f28.pdf(6 Mart 2017).
- TCCB. *İnsani Diplomasi Uluslararası İlişkilerin Anahtarı Olmalıdır*.
<http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38699/insani-diplomasi-uluslararasi-iliskilerin-anahtari-olmalidir.html>(22 Aralık 2016).
- TCDBa. *Türkiye Afrika İlişkileri*.<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>(16 Nisan 2017).
- TCDBb. *Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun 5.Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma*.http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-v-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa(8 Ocak 2017).
- TCDBc. *Afrika Birliği*. <http://www.mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>(17 Nisan 2017).
- TCDBd. *Türkiye-Afrika İlişkileri*.<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>(18 Nisan 2017).
- TCDBg.*En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik İstanbul Eylem Programı Ara Dönem Gözden Geçirme Toplantısı*.http://www.mfa.gov.tr/en-az-gelismis-ulkelere-yonelik-istanbul-eylem-programi_nin-yukse-duzeyli-kapsamli-ara-donem-gozden-gecirme-toplantisi.tr.mfa(14 Nisan 2017).
- TCDBh. *Türkiye- Afrika, Genel Bakış*, <http://afrika.mfa.gov.tr/data/genel-bakis.pdf>, 1-3. (13 Nisan 2017).
- TİKA. (2011). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*.<http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2011.pdf>(2 Nisan 2017).
- TİKA. (2012). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*.
<http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2012.pdf>(2 Nisan 2017).
- TİKA. (2013). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*.
<http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf>(2 Nisan 2017).
- TİKA. (2014). *Türkiye'den Dünya'ya Kalkınma Yardımları 2014 Raporu*.
www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR%20%202014.PDF(3 Nisan 2017).
- TİKA. (2014). *Türkiye'den Dünya'ya 2014 Kalkınma Yardımları Raporu*.<http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR%20%202014.PDF>(3 Nisan 2017).

- TİKA. (2015). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*.[http://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20\(1\).pdf](http://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20(1).pdf) (4 Nisan 2017).
- TİKA. (2016). *Turkey's Development Cooperation with the Least Developed Countries A Report on the Turkey's Economic and Technical Cooperation Package for the LDCs*.<http://www.tika.gov.tr/upload/publication/LDC.pdf>(8 Nisan 2017).
- UN. (2004). *Press Conference On World Summit For Action Against Hunger*.
<http://www.un.org/press/en/2004/lula040920.doc.htm> (5 Mart 2017).
- UN. (2011). *Draft Istanbul Declaration*. Fourth United Nations Conference on the Least Developed Countries, 9-13 Mayıs 2011, İstanbul, Türkiye.
<http://ldc4istanbul.org/uploads/IstanbulDeclaration.pdf>(27 Nisan 2017).
- UN. (2012). *Future We Want - Outcome Document*.<https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/futurewewant>(4 Şubat 2017).
- UNGA. (2016). *One Humanity: Shared Responsibility, Report of the Secretary-General for the World Humanitarian Summit*, United Nations General Assembly.
- UNNC. (2011). *Ban Praises Brazil's Global Leadership And Commitment To UN Ideals*.*UN News Centre*.<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=38754#.WOoQ1PnyhPa>(5 Nisan 2017).
- Ünay, S. (2015). *Türkiye'nin G20 Dönem Başkanlığı Küresel Yönetişimde Orta Ölçekli Güç Etkisi, SETA Analiz*. 141,
http://file.setav.org/Files/Pdf/20151109115156_turkiyenin-g20-donem-baskanligi-pdf.pdf(15 Şubat 2017).
- Veuthey, M. (2012). *Humanitarian Diplomacy: Saving It When It Is Most Needed*. A. Vautravers ve Y. Fox (Ed.). *HumanitarianSpace* içinde. 16.Humanitarian ConferenceGeneva, Webster University, 195-208.
- Westaway, K. (2013). *Turkey Is Poised To Cash In On A Stable Somalia*.<https://qz.com/124918/turkey-is-poised-to-cash-in-on-a-stable-somalia/>(5 Şubat 2017).
- Wiltse, E.Ç. (2010). *Brezilya ve Türkiye: Küresel Dünyanın Yükselen Devletleri. Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu*.<http://dispolitikaforumu.com/wp-content/uploads/2013/05/BrezilyaveTurkiyeKurselDunyaninYukselenDevletleri.pdf>(07 Mart 2017).
- World Data Bank*.<http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> (25 Kasım 2016).

YEE.(2015).

2023

Vizyonu,*Yunus*

Emre

Enstitüsü.<http://www.yee.org.tr/CMS/Files/2023%20Vizyonu.pdf>(15
2017).

Ocak

